

FÖRETAGENS UPPGIFTS LÄMNING

BETÄNKANDE AV UTREDNINGEN OM
FÖRETAGENS UPPGIFTSPLIKT

Ur KB:s samlingar

Digitaliserad år 2013

National Library
of Sweden

SOU 1976:12

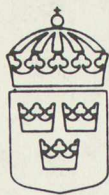
FÖRETAGENS UPPGIFTS LÄMNING

BETÄNKANDE AV UTREDNINGEN OM
FÖRETAGENS UPPGIFTSPLIKT

142
29

Statens offentliga utredningar

1976: 12

Finansdepartementet

Företagens uppgiftslämnande

Betänkande av Utredningen om
företagens uppgiftsplikt
Stockholm 1976

Omslag: Håkan Lindström

ISBN 91-38-02664-3

ISSN 0375-250 X

LiberTryck Stockholm 1976

Till Statsrådet och chefen för finansdepartementet

Den 12 december 1969 bemyndigade Kungl. Maj:t chefen för finansdepartementet att tillkalla högst fyra sakkunniga med uppdrag att se över bestämmelserna om företagens och andra arbetsgivares uppgifts- och uppbördsskyldighet, m. m. Med stöd av detta bemyndigande tillkallades den 22 december 1969 som sakkunniga numera överdirektören Hans Järnbrink, riksförsäkringsverket, direktören Erik Eklund, Sveriges industriförbund, numera direktören Ove Kjellgren, Luossavaara-Kiirunavaara Aktiebolag, och avdelningsdirektören Per Gunnar Linde, Stockholms fögderi. Departementschefen utsåg Järnbrink att vara ordförande och Linde att vara sekreterare.

De sakkunniga har antagit namnet utredningen om företagens uppgifts- plikt.

Att som experter biträda utredningen förordnades den 12 mars 1970 direktören Ingemar Essén, Sveriges hantverks- och industriorganisation, numera överdirektören Eric Hallman, riksskatteverket, statistikchefen Claes Lagerkvist, statistiska centralbyrån, pol. mag. Rudolf Sterte, Svenska arbetsgivareföreningen, samt numera t. f. avdelningschefen Åke Söderberg, riksförsäkringsverket, den 27 maj 1970 kammarrättsrådet Sverker Widmark, den 5 oktober 1970 biträdande professorn Staffan Persson, Handelshögskolan i Stockholm, den 13 augusti 1973 direktören Sven Lindberg, Golventreprenörernas branschorganisation, och den 5 oktober 1973 byråchefen Östen Johansson, statens industriverk. Essén entledigades på egen begäran den 13 augusti 1973.

Med stöd av senare bemyndiganden att utse ytterligare två ledamöter i utredningen förordnades den 15 januari 1971 Widmark och den 5 oktober 1973 pol. mag. Hans Olsson, industridepartementet, att vara ledamöter.

Järnbrink entledigades på egen begäran genom beslut den 28 juni 1974 från sitt uppdrag i utredningen. Till ny ordförande förordnades samma dag Hallman.

Som biträdande sekreterare åt utredningen förordnades den 1 augusti 1973 byrådirektören Anders Hultkvist, statskontoret.

Sedan utredningen avlämnat betänkandet Ränta och restavgift på skatt m. m. (SOU 1973:33) har utredningen fortsatt sina överväganden i fråga om företagens och andra arbetsgivares uppgifts- och uppbördsskyldighet. Utredningen har i anslutning härtill utarbetat den i mars 1974 avlämnade

promemorian Arbetsgivares anmälningsskyldighet enligt utlänningskungörelsen m. m. (Ds Fi 1974: 3) samt promemorian Förenklad uppgiftsskyldighet till socialförsäkringen m. m. (1974-11-19), som har överlämnats till pensionsålderskommittén.

Utredningen har vidare avgett remissyttrande över dels betänkandet Förslag till bokföringslag (SOU 1973: 57), avlämnat av 1971 års utredning om bokföringslagstiftningen, dels framställning från statistiska centralbyrån om vissa tillägg till kungörelsen (1966:37) om statistiska uppgifter från rörelseidkare och ägare till flerfamiljshus, dels riksskatteverkets och statskontorets i maj 1974 avgivna rapport Rationalisering av skatteadministrationen.

Utredningen får härmed överlämna slutbetänkandet Företagens uppgiftslämnande. Betänkandet innefattar förslag om ett förfarande för granskning av myndigheternas uppgiftskrav gentemot företagen.

Reservation har avgetts av ledamoten Eklund. Experterna Lindberg, Persson och Sterte har förklarat sig instämma i reservationen.

Stockholm i januari 1976

Eric Hallman

Erik Eklund   Ove Kjellgren   P. G. Linde

Hans Olsson   Sverker Widmark

/Anders Hultkvist

Innehåll

<i>Sammanfattning</i>	9
<i>Avdelning I Bakgrunden</i>	17
Kapitel 1 Inledning	17
1.1 Utredningsuppdraget	17
1.2 Utvecklingen av företagens uppgiftslämnande m. m.	20
1.3 Underlag för utredningens bedömning	23
Kapitel 2 Uppgiftskrav på företag	25
2.1 Inledning	25
2.2 Undersökningens uppläggning	26
2.3 Några begreppsbestämningar	28
2.4 Om tolkningen av undersökningens resultat	30
2.4.1 Begreppsapparatusens betydelse	30
2.4.2 Kvalitetsaspekter	32
2.5 Resultatredovisning	32
2.5.1 Antal tillfrågade myndigheter av olika kategorier och antal redovisade uppgiftskrav	32
2.5.2 Antal uppgiftslämnare och antal primäruppgifter	33
2.5.3 Antal deluppgifter	35
2.5.4 De största uppgiftsinsamlarna och de största uppgifts- kraven	35
2.5.5 Rapporttyp och periodicitet	37
2.5.6 Uppgiftsskyldighet och sekretesskydd	39
2.5.7 Uppgiftskravens syfte	40
2.5.8 Selektion av uppgiftslämnare	43
2.5.9 Insamlingsmedium och informationsöverföring	46
2.5.10 Uppgiftsområden	46
Kapitel 3 Karaktäristiska drag i uppgiftslämnandet	51
3.1 Administrativa och statistiska uppgiftskrav	51
3.2 Population, uppgiftsslag m. m.	55
3.3 Arbetsmoment i uppgiftslämnandet	57
Kapitel 4 Uppgiftskraven och lagstiftningen	61
4.1 Författningsbestämmelser	61

4.1.1	Tillsyn, kontroll o. d.	61
4.1.2	Samhällsplanering m. m.	65
4.1.3	Tillstånd m. m.	69
4.1.4	Skatter m. m.	72
4.1.5	Statistikproduktion	73
4.2	Uppgiftskravens förhållande till lagstiftningen	75
Kapitel 5 <i>Uppgiftsinhämtandets grundstruktur</i>		79
Kapitel 6 <i>Sekretessbestämmelser m. m.</i>		81
6.1	Sekretessbestämmelserna	81
6.1.1	Bestämmelsernas uppbyggnad och tillämpning	81
6.1.2	Bestämmelsernas innehåll	84
6.2	Offentlighets- och sekretesslagstiftningskommitténs förslag	87
6.3	Datalagen	87
Kapitel 7 <i>Förutsättningar för samordning</i>		89
Kapitel 8 <i>SCB:s verksamhet</i>		93
8.1	Inledning	93
8.2	SCB:s instruktion m. m.	93
8.3	Avvägningen av statistikproduktionen	96
8.4	Samordning av statistiken	98
8.5	Myndigheternas samrådsskyldighet	99
Kapitel 9 <i>Av utredningen särskilt granskade uppgiftskrav</i>		101
9.1	Anställningsanmälningar	101
9.2	Bostadsanmälningar	105
9.3	Arbetsgivaruppgifter	107
9.4	Sammanfattning	109
<u>Avdelning II <i>Utredningens synpunkter och förslag</i> . . . . .</u>		111
Kapitel 10 <i>Inledning</i>		111
Kapitel 11 <i>Metodik vid utformning av uppgiftskrav</i>		115
11.1	Inledning	115
11.2	Provundersökningar	115
11.2.1	Underlag för innehållsplanering	116
11.2.2	Underlag för urvals- och estimationsmetodik	117
11.2.3	Underlag för administrativ och produktionsteknisk planering	118
11.2.4	Underlag för kostnadsberäkningar	118
11.2.5	Genomförandet av en provundersökning	118
11.3	Andra kontakter med företagen	119
11.4	Prövning av uppgifter	120
11.5	Samutnyttjande av uppgifter från företagen	124

11.6	Detaljutförning av uppgifter	127
11.6.1	Mätperioder och mättidpunkter	127
11.6.2	Beräkningsmetodik m. m.	128
11.6.3	Precision i lämnade uppgifter	129
11.6.4	Central omräkning	130
11.6.5	Terminologi och begrepp	130
11.7	Avgränsning av förutsättningarna för uppgiftsskyldighet	133
11.8	Avgränsning av uppgiftslämnarpopulationen	135
11.9	Urval av uppgiftslämnare	137
11.10	Aviserings- och redovisningstidpunkter	140
11.11	Blanketter och anvisningar	142
11.12	Åtterrapporering	144
11.13	Sammanfattande synpunkter	144
Kapitel 12 <i>Vissa lagstiftningsfrågor m. m.</i>		147
12.1	Framförhållning i lagstiftningen, m. m.	147
12.2	Obligatoriskt och frivilligt uppgiftslämnande	149
Kapitel 13 <i>Sekretess och samordning</i>		153
13.1	Inledning	153
13.2	Utredningens bedömning	154
Kapitel 14 <i>SCB och företagen</i>		157
14.1	Avvägningen av statistikproduktionen	157
14.2	Behovet av arbetsgrupper	158
14.3	Samordning av uppgiftsinhämtandet	159
14.4	Myndigheternas samrådsskyldighet	160
Kapitel 15 <i>Överväganden och förslag om ett granskningsförfarande</i>		163
15.1	Allmänna överväganden	163
15.2	Granskningsförfarandets utformning	164
15.3	Granskningsförfarandets organisatoriska anknytning m. m.	168
15.4	Granskningsförfarandets resurser m. m.	171
15.5	SCB och granskningsförfarandet	172
<i>Reservation</i>		175
<i>Avdelning III Bilagor</i>		185
Bilaga 1 <i>Sammanställning över uppgiftslämnande</i>		185
1	Uppgiftslämnande för tillsyn, kontroll o. d.	185
2	Uppgiftslämnande för samhällsplanering	187
3	Uppgiftslämnande för tillståndsprövning o. d.	188
4	Uppgiftslämnande avseende redovisning av skatt m. m.	189
5	Uppgiftslämnande för statistik	190

Bilaga 2	<i>Företagsstatistiken</i>	193
1	Inledning	193
2	Institutionella förutsättningar	193
2.1	SCB:s verksamhetsområde och organisation	193
2.2	Företagens uppgiftsskyldighet till SCB:s statistik	195
2.3	Sekretessbestämmelser och SCB:s sekretesspolicy	196
3	Företagsstatistikens historiska bakgrund	197
4	Statistikbehov och statistikproduktion avseende företag	200
4.1	Efterfrågan på företagsstatistik	200
4.2	Planerings- och beslutsprocessen	202
4.3	Tillgång till företagsstatistik	203
5	SCB:s åtgärder för att underlätta uppgiftslämnandet för företagen	206
5.1	Löpande kontakter med de uppgiftslämnande företagen. Åtterrapporering	206
5.2	Samordning av SCB:s företagsstatistik	208
5.2.1	Samordnade företagsregister	208
5.2.2	Gemensamma statistiska enheter	209
5.2.3	Gemensamma standarder	210
5.2.4	Samordning av variabler och variabeldefinitioner	211
5.3	Statistiska och tekniska metoder	212
5.3.1	Begränsning av antalet uppgiftslämnare genom att bl. a. utnyttja urvalsmetodik	212
5.3.2	Samordnade företagsurval och urvalsrotation	213
5.3.3	Central omräkning och imputering	214
5.3.4	Blanketteknik och differentiering av informationsmängd	214
5.4	Utnyttjande av administrativt material i statistikproduktionen	215
5.5	Samordning mellan SCB:s företagsstatistik och annan företagsstatistik	216
5.5.1	Den övergripande samordningens syfte och innebörd	217
5.5.2	Samordningsverksamhet	217
6	Framtidsutvecklingen	221
6.1	Förändrade statistikbehov och produktionsförutsättningar	221
6.2	Samordnad statistikproduktion	222
	Underbilaga: Organisationstablå	224
Bilaga 3	<i>Exempel på provundersökningar m. m.</i>	225
1	Provundersökningar	225
2	Reduktion av uppgifter	230
Bilaga 4	<i>ADB inom industrin</i>	233
Bilaga 5	<i>Granskning av uppgiftskrav i USA</i>	235
Bilaga 6	<i>Uppgiftsinhämtandets dilemma</i>	237

Sammanfattning

Avdelning I *Bakgrunden*

Kapitel 1. Enligt direktiven för den del av utredningsarbetet som redovisas i detta betänkande har utredningen haft att överväga vad som kan göras för att företagens och andra arbetsgivares uppgifts- och uppbördsskyldighet skall bli så litet betungande som möjligt. Översynen skulle ha en i huvudsak teknisk karaktär och inte avse t. ex. frågan om ersättning för uppgifts- och uppbördsskyldighetens fullgörande. Utredningen skulle vidare vara oförhindrad att undersöka i vilken mån ändringar av det sakliga innehållet i gällande bestämmelser kan vara av betydelse för en förenkling.

Utredningen söker först belysa hur företag och andra arbetsgivare har fått alltmer vidgade skyldigheter att förse myndigheterna med information i eller utan förening med inbetalning av skatter och avgifter m. m. Bakom utvecklingen ligger utbyggnaden av den offentliga verksamheten och att denna verksamhet har blivit mer ingripande. Detta har föranlett inte bara behov av information på flera områden utan även krav på mer detaljerad redovisning från företag och enskilda. De ökade kraven på uppgifter sammanhänger också med de förbättrade möjligheter till informationsbehandling som ADB-tekniken ger.

Myndigheternas uppgiftsinhämtande har lett till en allt starkare reaktion från företagens sida. Uppgiftskraven uppfattas bl. a. som onödigt detaljrika, för ofta återkommande och som särskilt besvärande för mindre företag. Vidare hävdas att samma eller liknande uppgifter måste lämnas flera gånger och att uppgiftslämnarna får vetskap om uppgiftskraven alltför sent. Huvudlinjen i den på senare år framförda kritiken synes vara att det är den samlade uppgifts- och uppbördsskyldigheten som medför oacceptabelt stora besvär och kostnader för företagen. Att anordna en central datainsamling och att ersätta företagen för fullgörandet av uppgifts- och uppbördsskyldigheten nämns ofta som lösningar på problemen.

Irritation över uppgiftslämnandet synes vara ett problem i alla högt utvecklade länder. I USA har man sökt råda bot på problemet genom en särskild lag enligt vilken federala myndigheter inte får genomföra uppgiftsinsamling över viss storlek utan förhandsgodkännande.

Utredningen fann på ett tidigt stadium av sitt arbete att den som

underlag för sina bedömningar behövde en kartläggning av den offentliga sektorns uppgiftsinhämtande från företagen. En sådan kartläggning har därför genomförts.

Kapitel 2. Utredningens kartläggning gällde förvaltningens uppgiftsinsamling från företagen under år 1971. Den gjordes i form av en enkät till statliga och kommunala myndigheter och avsågs ge dels en översiktlig beskrivning av informationsflödets karaktär, innehåll och volym, dels en relativt detaljerad information om de enskilda uppgiftskraven.

Resultatet av undersökningen redovisas från flera aspekter med användning av olika mått på uppgiftslämnandets omfattning. Ca 49 milj. blanketter e. d. (primäruppgifter) lämnades in till myndigheterna under nämnda år. Av dessa primäruppgifter avsåg ca 90 % skatter, tullar och socialförsäkringsavgifter.

Kapitel 3. Redovisningen av utredningens kartläggning kompletteras med en belysning av vissa karaktäristiska drag i uppgiftslämnandet.

Uppgiftskraven är antingen permanenta och regelbundna, permanenta och oregelbundna eller tillfälliga. Till den första kategorin hör inkomstdeklarationer, redovisning av innehållen skatt och industristatistiken. Till den andra hör anmälningar vid anställning och vid import och export av varor. Enkäter som görs av utredande myndigheter såsom statens pris- och kartellnämnd och statens industriverk är i regel tillfälliga uppgiftskrav. Uppgiftskraven har administrativa eller statistiska syften. En kombination av dessa syften förekommer också. De administrativa uppgiftskraven fördelar utredningen på tillsyn och kontroll, samhällsplanning, tillståndsprövning samt redovisning av skatt m. m.

Arbetet med att fullgöra uppgiftslämnandet är ofta sammankopplat med företagets övriga rutiner och åligganden. Utredningen beskriver vissa arbetsmoment i uppgiftslämnarnas arbete.

Kapitel 4. Den styrning av myndigheternas uppgiftsinhämtande som författningsbestämmelserna ger är olika stark på olika lagstiftningsområden. Föreskrifter som avser inkomstbeskattning, tullar och avgifter av olika slag är vanligen till sitt materiella innehåll så utformade att de också låser fast ett behov av vissa bestämda uppgifter för myndigheternas tillämpning. I övrigt har myndigheterna att i betydande grad själva bedöma vilka uppgifter som behöver inhämtas, när och från vilka kategorier av företag uppgiftsinsamling skall ske, m. m.

Kapitel 5. Uppgiftsinhämtandet karaktäriseras av att förvaltningsmyndigheternas informationsbehov beträffande företagets verksamhet tillgodoses myndighetsvis, bortsett från användningen av offentlig statistik. Det ligger därvid i sakens natur att de uppgifter som en myndighet inforrdar är utvalda och avpassade för att svara just mot myndighetens från tid till annan varierande behov. Eftersom myndigheterna har olika funktioner kommer uppgifterna därmed också att få sin speciella sammansättning för varje myndighet. Myndigheternas informationsbehov är å andra sidan inte avgränsade på så sätt att den ena myndigheten behöver vissa slags uppgifter och den andra uppgifter enbart av annat slag. Detta avspeglas i uppgiftsplikt författningar som ger flera myndigheter möjlighet att inforrdra samma slags uppgifter. Såvitt utredningen har

kunnat finna vid genomgång av uppgiftskraven är dock den redovisning som företagen åläggs så speciellt utformad i de olika uppgiftskraven att det är svårt att påstå att likheterna mellan uppgifter i och för sig innebär ett dubblerat uppgiftslämnande. Det krävs mer ingående analyser än vad utredningen har kunnat göra för att se vilka sammanjämkningar som eventuellt är möjliga och som också skulle medföra påtagliga lättnader i uppgiftslämnandet.

Kapitel 6. De inskränkningar i rätten att ta del av myndigheternas insamlade uppgifter som sekretessbestämmelserna ger är formellt inte tillämpliga i förhållandet myndigheterna emellan. Enligt den praxis som har utvecklats görs dock en prövning myndigheterna emellan och en myndighet som ansvarar för inhämtad information bedömer sålunda om ett utlämnande till annan myndighet kan anses vara förenligt med det sekretesskyddade intresset. — En översiktlig redogörelse lämnas för de delar av sekretessbestämmelserna vilka avser uppgifter som i mer betydande omfattning inhämtas från företag. Utredningen berör också datalagen och det förslag till lag om allmänna handlingar som har lagts fram av offentlighets- och sekretesslagstiftningskommittén (SOU 1975:22).

Kapitel 7. Samordning av myndigheternas uppgiftsinhämtande kan avse åtgärder av de mest skiftande slag, bl. a. sådana som medför att flera myndigheter utnyttjar ett och samma uppgiftsmaterial. En grund för samordning ger införandet av enhetliga definitioner för olika typer av företag och enhetliga identitetsbeteckningar. Ett i samordnande syfte mer direktriktat steg är att inrätta s. k. basregister med vissa grundläggande uppgifter, vilka kan spridas från den registerförande myndigheten till andra. — Det sagda belyses med en redogörelse för de åtgärder som har vidtagits för att skapa ett enhetligt identitetsbegrepp (organisationsnummer) med central registrering av juridiska personer m. fl. och för vissa överväganden om ett basregister med företagsdata.

Kapitel 8. En redogörelse lämnas för statistiska centralbyråns (SCB:s) verksamhet och för frågor om statistikproduktionens avvägning och samordning. Redogörelsen kompletteras med en av SCB lämnad redovisning för företagsstatistiken och för vad som görs för att underlätta och begränsa företagens uppgiftslämnande till statistiken.

Kapitel 9. Utredningens uppdrag har föranlett studier av ett stort antal uppgiftskrav. Detta har varit nödvändigt för att få en uppfattning om vilka bedömanden som i allmänhet ingår i avvägningen av ett uppgiftskrav. Hur en granskning av uppgiftskrav kan ge insikt i dessa hänseenden belyses genom en redogörelse för utredningens ställningstaganden till några särskilt utvalda uppgiftskrav.

Avdelning II *Utredningens synpunkter och förslag*

Kapitel 10. Utredningen har av olika skäl inte funnit det praktiskt möjligt att granska uppgiftskraven och bakomliggande författningsbestämmelser på det sätt som krävs för att man skall kunna klarlägga

vad som behöver ändras i varje särskilt fall för att göra uppgiftslämnandet mindre betungande.

Frågan om att åstadkomma lättnader i uppgiftslämnandet bör prövas successivt och främst i anslutning till att författningar och administrativa system tas upp för ändring eller översyn från synpunkter som inte gäller endast uppgiftslämnandet. Målet bör därvid vara att förvaltningens behov av information skall tillgodoses till så små kostnader och besvär för uppgiftslämnarna som möjligt. Översyner pågår redan inom en rad områden vilka berör företagen i deras egenskap av uppgiftslämnare till myndigheterna.

Utredningen har fått inrikta sig på att mer allmänt bedöma vad som kan göras för att uppgiftsinhämtandet skall bli avvägt med tillbörligt hänsynstagande till uppgiftslämnarna. Så som utredningen har uppfattat förhållandena är frågan om att göra företagens uppgiftslämnande så litet betungande som möjligt i första hand en fråga om att med tillämpning av olika metoder åstadkomma begränsningar och förenklingar inom ramen för varje särskilt uppgiftskrav på de skilda myndighetsområdena.

Kapitel 11. Ett uppgiftskrav bör avvägas och utformas med hänsyn till å ena sidan det informationsbehov som föreligger och å andra sidan uppgiftskravets konsekvenser för myndigheter och uppgiftslämnare. I avvägningen ingår ställningstaganden till en rad frågor av betydelse från datafångst- och uppgiftslämnarsynpunkt. Utredningen lämnar en redogörelse med synpunkter på metoder som därvid är tillämpliga. Metoderna beskrivs och exemplifieras med tanke på hur tillämpningen kan leda fram till åtgärder som begränsar eller förenklar företagens uppgiftslämnande. Metoderna kan sammanfattas i följande punkter:

- provundersökningar och andra kontakter med företagen,
- nedskärning av antalet uppgifter,
- samutnyttjande av uppgifter från företagen,
- förlängning eller överhoppning av mätperioder,
- färre mättidpunkter,
- enklare beräkningsmetoder,
- lägre precision i mätvärden,
- central omräkning,
- samordning av terminologi och begreppsdefinitioner samt anpassning till företagens praxis,
- (snävare) avgränsning av förutsättningarna för uppgiftsplikt,
- differentiering av förutsättningarna för uppgiftsplikt,
- (snävare) avgränsning av uppgiftslämnarpopulationen,
- anpassning av uppgiftskravet till olika delpopulationer,
- (minskat) urval av uppgiftslämnare,
- tidigare aviseringstidpunkt,
- senare redovisningstidpunkt,
- förbättringar av blanketter och anvisningar,
- återrapportering och andra motivationshöjande åtgärder.

En åtgärd som övervägs i syfte att underlätta uppgiftslämnandet kan ha positiva eller negativa effekter i övrigt. De totala effekterna måste

därför analyseras innan åtgärden vidtas och därvid bör beaktas att det ofta finns utrymme för kompromisslösningar.

Samhällets behov av information har kommit att bli så stort att man vid utformning av uppgiftskraven måste vara beredd att ta långtgående hänsyn till företagens samlade kostnader och besvär för fullgörandet av uppgifts- och uppbördsskyldigheten. Myndigheterna bör regelbundet ompröva sina befintliga uppgiftskrav och ha blicken öppen för möjliga begränsningar och förenklingar även om de kräver ändring eller upphävande av gällande bestämmelser.

Kapitel 12. Frågan hur uppgiftslämnandet skall avvägas med tanke på uppgiftslämnarna bör beaktas på alla nivåer i den beslutsprocess som föregår ett uppgiftskravs slutliga utformning. På lagstiftningsstadiet bör så långt möjligt klargöras på vilket sätt och i vilken omfattning ett uppgiftslämnande följer med en författning som är under utarbetande. En riktning bör vara att författningar eller ändringar i dessa skall vara utgivna vid sådan tidpunkt att myndigheterna får erforderlig tid att bl. a. utarbeta blanketter och anvisningar och företagen ges möjligheter att före redovisningsperiods början göra sådana ändringar i de interna rutinerna att begärda uppgifter kan tas fram på ett enkelt sätt. Behovet av god framförhållning i lagstiftningsarbetet blir allt större ju vanligare ADB blir inom företagssektorn. Vidare torde det i regel få bedömas vara till uppgiftslämnarnas fördel att det i författning så noggrant som möjligt anges vilka uppgifter företagen är skyldiga att lämna och vad som i övrigt är att beakta angående uppgifternas redovisning.

Utredningen har inte kunnat finna att det generellt kan bestämmas vilket slags uppgiftsinhämtande som bör förenas med uppgiftsplikt och vilket slags uppgiftsinhämtande som bör baseras på företagets medverkan utan sådan plikt. När uppgiftsplikt föreligger bör uppgiftskravet vara särskilt noggrant avvägt. Uppgiftslämnarna bör kunna se uppgiftsplikten som en garanti för att det finns ett dokumenterat behov av uppgifterna och att uppgiftskravet har den avgränsning som är möjlig att åstadkomma med utgångspunkt i att uppgifterna skall lämnas på föreskrivet sätt av de företag som omfattas av uppgiftskravet.

Kapitel 13. Möjligheterna att underlätta företagets uppgiftslämnande genom mer generella åtgärder för samordning av myndigheternas uppgiftsinhämtande bedömer utredningen inte som särskilt stora mot bakgrund av den allmänna strukturen i uppgiftsinhämtandet och den begränsning av myndigheternas informationsutbyte som sekretessbestämmelserna medför. Samordning i den meningen att flera myndigheter utnyttjar samma uppgiftsmaterial får bygga på åtgärder från fall till fall. Mest praktiskt är därvid att i första hand inrikta sig på lösningar som innebär att samtliga uppgifter till ett uppgiftskrav tillhandahålls även annan på förhand bestämd myndighet. Detta kan förutsätta att i författning ges bestämmelse om att uppgifterna får lämnas ut till vissa angivna myndigheter. Utredningen anser att en större öppenhet myndigheterna emellan inte torde möta betänkligheter särskilt när det gäller uppgifter som flera myndigheter äger infordra och som de avser att använda endast för statistiska ändamål.

Kapitel 14. Den statliga statistikproduktionen koncentrerades under första hälften av 1960-talet till en myndighet, SCB. Därmed avsågs att skapa möjligheter för en smidig anpassning av statistiken efter de aktuella behoven och att nå en effektiv samordning och avvägning av statistikproduktionen till gagn för bl. a. uppgiftslämnarna. Sammanförandet av statistiken har gjort SCB till en stor och allmänt känd uppgiftsinhämtare och därmed har följt att företagens klagomål över uppgiftslämnandets kostnader och besvär till stor del har kommit att gälla denna myndighet.

Det står enligt utredningens mening klart att SCB representerar den fackkunskap i fråga om statistisk metodik och informationsbehandling som bör vara en garanti för att möjligheter till förenkling av uppgiftslämnandet tillvaratas. Frågan om att ytterligare underlätta uppgiftslämnandet för statistik sammanhänger därför främst med vilka begränsningar som kan nås genom att statistikbehoven ställs under debatt och kritisk granskning.

Utredningen anser att företagssidans medverkan i statistikproduktionens avvägning bör förstärkas. Företagen bör sålunda i större utsträckning än f. n. representeras i de arbetsgrupper som finns vid SCB. Nya arbetsgrupper bör vidare tillsättas av SCB inom statistikområden där det nu förefaller att finnas luckor i detta hänseende. Ett utvidgat samarbete i arbetsgrupper bör ge ökade möjligheter att belysa och ta hänsyn till de begränsningar och svårigheter att tillgodose statistikbehoven som finns på uppgiftslämnarsidan.

Utredningen anser det också viktigt att SCB genom fortlöpande översyn och analyser av bl. a. likartade variabler och behovet av de olika uppgifterna till statistikgrenarna söker finna möjligheter att förenkla uppgiftslämnandet.

Kapitel 15. Med hänsyn till att uppgiftsinhämtandet till mycket stor del är bundet av författningsbestämmelser förutsätts ökade insatser på lagstiftningssidan så att för uppgiftslämnarna besvärliga lösningar så långt som möjligt undviks. I övrigt får man enligt utredningens uppfattning i första hand lita till de uppgiftsinhämtande myndigheternas insatser för att uppgiftskraven skall bli utformade med tillbörligt hänsynstagande till uppgiftslämnarna. Det ligger dock i sakens natur att bedömningen av hur ett uppgiftskrav bör utformas kan göras på olika sätt och att någon annan än den uppgiftsinhämtande myndigheten inte sällan kan se utrymme för en i olika avseenden annorlunda utformning till fördel för de uppgiftslämnande företagen. Detta kan sammanhänga med att metoder av det slag som utredningen har beskrivit i kapitel 11 inte har beaktats på det sätt som bör vara möjligt. Härtill kommer att en myndighets uppgiftsinhämtande kan bli bestående även om förutsättningar har uppkommit för att avväga det på ett annat sätt än tidigare.

Det är enligt utredningens uppfattning helt klart att ett för statsförvaltningen gemensamt organ med uppgift att granska myndigheternas uppgiftskrav skulle verksamt bidra till en begränsning och förenkling av företagens uppgiftslämnande till myndigheterna. Den återhållande effekt som ett sådant organ kan beräknas få är önskvärd inte minst med hänsyn till att kraven på information från företagen tenderar att öka.

Utredningen föreslår att ett förfarande för uppföljning och granskning av myndigheternas uppgiftskrav på företagen införs. Förfarandet skall ses som en tillsyns- och servicefunktion med uppgift att till myndigheterna lämna synpunkter på och förslag om vad som kan göras för att minska eller på annat sätt underlätta företagets uppgiftslämnande. Granskningen skall initieras bl. a. genom påpekanden och förslag från näringslivets sida och genom att myndigheterna redovisar nya uppgiftskrav och ändringar i befintliga krav. I granskningsförfarandet skall även ingå att avge yttranden över förslag till författningsbestämmelser som rör företagets uppgifts- och uppbördsskyldighet och att medverka till att företagen får översiktlig information om uppgiftslämnandet.

Granskningsförfarandet skall enligt utredningens förslag handhas av en för ändamålet inrättad nämnd – företagsdatanämnden – anknuten till och med kansli inom statskontoret. Nämnden skall ha minst nio ledamöter med statskontorets chef som ordförande. Både förvaltningen och företagen skall vara företrädare i nämnden.

I Bakgrunden

---

1 Inledning

1.1 Utredningsuppdraget

Utredningens direktiv innefattas i anförande till statsrådsprotokollet den 12 december 1969 av chefen för finansdepartementet, statsrådet Sträng. Beträffande utredningens uppdrag rörande företagens och andra arbetsgivares uppgifts- och uppbördsskyldighet innehåller direktiven följande.

Samhällsutvecklingen har medfört att företagen och andra arbetsgivare fått allt mer vidgade åligganden att förse myndigheterna med uppgifter av olika slag och att medverka vid uppbörd av skatt. Detta sammanhänger bl. a. med taxeringsmyndigheternas behov av att erhålla uppgifter till ledning för de anställdas taxering, skyldighet att erlagga mervärdeskatt och andra indirekta skatter samt avgiftsskyldigheten till försäkringen för tilläggspension och sjuk- och yrkesskadeförsäkringarna. Arbetsgivarnas medverkan vid uppbörd av skatt ingår i källskattesystemet. Rörelseidkarnas och jordbrukarnas uppgiftsskyldighet har utsträckts på grund av ett växande behov av information för statistisk bearbetning.

Bestämmelser om uppgiftslämnande till ledning vid taxeringen finns i taxeringsförordningen (1956: 623). Här ges utförliga regler om vad som i detta hänseende är att iaktta allt efter uppgiftslämnarens egenskap av fysisk eller juridisk person och arten av den verksamhet som bedrivs. I praktiken medför dessa regler att flertalet arbetsgivare har att avge s. k. kontrolluppgift om vad som utgetts till anställd eller annan i form av avlöning, arvode, annan ersättning eller förmån, antingen denna utgått kontant eller såsom naturaförmån. Har royalty eller periodiskt utgående avgift för rättighet av goodwill natur utbetalts skall också detta anges. Försäkringsbolag och understödsföreningar har skyldighet att i viss omfattning uppge utbetalade försäkringsbelopp. Uppgift om vad som erlagts i vederlag skall vidare lämnas av den som bedrivit verksamhet vari ingått inköp av jordbruks- eller trädgårdsprodukter. Som ett ytterligare exempel kan nämnas skyldigheten att uppge ersättning eller vederlag som betalats vid förmedlingsverksamhet.

Från skyldigheten att lämna kontrolluppgift finns åtskilliga undantag. Härigenom fritas vissa inkomster helt från uppgiftsskyldighet, t. ex. folkpension när inte tilläggspension samtidigt utgår. Utbetalningar till bokföringsskyldig rörelseidkare är i allmänhet också fritagna. I övrigt består undantagen huvudsakligen i begränsningar av uppgiftsskyldigheten med hänsyn till beloppsstorlek. Bestämmelse av detta slag finns t. ex. beträffande resekostnads- och traktamentsersättning.

Vad som här berörts är den årligen återkommande uppgiftsskyldigheten, som skall fullgöras utan anmaning. Skyldighet att lämna kontrolluppgift föreligger emellertid också efter anmaning. Genom sådan avkrävs vanligen uppgift om namngiven skattskyldigs inkomst men den kan också vara mer allmänt hållen och avse t. ex. den eller dem som mot ersättning utfört arbete åt den uppgiftsskyldige.

Enligt förordningen (1968:430) om mervärdeskatt skall deklaration för sådan skatt i allmänhet lämnas för en redovisningsperiod av två månader. För andra indirekta skatter som beräknas på omsättning och påförs av kontrollstyrelsen är redovisningsperioden vanligen ett kalenderkvartal. Belopp som avser indirekt skatt skall inbetalas inom den tid som bestäms för avgivande av deklaration eller erläggas samtidigt med att denna inges.

Skyldighet att lämna uppgift för beräkning av arbetsgivares avgift till försäkringen för tilläggspension, sjuk- och yrkesskadeförsäkringarna m. m. regleras i förordningen (1959:552) angående uppbörd av vissa avgifter enligt lagen om allmän försäkring, m. m. och åligger den som under året utgett lön till anställd med minst 300 kr. Arbetsgivaruppgiften skall lämnas senast den 31 januari året efter det som avgiften avser. Vid uppgiften skall fogas ett exemplar av den kontrolluppgift som upprättats för den anställdes taxering. Befrielse från skyldighet att bifoga kontrolluppgift kan i vissa fall medges av riksförsäkringsverket. Redare, som har att redovisa sjömansskatt, skall lämna arbetsgivaruppgift före februari månads utgång. Arbetsgivaravgift erläggs i form av preliminär och slutlig avgift enligt ett särskilt avräkningsförfarande och betalningen är uppdelad på varannan av årets månader med början i februari. I vissa fall påförs avgiften i samband med debitering av slutlig skatt enligt uppbördsförordningen (1953:272).

Arbetsgivare är skyldig att på anmaning lämna uppgift angående namngiven persons förhållande, som är av betydelse för tillämpning av lagen (1962:381) om allmän försäkring. Dessa anmaningar avser framför allt kontroll av arbetstagarens inkomstförhållanden och frånvaro från arbetet på grund av sjukdom. Nämnas kan också att arbetsgivare skall göra anmälan till försäkringskassa när arbetstagare anställs för längre tid än fyra veckor och när sådan anställning upphör. Arbetsgivare är vidare skyldig att anmäla inträffat fall av yrkesskada till kassan.

I källskatteuppbörden medverkar arbetsgivare av alla kategorier genom att verkställa avdrag på de anställdas löner för betalning av preliminär A-skatt och kvarstående skatt. De innehållna skattebeloppen skall inbetalas under sex uppbördsterminer som infaller varannan månad med början i mitten av mars. Med uppbörden av källskatt är också förenad skyldighet att ha bokföring eller anteckningar så ordnade att kontroll kan ske av gjorda skatteavdrag.

Skyldighet att lämna uppgifter för bl. a. statistisk bearbetning föreligger enligt åtskilliga författningar. Föreskrifter om uppgiftsskyldighet till statistiska centralbyrån finns sålunda i kungörelsen (1966:37) om statistiska uppgifter från rörelseidkare och ägare till flerfamiljshus. Vidare kan nämnas kungörelsen (1967:418) om uppgifter till lantarbetarstatistiken och kungörelsen (1968:111) om uppgifter för lantbruksstatistiken, lantbrukets företagsregister och skördeskadeskyddet. Uppgifter som begärs för statistisk bearbetning skall i allmänhet lämnas års-, kvartals- och månadsvis.

Den uppgifts- och uppbördsskyldighet som här redogjorts för har kommit till och utformats successivt under de senaste decennierna utan att mer ingående överväganden gjorts om eventuella möjligheter till samordning. På vissa punkter har man å andra sidan kunnat vidta åtgärder i förenklingssyfte. Företag och andra arbetsgivare kan sålunda numera

exempelvis få tillstånd att med magnetband inhämta uppgift om arbetstagares preliminära och kvarstående skatt samt att vid redovisning av källskatt sända magnetband i stället för skatteanvisningar eller förteckningar. Ett annat exempel är den förenkling av uppgiftsskyldigheten beträffande traktamentsersättning som infördes år 1967 och som innebär att förste taxeringsintendenten kan medge att arbetsgivaren endast behöver anmärka i kontrolluppgiften att sådan ersättning utgått.

Vid åtskilliga tillfällen har framställts motioner i riksdagen med yrkande om utredning i syfte att uppnå en förenkling av företagens uppgifts- och uppbördsskyldighet. I motioner till 1965 års riksdag (I: 346 och II: 416) hemställdes sålunda att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj: t skulle anhålla om utredning och förslag beträffande samordning och förenkling av de uppgifts- och uppbördsskyldigheter som av det allmänna åläggs företagen. Allmänna beredningsutskottet vitsordade i sitt utlåtande (ABU 30), att den företagarna åliggande skyldigheten att årligen lämna en rad uppgifter till olika myndigheter medförde vissa besvärligheter inte minst för de mindre företagare, vilka ej hade möjlighet att anställa särskild arbetskraft för detta arbete. I den mån uppgiftslämnandet kunde förenklas och rationaliseras borde det också ske. Det syntes utskottet inte uteslutet, att man i sådant syfte med användande av datamaskiner skulle kunna samordna åtskilliga uppgifter. I vilken utsträckning det kunde tänkas ske undandrog sig utskottets bedömande, men utskottet delade riksskattenämndens uppfattning, att uppgiftslämnandet borde göras så enkelt och rationellt som möjligt och tillstyrkte därför en utredning av problemet. Huruvida även företagarnas skyldighet att verkställa uppbörd kunde rationaliseras föreföll utskottet mera tveksamt, men en undersökning även av detta spørsmål syntes dock motiverad.

Utskottet hemställde att riksdagen i anledning av motionerna i skrivelse till Kungl. Maj: t skulle anhålla om utredning beträffande samordning och förenkling av de uppgifts- och uppbördsskyldigheter som av det allmänna åläggs företagen. Riksdagen fattade beslut i överensstämmelse med utskottets hemställan (rskr 261).

Den av riksdagen begärda utredningen angående företagens och andra arbetsgivares uppgifts- och uppbördsskyldighet bör enligt min mening nu komma till stånd. För uppgiften bör särskilda sakkunniga tillkallas.

De sakkunniga bör beakta de synpunkter som framförts av utskottet i dess utlåtande. Syftet med utredningen bör i första hand vara att efter genomgång av rutinerna på varje område överväga vad som kan göras för att åliggandena skall bli så litet betungande som möjligt. Härvid bör beaktas att också myndigheterna har ett starkt intresse av att bestämmelserna är utformade så att företagen och andra kan fullgöra sina skyldigheter på ett enkelt och rationellt sätt. En reform som medför en sammanjämkning av de nu i olika avseenden tillämpade tidsintervallerna och tidpunkterna och som vidgar möjligheterna att använda ett och samma grundmaterial för skilda ändamål skulle säkerligen verka i sådan riktning. Möjligheterna till en dylik samordning bör därför undersökas. När det framstår som praktiskt och effektivt bör förfarandet utformas så att detta kan anslutas till företagens och myndigheternas datamaskinella resurser.

Översynen bör ha en i huvudsak teknisk karaktär och således inte avse t. ex. frågan om ersättning för uppgifts- och uppbördsskyldighetens fullgörande. De sakkunniga bör vara oförhindrade att undersöka i vilken mån ändringar av det sakliga innehållet i gällande bestämmelser på förevarande områden kan vara av betydelse för en förenkling och rationalisering. De sakkunniga bör samråda med bl. a. traktamentsbeskattningsutredningen.

Till utredningen har, såvitt angår denna del av utredningsuppdraget, för kännedom överlämnats

1. skrivelse den 8 november 1965 från drätselkontoret i Borås angående kontrolluppgifter enligt 37 § taxeringsförordningen;
2. skrivelse den 17 maj 1967 från Svenska arbetsgivareföreningen angående arbetsgivares uppgiftsskyldighet enligt 43 § andra och tredje styckena uppbördsförordningen;
3. skrivelse den 23 maj 1967 från Levi Olliné, Boliden, angående sammanförande av olika skatter och avgifter;
4. skrivelse den 27 juni 1967 från Centrala folkbokförings- och uppbördsnämnden samt den 28 juni 1967 från riksskattenämnden med yttrande över den vid punkt 2 angivna skrivelsen från Svenska arbetsgivareföreningen.

Utredningen har dessutom mottagit skrivelser från företag och organisationer i anslutning till utredningsuppdraget.

1.2 Utvecklingen av företagens uppgiftslämnande m. m.

Som framhålls i direktiven har företagen och andra arbetsgivare fått alltmer vidgade åligganden att förse myndigheterna med uppgifter av olika slag i eller utan förening med inbetalning av skatter eller avgifter. Förklaringen härtill är uppenbarligen till stor del det successivt ökade behov av information som följer med utbyggnaden av den offentliga verksamheten på skilda samhällsområden. Utvecklingen avspeglar sig i sådana lagar från senare tid som miljöskyddslagen (1969:387), lagen (1972:826) om uppgiftsskyldighet i vissa planeringsfrågor, datalagen (1973:289), lagen (1973:329) om hälso- och miljöfarliga varor, inkassolagen (1974:182) och oljekrislagen (1975:197).

På konjunkturpolitikens område har kraven på en utbyggnad av den ekonomiska korttidsstatistiken lett till ökat behov av information från företagssektorn. Ett ökat uppgiftslämnande har föranletts också av den förstärkta prisövervakningen inom prispolitikens område, den intensifierade branschutredningsverksamheten inom industripolitiken, det obligatoriska skörde-skadeskyddet inom jordbrukspolitiken, ATP-reformen och tandvårdsförsäkringen inom socialpolitiken, den utvidgade planeringen på länsnivå inom regionalpolitiken samt av vissa skatter såsom mervärdskatten och reklamskatten. Lagstiftning för att främja anställningstryggheten och sysselsättningen av äldre arbetstagare kan också tas som exempel på företeelser som har gett upphov till ett ökat informationsflöde från företag till förvaltning.

Bakom utvecklingen ligger allmänt sett att samhällets verksamhet har blivit alltmer ingripande. Detta har föranlett inte bara behov av information på flera områden utan även krav på en alltmer detaljerad redovisning från företag och enskilda. Förhållandet avspeglas bl. a. i de undersökningar som görs av myndigheter med planerande eller analyserande uppgifter vad avser olika förhållanden inom företagssektorn.

Statens industriverk och statens pris- och kartellnämnd (SPK) är exempel på sådana myndigheter. I detta sammanhang må erinras om att näringslivets egna intresseorganisationer för att kunna bedriva sin verksamhet i allt högre grad behöver underlag i form av statistiska sammanställningar som förutsätter uppgiftsinhämtande från företagen. Myndigheternas utformning av uppgiftskrav influeras inte sällan av sådana intressen.

Ett ökat uppgiftsinhämtande synes också ha följt med utvecklingen på ADB-området. Tidigare utgjorde bristen på bearbetningskapacitet en restriktion mot uppgiftsinhämtande. Det var utrymmeskrävande och ohanterligt att lagra stora datamängder, och betydande manuella arbetsinsatser krävdes för att återvinna data och göra olika typer av beräkningar och sammanställningar. Förutsättningarna för att utnyttja data har drastiskt ändrats i och med att transport, lagring, återvinning av data och beräkningsarbeten i stor utsträckning kan utföras med hjälp av ADB. I början av år 1963, 1973 resp. 1975 uppgick antalet datorer i den statliga sektorn till 25, 97 resp. 105 med ett anskaffningsvärde av 75, 501 resp. 660 milj. kr. (källa: statskontorets årliga publikation Statliga datorer). Det torde inte heller ha varit utan betydelse att man successivt har fått ökade kunskaper om hur data kan utnyttjas för olika ändamål när erforderlig databehandlingskapacitet finns att tillgå. Inom samhällsvetenskapen utvecklas olika modeller för planerings- och prognosverksamhet inom den offentliga sektorn med data om företagen som väsentliga inslag. Det bör kanske också framhållas att tillväxten inom näringslivet i sig medför en ökning av den mängd uppgifter som går från företag till förvaltning. Om antalet transaktioner i ekonomin, antalet företag, antalet produktvarianter, antalet anställda etc. tilltar så ökar vid ett givet antal datafångstrutiner också de överförda datavolymer.

De ökade kraven på uppgiftslämnande m. m. från företagen har mötts av en allt starkare reaktion från företagssidan. Påståenden om att uppgiftslämnandet är alltför betungande framförs i riksdagsmotioner, tidnings- och tidskriftsartiklar, uttalanden från branschorganisationer och vid enskilda företags kontakter med uppgiftsinhämtande myndigheter. Uttalanden av detta slag har också gjorts direkt till utredningen bl. a. vid de hearings som utredningen har hållit med ett antal företag. Uppgiftskraven uppfattas bl. a. som onödigt detaljrika, för ofta återkommande och inte sällan svårbegripliga och besvärliga att besvara – framför allt för mindre företag. Vidare hävdas att samma eller liknande uppgifter måste lämnas flera gånger och att uppgiftslämnarna ofta får vetskap om uppgiftskraven alltför sent och får för kort tid på sig för redovisningen. Vissa uppgiftskrav anses vara särskilt betungande såsom en del engångsenkäter av typ branschundersökningar och statistiska centralbyråns (SCB:s) årliga industristatistik. Särskilt beträffande SCB framförs att det ofta är svårt att inse värdet av de enskilda uppgifterna och att de inte sammanställs av SCB på sådant sätt att statistiken blir till direkt nytta för de uppgiftslämnande företagen.

Företagens besvärligheter vad gäller särskilt uppgiftslämnande för statistiska ändamål har uppmärksammats tidigare av bl. a. 1956 års

statistikkommitté, som hade i uppdrag att utreda den officiella statistikens omfattning, utformning, samordning och grad av centralisering samt att pröva olika möjligheter att uppnå kostnadsbesparingar i statistikproduktionen. Kommittén framhöll i sitt betänkande Organisatoriska riktlinjer för svensk statistik (SOU 1959: 33) att det växande behovet av information tenderade att successivt öka uppgiftslämnarbördan. En första förutsättning att begränsa denna ansåg kommittén vara en fortgående omprövning av statistikens omfattning så att endast sådan statistik som fyllde viktiga behov framställdes. Kommittén pekade bl. a. på önskvärdheten av att uppgiftsinsamlingen för statistik samordnades med administrativa rutiner, att urvalsmetodik utnyttjades, att statistikens redovisningsperioder anpassades till företagens, att uppgiftslämnarna informerades om statistikens användning och att uppgiftslämnarna och statistikproducenterna hade goda kontakter med varandra.

Huvudlinjen i den på senare år framförda kritiken synes vara att det är den samlade uppgifts- och uppbördsskyldigheten som medför oacceptabelt stora besvär och kostnader för företagen. Två sätt att "lösa" problemen skjuts i förgrunden särskilt i den kritik som framförs i riksdagsmotioner. Det ena är att ersätta företagen för fullgörandet av uppgifts- och uppbördsskyldigheten, vilket sägs kunna framtvinga en bättre avvägning mellan kostnaderna för att begära in uppgifterna och nyttan av dem. Det andra är att åstadkomma en central uppgiftsinsamling i någon form. Bl. a. har anvisats möjligheten att sammanföra uppgifter av likartad karaktär, avsedda för olika myndigheter, på ett mindre antal frågeformulär för att sedan med hjälp av ADB fördelas mellan myndigheterna. Vidare har framförts tanken på en "databank", till vilken företagen exempelvis varje vecka rutinmässigt skulle leverera vissa uppgifter, som kan beräknas bli av betydelse. Från databanken skulle sedan SCB och andra myndigheter kunna få uppgifter.

De problem som företagen ser förknippade med förvaltningens krav på uppgiftslämnande är inte unika för svenska förhållanden. Behovet av uppgifter från företagen växer uppenbarligen efter hand så starkt i länder på hög ekonomisk utvecklingsnivå att myndigheternas uppgiftskrav leder till irritation hos företagen. I USA har man sökt begränsa uppgiftsinhämmandet på federal nivå genom en särskild lag, Federal Reports Act av år 1942, enligt vilken federal myndighet inte får genomföra uppgiftsinsamling över viss angiven storlek utan förhandsgodkännande. Från dessa bestämmelser undantas dock vissa myndigheter. I England strävar man efter samordning på det statistiska området, och det centrala organet, Central Statistical Office (CSO), för den decentraliserade statistiken har fått till uppgift bl. a. att granska blanketter i fråga om undersökningar inom företagsstatistiken. CSO försöker tillse att onödigt dubbelarbete undviks men synes hinna med endast en relativt ytlig granskning av blanketter för nytilkomna undersökningar. I Frankrike inrättades år 1966 inom centralbyrån för statistik m. m. ett organ för registrering och revision av administrativa blanketter. Organet skall verka för samordning av statistiska och administrativa frågeformulär och har liksom sin engelska motsvarighet (CSO) inte någon beslutande funktion. Inte heller

det franska registreringsorganet synes hinna med mer än en ytlig behandling av de blanketter som kommer in för granskning.

1.3 Underlag för utredningens bedömning

Utredningen fann på ett tidigt stadium av sitt arbete att den som underlag för sina bedömningar behövde någon form av kartläggning av den offentliga sektorns uppgiftskrav på företagen. Utan en dylik kartläggning ansåg sig utredningen inte kunna få en överskådlig bild av uppgiftsströmmarna mellan företag och förvaltning eller närmare avgöra hur de olika uppgiftskraven står i förhållande till varandra och får ses när det gäller att överväga lösningar av samordnande karaktär. En kartläggning som omfattade bl. a. blankettformulär, missiv och anvisningar krävdes enligt utredningens mening även för en genomgång av myndigheternas uppgiftskrav. Utredningen uppdrog därför åt SCB att i samråd med utredningen företa en kartläggning och statistisk undersökning av detta slag. Undersökningen avsåg de uppgifter som myndigheterna begärde av företagen under år 1971. Det insamlade materialet och tabellbearbetningar av detta har använts bl. a. för en katalogisering och relativt detaljerad genomgång av uppgiftskraven och bakomliggande författningsbestämmelser. Detta arbete inleddes sedan utredningen i augusti 1973 slutredovisat sitt uppdrag i den del som gällde ränte- och restavgiftsfrågor. En redogörelse för undersökningen och dess resultat lämnas i kapitel 2.

På grundval av den gjorda undersökningen söker utredningen i det följande beskriva vissa karaktäristiska drag i uppgiftslämnandet (kapitel 3) och förhållandet mellan uppgiftskraven och lagstiftningen (kapitel 4). I kapitel 5 redovisas uppgiftsinhämtandets grundstruktur. Övriga kapitel i avdelning I innehåller redogörelse för sekretessbestämmelser m. m. (kapitel 6), vissa samordningsåtgärder (kapitel 7) och SCBs verksamhet (kapitel 8). I kapitel 9 lämnas slutligen en redogörelse för vilka bedömningar utredningen har gjort beträffande de uppgiftskrav, som utredningen har behandlat dels i promemorian Arbetsgivares anmälningskyldighet enligt utlänningskungörelsen m. m. (Ds Fi 1974:3), dels i promemorian (1974-11-19) Förenklad uppgiftsskyldighet till socialförsäkringen m. m.

2 Uppgiftskrav på företag

2.1 Inledning

Utredningen har låtit genomföra en kartläggning av den statliga och kommunala förvaltningens uppgiftsinsamling från företagssektorn under ett år, 1971. Kartläggningen har på utredningens uppdrag utförts av utredningsinstitutet vid SCB.

Syftet med kartläggningen var att få en samlad och systematisk bild av vilka krav på uppgifter statliga och kommunala myndigheter och andra enheter ställer på företag och andra arbetsgivare – dock ej arbetsgivare inom den offentliga sektorn. Kartläggningen skulle dels ge en översiktlig beskrivning av informationsflödets karaktär, innehåll och volym, dels ge en relativt detaljerad information om de enskilda uppgiftskraven.

Utredningen valde att belysa informationsflödet mellan företag och myndigheter¹ från myndighetssidan, dvs. att fråga myndigheterna vilka uppgifter man ställer krav på från företagen. Genom att studera informationsflödet från myndighetssidan var det möjligt att med relativt begränsade resursinsatser fråga alla myndigheter om samtliga de krav på uppgifter som riktas mot företagen. De olika uppgiftskraven – detta begrepp förklaras närmare nedan – kunde beskrivas ingående bl. a. vad avser de formella regler som bestämmer uppgiftskraven, uppgiftskravens syfte, vilka grupper av företag och hur många företag som berörs och vilka slags uppgifter som krävs. Däremot skulle det ha varit mycket komplicerat och krävande att med denna metod närmare undersöka hur enskilda företag omfattas av olika uppgiftskrav och vilka besvär och kostnader företagen bedömer att uppgiftslämnandet medför. En acceptabel belysning av dessa frågeställningar skulle enligt utredningens bedömning ha krävt att de uppgiftsinhämtande myndigheterna gjorde omfattande kompletterande undersökningar, vilka bl. a. skulle behövt riktas mot de uppgiftslämnande företagen.

Utredningen övervägde därför att, som komplement till kartläggningen på myndighetssidan, även vända sig till företagen. En sådan undersökning – som i princip skulle avsett samma informationsström som belystes från myndighetssidan – skulle ha behövt göras relativt omfattande för att ge en tillfredsställande täckning av företagsgrupper och uppgiftskrav och en acceptabel precision. Den skulle alltså ha krävt stora resursinsatser, inte

¹ Termen företag står i redovisningen i detta kapitel även för gruppen andra arbetsgivare än företag (dock ej arbetsgivare i den offentliga förvaltningen), vilkas uppgiftslämnande också omfattades av kartläggningen. Termen myndigheter står även för andra enheter inom den statliga och kommunala sektorn, t. ex. statliga kommittéer och affärsverken.

minst från företagen. Dessutom ansågs det förknippat med vissa problem att definiera och mäta kostnaden för företagens uppgiftslämnande. Vissa andra frågeställningar hade inte alls eller svårligen kunnat belysas genom en enkät till företagen, utan kunde endast besvaras av uppgiftsinsamlarna. Med hänsyn härtill och med tanke på att utredningen inte hade i uppdrag att utreda frågan om ersättning till företagen för uppgiftslämnandet ansåg sig utredningen inte böra gå ut med en enkät av detta slag.

I det följande lämnas en närmare redovisning för den gjorda undersökningens uppläggning. Vidare ges en översiktlig resultatredovisning, belysande informationsflödets karaktär, innehåll och volym. Bearbetningarna av det insamlade materialet har här måst göras i tämligen grova termer, men det fullständiga enkätmaterialet, bl. a. de av myndigheterna använda blanketterna med tillhörande anvisningar och missiv, vilka begärts in i kartläggningen, har gett utredningen goda möjligheter till ett detaljerat studium av de enskilda uppgiftskraven.

2.2 Undersökningens uppläggning

Undersökningen genomfördes som en postenkät, som riktades till följande kategorier:

statliga verk (inkl. försäkringskassor)

statliga kommittéer som var verksamma under år 1971 och som fortsatte sin verksamhet under 1972

riksdagens verk

länsstyrelser

landsting

kommuner med minst 30 000 invånare

15 mindre kommuner (slumpmässigt valda).

Varje myndighet skulle redovisa sin uppgiftsinsamling från företag sådan denna kunde anges i form av s. k. uppgiftskrav. Undersökningen avsåg år 1971, dvs. den skulle omfatta de uppgiftskrav vilkas uppgifter skulle vara myndigheten tillhanda någon dag under 1971. Fältarbetet genomfördes i huvudsak under sommaren och hösten 1972. Varje uppgiftskrav skulle beskrivas genom besvarande av frågor enligt blankett. Dessutom skulle som nämnts de vid insamlingen använda blanketterna med tillhörande missiv och anvisningar bifogas.

Med redovisningen i form av uppgiftskrav avsågs att göra det möjligt för varje myndighet att spalta upp och beskriva uppgiftsinhämtandet i de enheter som kan särskiljas med hänsyn till rutinerna för inhämtandet och uppgifternas innehåll och användning. Detta särskiljande bedömdes i stort sett kunna ske med utgångspunkt i de olika blanketter som resp. myndighet i allmänhet använder vid inhämtande av uppgifter. En utförligare definition av begreppet uppgiftskrav ges i avsnittet 2.3 nedan.

För varje uppgiftskrav skulle svar ges på följande punkter:

- 1 Mätperiod (den tidsperiod eller tidpunkt som uppgifterna avsåg)
- 2 Grunden för uppgiftskravet (författning, myndighetens instruktion eller annan grund)
- 3 Uppgiftsskyldighet och i så fall författning
- 4 Påföljd vid underlåtenhet att fullgöra uppgiftsskyldighet
- 5 Sekretesskydd och i så fall författning
- 6 Syfte (administrativa ändamål, statistiska ändamål eller båda ändamålen med angivande av vilket som var det huvudsakliga)
- 7 Initiering (anmaning från myndigheten, bestämmelse om insändande utan anmaning vid viss(a) tidpunkt(er), viss händelse – t. ex. anställning av en person, exporttransaktion – eller annat sätt)
- 8 Rapporttyp (permanent och regelbundet uppgiftskrav, permanent och oregelbundet uppgiftskrav eller tillfälligt uppgiftskrav)
- 9 Periodicitet (gällde endast permanenta och regelbundna uppgiftskrav)
- 10 Selektion (avsåg uppgiftskravet i princip alla företag eller endast vissa företag?)
- 11 Enhet (avsåg uppgiftskravet hela företaget eller del av företaget, t. ex. arbetsställe?)
- 12 Bransch(er) (om selektion efter bransch skett)
- 13 Storleksklass och storleksmått (om selektion efter storlek skett)
- 14 Urvalsstruktur uttryckt i t. ex. urvalsfraktioner och urvalstorlek i olika storleksklasser (om selektion medelst urval skett)
- 15 Antal företag som omfattades av uppgiftskravet (= antal uppgiftslämnare brutto)
- 16 Antal företag som lämnade uppgifter (= antal uppgiftslämnare netto)
- 17 Antal primäruppgifter (se definition i avsnitt 2.3)
- 18 Använt register över uppgiftslämnare
- 19 Identifikationsbegrepp för uppgiftslämnarna (utöver namn och adress)
- 20 Insamlingsmedium (blankett eller annat)
- 21 Insamlingsätt (direkt från företag till myndigheten eller via mellanhand)
- 22 Blanketternas utsändningstidpunkt, begärd insändningstidpunkt och tidpunkt då uppgiftsinsamlingen avslutades i praktiken
- 23 Registreringsmedium (överfördes insamlade uppgifter till datoranpassat medium såsom hålkort, magnetband etc.?)
- 24 Informationsöverföring (tillställdes uppgifterna annan myndighet?)
- 25 Uppgiftsområden (34 uppgiftsområden – variabelgrupper – fanns angivna i blanketten. För varje uppgiftsområde, som ingick i uppgiftskravet, skulle även använda sorter m. m. markeras)
- 26 Antal deluppgifter (se definition i avsnitt 2.3)
- 27 Antal deluppgifter med fasta svarsalternativ
- 28 Genomsnittligt antal besvarade deluppgifter (se definition i avsnitt 2.3)
- 29 Genomsnittligt antal besvarade deluppgifter med fasta svarsalternativ

- 30 Uppgiftslämnarproblem (de som företagen angett som besvärande)
- 31 Möjligheter att underlätta uppgiftslämnandet enligt myndighetens bedömning
- 32 Myndighetens planer på förändringar av uppgiftskravet.

I tabellerna nedan har redovisats vissa av kartläggningens frågor, vilka ansetts ha intresse för den samlade bedömningen av företagens uppgiftslämnande.

2.3 Några begreppsbestämningar

Uppgiftskrav. Med ett uppgiftskrav avses ett åliggande eller en anmodan eller anhållan (explicit eller implicit) till företag att sammanställa och vid viss tidpunkt eller under viss period insända eller på annat sätt tillhandahålla myndigheter vissa uppgifter. Med uppgiftskrav avses också skyldighet för företag att vid viss händelse eller i viss situation avge eller tillhandahålla viss redovisning. Som nedre gräns för att ett uppgiftskrav skall omfattas av kartläggningen gäller att kravet omfattar minst 10 företag.

Uppgiftsplikt behöver ej föreligga. Begreppet uppgiftskrav omfattar således såväl de fall då underlåtenhet att lämna uppgifter leder till straffrättslig eller annan påföljd som de fall då myndigheten är hänvisad till att vädja till företagen att lämna vissa uppgifter.

För att anmodan eller anhållan till flera företag att lämna uppgifter skall betraktas som ett och samma uppgiftskrav skall i princip samma uppsättning frågor ställas till alla berörda företag. Om flera blankettyper med olika innehåll ingår i en viss insamlingsrutin, har dessa särskilt och redovisats som separata uppgiftskrav. Om uppgifter begärs in i form av redovisningshandlingar har varje typ av sådan infordran betraktats som ett särskilt uppgiftskrav.

En insamlingsrutin med flera insamlingstillfällen under året betraktas som ett uppgiftskrav. Om en grupp företag ingår i en undersökning med samma uppläggning som vid ett eller flera tidigare undersökningstillfällen (bortsett från att uppgifterna avser olika perioder eller tidpunkter) föreligger således inte flera uppgiftskrav utan ett med viss periodicitet upprepat uppgiftskrav. För uppgiftskrav som upprepas under året baseras tabelluppgifterna över antal uppgiftslämnare och primäruppgifter på ett genomsnitt över året. Dessa uppgifter räknas i vissa tabeller upp med periodiciteten.

För förståelsen av begreppet uppgiftskrav som det används i föreliggande redovisning är det viktigt att framhålla den skillnad som i många fall föreligger mellan en administrativ rutin eller en statistikgren å ena sidan och ett uppgiftskrav å den andra. Om den administrativa rutinen eller statistikgrenen i insamlingshänseende omfattar flera olika delar i form av olika blankettyper med i princip olika innehåll, innebär det enligt vad som sagts ovan att varje del utgör ett uppgiftskrav. Som exempel härpå kan nämnas arbetsgivaruppgiften till riksförsäkringsverket, som år 1971

för de mindre företagen – i syfte att underlätta dessas uppgiftslämnande – redovisades på en blankettyper och för de större på en annan, varför denna rutin består av två uppgiftskrav¹. Ett annat exempel är SCB: s årliga industristatistik (inkl. bergverksstatistiken) till vilken företagen lämnar vissa allmänna data på en blankett, huvuduppgiften, och vissa specialuppgifter på en annan. Detta konstituerar i sig två uppgiftskrav. Specialuppgifterna lämnas emellertid på olika blankettyper beroende på vilken bransch det gäller. Var och en av dessa blankettyper utgör alltså ett uppgiftskrav och industristatistiken består därför sammanlagt av ett 30-tal uppgiftskrav. Några av industristatistikens branschspecifika blanketter omfattar för övrigt mindre än 10 företag och ingår därför inte alls i kartläggningen. Ett tredje exempel är SCB: s finansstatistik för företag, som också består av ett 30-tal uppgiftskrav, eftersom olika blanketter med i vissa avseenden olika innehåll används för olika branscher, företagstyper och storleksgrupper.

Primäruppgift. Med primäruppgift avses den redovisning som i enlighet med ett uppgiftskrav lämnas av ett företag på en blankett (eller motsvarande). Om uppgiftskravet t. ex. innebär att en viss blankett skall fyllas i för varje anställd och det inom ett företag finns 20 anställda blir antalet primäruppgifter 20 för det företaget. Hade i detta fall uppgiftskravet i stället utformats så att alla 20 redovisats på en och samma blankett blir antalet primäruppgifter endast ett för detta företag. Redovisningens praktiska utformning blir alltså i vissa fall avgörande för kartläggningens resultat vad avser antalet primäruppgifter.

Deluppgift. Med deluppgift förstås varje enskild punkt, som finns i den blankett (motsvarande) som används vid besvarandet av en myndighets uppgiftskrav och som utformats för ett ställningstagande från företagets sida. Detta ställningstagande kan vara att besvara en fråga eller följa en anmodan att ange en viss uppgift. Även deluppgifter som namn, adress etc. ingår. Om uppgifter t. ex. skall lämnas i en tabell räknas antalet deluppgifter som antalet celler (rutor) i tabellen, dvs. som antalet kolumner multiplicerat med antalet rader. Även summarader och -kolumner medräknas. Vid öppna frågor räknas antalet deluppgifter som det genomsnittliga antalet besvarade punkter per blankett. Om t. ex. antalet rader i en tabell inte är givet genom förtryckning, utan är beroende av de uppgifter som skall lämnas, räknas antalet deluppgifter i tabellen som det genomsnittliga antalet ifyllda rader per blankett multiplicerat med antalet kolumner. Redovisningshandlingar som infordras enligt ett uppgiftskrav räknas som en deluppgift.

Myndigheterna skulle dessutom för varje uppgiftskrav ange det genomsnittliga antalet deluppgifter som lämnats per primäruppgift, dvs. per använd blankett. Vid beräkningen av det genomsnittliga antalet lämnade deluppgifter skulle en deluppgift anses lämnad om det inte av blanketten (eller anvisningar till blanketten) direkt framgick att uppgiften inte berörde företaget eller att den ej behövde lämnas för just det objekt (t. ex. varuslag) som en viss primäruppgift avsåg. Skillnaden mellan genomsnittligt antal lämnade deluppgifter och det totala antalet deluppgifter som det beskrivs i föregående stycke hänför sig helt till det

¹ Fr. o. m. arbetsgivaruppgiften för 1974 har dessa två blanketter ersatts av en enda blankett med två alternativ för redovisningen. Gränsdragningen mellan alternativen är densamma som tidigare mellan blanketterna.

här berörda förhållandet att vissa företag eller företagsgrupper uttryckligen slussas förbi delar av en blankett (motsvarande). Tabellredovisningen i det följande omfattar vad gäller antalet deluppgifter den senare storheten, totala antalet deluppgifter. Det genomsnittliga antalet lämnade uppgifter är ungefär 10 procent mindre än totala antalet.

Det är att märka att det vid beräkningen av antalet lämnade deluppgifter inte spelar någon roll att åtskilliga företag i praktiken vad beträffar många deluppgifter inte har något att redovisa, vilket ofta markeras genom att företaget lämnar detta utrymme på blanketten tomt eller fyller i ett streck eller en nolla; deluppgiften räknas ändå som lämnad, eftersom den förutsätter ett formellt ställningstagande vad beträffar uppgiften eller frågan. Den tillämpade definitionen är sålunda mycket vid och de siffror som redovisas över antalet deluppgifter har inget direkt samband med det arbete företagen har när det gäller att lämna uppgifter.

2.4 Om tolkningen av undersökningens resultat

2.4.1 *Begreppsapparatus betydelse*

De begrepp som utredningen enligt föregående avsnitt använde i sin kartläggning av företagens uppgiftslämnande har valts för att bl. a. möjliggöra en detaljerad redovisning av uppgiftslämnandets innehåll, form och volym. De olika begreppen och de kvantitativa uttryck för dessa, som kartläggningen ger, hänger samman och samspelar. I samspelet medverkar också kartläggningens information om antalet uppgiftslämnare. Detta skall belysas med några exempel.

Om t. ex. en administrativ rutin eller en statistikgren bygger på två olika slags blanketter, en huvudblankett och en bilageblankett, består den alltså av två uppgiftskrav. Siffrorna över antalet deluppgifter påverkas ej av att rutinen delas upp på två uppgiftskrav, men antalet uppgiftslämnare och antalet primäruppgifter räknas två gånger. I det fall man i en rutin har olika blanketter men med delvis samma innehåll för t. ex. olika branscher eller olika storleksgrupper och rutinen således räknas som flera uppgiftskrav i stället för ett, blir antalet deluppgifter högre — de räknas i varje blankett även om delar av blanketterna överensstämmer — medan antalet uppgiftslämnare och antalet primäruppgifter inte påverkas av antalet uppgiftskrav.

Ett tredje fall, som också har berörts under begreppsförklaringarna, är när en blankett skall lämnas för t. ex. varje arbetstagarare. Om man jämför med alternativet att i stället ha en blankett för hela företaget med en rad per arbetstagarare, blir denna rutins bidrag till kartläggningens resultat detsamma vad avser antalet uppgiftskrav och antalet uppgiftslämnare, men färre deluppgifter och fler primäruppgifter. Ett fjärde fall är när en rutin med t. ex. halvårsvis insamling av uppgifter anses utgöra två uppgiftskrav i stället för ett p. g. a. vissa innehållsskillnader mellan de två insamlingstillfällena. Detta leder till att antalet deluppgifter blir större

liksom antalet uppgiftslämnare och primäruppgifter (de båda senare antalsuppgifterna för periodiskt upprepade krav anges nämligen som genomsnitt under året).

I redovisningen av kartläggningen har bland andra kvantitativa mått på informationsströmmen använts antal deluppgifter uppräknat med antal primäruppgifter och periodiciteten. Detta mått kan anses ge ett totalmått på informationsmängden, som går från företagen till myndigheterna. Det har inte på samma sätt de svagheter och brister som ovan exemplifierats avseende antalet uppgiftskrav, deluppgifter, uppgiftslämnare och primäruppgifter utan är i allmänhet opåverkat av definitionen av uppgiftskrav och likaså av vissa berörda inslag i den praktiska utformningen av en informationsrutin. Däremot ger det inte någon kvantitativ uppfattning av arbetsbelastningen på uppgiftslämnarna. Det beror dels på att arbetet med att ta fram en deluppgift kan variera mycket t. ex. mellan olika företag och mellan olika typer av deluppgifter. Det beror också på den vida definition som begreppet deluppgift har. Denna definition innebär att i antalet deluppgifter och de mått som baseras därpå ingår också sådana deluppgifter, för vilka företagen ingenting har att rapportera, och som därför oftast innebär ingen eller ringa arbetsbelastning. Hur uppgiftslämnandet i praktiken i det enskilda fallet kan komma att starkt begränsas framgår av avsnitt 2.5.3.

Det kan som en avslutning på diskussionen om begreppsapparatusens betydelse vara av intresse att penetrera hur den tidigare berörda hopslagningen av de två blanketterna för arbetsgivaruppgiften till en skulle ha förändrat de siffermässiga resultaten mellan år 1971 och 1975. För enkelhetens skull förutsätts därvid att de två företagsgrupperna var och en skall lämna samma deluppgifter som förut och att de till antalet inte förändrats mellan de båda åren. Förändringen innebär då, utan att uppgiftslämnandet för företagen egentligen förändrats, att antalet uppgiftskrav minskar från två till ett, att antalet primäruppgifter är detsamma som förut och att totala antalet deluppgifter är något mindre än tidigare (vissa deluppgifter är gemensamma för de två alternativen). Det genomsnittliga antalet lämnade deluppgifter är dock detsamma som förut. Det med antalet primäruppgifter och periodiciteten uppräknade antalet deluppgifter blir större med den nya uppläggnings eftersom detta antal i utredningens kalkyler baseras på det totala antalet deluppgifter. Hade det i stället baserats på det genomsnittliga antalet lämnade deluppgifter hade det varit oförändrat.

Vad som ovan anförts visar att tolkningen av de siffermässiga resultat, som utredningen redovisar från den genomförda kartläggningen, måste göras med stor förståelse för den begreppsapparat som använts och de effekter den har på olika kvantitativa mått. Försiktighet måste också iaktas med hänsyn till kvaliteten i mätningarna av olika storheter, varom mera nedan.

2.4.2 *Kvalitetsaspekter*

Den genomförda kartläggningen är i vissa avseenden ett pionjärbete och det är därför naturligt att kvaliteten i undersökningens resultat har brister. De frågor som ställdes var, trots viss provverksamhet, inte idealt utformade i alla avseenden och täckte inte alla förekommande situationer. Myndigheterna, som skulle besvara enkäten, hade inte alltid beredskap härför och saknade ibland nödvändigt underlag. Dessa förhållanden medförde att såväl uppgiftslämnande som granskning och komplettering av uppgifterna krävde stora insatser. Vissa sifferuppgifter som skulle avges måste många gånger baseras på bristfälligt underlag eller på grova gissningar. En del frågor har i vissa fall feltolkats eller inte besvarats. Vissa enskilda uppgiftskrav, som enligt kartläggningens intentioner borde varit med, har vidare inte redovisats enligt vad som kunnat konstateras i efterhand. Detta gäller främst uppgiftskrav på tillståndsidan.

Trots dessa reservationer, som innebär att de framlagda resultaten inte medger precisa tolkningar och slutsatser, torde kartläggningen ge en godtagbar översikt över uppgiftslämnandets struktur och volym år 1971.

Myndigheterna lämnades som framgått tillfälle att även redovisa de uppgiftslämnarproblem som visat sig vara förenade med uppgiftskraven och de möjligheter att underlätta uppgiftslämnandet som bedömdes föreligga. De upplysningar som myndigheterna gav i dessa hänseenden var relativt allmänt hållna. Uppgiftslämnarproblemen har sagts bero på att uppgiftskrav t. ex. är tids- och personalkrävande, innefattar svåråtkämpliga uppgifter, kräver redovisning per arbetsställe, inrymmer begrepp och terminologi som är främmande för företagen, förändras ofta eller är svåra att samordna med företagets interna rutiner. Lättnader sades kunna åstadkommas genom att t. ex. uppgiftslämnarna medges anstånd med att sända in uppgifterna, antalet frågor med fasta svarsalternativ på blanketterna ökas, redovisning med hjälp av ADB tillåts eller genom ökat samarbete myndigheterna emellan.

2.5 Resultatredovisning

2.5.1 *Antal tillfrågade myndigheter av olika kategorier och antal redovisade uppgiftskrav*

Av samtliga myndigheter (inkl. andra enheter i förvaltningen) som ingick i undersökningen hade 93 ett eller flera uppgiftskrav att redovisa år 1971. Totalt redovisades 707 uppgiftskrav. Antalet myndigheter i olika kategorier och antalet uppgiftskrav framgår av tabell 1.

Ett fåtal myndigheter, vilka bedömdes ej kunna tillföra undersökningen några uppgiftskrav av betydelse, besvarade ej enkäten.

Ett uppgiftskrav som var gemensamt för alla länsstyrelser räknades bara en gång. 67 uppgiftskrav var av denna typ, dvs. "generella" uppgiftskrav från länsstyrelserna. Samtliga 67 ingår i skatteadministratio-

Tabell 1 Antal tillfrågade myndigheter, antal myndigheter med uppgiftskrav samt antal redovisade uppgiftskrav efter myndighetskategori

Myndighets kategori	Antal till- frågade myndig- heter	Myndigheter som hade ett eller flera uppgifts- krav		Antal redo- visade upp- gifts- krav
		Antal	Procent	
Statliga verk (inkl. försäkrings- kassor)	248	38	15	536 ^a
Kommittéer	293	12	4	17
Riksdagens verk	9	1	11	10
Länsstyrelser	24	24	100	97
Landsting	23	—	—	—
Kommuner med minst 30 000 invånare	62	17	27	46
Sluppmässigt valda mindre kommuner	15	1	7	1
Summa	674	93	14	707

^a Försäkringskassorna svarade för tre uppgiftskrav, vilka var generella för samtliga försäkringskassor.

nen och enkätens uppgifter om dessa lämnades centralt av riksskatteverket liksom riksförsäkringsverket centralt redovisade försäkringskassornas krav. Även uppgiftskrav, som var gemensamma för två eller flera av länsstyrelserna men ej för alla, räknades vardera bara en gång. Fem uppgiftskrav av detta slag ingår.

Tabellen visar att de flesta kraven kommer från de statliga verken inkl. länsstyrelserna. De statliga kommittéerna redovisade endast 17 uppgiftskrav och den kommunala sektorn knappt 50 krav, varav landstingen inte hade något uppgiftskrav på företagen.

En enda av de 15 sluppmässigt utvalda mindre kommunerna redovisade något uppgiftskrav. Med hänsyn till den precision, som kartläggningen i sin helhet har, har det inte funnits anledning att räkna upp resultaten för detta urval till att avse samtliga mindre kommuner. Det sålunda redovisade enda uppgiftskravet har därför i den fortsatta redovisningen lagts samman med de större kommunernas uppgiftskrav.

2.5.2 Antal uppgiftslämnare och antal primäruppgifter

Myndigheterna skulle ange hur många företag som omfattades av de olika uppgiftskraven. Den siffra man får fram när man summerar dessa antalsuppgifter över uppgiftskraven har i den fortsatta redovisningen benämnts "antal uppgiftslämnare". Benämningen är egentligen oriktig eftersom ett företag ofta omfattas av mer än ett uppgiftskrav och alltså kan ingå flera gånger i denna summa.

Antalet uppgiftslämnare kan redovisas utan eller med uppräknning med periodiciteten. I det förra fallet räknas varje uppgiftslämnare endast en gång per uppgiftskrav och år. I det senare tas hänsyn till att vissa uppgiftskrav upprepas regelbundet under året, t. ex. en gång per månad, och uppgiftslämnarna räknas varje gång de möter ett sådant upprepat krav.

Antalet uppgiftslämnare kan räknas brutto, dvs. avse det antal företag som omfattas av kraven, eller netto, dvs. avse de företag som faktiskt lämnat uppgifter. I följande tabeller avses med "antal uppgiftslämnare" alltid antalet uppgiftslämnare brutto (i tabell 2 redovisas dock både brutto- och nettosiffrorna).

Antalet uppgiftslämnare till olika myndighetskategorier framgår av tabell 2. Tabellen redovisar också antalet primäruppgifter, dvs. antalet blanketter eller rapporter som företagen lämnade under år 1971. Antalet uppgiftslämnare, uppräknat med periodiciteten, uppgick år 1971 till 8,1 milj. brutto och 7,8 milj. netto. Antalet primäruppgifter uppgick till 49 milj. (uppräknat med periodiciteten). Om man utgår från att det finns i runt tal 400 000 företag i landet, skulle detta innebära att under 1971 varje företag i genomsnitt berördes av cirka 20 uppgiftskrav. Härvid har beaktats att vissa uppgiftskrav upprepas under året. Om man bortser därifrån och räknar varje uppgiftskrav enbart en gång per företag mötte företagen i genomsnitt cirka 15 olika krav under året. Antalet lämnade blanketter per företag var cirka 120.

Tabellen visar att tyngdpunkten vad gäller antalet uppgiftslämnare och primäruppgifter ligger än mer markerat på de statliga verken inkl.

Tabell 2 Antal uppgiftslämnare och antal primäruppgifter efter myndighetskategori^a

Myndighets- kategori	Antal uppgiftslämnare i 1 000-tal utan uppräknning med periodiciteten		Antal uppgiftslämnare i 1 000-tal uppräknat med perio- diciteten		Antal primär- uppgifter i 1 000-tal upp- räknat med periodiciteten
	Brutto	Netto	Brutto	Netto	
Statliga verk ^b	1 800	1 700	2 300	2 200	11 700
Kommittéer	9	4	9	4	6
Riksdagens verk	0	0	2	2	7
Länssty- relser	4 300	4 100	5 800	5 600	37 100
Landsting	—	—	—	—	—
Kommuner	13	10	13	10	45
Summa	6 200	5 900	8 100	7 800	48 900

^a I denna och följande tabeller har vissa avrundningar gjorts vilket medför att summan av delarna inte alltid exakt överensstämmer med summerader och summakolumner.

^b Inkl. försäkringskassor.

länsstyrelserna än vad gällde antalet uppgiftskrav. Det kan också uttryckas så att det är de statliga verkens uppgiftskrav som är stora i genomsnitt vad gäller antal företag och antal blanketter. Länsstyrelsernas krav är vidare genomsnittligt större än den övriga statsförvaltningens. En närmare analys av dessa förhållanden görs i avsnitt 2.5.4.

2.5.3 Antal deluppgifter

Det totala antalet deluppgifter (se definition i avsnitt 2.3) i de 707 uppgiftskraven var ca 75 000. Därav hade 3 600 fasta svarsalternativ. Totala antalet deluppgifter uppräknat med antalet primäruppgifter och med periodiciteten har beräknats till drygt 1 miljard. Detta mått kan, vilket också berörts i avsnitt 2.4, anses vara det totala fysiska bruttomåttet på informationsströmmen mellan företag och myndigheter. Någon uppfattning om vilken faktisk volym uppgifter företagen hade att lämna i den meningen att de hade något att rapportera vad avser de olika deluppgifterna ger måttet däremot inte. Detta nettomått, som kartläggningen inte har omfattat, är naturligen mindre än bruttomåttet drygt 1 miljard. Som exempel kan nämnas den s. k. huvuduppgiften till SCB:s årliga industristatistik (inkl. bergverksstatistiken), vilken cirka 16 000 arbetsställen hade att lämna år 1971. Av blankettens i allt drygt 160 deluppgifter var i genomsnitt ca 20 % faktiskt ifyllda av företagen.

2.5.4 De största uppgiftsinsamlarna och de största uppgiftskraven

En översikt över de tio största uppgiftsinsamlarna ges i tabell 3. Vid rangordningen har använts storleksmåttet antal deluppgifter uppräknat med antal primäruppgifter och periodiciteten. Vissa andra mått för dessa uppgiftsinsamlare redovisas, däribland de olika storleksmåten i genomsnitt per uppgiftskrav. Dessa genomsnittsmått bör användas med försiktighet, eftersom de är beroende av hur begreppet uppgiftskrav definierats. För länsstyrelserna har endast de generella kraven, dvs. de som tillhör skatteadministrationen, medtagits. Övriga länsstyrelsekrav ingår i raden "Övriga uppgiftsinsamlare" och är små.

Tabellen visar att SCB har de flesta kraven – 209 stycken eller 30 % av samtliga – och likaså de flesta deluppgifterna, 34 %. Även beträffande antal deluppgifter per krav ligger SCB högt. När det gäller antal uppgiftslämnare och antal primäruppgifter liksom antalet deluppgifter uppräknat med antal primäruppgifter dominerar däremot länsstyrelserna, dvs. skatteadministrationen. De står för över 70 % av de två första storheterna och närmare 60 % av den senare, medan SCB:s andel av antalet uppgiftslämnare uppgår till 12 %, av antalet primäruppgifter till endast 3 % och av det uppräknade antalet deluppgifter till 17 %. En stor andel av uppgiftskraven, 8 %, och av deluppgifterna, 18 %, svarar vidare försäkringsinspektionen för medan riksförsäkringsverket (inkl. försäkringskassorna) är tungt vad gäller antalet uppgiftslämnare; andelen är 9 %. Riksförsäkringsverkets krav och länsstyrelsernas generella krav är de krav som genomsnittligt berör flest uppgiftslämnare. Relativt stora poster vad gäller

Tabell 3 De tio största uppgiftsinsamlarna

Myndighet	Uppgiftskrav		Deluppgifter		Uppgiftslämnare uppräknat med periodiciteten		Primäruppgifter uppräknat med periodiciteten		Deluppgifter upp- räknat med antal primäruppgifter och med periodiciteten			
	Antal	Pro- cent	Antal	Pro- cent	Per upp- gifts- krav	Antal i 1 000- tal	Pro- cent	Antal i 1 000- tal	Pro- cent	Antal i mij.	Pro- cent	Per upp- gifts- krav, i 1 000- tal
Länstyrelserna (gene- rella krav)	67	9,5	6 100	8,2	92	5 800	71,3	37 100	76,0	590	58,0	8 900
Statistiska centralbyrån	209	29,6	25 100	33,7	120	980	12,1	1 400	2,9	170	17,0	830
Generalullstyrelsen	3	0,4	70	0,1	25	35	0,4	4 900	10,0	130	12,9	44 000
Riksförsäkringsverket ^a	8	1,1	190	0,3	24	740	9,1	2 000	4,0	33	3,2	4 100
Arbetsmarknadsstyrelsen	20	2,8	440	0,6	22	200	2,4	540	1,1	28	2,7	1 400
Exekutionsväsendets organisationsnämnd ^b	2	0,3	30	0,0	15	40	0,4	1 100	2,3	19	1,9	9 600
Rikspolisstyrelsen	11	1,6	140	0,2	13	3	0,0	1 300	2,7	14	1,3	1 200
Statens jordbruksnämnd	29	4,1	3 100	4,2	108	22	0,3	46	0,1	10	0,9	330
Försäkringsinspektionen	56	7,9	13 000	17,5	233	5	0,1	13	0,0	4	0,4	75
Riksskatteverket	27	3,8	2 700	3,6	101	78	1,0	85	0,2	4	0,4	140
Övriga uppgiftsinsamlare	275	38,9	23 500	31,5	85	220	2,8	340	0,7	13	1,2	46
Summa	707	100	74 500	100	105	8 100	100	48 900	100	69	100	1 450

^aInkl. försäkringskassorna.^bArbetsgivarnas redovisning enligt införelsebeslut ingår ej i undersökningen.

antal primäruppgifter, 10 %, och antal deluppgifter uppräknat med antal primäruppgifter, 13 %, står också generaltullstyrelsen för och genomsnittet per krav blir här mycket stora.

Tabellresultaten kan sammanfattas i följande förenklade analys. Huvudparten av uppgiftslämnandet härrör från ett fåtal myndigheters krav. SCB:s krav är många och detaljerade men berör i allmänhet inte så många företag, varför deras bidrag till den samlade blankettmängden är relativt begränsade. De administrativa kraven som berör många uppgiftslämnare – främst då administrationen av beskattningen och socialförsäkringen – eller aktualiseras mycket frekvent som tulladministrationen dominerar uppgiftslämnandet. De många kraven, som härrör från kretsen av myndigheter utanför de i detta avseende tio största – de uppgår till närmare 40 % av antalet krav – svarar när det gäller mer relevanta mått på uppgiftslämnandet för en mycket ringa del.

Koncentrationen av uppgiftslämnandet, som den kan mätas här, blir också påtaglig när man analyserar enskilda uppgiftskravs bidrag. De sju största kraven, dvs. 1 % av samtliga krav, svarar för ca 50 % av totala uppgiftslämnandet, mätt i antal deluppgifter uppräknat med antal primäruppgifter och periodiciteten. 2 % av kraven svarar för ca 65 % och 3 % av kraven för ca 75 % härav.

2.5.5 Rapporttyp och periodicitet

Uppgiftskraven delades in i tre s.k. rapporttyper: permanenta och regelbundna uppgiftskrav, permanenta och oregelbundna uppgiftskrav och tillfälliga uppgiftskrav. Permanenta och regelbundna krav är t. ex. arbetsgivaruppgiften till riksförsäkringsverket, mervärdeskattedeklarationerna och SCB:s årliga industristatistik. Exempel på permanenta, oregelbundna krav är skyldigheten för arbetsgivare att anmäla anställning av utlänning, varuanmälan vid utförelse och införelse samt varselskyldigheten vid personalinskränkningar. Tillfälliga uppgiftskrav är bl. a. flertalet av statens pris- och kartellnämnds undersökningar i olika branscher samt många av kommunernas enkäter till företag.

Permanent och regelbundna krav var vanligast. 500 uppgiftskrav var av detta slag. 96 uppgiftskrav var permanenta och oregelbundna och 111 var tillfälliga krav. Av de permanenta och regelbundna uppgiftskraven svarade länsstyrelserna för 65 krav (13 %), övriga statliga sektorn för 425 krav (85 %) och den kommunala sektorn för 10 krav (2 %).

Om uppgiftskravet var permanent och regelbundet skulle periodiciteten (antal gånger per år) anges. Av de 500 uppgiftskraven som var permanenta och regelbundna hade 325 en periodicitet på högst en gång per år, 102 uppgiftskrav hade en periodicitet på 2–4 gånger/år och 71 en periodicitet på minst 6 gånger/år. Den vanligaste periodiciteten var en gång per år. 315 uppgiftskrav hade denna periodicitet (63 % av alla permanenta och regelbundna uppgiftskrav). 51 (78 %) av länsstyrelsernas permanenta och regelbundna uppgiftskrav hade periodiciteten en gång per år och av den övriga statliga sektorns (inkl. SCB) permanenta och regelbundna uppgiftskrav hade 254 (60 %) denna periodicitet.

I tabell 4, som närmare redovisar fördelningen på olika rapporttyper, har de uppgiftsinsamlade myndigheterna fördelats på fyra kategorier. I den statliga sektorn har utskilts dels SCB, dels länsstyrelserna, till vilka därvid förts såväl de 67 generella kraven som tillhör skatteadministrationen som länsstyrelsernas övriga krav. Riksskatteverkets egna uppgiftskrav som främst avser punktskatteadministrationen och som svarar för en begränsad del av uppgiftslämnandet i skatteadministrationen — se tabell 3 — har däremot förts till övriga statliga sektorn. Denna kategoriindelning återfinns även i många av de följande tabellerna.

Tabellen visar dominansen för de permanenta och regelbundna kraven. Mätt i antal uppgiftslämnare (uppräknat med periodiciteten) svarar de för 89 %. Även räknat i antal primäruppgifter är andelen hög, 78 %. De årliga kraven och de med redovisning 6 gånger per år (i allmänhet varannan månad) väger därvid tungt. Uppbörds- och mervärdeskattedeclarationerna betyder här mycket. De 111 tillfälliga kraven betyder mycket litet när man mäter i antal uppgiftslämnare eller i antal primäruppgifter.

Tabell 4 Uppgiftskrav efter rapporttyp och periodicitet

Rapporttyp, periodicitet	Myndighetskategori				Summa	Procent
	Läns- styrel- ser	SCB	Övriga statliga sektorn	Kommu- nala sektorn		
<i>Antal uppgiftskrav</i>						
Permanenta och regelbundna krav	65	204	221	10	500	71
Därav						
vart 5:e år	—	—	4	—	4	1
vart 4:e år	—	1	—	—	1	0
vart 3:e år	—	—	1	—	1	0
vart annat år	4	—	—	—	4	1
1 gång/år	51	142	112	10	315	45
2 ggr/år	2	5	21	—	28	4
3 ggr/år	—	2	—	—	2	0
4 ggr/år	2	36	34	—	72	10
6 ggr/år	2 ^a	1	2	—	5	1
7 ggr/år	—	1	—	—	1	0
1 gång/månad	2	16	39	—	57	8
1 gång/vecka	—	—	7	—	7	1
2 ggr/vecka	—	—	1	—	1	0
uppgift saknas	2	—	—	—	2	0
Permanenta och ore- gelbundna krav	18	1	62	15	96	14
Tillfälliga krav	14	4	71	22	111	16
Summa	97	209	354	47	707	100

Tabell 4 (forts.)

Rapporttyp, periodicitet	Myndighetskategori				Summa	Pro- cent	Sum- ma	Pro- cent
	Läns- styrel- ser	SCB	Övriga statli- ga sek- torn	Kom- mu- nala sek- torn				
	<i>Antal uppgiftslämnare uppräknat med periodi- citeten, 1 000-tal</i>						<i>Antal primärupp- gifter, uppräknat med periodici- teten, milj.</i>	
Permanent och regelbundna krav	5 496	962	722	1	7 181	89	38,2	78
Därv								
vart 5:e år	—	—	1	—	1	0	0,0	0
vart 4:e år	—	162	—	—	162	2	0,2	0
vart 3:e år	—	—	0	—	0	0	0,0	0
vartannat år	1	—	—	—	1	0	0,0	0
1 gång/år	3 513	467	461	1	4 442	55	8,3	17
2 ggr/år	200	28	8	—	236	3	3,2	7
3 ggr/år	—	10	—	—	10	0	0,0	0
4 ggr/år	9	106	183	—	298	4	0,7	1
6 ggr/år	1 760	1	1	—	1 761	22	25,2	52
7 ggr/år	—	14	—	—	14	0	0,1	0
1 gång/månad	12	174	57	—	243	3	0,5	1
1 gång/vecka	—	—	7	—	7	0	0,1	0
2 ggr/vecka	—	—	4	—	4	0	0,0	0
uppgift saknas	1	—	—	—	1	0	0,0	0
Permanent och oregelbundna krav	248	9	553	2	812	10	10,5	22
Tillfälliga krav	26	9	50	9	94	1	0,1	0
Summa	5 770	980	1 326	13	8 088	100	48,9	100

^a Avser redovisning av innehållen preliminär skatt av arbetsgivare med minst två anställda samt av mervärdeskatt för *samtliga* förekommande redovisningsperioder.

2.5.6 Uppgiftsskyldighet och sekretesskydd

Skyldighet att lämna uppgifterna förelåg för 540 (76 %) av de 707 uppgiftskraven. 80 av länsstyrelsernas 97 uppgiftskrav (82 %) var förenade med uppgiftsplikt, 162 (78 %) av SCB:s 209 uppgiftskrav var förenade med uppgiftsplikt och inom den övriga statliga sektorn förelåg uppgiftsskyldighet för 281 uppgiftskrav (79 %). Inom den kommunala sektorn var 17 av samtliga 47 uppgiftskrav förenade med uppgiftsskyldighet (36 %). De uppgiftskrav för vilka uppgiftsskyldighet inte förelåg berörde endast några få procent av samtliga uppgiftslämnare till den statliga sektorn. Flertalet av dessa omfattades av SCB:s uppgiftskrav; för cirka en fjärdedel av SCB:s uppgiftslämnare förelåg inte uppgiftsplikt. För den kommunala sektorns uppgiftskrav gällde uppgiftsskyldighet däremot endast cirka en fjärdedel av samtliga uppgiftslämnare.

Ca 70 % av uppgiftskraven och 80 % av antalet uppgiftslämnare (uppräknat med periodiciteten) var sekretesskyddade. Ett par stora krav utan sekretesskydd var redovisningarna av innehållen preliminär skatt och kvarskatt. Inom den "övriga statliga sektorn" var drygt hundratalet uppgiftskrav med ca 500 000 uppgiftslämnare (6 %) inte förenade med sekretesskydd.

2.5.7 Uppgiftskravens syfte

Uppgiftskraven fördelade sig ungefär jämnt på de två huvudsyftena administrativa resp. statistiska ändamål. I 359 uppgiftskrav insamlades uppgifterna i första hand för administrativa ändamål, medan i 343 uppgiftskrav uppgifterna i första hand insamlades för statistiska ändamål. Däremot övervägde det administrativa huvudsyftet nästan helt när man ser till antalet uppgiftslämnare eller antalet primäruppgifter. De uppgifter som i första hand insamlades för administrativa ändamål användes också i stor utsträckning för statistiska ändamål. Det motsatta förhållandet var däremot mindre vanligt. Fördelningen av uppgiftskraven efter syfte framgår av tabell 5.

Tabell 5 Uppgiftskraven efter syfte

Syfte	Myndighetskategori				Summa	Procent
	Länsstyrelser	SCB	Övriga statliga sektorn	Kommunala sektorn		
<i>Antal uppgiftskrav</i>						
Administrativt syfte	90	3	245	21	359	51
I första hand administrativa ändamål men även statistiskt bruk	62	3	179	16	260	37
Endast administrativa ändamål	28	—	64	5	97	14
Uppgift saknas betr. ev. statistiskt bruk	—	—	2	—	2	0
Statistiskt syfte	7	205	106	25	343	49
I första hand statistiska ändamål men även administrativt bruk	1	13	39	4	57	8
Endast statistiska ändamål	6	192	67	21	286	40
Administrativt och statistiskt syfte ^a	—	1	3	1	5	1
Summa	97	209	354	47	707	100

Tabell 5 (forts.)

Syfte	Myndighetskategori				Summa	Procent	Summa	Procent
	Länsstyrelser	SCB	Övriga statliga sektorn	Kommunala sektorn				
	<i>Antal uppgiftslämnare uppräknat med periodiciteten, 1 000-tal</i>						<i>Antal primäruppgifter uppräknat med periodiciteten, milj.</i>	
Administrativt syfte	5 768	325	1 145	3	7 241	90	47	97
I första hand administrativa ändamål men även statistiskt bruk	4 596	325	567	2	5 491	68	41	84
Endast administrativa ändamål	1 172	—	573	1	1 745	22	6	13
Uppgift saknas betr. ev. statistiskt bruk	—	—	4	—	4	0	0	0
Statistiskt syfte	2	645	180	9	836	10	2	3
I första hand statistiska ändamål men även administrativt bruk	0	2	25	0	27	0	0	0
Endast statistiska ändamål	2	643	155	9	809	10	2	3
Administrativt och statistiskt syfte ^a	—	9	1	1	11	0	0	0
Summa	5 770	980	1 326	13	8 088	100	49	100

^a Myndigheterna ansåg att de två syftena vägde lika tungt.

Tabell 6 visar uppgiftskravens fördelning efter syfte och rapporttyp (jfr avsnitt 2.5.5). De fem krav som saknar prioritering efter ändamål har ej medtagits.

De statistiska kraven är oftare än de administrativa av tillfällig karaktär. De oregelbundna kraven är nästan alltid administrativa, typ tillstånd, anmälningar etc.

Karaktären hos de viktigaste rapporttyperna bland de administrativa och de statistiska kraven belyses närmare i tabell 7 och 8.

Tabell 6 Antal uppgiftskrav efter syfte och rapporttyp

Huvudsyfte	Permanent och regelbundet krav	Permanent och oregelbundet krav	Tillfälligt krav	Summa
Administrativt	240	85	34	359
Statistiskt	257	10	76	343
Summa	497	95	110	702

Den volymmässiga fördelningen, mätt i antal deluppgifter uppräknat med antal primäruppgifter och periodiciteten, på olika grupper av uppgiftskrav framgår av tabell 8.

Tabellerna visar att ett begränsat antal administrativa uppgiftskrav som berör ett stort antal uppgiftslämnare – 25 krav berör mer än 100 000 företag – betyder relativt mycket, kring 60 % i det samlade uppgiftslämnandet.

De statistiska kraven omfattar betydligt färre uppgiftslämnare per krav och inget av dem har den omfattningen som de största administrativa kraven. Bland de statistiska kraven svarar de större kraven – de som berör mer än 1 000 uppgiftslämnare – för en betydande del, drygt 80 %, av det totala statistiska uppgiftslämnandet.

Det kan även konstateras att blankettinnehållet är i stort sett lika omfattande – mätt i antal deluppgifter per krav – i de statistiska kraven

Tabell 7 Krav avseende vissa syften och rapporttyper, fördelade efter antal uppgiftslämnare

Kravtyp	Antal berörda uppgiftslämnare					Totalt
	100 000- 99 999	10 000- 9 999	1 000- 9 999	100- 999	10- 99	
<i>Administrativa krav</i>						
<i>Permanenta och regelbundna</i>						
Antal krav	22	15	17	65	121	240
Deluppgifter per krav	95	114	67	123	147	128
<i>Permanenta och oregelbundna</i>						
Antal krav	3	10	12	23	37	85
Deluppgifter per krav	5	26	80	88	43	57
<i>Statistiska krav</i>						
<i>Permanenta och regelbundna krav</i>						
Antal krav	–	17	41	103	98	257
Deluppgifter per krav	–	110	89	103	129	111

Tabell 8 Olika kravgruppers volym

Kravtyp	Antal berörda uppgiftslämnare					Totalt
	100 000- 99 999	10 000- 9 999	1 000- 9 999	100- 999	10- 99	
<i>Antal deluppgifter uppräknat med antal uppgiftslämnare och periodiciteten, milj.</i>						
Administrativa krav						
Permanent och regelbundna	594	45	5	45	11	699
Permanent och oregelbundna	7	154	9	31	2	203
Tillfälliga	—	3	0	0	0	3
Summa	601	202	14	76	13	905
Statistiska krav						
Permanent och regelbundna	—	53	40	13	5	111
Permanent och oregelbundna	—	—	0	0	0	0
Tillfälliga	—	—	7	1	0	8
Summa	—	53	47	14	5	119
Samtliga krav ^a	601	254	61	90	18	1 024

^a Inkl. de fem utan prioriterat syfte.

som i de administrativa. En svag tendens till större blankettinnehåll när kraven omfattar färre uppgiftslämnare synes kunna avläsas.

En rangordning av kraven i storleksordning efter antal deluppgifter uppräknat med antal primäruppgifter och periodiciteten visar att det största statistiska kravet kommer först på tionde plats.

2.5.8 Selektion av uppgiftslämnare

De flesta kraven var på ett eller annat sätt selektiva, dvs. endast en viss grupp eller vissa grupper av företag omfattades av kravet. Selektionen kunde ha gjorts efter bransch, efter storleksklass, efter region eller efter något annat kriterium. Selektion kunde också ha gjorts medelst statistiskt urval. Kombinationer av olika selektionstyper var vanliga.

Endast ett tiotal uppgiftskrav betraktades som generella, dvs. avsåg — åtminstone i princip — alla företag. Ungefär hälften av dem hörde hemma i skatteadministrationen. Vad som i enkäten skulle anses som ett generellt krav och vad som skulle anses som ett selektivt krav var för övrigt inte närmare definierat och gränsdragningen mellan de två grupperna kan många gånger ha varit svår att göra för myndigheterna. Selektionen kan ibland ha baserats på mycket vanliga egenskaper hos företagen, t. ex. att ha anställda; i sådana fall kan kravet ha betraktats som generellt även om det egentligen inte varit det. Å andra sidan

behöver ett generellt krav inte innebära att alla företag lämnat uppgifter enligt kravet, utan endast att de varit skyldiga t. ex. att i fall av viss händelse lämna uppgifter eller att ha beredskap att avge vissa uppgifter. Gränsdragningen mellan generella och selektiva krav är inte heller så väsentlig i sammanhanget, utan det är informationen om hur många uppgiftslämnare etc. som i praktiken omfattas av kraven som är av intresse.

Tabell 9 visar uppgiftskravens fördelning efter selektionsgrund. Det är att märka att den kommunala sektorns samtliga krav har en geografisk avgränsning till resp. kommun eller kommuner, men från detta har bortsetts i tabellen. Den anger därför t. ex. sex krav utan selektion (generella krav), vilket alltså innebär att de är generella bara för den aktuella kommunen.

Tabellen visar att de vanligaste selektionsgrunderna är bransch och bransch i kombination med annan selektionsgrund. 567 uppgiftskrav hade dessa grunder. När det gäller antalet uppgiftslämnare ligger tyngdpunkten på andra selektionsgrunder än bransch, i första hand förekomsten av anställda.

De branschselektiva uppgiftskraven riktades i första hand till näringarna tillverkning (ca 190 krav), bank- och försäkringsverksamhet, fastighetsförvaltning och uppdragsverksamhet (ca 150 krav) samt varuhandel, restaurang och hotellrörelse (ca 130 krav). De flesta av dessa krav berörde bara en del – en eller flera branscher – inom respektive näring. Kraven som riktades mot bank- och försäkringsverksamheten etc. hade i stor

Tabell 9 Uppgiftskraven efter selektionsgrund

Selektionsgrund	Myndighetskategori				Summa
	Länsstyrelser	SCB	Övriga statliga sektorn	Kommunala sektorn	
Antal uppgiftskrav					
<i>Ingen selektion</i>	4	–	6	6	16
<i>Selektion efter</i>					
Bransch	13	53	170	8	244
Storlek	3	–	4	8	15
Urval	–	–	3	2	5
Annat (dock ej region)	48	2	33	7	90
Bransch i kombination med annan selektionsgrund (dock ej region)	22	145	109	11	287
Region i kombination med annan selektionsgrund (dock ej bransch)	–	1	2	3	6
Bransch och region i kombination med annan selektionsgrund	6	6	23	1	36
Andra kombinationer	1	2	4	1	8
Summa	97	209	354	47	707

Tabell 9 (forts.)

Selektionsgrund	Myndighetskategori				Summa
	Läns- styrelser	SCB	Övriga statliga sektorn	Kommunala sektorn	
Antal uppgiftslämnare uppräknat med periodiciteten, 1 000-tal					
<i>Ingen selektion</i>	532	—	13	2	547
<i>Selektion efter</i>					
Bransch	15	112	80	3	210
Storlek	4	—	311	3	318
Urval	—	—	4	2	6
Annat (dock ej region)	4 852	2	628	1	5 482
Bransch i kombination med annan selektionsgrund (dock ej region)	365	820	193	1	1 379
Region i kombination med annan selektionsgrund (dock ej bransch)	—	0	24	1	25
Bransch och region i kombination med annan selektions- grund	1	40	11	0	52
Andra kombinationer	0	6	62	0	68
Summa	5 770	980	1 326	13	8 088

utsträckning administrativa syften, medan de krav som riktades mot näringarna tillverkning och varuhandel, restaurang- och hotellverksamhet liksom de som avsåg jordbruk, skogsbruk, jakt och fiske hade främst statistiska syften.

Drygt 200 uppgiftskrav riktades enbart till företag av viss storlek. Detta kan i och för sig innebära att företag över eller under en viss storleksgräns eller mellan två storleksgränser omfattades av kravet. De krav, där en övre storleksgräns var satt för företagens medverkan, hörde så gott som uteslutande hemma i administrativa rutiner eller statistikgrenar, vilka i kartläggningen uppdelats i flera krav, där de andra kraven avsåg de större företagen. I allmänhet mättes storleken efter antal anställda eller sysselsatta men selektion efter försäljnings- eller leveransvärde var inte ovanlig. För jordbruksföretag var en selektion efter åkerarealens storlek vanlig. Selektion efter storlek förekom oftare bland SCB:s uppgiftskrav — ca 60 % av SCB:s krav avsåg endast viss storleksgrupp — än inom andra sektorer.

Ca 20 % av de 707 uppgiftskraven riktades enbart till ett urval av företag. Övervägande delen av dessa krav hörde hemma hos SCB; närmare hälften av verkets krav baserades på urval.

Tabell 10 visar hur de vanligaste selektionsgrunderna — bransch, storlek samt urval — kombineras.

Som framgår av tabellen var de flesta (326 av 567) av de uppgiftskrav som vände sig till en viss (vissa) bransch(er) totalundersökningar inom resp. bransch, åtminstone i den bemärkelsen att inget urval gjordes och

Tabell 10 Antal uppgiftskrav efter olika selektionsgrunder

Selektionsgrunder	Ingen selektion efter storlek		Selektion efter storlek						Samtliga		Summa
			efter antal anställda e. d.		efter annan variabel		summa				
	Ur-val	Ej ur-val	Ur-val	Ej ur-val	Ur-val	Ej ur-val	Ur-val	Ej ur-val	Ur-val	Ej ur-val	
Branschselektion	38	326	53	52	39	59	92	111	130	437	567
Ej branschselektion	6	108	1	18	1	6	2	24	8	132	140
Summa	44	434	54	70	40	65	94	135	138	569	707

att uppgiftskravet inte begränsades till en viss storleksklass. Andra begränsningar kan dock ha förekommit, t. ex. begränsning till företag inom en viss region.

2.5.9 Insamlingsmedium och informationsöverföring

I 577 (82 %) av uppgiftskraven användes blankett för uppgiftsinsamlingen, i 67 fall annat medium och i 62 fall dels blankett, dels annat medium. (I ett fall saknas uppgift.)

De insamlade uppgifterna överfördes till datoranpassat medium för 296 uppgiftskrav.

För 147 uppgiftskrav redovisades att primärmaterialet (i form av original, kopia eller överfört på annat medium) tillställdes annan myndighet.

2.5.10 Uppgiftsområden

De olika uppgiftskravens sakliga innehåll redovisades med uppdelning på förekommande uppgiftsområden. 34 olika uppgiftsområden, fördelade på ett antal huvudrubriker, fanns specificerade i kartläggningens blankett och återfinns i tabell 11, som också innehåller en övrig-post. Myndigheterna skulle ange till vilket eller vilka av dessa områden deras uppgiftskrav deluppgifter kunde föras. Indelningen i uppgiftsområden gör inte anspråk på att vara en systematisk och fullständigt täckande gruppering av de uppgifter företagen lämnar till den offentliga förvaltningen utan får närmast ses som ett försök till viss strukturering av informationsströmmen. Någon närmare definition gavs inte av de olika områdena, och myndigheterna hade bl. a. som en följd därav vissa tolkningsproblem vid sin redovisning. Resultaten bör därför användas med viss försiktighet.

Det bör vidare påpekas att inom vart och ett av de olika uppgiftsområdena finns utrymme för mycket stora variationer beträffande vilka uppgifter och hur många uppgifter som myndigheten efterfrågar och vilka företag eller företagsgrupper kraven riktas mot. I kartläggningen har vidare administrativa rutiner och statistikgrenar delats upp på flera

uppgiftskrav – se avsnitt 2.3 – om de innefattat olika blanketter för t. ex. olika branscher. Det förhållandet att det inom ett visst område finns flera uppgiftskrav kan därför inte alls tas till intäkt för att dubbelinmånling förekommer. Informationen kan närmast – tillsammans med annan information i kartläggningen om t. ex. undersökningspopulation, selektion och periodicitet – tjäna som viss indikation på att samordningsmöjligheter kan tänkas föreligga.

Tabell 11 Fördelning efter uppgiftsområden

Uppgiftsområde	Antal uppgiftskrav efter myndighet				Summa uppgiftskrav	Antal uppgiftslämnare	Antal primäruppgifter
	Länsstyrelser	SCB	Övriga statliga sektorn	Kommunala sektorn			
<i>Företagets finanser</i>							
Finansiell tillgångar	11	28	63	–	102	1,2	1,5
Skulder	5	23	40	–	68	0,4	0,5
Panter/inteckningar/ andra säkerheter	5	1	36	–	42	0,2	0,2
Skatter, tullar och andra avgifter	17	38	44	1	100	1,4	8,6
Erhållna subventioner/bidrag	3	30	9	–	42	0,3	0,3
Vinster/förluster, överskott/underskott	15	38	32	4	89	1,5	1,4
<i>Realkapital (anläggningsstillgångar)</i>							
Realkapitalstock	30	38	38	9	115	1,5	1,5
Investering (ny- och reinvesteringar) exkl lager	17	44	22	6	89	1,5	1,8
Avyttring/förärljning av realkapital	12	33	7	–	52	1,2	1,2
<i>Verksamhetens organisation</i>							
Produktionsprocesser/-metoder (tekniska och administrativa) samt andra uppgifter om verksamhetens teknik och organisation	22	24	69	22	137	1,1	2,7
<i>Arbetskraft</i>							
Antal sysselsatta, antal arbetstimmor och liknande volymuppgifter	14	69	66	14	163	0,9	2,2
Löner och andra personalkostnader	7	51	23	3	84	1,2	1,1
Andra uppgifter avseende samtliga eller grupper av arbetstagare/sysselsatta	5	11	22	4	42	0,4	0,6

Tabell 11 (forts.)

Uppgiftsområde	Antal uppgiftskrav efter myndighet				Summa uppgiftskrav	Antal uppgiftslämnare	Antal primäruppgifter
	Länsstyrelser	SCB	Övriga statliga sektorn	Kommunala sektorn			
Uppgifter avseende individuella arbetstagare/sysselsatta							
namn, adress, hemort	11	2	24	3	40	0,5	5,4
personnummer	10	11	16	1	38	0,4	5,4
andra demografiska data (t. ex. kön, civilstånd) samt utbildning	6	16	9	2	33	0,4	0,7
anställningsuppgifter (arbetstider, yrke/befattning och liknande)	12	14	18	—	44	0,9	2,4
antal arbetade timmar	3	14	2	1	20	0,5	4,4
löneuppgifter	5	16	5	—	26	1,0	6,2
kostnadsersättningar och andra ersättningar	2	3	4	—	9	0,5	5,2
försäkringar/pensioner	4	—	5	—	9	0,6	4,5
övriga för källskatteuppbörd och införsel erforderliga uppgifter	2	—	2	—	4	0,8	28,3
andra uppgifter avseende enskilda arbetstagare/sysselsatta	5	—	9	—	14	0,0	0,2
Produktionsinput (ekkl. arbete)							
Lager av råvaror, halvfabrikat	5	25	22	4	56	0,4	0,5
Inköp (varor, tjänster, nyttigheter, rättigheter)	9	32	48	2	91	1,8	2,0
Import	—	8	23	1	32	0,0	0,0
Förbrukning av råvaror, energi, halvfabrikat	13	78	40	4	135	0,4	0,5
Andra driftsdata (inkl. förvaltningskostnader)	17	49	60	10	136	2,0	2,0
Produktionsoutput (inkl. order)							
Produktionssortiment	10	4	37	2	53	0,2	0,2
Produktion/utbud (varor, tjänster, nyttigheter, rättigheter)	6	62	40	4	112	0,4	0,5
Orderläge	—	2	15	—	17	0,0	0,1
Lager av varor för avsalu	6	47	29	2	84	0,3	0,4
Leveranser/försäljning (varor, tjänster, nyttigheter, rättigheter)	40	87	131	11	269	3,4	5,8
Export	5	6	30	1	42	1,3	2,9
Övrigt							
Övrigt (bl. a. identitetsuppgifter för uppgiftslämnaren)	62	4	12	—	78	3,9	7,7
Summa^a	396	908	1 052	111	2 467	32,6	108,9

^a Antal berörda uppgiftsområden räknat över alla uppgiftskrav resp. uppgiftslämnare och primäruppgifter.

Tabellen visar bl. a. att uppgifter om leveranser och försäljning är förhållandevis vanliga och förekommer i 269 krav. Vanliga uppgiftsområden är också de som avser sysselsättning och förbrukning av råvaror etc. liksom olika data om verksamhetens teknik och organisation. Ser man till hur många uppgiftslämnare som berörs av de olika uppgiftsområdena finner man även här att leverans- och försäljningsdata är frekventa. Mäter man däremot i antalet primäruppgifter, spelar området "övriga för källskatteuppbörd och införsel erforderliga uppgifter" en stor roll, helt beroende på att redovisningen av arbetstagares preliminärskatt och kvarskatt faller inom detta område.

Summeraden i tabellen anger hur många uppgiftsområden som i allt återfinns i de 707 uppgiftskraven respektive berör de 8,1 miljonerna uppgiftslämnare och ingår i de 48,9 miljonerna primäruppgifter. Detta kan också uttryckas så att genomsnittliga antalet områden per krav är 3,5, varje uppgiftslämnare berörs i genomsnitt av 4,0 områden och primäruppgifterna innehåller i genomsnitt 2,2 uppgiftsområden. Några större skillnader mellan de olika myndighetskategoriernas genomsnitt föreligger inte. De här angivna genomsnittssiffrorna ger en viss uppfattning om de olika kravens innehållsmässiga spridning men de ger inte något uttryck för informationsströmmens volym eftersom den också är beroende av hur många deluppgifter som återfinns inom de olika uppgiftsområdena. Ett enkelt uttryck för detaljeringsgraden i uppgiftskraven får man om man beräknar genomsnittet för antalet deluppgifter per uppgiftsområde och uppgiftskrav, vilket uppgår till 30.

Ett annat mått på uppgiftskravens spridning över uppgiftsområdena finns i tabell 12, som anger hur många uppgiftskrav etc. som berör olika antal uppgiftsområden.

Tabellen bekräftar att de flesta kraven berör endast ett eller ett par områden. Det krav, som berör flest områden, spänner över 17 områden. Kravet är i sig obetydligt beträffande antalet uppgiftslämnare och avser en verksamhetsrapport från vissa enskilda vårdhem till socialstyrelsen. Bland de 7 krav som berör 15 eller 16 uppgiftsområden är några av kraven inom SCB:s finansstatistik för företag samt vissa bilagor till självdeklarationerna.

Det finns en i och för sig naturlig tendens till ökat antal deluppgifter när antalet områden ökar. Ökningen i antal deluppgifter per krav är dock enligt tabellen inte proportionell mot ökningen i antal områden, vilket också kan uttryckas så att antalet deluppgifter per uppgiftsområde är större för krav som berör få områden.

I de flesta fall avsåg de olika uppgiftsområdena ex post-uppgifter, dvs. data över passerad tid, men i närmare 200 områden i olika uppgiftskrav efterfrågades, ofta jämsides med utfallsdata, ex ante-data, dvs. uppgifter om planer, prognoser eller förväntningar.

Tabell 12 Uppgiftskraven efter antal berörda uppgiftsområden

Antal berörda uppgiftsområden	Antal uppgiftskrav efter myndighet				Summa uppgiftskrav	Antal uppgiftslämnare uppräknat med periodiciteten, 1 000-tal	Antal primäruppgifter uppräknat med periodiciteten, 1 000-tal	Antal deluppgifter	
	Länsstyrelser	SCB	Övriga statliga sektorn	Kommunala sektorn				Summa	Per krav
1	13	70	139	22	244	1 400	33 500	18 300	75
2	26	34	65	10	135	940	3 400	13 700	107
3	20	17	43	5	85	2 500	4 200	7 000	83
4	12	13	23	4	52	860	1 300	6 400	122
5	11	12	23	3	49	530	700	3 800	78
6	6	19	28	—	53	850	1 000	6 500	123
7	—	10	6	1	17	70	82	5 000	292
8	2	2	11	2	17	240	4 000	3 400	198
9	1	2	4	—	7	3	3	1 000	146
10	2	—	3	—	5	160	140	360	72
11	—	7	2	—	9	110	110	960	107
12	1	2	2	—	5	120	130	1 200	244
13	—	12	2	—	14	4	35	2 700	192
14	1	5	1	—	7	110	110	1 200	171
15	1	2	1	—	4	140	140	1 600	399
16	1	2	—	—	3	13	13	1 000	344
17	—	—	1	—	1	0	0	320	320
Summa	97	209	354	47	707	8 100	48 900	74 500	105

3 Karaktäristiska drag i uppgiftslämnandet

Den redogörelse som har lämnats i föregående kapitel ger en bild av uppgiftslämnandets struktur och volym. I det följande ges en kompletterande belysning av vissa karaktäristiska drag i uppgiftslämnandet. Härvid görs även en systematisering av uppgiftslämnandet med hänsyn till ändamål.

3.1 Administrativa och statistiska uppgiftskrav

Ett uppgiftskrav ingår som en rutin eller ett delsystem i mer omfattande informationssystem för tillämpning av lagstiftning eller samhällsplanering på olika områden. Allmänt sett är ett uppgiftskrav avsett att tillgodose ett informationsbehov. Informationen behövs som underlag för beslutsfattande, kontroll e. d. Beslutsfattandet kan ha mer eller mindre direkt anknytning till uppgiftslämnandet. Extremfallen i detta avseende kan sägas representeras av tillståndsansökningar och statistiska uppgifter. När det gäller tillstånds- eller dispensförfaranden blir varje ansökan föremål för beslut (ansökan bifalls/bifalls ej). I statistikproduktionen ställs information samman från flera uppgiftslämnare och någon omedelbar anknytning mellan beslut och uppgiftslämnandet från det enskilda företaget finns inte. Statistiken kan bearbetas ytterligare innan den dokumenteras för att i regel tillsammans med annan information ingå i underlaget för beslut. Processen kan illustreras med uppgifterna från industriföretag till SCB om leveranser och order.

1. *Företaget* lämnar varje månad uppgifter till SCB om leveranser och ordergång.
2. *SCB* producerar och publicerar tabeller om företagens leveranser och order.
3. *Konjunkturinstitutet, LO, Sveriges industriförbund* m. fl. gör analyser av konjunkturläget, bl. a. på basis av statistik från SCB (bl. a. statistiken över företagens leveranser och order).
4. *Regering/riksdag* fattar beslut om konjunkturpolitiska åtgärder bl. a. på basis av konjunkturanalyser.

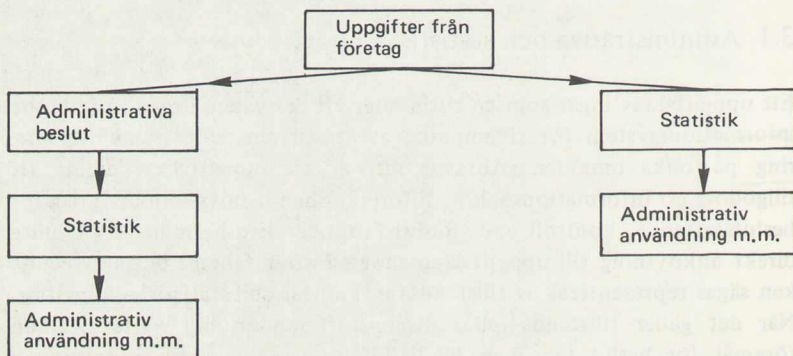
Det är uppenbart att denna statistik har betydelse för konjunkturpolitiska beslut. Det är dock för uppgiftsinhämtaren svårt att klargöra

betydelsen av det enskilda företags insatser för statistiken. Företagens motivation att lämna uppgifterna kan därför många gånger inte förväntas vara särskilt stark.

När det gäller ett tillståndsförfarande utgör uppgifterna från det enskilda företaget grundvalen för ett beslutsfattande med omedelbara konsekvenser för företaget. Motivationen att lämna dessa uppgifter är därför i allmänhet hög och uppgiftskravet lättare att acceptera.

Uppgiftskraven kan grovt indelas i sådana som i första hand används för administrativa ändamål resp. sådana som i första hand används för statistiska ändamål. Med administrativa krav avses sådana där uppgifterna från det enskilda företaget leder till beslut beträffande företaget (administrativa beslut). Med statistiska uppgiftskrav avses sådana där uppgifter från enskilda företag ställs samman och bearbetas på olika sätt. Informationen om grupper av företag i form av statistiska tabeller och diagram används sedan för allmänt administrativt bruk, planering, forskning etc. inte bara i förvaltningen utan bl. a. också i näringslivet. Kombinationer av ändamål förekommer (se nedanstående skiss).

Inkomstdeklarationerna resulterar i beslut om taxering och debitering. Uppgifter från deklARATIONERNA utnyttjas i viss utsträckning för statistik (t. ex. för undersökningar avseende jordbruk). Statistik sammanställs angående beslut om taxering och debitering i skatteadministrationen. Denna statistik utgör underlag för finanspolitiska beslut. Statistik direkt baserad på deklARATIONERNA är underlag för t. ex. jordbrukspolitik.

TulldeklARATIONERNA vid import ger underlag för förtullning, utrikes-handelsstatistik och statistik över tullinkomster. Statistiken är beslutsunderlag för bl. a. handelspolitiken.

Inkomst- och tulldeklARATIONERNA är exempel på administrativa uppgiftskrav, eftersom de i första hand är motiverade med hänsyn till de beslut som fattas om individuella uttag av skatter och tullar.

En mer detaljerad redovisning av uppgiftslämnande för administrativa och statistiska ändamål lämnas i en sammanställning i bilaga 1. Uppgiftslämnandet för administrativa ändamål har där fördelats under rubriker som anger de olika slag av administrativa förfaranden eller

åtgärder som är förknippade med uppgiftslämnandet. Rubrikerna är följande:

- uppgiftslämnande för tillsyn, kontroll o. d.
- uppgiftslämnande för samhällsplanering
- uppgiftslämnande för tillståndsprövning o. d.
- uppgiftslämnande avseende redovisning av skatt m. m.

Uppgiftslämnandet på statistikområdet har i sammanställningen fördelats under rubriker enligt SCB:s indelning av verksamheten i delprogram.

Till den upprättade sammanställningen bör fogas kommentaren att de flesta enheterna i förteckningen innefattar ett flertal uppgiftskrav, sådana de har definierats i den gjorda kartläggningen. Rapporteringen till bankspektionen och försäkringsinspektionen omfattar exempelvis ett femtiotal olika blanketter (uppgiftskrav) för vardera myndigheten. Den indelning som har gjorts i sammanställningen ger vidare bl. a. till resultat att uppgiftskrav som hör till samma lagstiftningsområde kan hamna under olika rubriker. Miljöskyddslagstiftningen innehåller t. ex. bestämmelser om både tillstånd och tillsyn. Tillståndsförfaranden kan f. ö. ses som ett medel att utöva kontroll över olika verksamheter.

Uppgiftslämnandet för samhällsplanering kan i sammanställningen se ut att ha mycket liten omfattning. Merparten av statistiken används dock för detta ändamål. Det kan även nämnas att det i sammanställningen beskrivna uppgiftslämnandet i vissa fall ger underlag för den offentliga registrering som i stor utsträckning berör företagen och bl. a. görs i fråga om arbetsgivare, mervärdeskatteskyldiga, aktiebolag, andra juridiska personer, firmabeteckningar, lantbruk, fastigheter, gruvor, motorfordon, fartyg, luftfartyg, fiskebåtar, karteller, bekämpningsmedel och växtsorter.

Av sammanställningen framgår att information från företagssektorn används inom ett stort antal grenar av förvaltningen. Detta kan illustreras med exempel på uppgiftslämnande fördelade på olika delområden enligt nedanstående uppställning.

Delområde	Uppgiftslämnande
Beskattning	Deklarationer avseende inkomst av rörelse och jordbruksfastighet, deklARATION av mervärdeskatt och punktskatt, kontrolluppgifter, uppbördsredovisning.
Socialförsäkring	Anmälan när anställning börjar eller slutar, arbetsgivaruppgift, tandvårdsräkningar.
Utrikeshandel	Tullhandlingar.
Prisövervakning	Uppgifter för SCB:s konsumentprisindex och producentprisindex, uppgifter för SPK:s analyser av prisbildning (bl. a. anmälningar av pris- och marginalförändringar).
Konkurrensövervakning	Anmälan om konkurrensbegränsande överenskommelser, uppgifter för SPK:s och näringsfrihetsombudsmannens analyser av konkurrensförhållanden.

Delområde	Uppgiftslämnade
Industripolitik	Uppgifter för SCB:s industri- och företagsstatistik och för industriverkets utredningsverksamhet.
Jordbruk	Uppgifter till SCB:s lantbruksregister och jordbruksekonomiska undersökningar.
Skogsbruk	Uppgifter om avverkningskostnader och skogsvårdsåtgärder till skogsstyrelsen.
Bostadspolitik	Uppgifter för SCB:s bostads-, hyres- och fastighetsomkostnadsundersökningar.
Datalagstiftning	Ansökan om tillstånd att föra personregister, uppgifter för datainspektionens tillsyn.
Miljövärd	Ansökan om tillstånd enligt naturvårdslagen, miljöskyddslagen och lagen om hälso- och miljöfarliga varor, uppgifter för myndigheternas tillsyn enligt dessa lagar.
Byggnadslagstiftning	Ansökan om byggnadslov, ansökan om tillstånd till lokalisering av industriell eller annan verksamhet av väsentlig betydelse för hushållningen med landets samlade mark-, energi- och vattentillgångar m. m.
Arbetsmarknads- politik	Uppgifter för SCB:s löne- och sysselsättningsstatistik, ansökan om byggnads- och igångsättningstillstånd, uppgifter för byggnadsinventeringar och byggnadsprognoser, uppgifter om de anställda till länsarbetsnämnden för tillämpning av lagen om vissa anställningsfrämjande åtgärder, varsel vid driftsinskränkningar.
Konjunkturpolitik	Uppgifter för konjunkturinstitutets konjunkturbarometer och SCB:s leverans- och orderstatistik, lagertypstatistik, exportenkäter och investeringsenkäter.
Alkoholpolitik	Ansökan om utskänkningstillstånd, uppgifter om produktion och försäljning av rusdrycker.
Ekonomiskt försvar	Uppgifter om lager av livsmedel till SCB, rapporter om försäljning, förbrukning och lagerhållning av olja till överstyrelsen för ekonomiskt försvar (ÖEF), uppgifter om produktionskapacitet till ÖEF.
Penningpolitik	Anmälningar om utförelse av betalningsmedel, uppgifter för SCB:s likviditetsstatistik och kreditmarknadsstatistik.
Regional sam- hällsplanering	Uppgifter om den väntade ekonomiska utvecklingen av verksamheten och planerade eller väntade utvidgningar eller inskränkningar av produktionen till länsstyrelsen, uppgifter för länsplaneringen om den regionala fördelningen av inköp och försäljning.
Associations- rättslig regle- ring m. m.	Ansökan om registrering av aktiebolag, årsredovisningshandlingar till patent- och registreringsverket, uppgifter till bank- resp. försäkringsinspektionen.

3.2 Population, uppgiftsslag m. m.

Populationen av uppgiftslämnare i ett uppgiftskrav kan utgöras av företag med viss juridisk form, inom viss näringsgren, av viss storlek mätt i t. ex. antal anställda, inom viss region, med vissa inköpskällor, med vissa inkomstslag m. m. Uppgiftskrav som avser verksamhet eller åtgärd för vilken tillstånd förutsätts har inte någon på förhand bestämd uppgiftslämnarkrets. Uppgiftskraven gäller för den som avser att bedriva verksamheten eller vidta åtgärden. Många uppgiftskrav är avgränsade så att företag som vidtar viss typ av åtgärd, t. ex. anställer utlänning, skall rapportera om detta i efterhand. Kombinationer av avgränsningskriterier är vanliga. Ett uppgiftskrav kan t. ex. gälla företag av viss storlek inom viss bransch och region. Vid statistiska undersökningar är det vanligt att uppgiftslämnandet begränsas till ett urval av de företag som ingår i populationen. I SCB:s statistik över industrins forsknings- och utvecklingsverksamhet (FoU) omfattade populationen vid det senaste undersökningstillfället företag med minst 20 anställda och med huvudsaklig verksamhet inom tillverkningsindustri samt gruvor och mineralbrott. Populationen uppgick till ca 4 500 företag. Samtliga företag som bedömdes bedriva FoU och hade minst 100 anställda undersöktes liksom företag med 50–99 anställda och vilkas kostnader för FoU bedömdes uppgå till minst 100 000 kr. Bland övriga företag gjordes ett urval. Sammanlagt ombads 650 företag att lämna uppgifter.

Den speciella avgränsningen av varje uppgiftskrav i kombination med det förhållandet att knappast något företag utöver de minsta är identiskt likt ett annat i fråga om avgränsningskriterierna näringsgren, storlek etc. leder till att varje företag möter en konstellation av uppgiftskrav, som praktiskt taget är unik. Man kan därför inte göra någon allmängiltig beskrivning av vilka olika uppgifter som ett företag skall lämna i olika sammanhang. Om man försöker se företagssektorn som en helhet kan dock följande uppräknig ge en indikation om vidden av den information som samhällets uppgiftskrav på företagen sammantaget avser. Företagssektorns rapportering till samhället omfattar sålunda *uppgiftsslag* som

- produktion och produktionskapacitet,
- försäljning, leveranser, order,
- inköp och förbrukning av energi, råvaror, halvfabrikat, tjänster,
- lager av råvaror, halvfabrikat och färdigvaror,
- realkapital (innehav av olika slags anläggningstillgångar, köp, försäljning, investeringar, förslitning),
- import och export,
- priser,
- finansiella tillgångar, skulder och eget kapital,
- utgifter och inkomster, intäkter och kostnader, vinst/förlust,
- sysselsättning,
- löner och andra personalkostnader, innehållen skatt,
- produktionsmetoder,
- immissioner,

- arbetsmiljö,
- transporter,
- forsknings- och utvecklingsverksamhet,
- förande av personregister med ADB,
- byggande.

I vad mån enskilda företag rapporterar om de uppräknade uppgiftsslagen är som sagt beroende av näringsgrenstillhörighet, storlek etc. Uppgiftslämnandet från de större företagen inom industrisektorn torde dock i allmänhet omfatta samtliga uppgiftsslag.

Mängden av uppgifter varierar starkt för olika uppgiftskrav. I vissa fall kan det vara fråga om blanketter på flera tiotal sidor med tusentals uppgifter, i andra fall kan kraven gälla ett fåtal uppgifter.

Med avseende på *tidsperspektivet* kan man skilja på uppgifter om framtiden (ex ante) och om förfluten tid (ex post). Den senare typen av uppgifter dominerar. Uppgifter om företagens planer eller förväntningar har hittills mest förekommit i tillståndsansökningar. Utvecklingen går emellertid mot att företagen i växande utsträckning tillfrågas om sina framtidsbedömningar. Dylika uppgifter används främst för konjunkturanalys och samhällsplanering. En annan indelning av uppgifterna med avseende på tiden kan göras i stockuppgifter (beståndsuppgifter) resp. flödesuppgifter. Till den förra kategorin hör antal anställda, lagerstorlek och likviditet vid viss tidpunkt. Inkomst av visst slag under räkenskapsåret, utbetalda löner, produktion och energiåtgång hör till den senare kategorin.

Svårighetsgraden varierar avsevärt mellan olika uppgifter. I vissa fall skall företagen lämna identitetsuppgifter (namn, personnummer), adresser, priser eller andra uppgifter som vid redovisningstillfället redan finns registrerade inom företaget. Det gäller då endast att sammanställa och föra över befintliga uppgifter till blanketten. I andra fall skall företaget utföra beräkningar av t. ex. årsvinst, produktionens saluvärde eller värdet av råvarulager. Lämnandet av flödesuppgifter förutsätter att företaget löpande har registrerat företeelser under den aktuella tidsperioden. I vissa fall kan det röra sig om en registrering som inte ingår i bokföringsskyldigheten. Ett exempel på detta är den arbetstidsredovisning som krävs för arbetsgivaruppgiften till ledning för beräkning av arbetsgivaravgifter.

Kravet på *precision* vid beräkningen av olika mätvärden är högre vid administrativa uppgiftskrav än vid statistiska. Vid den senare typen av krav kan värden i regel avrundas till t. ex. närmaste 1 000-tal kr., närmaste antal ton e. d.

Av betydelse för uppgiftslämnarna är *frekvensen i uppgiftslämnandet*, dvs. hur ofta ett visst uppgiftskrav skall föranleda redovisning. Man kan först och främst skilja mellan tillfälliga och permanenta uppgiftskrav. Bland de tillfälliga kraven märks engångsundersökningar som görs av utredande myndigheter såsom SPK och statens industriverk. Hit kan också räknas vissa av SCB:s intermittenta undersökningar, t. ex. den allmänna företagsräkningen avseende år 1972. Registreringstvänet vid bildandet av aktiebolag och andra former av juridiska personer är ett

permanent krav på företagssektorn i dess helhet men får ändå anses vara ett tillfälligt uppgifts krav eftersom själva registreringen är en engångsföreteelse för det enskilda företaget.

De permanenta kraven är antingen regelbundna eller oregelbundna. De regelbundna kraven föranleder uppgiftslämnande vid redovisningstidpunkter som återkommer med jämna intervaller. Exempel härpå är SCB:s årliga industristatistik och redovisningen varannan månad av innehållen skatt. Intervallerna i ett regelbundet uppgifts krav kan undantagsvis vara olika för olika företag. Mervärdeskatteredovisningen är ett exempel på ett sådant uppgifts krav.

De permanenta oregelbundna kraven är sådana som skall föranleda rapportering i anslutning till viss händelse eller åtgärd, exempelvis då företag importerar en vara eller anställer en person. Till denna kategori hör också vanligen tillståndsförfaranden. Om ett tillstånd ges utan tidsbegränsning kan dock uppgiftskravet betraktas som tillfälligt för det enskilda företaget.

De regelbundna kraven finns främst inom skatte- och avgiftsområdena med de där förekommande deklarationerna och arbetsgivaruppgifterna. Även statistiken är oftast uppbyggd på regelbundet uppgiftsinhämtande med intervaller som varierar i längd från en månad upp till ett år. Kortare och längre intervaller förekommer undantagsvis. Statistik avsedd för konjunkturanalys är i regel kortperiodisk, medan statistik som skall belysa strukturella förhållanden inom näringslivet vanligen har ettårsintervall. Inom övriga områden är bilden inte lika enhetlig. SPK får t. ex. prisuppgifter dels regelbundet varje månad från vissa företag och dels oregelbundet från företag som har ålagts att rapportera prisförändringar fortlöpande. Härutöver gör SPK bl. a. tillfälliga undersökningar av prisbildningen och konkurrensförhållanden inom olika delar av näringslivet.

Blanketter är det mest använda mediet för uppgiftslämnandet. Härtill kommer individuellt utformade meddelanden, ritningar och annan dokumentation på pappersmedium. Även ADB-medier såsom magnetband förekommer. Dessutom ges upplysningar per telefon och i samband med direkta personkontakter (inspektioner, intervjuer för statistiska ändamål m. m.).

3.3 Arbetsmoment i uppgiftslämnandet

Uppgiftslämnandet kan givetvis vara mer eller mindre komplicerat. Att anmäla nyanställdas namn och adress torde inte innebära något större besvär utöver att hålla reda på skyldigheten i fråga. Andra uppgifts krav kan vara så komplicerade att företagen anlitar särskild expertis eller, när det gäller större företag, använder egen personal med speciell kompetens inom området. Bolagsbildning, upprättande av byggnadslovhandlingar och inkomstdeklarationer är exempel på mer besvärliga rutiner för redovisning till myndigheterna.

Fullgörandet av uppgifts- och uppbördsskyldigheten är ofta samman-

kopplat med företagens övriga administrativa rutiner. Mervärdeskattredovisningen förutsätter t. ex. dataflöden och beräkningar som delvis är integrerade med faktureringen. Bokslutsarbetet grundas på siffror i bokföringen. Bokföringen är å andra sidan en författningsskyldighet, som i och för sig inte är avsedd att enbart utgöra en bas för rapportering till olika myndigheter. Den avses främst möjliggöra en fortlöpande kontroll över den ekonomiska situationen i företaget. Kontrollen erfordras för ledningen av företaget men är motiverad också av hänsyn till de anställda, ägarna, borgenärerna och andra intressenter i företaget. Vidare hänger uppgiftslämnandet ofta samman med andra åligganden såsom att betala tullar och avgifter, vidta miljö- och arbetarskyddsåtgärder eller hålla priserna under vissa nivåer vid prisstopp etc.

Arbetet med att fullgöra uppgifts- och uppbördsskyldigheten är alltså inte klart avgränsat från ett företags övriga rutiner och åligganden. Allmänt sett synes dock ett företags arbete i samband med uppgiftslämnandet kunna indelas i vissa moment. Nedanstående momentindelning – med åtföljande kommentarer till moment 1–4 – gäller i första hand uppgiftskrav enligt vilka företaget vid slutet av en period skall lämna uppgifter om inkomst, produktion eller andra ”flöden” under perioden.

1. Bevaka lagstiftning m. m.
2. Införskaffa blanketter och anvisningar
3. Analysera uppgiftskrav
4. Planera extern rapportering
5. Registrera fakta
6. Beräkna och sammanställa uppgifter
7. Kontrollera uppgifter
8. Redovisa uppgifter
9. Komplettera och korrigerar redovisade uppgifter efter förfrågan från den uppgiftsinhämtande myndigheten.

Vissa av uppgiftskraven är kända och inarbetade hos företagen sedan länge, t. ex. deklarationsskyldigheten och skyldigheten att lämna kontrolluppgifter (moment 1). För nyetablerade företag torde det dock ibland innebära svårigheter att skaffa kunskap om sådana statliga och kommunala bestämmelser om bl. a. uppgiftslämnande, vilka är i kraft vid etableringstidpunkten. Uppgiftskrav som förenas med anmaningar direkt till enskilda företag att lämna uppgifter föranleder givetvis inget krav på bevakning från företagets sida. Statistiska undersökningar av tillfällig eller återkommande natur är exempel på dylika uppgiftskrav. En stor del av uppgiftskraven, t. ex. anmälnings- och tillståndsförfaranden av olika slag, förutsätter däremot att företagen själva håller reda på vad som gäller för resp. typ av verksamhet. Ibland är författningarna den enda källan till sådan vetskap.

I viss omfattning informerar myndigheterna och företagens intresseorganisationer översiktligt om företagens åligganden. Svenska arbetsgivareföreningen (SAF) publicerar exempelvis årligen ett kalendarium (Arbets-

givarens kom-ihåg-dagar) som bl. a. upptar vissa uppgiftsskyldigheter till myndigheterna. Det är emellertid svårt att få till stånd en heltäckande och aktuell katalog över bestämmelserna eftersom de ofta ändras.

För vissa uppgiftskrav sänds blanketter och anvisningar direkt till företagen tillsammans med anmaning att lämna uppgifter. Detta gäller t. ex. vid enkäter av olika slag som vanligen utgör underlag för statistisk bearbetning. I annat fall får företaget ta reda på vilken myndighet som tillhandahåller blanketter och anvisningar och rekvidrera dem därifrån (moment 2). Vissa blanketter tillhandahålls på bl. a. postanstalter.

I analysen av ett uppgiftskrav (moment 3) ingår att man sätter sig in i vad som gäller i fråga om begreppsdefinitioner, tidpunkter, undantagsbestämmelser, möjligheter till befrielse från viss redovisning m. m. Många gånger stämmer inte begreppsdefinitioner och terminologi överens med vad som tillämpas inom företaget, vilket föranleder insatser för att lösa "översättningsproblem". Vidare måste analyseras i vad mån rutiner inom företagets interna redovisnings- och rapporteringssystem går att utnyttja för den faktaregistrering och externa rapportering som uppgiftskravet förutsätter.

Uppgiftslämnandet planeras sedan (moment 4). Detta innebär att olika arbetsuppgifter fördelas mellan organisatoriska enheter för t. ex. produktion, försäljning, ekonomi och därefter vidare ner till enskilda personer. I små företag med begränsade administrativa resurser kan företagsledaren själv få ta på sig hela arbetet. Särskilda rutiner för faktaregistrering och sammanställning kan behöva läggas upp. Om företaget anlitar bokföringsbyråer eller dataserviceföretag måste dessa informeras i den mån deras arbete berörs. Ändringar i rutinerna kan givetvis kräva kostnader för t. ex. programmering och datakörningar. Ändringskostnadernas storlek blir beroende av hur pass flexibelt informationssystemen från början är upplagda. Om företaget underrättas om uppgiftskravet sent — exempelvis först efter redovisningsperiodens utgång — kan företaget tvingas att i stället manuellt räkna igenom t. ex. fakturor, produktions- eller lager-rapporter i efterhand. Dylika rekonstruktioner kan bli särskilt arbetskrävande vid tillfälliga uppgiftskrav.

4 Uppgiftskraven och lagstiftningen

4.1 Författningsbestämmelser

I kapitlen 2 och 3 har företagens uppgiftslämnande till myndigheterna belysts med utgångspunkt i en kartläggning avseende år 1971. Kartläggningen visar att myndigheternas uppgiftskrav antingen är direkt grundade på författningsbestämmelser eller styrs indirekt av bestämmelser av mer allmän art, vilka är givna i lagstiftning. Den redogörelse, som i det följande lämnas för lagstiftningen, begränsas till ett antal exempel med huvudvikt på de delar av bestämmelserna som är av intresse för att särskilt belysa med vilken detaljeringsgrad uppgiftskravens innehåll och utformning bestäms i lagstiftningen. Redogörelsen disponeras enligt den i kapitel 3 gjorda indelningen av uppgiftskraven efter ändamål.

4.1.1 Tillsyn, kontroll o. d.

I fråga om lagstiftningen angående tillsynsverksamhet och kontroll kan som exempel tas arbetarskyddslagen (1949:1), miljöskyddslagen (1969:387), datalagen (1973:289), lagen (1973:329) om hälso- och miljöfarliga varor, livsmedelslagen (1971:511) och förordningen (1949:341) om explosiva varor.

Tillsyn enligt *arbetarskyddslagen* och föreskrifter, som meddelats med stöd av lagen, utövas av arbetarskyddsstyrelsen, yrkesinspektionens befattningshavare, kommunala tillsynsmän och av regeringen förordnade specialinspektörer. Till dessa tillsynsorgan har arbetsgivare och den som på arbetsställe företräder honom att efter anfordran lämna "de upplysningar, som erfordras för tillsynens behöriga utövande" (50 §).

Tillsyn enligt *miljöskyddslagen* utövas av statens naturvårdsverk och länsstyrelserna. Tillsynen utövas till skydd mot miljöfarlig verksamhet som kan medföra fara för allmänna intressen. Kan verksamheten vid en anläggning befaras vara miljöfarlig är innehavaren skyldig att på begäran lämna tillsynsmyndighet behövliga upplysningar om anläggningen (43 §). Denna skyldighet har sedermera utökats. Tillsynsmyndighet har sålunda fått befogenhet (SFS 1973:927) att förelägga den som utövar verksamhet som kan befaras vara miljöfarlig att utföra för tillsynens fullgörande behövliga undersökningar av verksamheten och dess verkningar. Tillsynsmyndighet kan i stället föreskriva att sådan undersökning skall

utföras av annan än den som utövar verksamheten och utse någon att göra undersökningen. I så fall får den som utövar verksamheten ersätta kostnad för undersökningen med belopp som tillsynsmyndigheten fastställer.

Datainspektionen utövar enligt *datalagen* tillsyn över att automatisk databehandling inte medför otillbörligt intrång i den personliga integriteten. Tillsynen skall utövas så att den inte vållar större kostnad eller olägenhet än som är nödvändigt. Inspektionen har rätt att få tillgång till handling som rör automatisk databehandling och att föranstalta om körning av datamaskin. Den registeransvarige eller den som för registeransvarigs räkning handhar personregister skall lämna inspektionen de uppgifter rörande den automatiska databehandlingen som inspektionen begär för sin tillsyn.

Myndighet som utövar tillsyn enligt *lagen om hälso- och miljöfarliga varor* har rätt att efter anfordran erhålla upplysningar och handlingar som behövs för tillsynen av lagen. Tillsynsmyndigheter är statens naturvårdsverk, arbetarskyddsstyrelsen m. fl. myndigheter.

För tillsyn enligt *livsmedelslagen* har tillsynsmyndigheterna (statens livsmedelsverk, länsstyrelse, hälsovårdsnämnd) rätt att efter anfordran erhålla de upplysningar och handlingar som behövs för tillsynen.

Den allmänna tillsynen över efterlevnaden av *förordningen om explosiva varor* utövas av länsstyrelserna med biträde av underlydande polismyndigheter och med tekniskt biträde av sprängämnesinspektionen. Tillsynsmyndighet är bl. a. berättigad att erhålla de upplysningar och de prov på varor och material vilka myndigheten anser sig behöva för sin tillsyn, samt att ta del av böcker och anteckningar, som förs på grund av föreskrift i förordningen.

På tillsyns- och kontrollområdet bör också nämnas den tillsynsverksamhet som utövas av bankinspektionen och försäkringsinspektionen. Här skall endast bankinspektionens verksamhet kortfattat beröras.

Bankinspektionen (instruktion 1970: 538) utövar som central förvaltningsmyndighet tillsyn över postbanken, bankaktiebolag, sparbanker, kreditaktiebolag, Sveriges allmänna hypoteksbank, Konungariket Sveriges stadshypotekskassa, landshypoteks- och stadshypoteksföreningar, fondkommissionärer och fondbörser, jordbrukets kreditkassor och deras riksorganisation samt Värdepapperscentralen VPC Aktiebolag (värdepapperscentralen).

Tillsynen sker enligt de författningar som gäller för resp. företagstyp inom tillsynsområdet. Bland författningarna kan nämnas lagen (1955: 183) om bankrörelse, lagen (1955: 416) om sparbanker, lagen (1919: 240) om fondkommissionärsrörelse och fondbörsverksamhet, lagen (1956: 216) om jordbrukskasserörelsen och lagen (1963: 76) om kreditaktiebolag. Tillsynsbestämmelserna är ganska likartade i de olika författningarna. Bankinspektionen har befogenhet att hämta in uppgifter även enligt lagen (1956: 245) om uppgiftsskyldighet rörande pris- och konkurrensförhållanden.

Hur bankinspektionens uppgiftsinhämtande regleras kan exemplifieras med bestämmelserna i lagen om bankrörelse. Tillsynen över bankaktiebo-

lag utövas enligt lagen med ledning av handlingar vilka sänds in till bankinspektionen samt upplysningar som inhämtas vid bankundersökning eller på annat sätt. Bankundersökning skall göras så ofta som inspektionen finner att det behövs eller när regeringen beslutar om sådan undersökning. Det åligger bankaktiebolags styrelse att när som helst hålla bolagets kassa och övriga tillgångar samt böcker, räkenskaper och andra handlingar tillgängliga för granskning. Genast efter varje månads slut skall till inspektionen sändas in en översikt över bolagets tillgångar och skulder samt uppgift om de räntesatser bolaget har tillämpat vid in- och utlåning. Styrelsens förvaltningsberättelse, resultaträkning, balansräkning, revisionsberättelse med tillhörande handlingar och protokoll över förhandlingarna vid ordinarie bolagsstämma skall sändas till inspektionen så snart det kan ske. På tid som inspektionen bestämmer skall inspektionen tillställas de uppgifter, som denna behöver för att upprätta en översikt över resultatet av bolagets verksamhet under räkenskapsåret samt bolagets ställning vid årets slut. Dessutom skall lämnas statistiska uppgifter om bolagets verksamhet och ställning enligt vad regeringen bestämmer. Även i övrigt skall inspektionen erhålla de upplysningar om bolaget som begärs.

Pris- och konkurrensövervakning handhas av *SPK* (instruktion 1973:609) som är central förvaltningsmyndighet för frågor av detta slag. *SPK* har till uppgift att följa utvecklingen av och främja allmän kännedom om pris- och konkurrensförhållanden inom näringslivet med undantag av bankväsendet och annan företagsamhet över vilken bankinspektionen har tillsyn samt försäkringsväsendet. Det åligger *SPK* bl. a.

- att insamla och analysera uppgifter om priser och marginaler för förnödenheter och tjänster i olika förädlings- och distributionsled inom landet,
- att genom sammanställning av sådana uppgifter samt av prisuppgifter från utlandet klarlägga prisutvecklingen,
- att genom överläggningar med företag, organisationer och andra prissättare söka påverka prissättningen i en för konsumenterna gynnsam riktning,
- att utföra undersökning rörande prisbildningen inom visst område av näringslivet, om prisutveckling, konkurrensförhållanden eller andra omständigheter ger anledning till det,
- att föra kartellregister,
- att, om anledning finns att befara skadlig verkan av konkurrensbegränsning inom visst område av näringslivet eller eljest skäl föreligger, undersöka förekomsten av sådan begränsning och därav föranledd inverkan på pris-, produktions-, omsättnings- eller transportförhållanden.

Uppgifter från företag till *SPK* lämnas bl. a. i form av svar på postenkäter, upplysningar vid intervjuundersökningar, anmälningar till kartellregistret, prislistor, anmälningar om pris- och marginalförändringar

i efterhand, förhandsanmälningar av planerade prishöjningar beträffande varor för vilka regeringen beslutat om detta förfarande enligt allmänna prisregleringslagen (1956:236) samt ansökningar om tillstånd att överskrida stoppris beträffande varor, för vilka regeringen beslutat om prisstopp enligt samma lag. I kungörelsen (1956:612) med tillämpningsföreskrifter till allmänna prisregleringslagen anges, att ansökan om tillstånd att överskrida högstpris eller stoppris skall innehålla uppgift om det pris sökanden vill tillämpa, tidpunkt för prishöjningen samt fullständig redogörelse för skälen till prishöjningen. Ansökningen skall vara åtföljd av noggranna kostnadskalkyler.

SPK har liksom bankinspektionen och försäkringsinspektionen befo-genhet att inhämta uppgifter enligt lagen (1956:245) om uppgiftsskyldighet rörande pris- och konkurrensförhållanden. Företagare är enligt lagen skyldig att lämna de uppgifter som erfordras för att främja allmän kännedom om pris- och konkurrensförhållanden inom näringslivet. Även annan än företagare är skyldig att lämna sådana uppgifter om det behövs för att kontrollera eller komplettera uppgifter som skall lämnas av företagare. Med företagare avses i lagen bl. a. den som yrkesmässigt tillverkar, köper eller säljer viss förnödenhet eller driver rörelse för utförande av viss tjänst åt annan. Med företagare likställs sammanslutning av företagare. Det åligger företagare att till myndighet som regeringen bestämmer efter anmaning lämna uppgift om sådan i anmaningen närmare angiven konkurrensbegränsning, som berör hans verksamhet och har avseende på pris-, produktions-, omsättnings- eller transportförhållanden, samt i övrigt om priser, intäkter, kostnader, vinster och andra förhållanden av beskaffenhet att inverka på prisbildningen. Uppgiftsskyldigheten innebär inte skyldighet att röja yrkeshemlighet av teknisk natur. Lagen är inte heller tillämplig på överenskommelser om arbetslön och andra arbetsvillkor mellan arbetsgivare och arbetstagare. Närmare föreskrifter om uppgiftsskyldighetens omfattning och om sättet och tiden för dess fullgörande meddelas av myndigheten. Myndigheten kan förelägga företagare att enligt meddelade anvisningar vid vite tillhandahålla konkurrensbegränsande avtal, handelsböcker, korrespondens och andra handlingar. Uppgiftsskyldig kan också vid vite kallas att inställa sig hos myndigheten och har rätt till ersättning för inställelsen. Myndigheten skall se till att företagare inte betungas onödigt vid fullgörande av uppgiftsskyldigheten.

Som framgått av den hittills lämnade redogörelsen för lagstiftning avseende tillsyns- och kontrollverksamhet ankommer det i stor utsträckning på myndigheterna själva att bedöma vilka uppgifter som behövs och hur uppgiftskraven lämpligen bör avvägas och utformas. På bank- och försäkringsområdet är visserligen visst uppgiftslämnande reglerat till tid och omfattning. Härutöver finns emellertid bestämmelser som ger myndigheterna fria händer att begära de upplysningar från företagen som myndigheterna anser sig behöva. Det finns emellertid också uppgiftskrav för tillsynsverksamhet som lagstiftningen i detalj reglerar.

På associationsrättens område finns ingående bestämmelser om årsredovisning för vissa former av juridiska personer (aktiebolag, ekonomiska

föreningar, bankaktiebolag m. fl.). Beträffande aktiebolag gäller att balansräkning, resultaträkning, förvaltningsberättelse och revisionsberättelse skall insändas till *patent- och registreringsverket* i regel senast en månad efter det att balansräkningen har fastställts, vilket normalt sker på bolagsstämman. Moderbolag i koncern är skyldigt avge en särskild koncernredovisning, av vilken resultatet av bolagets verksamhet i dess helhet skall framgå. Lagen (1944: 705) om aktiebolag reglerar ingående vad handlingarna skall innehålla. Det finns ingen myndighet som har mandat att utfärda närmare föreskrifter eller anvisningar om uppgiftsskyldigheten, vilket annars är vanligt. Det bör anmärkas att syftet med bestämmelserna om årsredovisning inte är att ge enbart myndigheterna utan också aktieägare, leverantörer, kreditgivare, anställda m. fl. intressenter möjlighet till insyn i bolagets verksamhet och ekonomiska ställning.

Några andra exempel på uppgiftskrav, som är detaljerat bestämda i lagstiftning, är de som avser arbetsgivares skyldighet att anmäla utlånings till- och frånträddande av anställning och hotell- och pensionat innehavares skyldighet att anmäla bostadsupplåtelse till utom-nordisk utlåning.

4.1.2 Samhällsplanering m. m.

När det gäller myndigheternas uppgiftsinhämtande för samhällsplanering kan på *arbetsmarknadsområdet* nämnas kungörelsen (1971: 1206) om viss uppgiftsskyldighet rörande byggnadsarbete. Enligt kungörelsen är den som bedriver eller avser att bedriva byggnadsarbete skyldig att efter anmodan lämna arbetsmarknadsstyrelsen (AMS) eller länsarbetsnämnd de uppgifter angående arbetet som behövs för tillämpningen av lagen (1971: 1204) om byggnadstillstånd m. m. Senast inom fyra dagar efter påbörjandet av byggnadsarbete, för vilket fordras byggnadstillstånd, skall den som bedriver arbetet anmäla detta till länsarbetsnämnden i det län där byggnadsplatsen är belägen. I fråga om byggnadsarbete som någon bedriver för egen räkning föreligger dock anmälningsskyldighet endast om den som bedriver arbetet anlitar arbetstagare som är stadigvarande anställd hos honom för byggnadsarbete. AMS kan medge även andra undantag från anmälningsskyldigheten och har att meddela närmare föreskrifter för tillämpningen av kungörelsen. Uppgifter inhämtas bl. a. vid s. k. byggnadsinventeringar. Byggnadsinventeringarna utförs varje kvartal och avser förhållandena vid mitten av månaderna februari, maj, augusti och november. Inventeringarna omfattar pågående och tillfälligt avbrutna byggnadsprojekt för vilka meddelats igångsättningstillstånd/byggnadstillstånd eller rekommendation om igångsättningstid. Uppgifter lämnas bl. a. om byggnadskostnader och antalet sysselsatta av olika yrkeskategorier under kommande månader. Uppgifterna lämnas av byggherrarna via länsarbetsnämnderna till SCB för statistisk bearbetning.

Enligt lagen (1974: 13) om vissa anställningsfrämjande åtgärder skall arbetsgivare som avser att genomföra driftsinskränkning som berör minst fem arbetstagare skriftligen varsla länsarbetsnämnden i det län där

driftsinskränkningen genomförs. Varsel behöver dock inte ske om driftsinskränkningen utgör ett normalt led i arbetsgivarens verksamhet.

Varsel om driftinskränkningar som kan medföra uppsägning skall lämnas

1. minst två månader i förväg om högst 25 arbetstagare berörs,
2. minst fyra månader i förväg om fler än 25 men högst 100 arbets-
arbetstagare berörs,
3. minst sex månader i förväg om fler än 100 arbetstagare berörs.

Varsel om driftsinskränkningar som kan medföra permittering skall lämnas minst en månad i förväg.

Varsel skall innehålla uppgift om orsaken till och arten av driftsinskränkningen, den tidpunkt då denna är avsedd att genomföras samt antalet berörda arbetstagare fördelade på yrkesgrupper.

Arbetsgivare är vidare skyldig att på länsarbetsnämnds anmodan lämna uppgift

1. om arbetsstyrkans storlek och sammansättning med avseende på arbetstagarnas ålder, kön, nationalitet och huvudsakliga arbetsuppgifter,
2. om antalet arbetstagare med nedsatt arbetsförmåga samt
3. om förestående förändringar i arbetsstyrkan såsom uppsägningar, permitteringar, omplaceringar eller lediga platser som föranleder nyanställning.

Arbetsgivare är också skyldig att med länsarbetsnämnd eller den nämnden förordnar överlägga om anställningsfrämjande åtgärder beträffande äldre arbetstagare och arbetstagare med nedsatt arbetsförmåga.

Inom *den ekonomiska försvarsplaneringen* är överstyrelsen för ekonomiskt försvar (ÖEF; instruktion 1971:234) central förvaltningsmyndighet. ÖEF har till uppgift att samordna landets försvarsberedskap på det ekonomiska området för att det totala försvarets behov av förnödenheter skall kunna tillgodoses vid krig eller under utomordentliga, av krig eller krigsfara föranledda förhållanden. ÖEF skall vidare, i den mån det inte ankommer på annan myndighet, inom ramen för tillgängliga medel ombesörja att förberedelser i detta syfte vidtas. ÖEF skall skaffa sig kännedom om landets näringsliv och om dess tillgång på bränsle, kraft, råvaror och andra förnödenheter samt om andra förhållanden av betydelse för den ekonomiska försvarsberedskapen. ÖEF skall också följa utvecklingen inom det totala försvarets olika grenar, främja samordningen mellan det ekonomiska försvaret och övriga grenar, hålla sig underrättad om planeringsarbetets fortgång inom det ekonomiska beredskapsområdet och tillhandahålla andra beredskapsplanerande myndigheter underlag för planeringen.

ÖEF kan inhämta uppgifter för sin verksamhet enligt lagen (1948:390) om skyldighet för näringsidkare m. fl. att biträda vid

planläggningen av rikets ekonomiska försvarsberedskap. Lagen stadgar skyldighet för ägare eller innehavare av industriell anläggning eller annan näringsidkare här i riket att på särskild anfordran av ÖEF eller annan myndighet som regeringen förordnar beträffande anläggningen eller rörelsen lämna de uppgifter om personal, lokalförhållanden, maskinpark och annan utrustning, produktion och produktionsförmåga, förbrukning av elektrisk kraft, bränslen, råvaror eller andra förnödenheter, lagerhållning, inköp, leveranser o. d., som myndigheten finner erforderliga för planläggningen av rikets ekonomiska försvarsberedskap och även i övrigt biträda vid denna planläggning. Rätt att infordra uppgifter eller påkalla biträde enligt lagen tillkommer även försvarets sjukvårdsstyrelse, fortifikationsförvaltningen, försvarets materielverk, beredskapsnämnden för psykologiskt försvar, socialstyrelsen, sjöfartsverket, luftfartsverket, transportnämnden, statens vattenfallsverk, statens jordbruksnämnd, arbetsmarknadsstyrelsen, länsstyrelse och civilbefälhavare.

ÖEF är tillsynsmyndighet över beredskapslagringen av olja. Bestämmelser härom finns i förordningen (1957: 343, omtryckt 1969: 755) om oljelagring m. m. och en kungörelse med kompletterande bestämmelser (1957: 345). Förordningen innehåller bestämmelser om lagringskyldighet och inköpsskyldighet m. m. Den som enligt vad som anges i förordningen är lagringskyldig skall före den 1 februari närmast efter basåret (det år olja sålts eller förbrukats) lämna ÖEF uppgift om under basåret försåld eller förbrukad mängd olja av olika slag. Liknande uppgiftsskyldighet åligger också den som är skyldig att hålla lager av råvara för framställning av stadsgas. Sådan lagringskyldig skall sålunda varje år före den 1 februari lämna ÖEF uppgift om den mängd stadsgas som han under närmast föregående kalenderår framställt för försäljning och den mängd råvara som därvid förbrukats. I förordningen föreskrivs även en löpande rapporteringsskyldighet. Under kalenderår då lagringskyldig har att lagra olja skall han lämna uppgift varje månad om den mängd olja av olika slag som han hade i lager vid utgången av närmast föregående kalendermånad inom riket samt om platsen och sättet för oljans förvaring. Motsvarande gäller även beträffande den som skall hålla lager av råvara för stadsgasframställning. ÖEF kan befria från skyldighet att ange förvaringsplatsen.

I förordningen om oljelagring m. m. finns dessutom en mer allmän föreskrift om uppgiftsskyldighet. Den som inom riket sålt eller förbrukat eller från utrikes ort infört mineralolja är sålunda skyldig att efter anmaning lämna de uppgifter om försäljningen, förbrukningen, införseln eller lagret som ÖEF finner erforderliga för tillämpningen av förordningen. Motsvarande skyldighet har också den som framställt stadsgas.

Det kan slutligen nämnas att ÖEF äger tillträde till lager som avses i förordningen och får granska lagrings- och uppgiftsskyldigs handelsböcker för kontroll av hans lagerhållning och riktigheten och fullständigheten av uppgifter som lämnats enligt förordningen.

Enligt förutnämnda kungörelse (1957: 345) skall ÖEF tillse att uppgiftsskyldig inte onödigt betungas vid fullgörandet av uppgiftsskyldig-

het, vid inventering och besiktning av lager samt vid granskning av handelsböcker och affärshandlingar.

I detta sammanhang bör även lagstiftningen i fråga om uppgifter för *den industripolitiska planeringen* nämnas. Statens industriverk (instruktion 1973: 566) är central förvaltningsmyndighet för ärenden som rör industri, hantverk och energiförsörjning samt mineralhantering utom såvitt avser förvaltning och upplåtelse av statens gruvegendom. Verket kan även ta upp frågor som ej omedelbart hänför sig till nämnda näringar men ändå är av betydelse för dessa från industripolitisk synpunkt. Verket är chefsmyndighet för bergsstaten, sprängämnesinspektionen och statens elektriska inspektion. Verket skall bl. a. särskilt

- följa utvecklingen inom de industri-, energi- och mineralpolitiska områdena samt i fråga om hantverk och hemslöjd,
- verkställa utredningar och avge yttranden i fråga som rör dessa områden,
- planera och samordna statliga industripolitiska stöd- och utvecklingsinsatser i den mån sådan planering och samordning ej ankommer på annan myndighet. Till verket är bl. a. knutna ett råd för mindre och medelstora företag med uppgift att bistå verket vid behandlingen av ärenden om sådana företag och ett expertråd med uppgift att biträda verket i arbetet på långsiktiga prognoser.

I fråga om inhämtande av uppgifter som verket behöver för sin utredningsverksamhet gäller kungörelsen (1973: 568) om vissa uppgifter från rörelseidkare. Den som inom landet driver rörelse är enligt kungörelsen skyldig att på anmodan av statens industriverk lämna de uppgifter som fordras för verkets utredande verksamhet, nämligen om

1. produktion av varor och tillhandahållande av tjänster,
2. produktionsförmåga,
3. förbrukning av varor och anlitage av tjänster,
4. lön och sysselsättning m. m. beträffande anställda,
5. lager- och förrådshållning,
6. beställningar, köp, försäljningar och leveranser beträffande varor och tjänster,
7. investeringar,
8. priser som behövs för pristals- och volymeräkningar.

Rörelseidkare är dessutom skyldig att lämna sådana uppgifter om sin rörelse som fordras för utredning om näringslivets struktur såsom i fråga om intäkter, kostnader och vinster, omsättning, tillgångar och skulder. Uppgift skall avse viss period eller viss tidpunkt. Den skall lämnas till statens industriverk eller annan myndighet som verket bestämmer efter samråd med myndigheten. Uppgift skall lämnas inom tid som verket föreskriver. Verket skall tillse att uppgiftsskyldig eller den som har att medverka vid uppgifternas insamlande eller på annat sätt inte betungas onödigt.

Närmare föreskrifter och anvisningar för tillämpningen av kungörelsen meddelas av verket. Innan verket meddelar föreskrifter eller anvisningar som innebär ej endast obetydliga förändringar i vad som förut tillämpats, bör verket samråda med organisation eller annan som kan anses företrädande uppgiftsskyldiga.

Exemplifieringen av den lagstiftning, som utgör grundval för myndigheternas uppgiftsinhämtande för planeringsändamål, kan kompletteras med *lagen (1972:826) om uppgiftsskyldighet i vissa planeringsfrågor*. Denna lag sammanhänger med ett system för ömsesidigt utbyte av information mellan näringsliv och samhälle som infördes år 1973 och skall tillämpas på försök t. o. m. juni 1976 (DIS-systemet). En särskild delegation har tillkallats av industriministern för att utveckla informationssystemet samt leda och utvärdera försöksverksamheten (delegationen för informationssystemet företag-samhälle, DIS). Näringsidkare är enligt lagen efter anmodan av myndighet som regeringen bestämmer skyldig att i fråga om arbetsställe inom länet skriftligen till länsstyrelsen översiktligt redovisa hur den ekonomiska utvecklingen av verksamheten väntas bli. Vidare skall han redovisa vilka förändringar i produktionen, sysselsättningen eller driften som planeras eller väntas. Uppgiftsskyldighet får åläggas två gånger årligen och avse förhållanden under de fem närmast följande åren. Uppgift får överlämnas till SCB och kommunstyrelsen i den kommun där arbetsstället finns. Till annan statlig eller kommunal myndighet får uppgiften överlämnas endast om den är av väsentlig betydelse för myndighetens verksamhet. Vid överlämnande skall beaktas å ena sidan behovet av tillgång till uppgiften och å den andra näringsidkarens intresse av att uppgift som rör hans affärs- eller driftförhållanden inte lämnas ut till en vidare krets än som oundgängligen behövs.

Vid tillämpningen av lagen skall iakttas att den som är uppgiftsskyldig inte betungas onödigt.

Länsstyrelse och kommun är skyldiga att minst en gång per år informera näringsidkare om sådan statlig och kommunal planering och verksamhet som kan antas vara av betydelse för denne.

4.1.3 Tillstånd m. m.

Innehållet i ansökningar om tillstånd, dispens o. d. är – liksom innehållet i uppgiftskrav som avser samhällsplanering – i allmänhet inte särskilt ingående angivet i författning. Som exempel kan återges *rusdrycksförsäljningsförordningens* bestämmelse om utskänkningstillstånd: ”Den som vill bedriva utskänkning skall skriftligen ansöka därom hos tillståndsmyndigheten. Ansökan skall avfattas på blankett enligt fastställt formulär. Ansökan, som avser årsutskänkning från oktrojperiodens början, skall göras före utgången av det närmast föregående året” (SFS 1954: 521; 27 §).

En på senare tid genomförd ändring i *valutalagen* (se SFS 1974: 458) har gjort det möjligt för riksbankens valutastyrelse att vid prövning av fråga om tillstånd för svenska företag att göra direktinvesteringar

utomlands beakta industri- och sysselsättningspolitiska synpunkter förutom penningpolitiska värderingar. Industri- och sysselsättningspolitiska hänsyn får dock föranleda avslag på framställning endast när investeringen på grund av beloppets storlek eller andra faktorer skulle kunna åsamka landets intressen utomordentlig skada. I valutalagstiftningen anges inte närmare vad ansökningar om tillstånd av det här slaget (utförsel av betalningsmedel m. m.) skall omfatta. I den departementspromemoria (Ds I 1974:2) som låg till grund för ändringen av valutalagen framhölls dock följande.

En förutsättning för att tillståndsprövningen skall motsvara de uppställda kraven är att informationsunderlaget från företaget är tillräckligt allsidigt. Informationen bör inte bara begränsas till en statisk beskrivning av effekterna på "hemmaföretagen" på kort sikt utan också innefatta en bedömning av utlandsinvesteringarnas effekter över ett längre tidsperspektiv. Företagen bör redovisa sin framtida planering avseende exempelvis ytterligare utlandsetableringar och mer långsiktiga prognoser för produktion, sysselsättning och export. Företagens planer för utvecklingen av verksamheten inom landet bör utgöra en viktig del av underlaget för ställningstagande till den föreslagna utländska investeringen. En redovisning av här angivet slag förekommer för övrigt redan i viktigare investeringsärenden.

Departementschefen uttalade (prop. 1974:89) att fullständiga uppgifter i anslutning till ett företags ansökan om tillstånd till utlandsinvestering var ägnade att ge underlag för en noggrann bedömning av ansökan och att underlätta procedurförfarandet och därmed påskynda handläggningen hos valutastyrelsen. Möjlighet fanns att, alltefter behov i det enskilda ärendet, infordra de ytterligare upplysningar som valutastyrelsen fann nödvändiga. Med hänsyn härtill ansåg departementschefen det inte erforderligt att fastställa särskilda normer för eller anvisningar om vilka uppgifter som borde inflyta i ett företags ansökan. Det fick ankomma på valutastyrelsen att närmare ta ställning till detta spørsmål.

Ett par ytterligare exempel på hur ansökningshandlingarnas innehåll anges i lagstiftningen skall lämnas. Koncessionsnämnden för miljöskydd kan på ansökan av den som utövar eller ämnar utöva miljöfarlig verksamhet lämna tillstånd till verksamheten efter prövning enligt *miljöskyddslagen*. I lagen anges att ansökan skall vara skriftlig. Den skall innehålla de uppgifter, ritningar och tekniska beskrivningar som fordras för bedömning av den miljöfarliga verksamhetens beskaffenhet, omfattning och verkningar och inges i det antal exemplar som koncessionsnämnden anser behövligt.

Ansökan om byggnadslov görs skriftligen hos byggnadsnämnden. Vid ansökan om byggnadslov för uppförande av nybyggnad eller tillbyggnad av förut befintlig byggnad skall enligt *byggnadsstadgan* (1972:776) fogas situationsplan över tomten, utvisande befintliga byggnaders och tillämnad byggnads läge, samt ritningar rörande byggnadsföretaget med erforderlig beskrivning. Avser ansökningen byggnad som inrymmer mer än två bostadslägenheter skall situationsplanen dessutom visa utrymmen för lek och utevistelse, parkering samt tillfartsvägar för biltrafik. Inom

område för vilket byggnadsnämnden tillhandahåller nybyggnadskarta skall situationsplanen vara grundad på sådan karta. Situationsplan och ritningar skall i regel ges in i tre exemplar. Vid ansökan om byggnadslov för annan åtgärd än ovan sagts skall fogas erforderliga ritningar och beskrivningar. Vid ansökan om byggnadslov för arbetslokal eller personalrum skall fogas en beskrivning av den avsedda verksamheten och ett utlåtande från yrkesinspektionen om byggnadsföretagets lämplighet från arbetarskyddssynpunkt. Den byggnadslovssökande kan åläggas att förete ytterligare utredning som kan behövas för prövning av ansökan. Befrielse från skyldighet att söka byggnadslov kan medges av länsstyrelsen i fråga om industriområde, som ligger avskilt från annan bebyggelse och är i en ägares hand, om det kan anses uppenbart att området ändå kommer att bebyggas på ett tillfredsställande sätt samt medgivandet tillstyrks av byggnadsnämnden. Medgivandet kan när som helst återkallas. Statens planverk meddelar närmare föreskrifter om bl. a. ritningar och andra handlingar som skall fogas till ansökan om byggnadslov.

Det finns undantag från det vanliga förhållandet att innehållet i ansökningshandlingar inte närmare anges i författning. På associationsrättens område (aktiebolagslagen, lagen om ekonomiska föreningar m. m.) är det i allmänhet noga reglerat vilka handlingar som skall företes vid ansökan om registrering och vad dessa handlingar skall innehålla. Stiftarna av aktiebolag skall t. ex. enligt *aktiebolagslagen* upprätta stiftelseurkund, förslag till bolagsordning, teckningslista, stiftelsekungörelse och stiftarberättelse. Handlingarnas innehåll preciseras i lagen. Bolagsordningens innehåll anges i nio punkter (bolagets firma, föremålet för bolagets verksamhet, aktiekapitalet eller dess minimala resp. maximala belopp, den ort inom riket, där bolaget skall ha sitt säte osv.). Ett annat exempel är bestämmelserna för ansökan om tillstånd att inrätta eller föra personregister med hjälp av ADB. Enligt *datakungörelsen* (1973:291) skall ansökan innehålla följande:

1. registeransvarigs namn, postadress och telefonnummer,
2. personregistrets benämning,
3. ändamålet med registret,
4. fullständig förteckning över de uppgifter som skall ingå i den automatiska databehandlingen och redogörelse för varifrån och på vad sätt uppgifterna skall inhämtas,
5. vilken bearbetning som skall utföras med hjälp av automatisk databehandling och förfarandet vid denna behandling,
6. fullständig förteckning över de uppgifter som skall göras tillgängliga och redogörelse för till vem och på vad sätt de skall lämnas ut,
7. beskrivning av den tekniska utrustning, som huvudsakligen skall användas, och uppgift om var denna finns uppställd,
8. på vad sätt registrerad skall kunna få del av uppgift som innefattar upplysning om honom och om sådan uppgift skall vara avgiftsbelagd,
9. hur och när rättelse av felaktig uppgift skall ske,
10. hur upptagning för automatisk databehandling skall bevaras samt hur och när gallring skall ske,

11. hur upptagning för automatisk databehandling skall förvaras,
12. hur upptagning skall kunna ersättas om upptagning för automatisk databehandling förstöres,
13. vilka andra säkerhetsåtgärder som planerats,
14. på vad sätt användningen av datamaskin och datamedier skall registreras.

Datainspektionen får medge undantag från ett eller flera av de angivna kraven. Författningen anger således i det här fallet den maximala omfattningen av uppgiftskravet.

4.1.4 *Skatter m. m.*

Som exempel på författningar som gäller uppgiftskrav i fråga om skatter, avgifter och tullar må nämnas kommunalskattelagen (1928:370), taxeringslagen (1956:623), uppbördslagen (1953:272), lagen (1968:430) om mervärdeskatt, lagen (1962:381) om allmän försäkring, lagen (1959:552) om uppbörd av vissa avgifter enligt lagen om allmän försäkring, m. m., tullagen (1973:670), tullförordningen (1973:979), tulltaxan (1971:920) och tullkungörelsen (1973:1014).

Dessa författningar lämnar myndigheterna en relativt begränsad handlingsfrihet vid uppgiftskravens utformning. Skattemyndigheterna, riksförsäkringsverket och tullverket är således hårt bundna av dels materiella bestämmelser om begreppsdefinitioner och beräkningsregler, dels administrativa bestämmelser om redovisningssynpunkter m. m. I viss utsträckning kommer dock myndigheternas egna bedömanden att bli bestämmande för uppgiftskravens utformning, nämligen bl. a. i den mån myndigheterna med stöd av särskilda bestämmelser ger anvisningar i olika avseenden. Riksskatteverket skall sålunda enligt 18 § taxeringslagen genom råd och anvisningar främja en riktig och enhetlig tillämpning av lagen och de skatteförfattningar enligt vilka taxering verkställs på sätt som sägs i lagen. En liknande bestämmelse finns i lagen om mervärdeskatt (61 §). I likhet med vad som i allmänhet gäller på andra områden har myndigheterna även i fråga om skatter m. m. att meddela närmare föreskrifter för tillämpningen av bestämmelserna och att fastställa formulär till de blanketter på vilka uppgifterna skall lämnas.

Det bör nämnas att skatte- och avgiftsförfattningarna också innehåller bestämmelser som överlåter åt myndigheterna att meddela beslut om tillämpningen i särskilt angivna avseenden. Detta må belysas med följande exempel.

1) Riksskatteverket kan meddela bindande förklaring huruvida vara, varugrupp, byggnad eller tjänst är skattepliktig enligt mervärdeskattelagen. Även i annan fråga kan verket meddela bindande förklaring som rör tillämpningen av lagen.

2) Redovisningsperiod för mervärdeskatten omfattar två kalendermånader (januari och februari, mars och april osv.). Kan det antas att

ingående skatt för viss skattskyldig regelmässigt kommer att överstiga utgående skatt med minst 1 000 kr. varje månad kan länsstyrelsen emellertid besluta att redovisningsperiod tills vidare skall vara en kalendermånad. När särskilda skäl föreligger kan länsstyrelsen för viss skattskyldig besluta att redovisningsperioderna tills vidare skall vara perioderna januari–april, maj–augusti och september–december eller att redovisningsperiod tills vidare skall utgöra halvt eller helt kalenderår.

3) I kontrolluppgift, som arbetsgivare årligen lämnar till ledning för taxeringen av arbetstagare, skall i förekommande fall anges beloppet av dels resekostnadsersättning, dels traktamentsersättning jämte tid för vilken traktamentsersättning utgått. Skattechefen i arbetsgivarens hemortslän kan medge att arbetsgivaren endast anmärker i kontrolluppgiften att sådan ersättning utgått. Förutsättning för medgivande är att ersättning utgår enligt sådana grunder att den kan antas icke komma att överstiga avdragsgill ökning i levnadskostnaderna. Motsvarande medgivande kan lämnas även beträffande resekostnadsersättning för färd med allmänt kommunikationsmedel. Medgivande lämnas endast om arbetsgivaren har ett större antal anställda som mera regelbundet företar tjänsteresor och medgivandet bedöms vara utan olägenhet för taxeringsarbetet.

4) Arbetsgivare skall vid sex uppbördsterminer per år inbetala innehållen preliminärskatt för de anställda. Skattebeloppet för varje anställd redovisas därvid på redovisningstalong som tas från debetsedel eller på särskild förteckning. Arbetsgivare som har minst 50 anställda kan dock hos länsstyrelsen begära tillstånd att tillämpa s. k. summarisk redovisning. Vid denna typ av redovisning inbetalas skatt vid varje uppbörd på vanligt sätt. Däremot insänds redovisningshandlingarna först vid den sjätte uppbördsterminen, dvs. i januari året efter inkomståret.

4.1.5 Statistikproduktion

Den statliga produktionen av löpande statistik är sedan ett tiotal år koncentrerad till SCB. Dess instruktion behandlas i kapitel 8.

Tidigare har exempel getts på författningar som andra myndigheter än SCB kan åberopa vid uppgiftsinhämtande för administrativa ändamål i eller utan förening med sammanställande av statistik. Följande redovisning avser därför endast bestämmelser om uppgiftslämnande för statistikproduktionen vid SCB.

Enligt kungörelsen (1966: 37) om statistiska uppgifter från rörelseidkare och ägare till flerfamiljshus är rörelseidkare skyldig att lämna uppgifter om sin rörelse under viss period eller vid viss tidpunkt i fråga om

1. produktion av varor och tillhandahållande av tjänster,
2. förbrukning av varor och anlåtande av tjänster,
3. lön och sysselsättning m. m. beträffande anställda,
4. lager- och förrådshållning,
5. investeringar,

6. beställningar, köp, försäljningar och leveranser beträffande varor och tjänster,
7. priser som fordras för pristals- och volymeräkningar.

Rörelseidkare är dessutom skyldig att lämna uppgifter om sin rörelse under de två senast förflutna räkenskapsåren eller del av denna tid i fråga om intäkter, kostnader och vinster, omsättning, tillgångar och skulder samt sådant förhållande som fordras för upprättande av statistik över inkomstfördelning, sparande samt kapital-, kredit- och valutaförhållanden. Vidare är rörelseidkare skyldig att lämna sådana nu nämnda uppgifter om sin rörelse under löpande år som fordras för upprättande av kvartalsstatistik över likviditet, kvartalsstatistik över utländska fordringar och skulder samt halvårsstatistik över rörelseöverskott och omsättning.

Den som driver industriell verksamhet eller bergshantering är skyldig att lämna uppgifter om den drivkraft som används i rörelsen. Den som driver bergshantering är skyldig att dessutom lämna uppgifter om

1. fyndigheters förvärvande och försvar,
2. olika brytningsmetoder,
3. brutna bergarters genomsnittshalt av olika grundämnen.

Redare av fartyg med en bruttodräktighet av minst 20 registerton och förhyrare av sådant fartyg är skyldig att lämna de uppgifter om rörelsen under de två senast förflutna kalenderåren eller del av denna tid som fordras för upprättande av statistik över sjöfart. Den som driver hamn, lastageplats eller kanal eller annan vattentrafikled är skyldig att lämna uppgifter om trafik och uppbörd av avgifter under de två senast förflutna kalenderåren eller del av denna tid. Den som driver saltsjöfiske i förvärvssyfte är skyldig att lämna uppgifter om fångst, fångstområden, fiskemetod och fisketid.

Den som är uppgiftsskyldig enligt vad som hittills sagts är dessutom skyldig att lämna de ytterligare statistiska uppgifter som fordras för sådan specialundersökning som regeringen kan föreskriva genom särskilt beslut.

Ägare till flerfamiljshus är skyldig att lämna sådana uppgifter om fastighetens ekonomiska förhållanden under de två senast förflutna kalenderåren eller del av denna tid som fordras för statistik över fastigheter.

Närmare föreskrifter och anvisningar om uppgiftslämnande enligt kungörelsen meddelas av SCB. Innan SCB meddelar föreskrifter eller anvisningar som innebär inte endast obetydliga förändringar i vad som förut tillämpats skall SCB samråda med organisation eller annan som kan anses företräda de uppgiftsskyldiga. SCB skall vidare tillse att uppgiftsskyldig inte betungas onödigt.

Bestämmelser om uppgiftsplikt för lantbrukare m. fl. finns i kungörelsen (1968:111) om uppgifter för lantbruksstatistiken, lantbrukets företagsregister och skördeskadeskyddet. Den som inom landet driver jordbruk, skogsbruk, husdjursskötsel, fruktodling eller trädgårdsodling eller som äger mark där annan driver sådan verksamhet skall lämna

uppgifter enligt kungörelsen för SCB:s lantbruksstatistik. Uppgifter för denna statistik skall även ingå i det av SCB och lantbruksstyrelsen gemensamt upprättade företagsregistret avseende lantbruket. Enligt bestämmelser som statens jordbruksnämnd meddelar i samråd med lantbruksstyrelsen och SCB utgör uppgift för lantbruksstatistiken också anmälan för reglering av skördeskada som omfattas av det permanenta skördeskadeskyddet.

Den som bedriver verksamhet av ovan angiven art skall lämna uppgifter om

1. registerbeteckning, areal och markanvändning i fråga om fastighet eller del av fastighet där verksamheten bedrivs,
2. byggnader och andra anläggningar,
3. maskiner,
4. husdjur,
5. framställda produkter och deras användning i verksamheten,
6. anlitad arbetskraft.

Enskild person skall även lämna uppgifter om ålder, tillträdesår, utbildning och tidigare sysselsättning samt om arten och omfattningen av egen arbetsinsats i eller utom verksamheten. SCB får i samråd med lantbruksstyrelsen och jordbruksnämnden inskränka uppgiftsskyldigheten eller bestämma att ytterligare uppgifter som behövs för dessa myndigheters verksamhet skall lämnas av den uppgiftsskyldige.

Den som äger mark där annan driver jordbruk e. d. skall efter anmaning av SCB lämna uppgifter om dennes namn och adress samt om areal som används för verksamheten.

Uppgifter lämnas på blankett för vilken SCB fastställer formulär i samråd med lantbruksstyrelsen och jordbruksnämnden. I samma ordning bestäms tidpunkt då blankett senast skall lämnas och till vilken myndighet den skall inges. Myndigheterna skall tillse att den uppgiftsskyldige inte betungas onödigt.

Närmare föreskrifter och anvisningar för tillämpningen av kungörelsen meddelas av SCB i samråd med lantbruksstyrelsen och jordbruksnämnden.

Kungörelsen (1974:661) om uppgifter för galt- och betäckningsstatistiken ålägger galtinnehavare att fortlöpande föra betäckningsjournal och senast tre dagar efter månadskifte sända in uppgift till SCB om antalet betäckta suggor under den senaste månaden samt om förändringar i galtinnehavet.

Enligt kungörelsen (1967:418) om uppgifter för lantarbetarstatistiken skall SCB utse de jordbrukare som skall anmodas att lämna uppgifter till SCB om lantarbetares arbetstid och arbetslön.

4.2 Uppgiftskravens förhållande till lagstiftningen

Det är tydligt att den styrning av myndigheternas uppgiftsinhämtande, som författningsbestämmelserna ger, är olika stark beroende av vilken

typ av lagstiftningsområde det gäller. Föreskrifter som avser exempelvis inkomstbeskattning, tullar eller avgifter av olika slag är vanligen till sitt materiella innehåll så utformade att de också låser fast ett behov av vissa bestämda uppgifter för myndigheternas tillämpning. Lagstiftning som avser planering eller tillsyn överlåter däremot i betydande grad åt myndigheterna själva att bestämma i vilken omfattning och i vilka olika hänseenden uppgifter behöver inhämtas med hänsyn till resp. myndighets åligganden. Lagstiftningen begränsas ofta till en uppräknning av de olika uppgiftsslag som företag har att lämna vid anfordran från myndighet. Därmed är dock inte sagt att myndigheternas uppgiftsinhämtande stannar inom de ramar som lagstiftningen ger på detta sätt. Myndigheterna torde nämligen se sina instruktioner som en allmän grund för ett uppgiftsinhämtande som resp. myndighet bedömer som nödvändigt för att kunna utöva sin verksamhet i enlighet med instruktionens föreskrifter. Uppgiftsinhämtandet sker då utan att uppgiftsskyldighet föreligger för företagen.

Det sagda får direkt betydelse när en myndighet skall avgöra hur ett uppgiftskrav bör utformas med hänsyn till informationsbehovet. En myndighet, som för sin verksamhet måste få tillgång till uppgifter av olika slag från företagen, har att klarlägga innehållet i och omfattningen av sitt informationsbehov. Detta klarläggande är för vissa myndigheter i stort sett begränsat till ett konstaterande av att de eller de uppgifterna förutsätts enligt på myndighetens område utfärdade författningar. Så är fallet i fråga om myndigheterna på beskattnings- och socialförsäkringsområdena. Inte heller dessa myndigheter undgår dock helt att pröva ett informationsbehov. I myndigheternas skyldighet att lämna anvisningar och fastställa formulär ingår nämligen inte sällan överväganden om på vilket sätt uppgifterna närmare bör anges eller i vilken grad det är möjligt att begränsa uppgiftslämnandet. Bakom sådana överväganden kommer bl. a. att ligga myndigheternas uppfattning om vad som behövs för tillämpning av de materiella reglerna. Bedömd som en myndighetsprövning av informationsbehov är dock överväganden av dessa slag av relativt begränsad omfattning. För andra myndigheter såsom SPK, ÖEF och statens industriverk, som har att i stor utsträckning själva bedöma sitt informationsbehov och hur detta skall täckas, krävs en långt mer omfattande och ingående prövning. Denna gäller i vilken omfattning olika uppgifter skall inhämtas, vilka typer av företag och hur många företag som skall avkrävas uppgifter, vilka tider uppgifterna skall avse, tidpunkterna för företagens redovisning m. m.

Lagstiftningen har betydelse också i fråga om en myndighets möjligheter att utforma sina uppgiftskrav med hänsyn till andra myndigheters informationsbehov. När informationsbehovet är knutet till den typ av lagstiftningsområde, som förut exemplifierats med inkomstbeskattningen, får man nämligen konstatera att de uppgifter som behövs för tillämpningen är så bundna till de materiella föreskrifterna att det knappast finns något utrymme för att göra jämkningar av t. ex. uppgifternas innehåll eller de tider som de skall beräknas för eller insändas. Sådana jämkningar förutsätter ändringar av de materiella reglerna, i det valda exemplet beskattningsregler. Förutsättning för

samordnad uppgiftsinsamling är i här nämnda fall att uppgifterna kan accepteras av annan myndighet sådana de utformats enligt lagstiftningen.

Ser man på de områden där myndigheternas verksamhet avser planering, tillsyn eller liknande synes förhållandet vara ett annat. De författningar som avser dessa myndigheters verksamhet har en mer allmän utformning för att ange myndigheternas åligganden och ger inte några detaljerade anvisningar om hur uppgiftskraven skall avvägas. Myndigheterna har därför från dessa synpunkter större förutsättningar för att på olika sätt jämka sina krav på information med hänsyn till önskemål om exempelvis samordning med andra myndigheters uppgiftsinhämtande.

De konstateranden som här har gjorts ansluter till en relativt schematisk uppdelning av lagstiftningen. Den ger dock vägledning om att man inom vissa områden är bunden av de materiella föreskrifterna i högre grad än inom andra när det gäller att bedöma förutsättningar för att underlätta företagens uppgiftslämnande till myndigheterna.

5 Uppgiftsinhämtandets grundstruktur

Förvaltningsmyndigheternas informationsbehov beträffande enskilda företags verksamhet m. m. tillgodoses i stort sett myndighetsvis, dvs. varje myndighet erhåller uppgifter för sin verksamhet genom en eller flera rutiner (system) för datainsamling och databearbetning som är uppbyggda med tanke på informationsbehovet hos myndigheten själv och myndigheten underställda regionala och lokala organ. När det gäller inkomstbeskattningen tillgodoses således beskattningsmyndigheternas informationsbehov genom datainsamlingssystem med deklarationsblanketter av olika slag och särskilda bestämmelser om uppgiftsplikt för företagare och andra i fråga om de uppgifter som behövs för tillämpning av beskattningsreglerna. På samma sätt förhåller det sig beträffande de indirekta skatterna, tullarna och avgifter av olika slag t. ex. arbetsgivaravgifter för den allmänna försäkringen. Någon principiell skillnad finns i detta avseende inte heller när det gäller myndigheter med planerande eller kontrollerande funktion. Statens industriverk, ÖEF och SPK förutsätts sålunda själva skaffa sig erforderlig information om enskilda företag, och speciella uppgiftspliktsförfattningar har utfärdats som föreskriver uppgiftsplikt beträffande sådana uppgifter som dessa myndigheter förutsätts behöva. Även en myndighet som SCB följer samma mönster och skiljer sig främst på så sätt att SCB:s behov av uppgifter om enskilda företag grundas på andras – såväl förvaltningens som näringslivets – behov av statistiska uppgifter samt att SCB för sin statistikproduktion i viss utsträckning utnyttjar andra myndigheters uppgifter om enskilda företag.

Myndigheternas behov av information om grupper av företag tillgodoses däremot i betydande utsträckning genom den offentliga statistikproduktionen, som numera i stort sett är förlagd till SCB, men också genom sådana sammanställningar av uppgifter om enskilda företag som myndigheterna gör själva.

Om man bortser från myndigheternas användning av offentlig statistik kan förhållandet uttryckas så att varje myndighet insamlar de uppgifter som anses nödvändiga för myndighetens funktion. Det ligger därvid i sakens natur att de uppgifter som en myndighet inforrar är utvalda och avpassade för att svara just mot myndighetens från tid till annan varierande behov. Eftersom myndigheterna har olika funktioner kommer uppgifterna därmed också att få sin speciella sammansättning för varje

myndighet. Med denna struktur i uppgiftsinhämtandet säger det sig självt att olika myndigheter inte kommer att i någon större utsträckning begära in identiskt samma uppgifter om man därmed menar samma uppgifter avseende samma population eller urval, samma tidpunkt eller samma tidsperiod.

Myndigheternas informationsbehov är å andra sidan inte avgränsat på så sätt att den ena myndigheten behöver de eller de uppgiftsslagen och den andra uppgifter enbart av annat slag. Även om flera myndigheter inte kräver exakt samma uppgifter kan uppgifterna på annat sätt sammanfalla. Detta förhållande avspeglas i författningar om uppgiftsplikt. Enligt lagen (1948:390) om skyldighet för näringsidkare m. fl. att biträda vid planläggningen av rikets ekonomiska försvarsberedskap, kungörelsen (1966:36) om vissa uppgifter från näringsidkare, kungörelsen (1966:37) om statistiska uppgifter från rörelseidkare och ägare till flerfamiljshus och kungörelsen (1973:568) om vissa uppgifter från rörelseidkare kan således ÖEF, kommerskollegium, SCB och industriverket infordra uppgifter i fråga om exempelvis produktion, lagerhållning, inköp och leveranser. Såvitt utredningen har kunnat finna vid genomgång av uppgiftskraven är dock den redovisning som företagen åläggs så speciellt utformad i de olika uppgiftskraven att det är svårt att påstå att likheterna mellan uppgifter i och för sig innebär ett dubblerat uppgiftslämnande. Det krävs mer ingående analyser och prövningar än som utredningen har kunnat göra för att se vilka sammanjämkningar som eventuellt är möjliga och som också skulle medföra påtagliga lättnader i uppgiftslämnandet.

6 Sekretessbestämmelser m. m.

6.1 Sekretessbestämmelserna

6.1.1 Bestämmelsernas uppbyggnad och tillämpning

Principen om allmänna handlingars offentlighet är fastslagen i tryckfrihetsförordningen (TF; 2 kap. 1 §). Den innebär att varje svensk medborgare till främjande av ett fritt meningsutbyte och en allsidig upplysning skall äga fri tillgång till handlingar som förvaras hos myndighet och detta oavsett om de kommit in till eller upprättats inom myndigheten. Inskränkningar i denna rätt får göras endast med hänsyn till vissa angivna intressen, nämligen "rikets säkerhet och dess förhållande till främmande makt", "myndighets verksamhet för inspektion, kontroll och annan tillsyn eller för brotts förekommande och beivrande", "statens, menigheters och enskildas behöriga ekonomiska intressen" samt "privatlivets helgd, personlig säkerhet, anständighet och sedlighet". Enligt andra stycket av nämnda paragraf skall i särskild lag noga anges de fall när allmänna handlingar med hänsyn till dessa intressen skall hållas hemliga. Den lag som här avses är lagen (1937: 249) om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar (SekrL).

TF innehåller närmare bestämmelser om vad som skall förstås med allmän handling, när handling skall anses inkommen eller upprättad och vad som skall iakttas när begäran görs om handlingens utlämnande. Här må vara tillräckligt att nämna att TF:s bestämmelser om allmänna handlingars offentlighet avser, förutom handling i mer allmänt vedertagen mening som inkommit till eller upprättats inom stats- eller kommunalmyndighet, även karta, ritning eller bild och upptagning för automatisk databehandling eller annan upptagning som kan läsas eller avlyssnas endast med tekniskt hjälpmedel (2 kap. 2 §). Framställning om att få ta del av allmän handling skall göras hos den myndighet hos vilken handlingen finns. När det gäller ADB-upptagning eller liknande skall framställningen göras hos myndighet som förfogar över upptagningen (9 §).

Som redan har nämnts finns de fall i vilka handlingsoffentligheten inskränks angivna i SekrL. På grund av lagens konstruktion återfinns emellertid bestämmelser om inskränkning i handlingars offentlighet även i andra författningar.

Bestämmelserna i SekrL är i allmänhet formulerade som förbud mot utlämnande av vissa angivna handlingar eller uppgifter. Dessa förbud är vanligen förenade med möjlighet för myndighet att under vissa angivna förhållanden besluta om utlämnande (t. ex. 16 § första stycket och 19 §). I vissa fall ankommer det på regeringen att bestämma när utlämnande får ske (t. ex. 11 § tredje stycket och 16 § andra stycket). Som redan antytts är emellertid bestämmelserna i andra delar så utformade att inskränkningarna i handlingsoffentligheten inte blir uttömmande reglerade i själva SekrL.

Ett antal paragrafer (11 § första stycket, 14 § sista stycket samt 15 och 23 §§) innehåller således förbud enligt vilka utlämnande får ske endast i den utsträckning som anges i annan lag. En liknande utformning har 17 § första stycket och 31 §. Beträffande åtskilliga grupper av handlingar ger SekrL vidare endast möjlighet för regeringen att inom vissa gränser förordna om sekretess. De handlingar varom det här är fråga är handlingar angående försvaret (4 §), angående myndighets gransknings- eller inspektionsverksamhet eller kunskapsprov eller psykologisk undersökning under myndighets inseende (7 §), angående statlig utredning, kontroll eller stödverksamhet med avseende på produktion, handel, bankrörelse, försäkringsrörelse eller transportverksamhet eller eljest med avseende på näringslivet (21 §), angående rätts hjälp åt enskilda genom andra myndigheter än allmän advokatbyrå eller notarius publicus (26 § andra stycket), angående myndighets verksamhet för införskaffande eller meddelande av upplysningar till enskildas tjänst m. m. (27 §), angående utlåning i vissa fall av allmänna medel (32 §) samt angående affärsdrivande verks affärs- eller driftförhållanden (34 a §). Enligt 20 § andra stycket kan förordnande om sekretess meddelas beträffande kartellregistret, såvitt angår däri intagna uppgifter angående viss överenskommelse.

Den administrativa reglering av sekretessfrågorna som på detta sätt har överlåtits till regeringen har kommit till uttryck i åtskilliga kungörelser. Av dessa må här nämnas kungörelsen (1939:7) med förordnanden på civilförvaltningens område jämlikt lagen den 28 maj 1937 (nr 249) om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar (civilförvaltningens sekretesskungörelse; CSekrK). Bestämmelserna i denna kungörelse som grundar sig på 7, 21, 26, 27, 32 och 34 a §§, är fördelade på sex paragrafer med sammanlagt ett hundratal punkter.

Som förut har nämnts reglerar TF:s bestämmelser om allmänna handlingars offentlighet den rätt som tillkommer den enskilde att från myndighet få ut allmän handling. Bestämmelserna avser däremot inte uttryckligen tillhandahållande av sådana handlingar myndigheterna emellan och inte heller eljest finns det några allmänna regler härom. Vissa särskilda föreskrifter finns dock. Exempel härpå är bestämmelsen i 38 § andra stycket SekrL enligt vilken domstol äger förordna att handling skall tillhandahållas domstolen eller undersökningsledaren. Som exempel kan också nämnas föreskrifterna i 46 och 50 §§ taxeringslagen. Enligt 46 § är statligt eller kommunalt verk skyldigt att efter anmodan tillhandahålla handling som fordras för taxering och enligt 50 § skall självdeklaration tillhandahållas de myndigheter som i och för sin

verksamhet bör erhålla del därav. Sistnämnda paragraf innehåller även bestämmelse om att självdeklaration på sätt regeringen förordnar får utlämnas för statistisk bearbetning till den ämbetsmyndighet eller tjänsteman åt vilken regeringen uppdrar att utföra sådan bearbetning.

Som framhölls av offentlighetskommittén (SOU 1966:60 s. 101) synes det vara allmänt antaget att SekrL inte är omedelbart bindande i förhållandet mellan myndigheter. Det är å andra sidan tydligt att SekrL:s bestämmelser i den praktiska tillämpningen återverkar på myndigheternas bedömanden i frågor som gäller handlingars utlämnande till annan myndighet. Uttalanden om hur denna fråga bör ses har gjorts i olika sammanhang (prop. 1947: 260 s. 23, 1948: 230 s. 122, 1955: 160 s. 144 och 1956: 150 s. 348 samt NJA 1947 s. 319) och som huvudregel torde få anses gälla att en myndighet från fall till fall äger pröva i vad mån ett tillhandahållande av information åt annan myndighet är förenligt med det sekretesskyddade intresset. För att belysa innebörden av denna princip kan som exempel tas det fall när myndighet begär att få del av sekretesskyddade uppgifter som har inhämtats för statistik. Härom må följande anföras.

Enligt 16 § första stycket SekrL gäller sekretesskydd i fråga om för statlig eller kommunal statistik lämnade uppgifter och myndighets bearbetningar därav om de avser enskilda personer, bolag eller andra enskilda samfälligheter som är angivna med namn eller annan identitetsbeteckning. Dyliga uppgifter och bearbetningar får inte lämnas ut förrän tjugo år förflutit från uppgiftens datum.

Utlämnande får dock ske tidigare när den som uppgiften gäller lämnar sitt samtycke därtill. Så får också ske när med hänsyn till uppgiftens eller bearbetningens natur eller det ändamål för vilket den begärs och omständigheterna i övrigt trygghet kan anses föreligga för att utlämnandet inte kommer att missbrukas till hans skada.

Bestämmelserna i 16 § SekrL är således enligt ordalagen utformade för att ge enskild person m. fl. skydd mot att skada åstadkoms genom att uppgift utlämnas. Bestämmelse om sekretess i fråga om uppgift som har insamlats för statistik infördes från början i 2 § TF (SFS 1909: 35) och bröts ut ur denna i samband med införandet av nuvarande SekrL. Några ändrade grunder för bestämmelsen angavs inte därvid. Av förarbetena till TF: s bestämmelse framgår att frågan om sekretess närmast aktualiserades av att det visats föreligga svårigheter för statistikproducerande myndigheter att erhålla utförliga och exakta uppgifter från arbetsgivarna angående deras verksamhet. För att arbetsgivarna skulle bli villiga att lämna detaljerade och tillförlitliga uppgifter för statistiska ändamål ansågs det nödvändigt att införa bestämmelser om sekretess. Vidare framhölls att uppgifterna, om de alltså skulle anses som offentliga, kunde tänkas bli missbrukade till enskilda personers skada.

Vad en myndighet, i förevarande fall främst SCB, enligt den förut återgivna principen äger beakta när uppgifter för statistik begärs utlämnade är alltså inte endast att utlämnandet kan ske utan risk för att uppgifterna kommer att missbrukas till skada för den eller de personer eller företag som avses med uppgifterna. Bedömningen får avse också en

prövning av om ett utlämnande kan anses medföra framtida risk för en sänkt kvalitet på lämnade uppgifter eller andra skadeverkningar för statistikproduktionen. En genomgång av SCB:s beslut i sådana frågor visar att båda dessa grunder i förekommande fall anförs när annan myndighet förvägras ta del av begärda uppgifter.

Av det sagda framgår hur SekrL:s bestämmelser, utan att formellt reglera förhållandet myndigheterna emellan, i praktiken påverkar myndigheternas informationsutbyte. Det finns därför anledning att lämna en översiktlig redogörelse för SekrL:s bestämmelser i övrigt. Redogörelsen begränsas till de delar som gäller uppgifter som i mer betydande omfattning inhämtas från företag.

6.1.2 *Bestämmelsernas innehåll*

Innehållet i 16 § första stycket har tidigare redovisats. I anslutning till denna paragraf bör nämnas bestämmelserna i 17 och 19 §§. Förstnämnda paragraf avser uppgifter eller handlingar som har inkommit eller upprättats i ärende angående beräkning av skatt, pensionsgrundande inkomst eller arbetsgivaravgift eller avser taxerings- eller skattekontroll. Utlämnande får i dessa fall inte utan samtycke av den som ärendet gäller ske förrän tjugo år efter uppgiftens eller handlingens datum. I fråga om flertalet av dessa uppgifter gäller vidare att ett utlämnande före tjugoårsperiodens utgång – om samtycke inte lämnas enligt vad förut har sagts – ej får medges i andra fall än varom föreskrift finns i gällande författning.

19 § gäller handlingar som har inkommit till eller upprättats inom riksförsäkringsverket eller försäkringsrådet i ärende angående försäkring för olycksfall i arbete eller för yrkessjukdomar. I den mån sådan handling avser arbetet i arbetsgivares rörelse, företag eller verksamhet eller de förhållanden under vilka arbetet bedrivs eller arbetarnas antal, arbetstid och avlöningsförhållanden gäller som huvudregel att utlämnande utan arbetsgivarens samtycke inte får ske förrän tjugo år efter handlingens datum. Undantag får göras om det med hänsyn till det ändamål för vilket handlingarna begärs och omständigheterna i övrigt kan anses föreligga trygghet för att utlämnande inte kommer att missbrukas till arbetsgivarens skada. Sekretess gäller enligt 19 § också i fråga om handlingar i ärenden angående arbetarskydd, arbetstidens reglering eller arbetstillstånd för utlämning såvitt de rör arbetsgivarens yrkeshemlighet eller eljest innehåller sådana upplysningar om driftanordning eller affärsförhållanden att ett offentligtgörande kan medföra skada för arbetsgivaren. Ett utlämnande av sådana handlingar får utan arbetsgivarens samtycke inte ske före tjugoårsperiodens utgång i vidare mån än som kan följa av i nämnda ämnen gällande lagar.

Centrala företagsregistret (CFR) hos SCB bygger i viss utsträckning på uppgifter som avses i 16 samt 17 och 19 §§ SekrL. Enligt 19 a § gäller emellertid att bestämmelserna i dessa paragrafer inte utgör hinder mot att ur registret lämna ut uppgifter om företags eller verksamhetsställes namn, adress eller annan identitetsbeteckning, om företagsform eller om

verksamhetsart. Detsamma är förhållandet i fråga om uppgift angående antalet anställda eller arbetstimmar hos ett företag visst år under förutsättning att det med hänsyn till uppgiftens natur eller det ändamål för vilket uppgiften begärs och omständigheterna i övrigt kan anses säkert att uppgiften inte kommer att missbrukas till skada för företaget.

Beträffande 16, 17, 19 och 19 a §§ bör slutligen tilläggas att som allmän regel gäller, att erforderliga förbehåll bör göras när handling utlämnas.

Enligt 18 § första stycket SekrL föreligger sekretess i fråga om handlingar som har inkommit till eller upprättats hos tillsynsmyndighet över banker, andra penninginrättningar eller försäkringsanstalter såvitt handlingarna rör enskildas förhållanden. Detsamma gäller handlingar hos tillsynsmyndighet över fondkommissionsrörelse och fondbörsverksamhet till den del de avser yrkesutövares enskilda affärer eller andra personers ekonomiska förhållanden. Utlämnande får i dessa fall inte ske tidigare än tjugo år efter handlingens datum om inte tillsynsmyndigheten finner ett utlämnande nödvändigt för fullgörande av sin uppgift.

18 § andra och tredje styckena avser handlingar som har inkommit till eller upprättats hos datainspektionen. I den mån sådana handlingar innehåller upplysning om enskilds personliga förhållanden får utlämnande utan hans samtycke inte ske förrän sjuttio år efter handlingens datum. Undantag görs dock för det fall att trygghet på grund av vissa angivna förhållanden kan anses vara för handen att utlämnande inte kommer att missbrukas till skada eller förklenande för den enskilde eller hans nära anhöriga. Utlämnande får också ske när datainspektionen finner så erforderligt för fullgörande av sin uppgift. Sekretessen gäller också datainspektionens handlingar i ärenden om tillstånd för eller tillsyn över myndighet enligt datalagen (1973:289). Såvitt dessa handlingar innehåller upplysningar om förhållanden som skall hållas hemliga hos myndigheten får de inte lämnas ut tidigare än handlingar hos myndigheten som innehåller motsvarande upplysningar.

Av SekrL:s övriga bestämmelser bör också nämnas de som bl. a. ansluter till lagen (1956:245) om uppgiftsskyldighet rörande pris- och konkurrensförhållanden, lagen (1972:826) om uppgiftsskyldighet i vissa planeringsfrågor och lagen (1974:13) om vissa anställningsfrämjande åtgärder.

Handlingar som avser uppgifter enligt de två förstnämnda lagarna är enligt 20 och 20 a §§ sekretessbelagda såvitt de innehåller upplysningar om företagares affärs- eller driftförhållanden vilkas offentliggörande kan lända företagaren till men. Detsamma gäller handling som har inkommit till eller upprättats hos marknadsdomstolen, näringsfrihetsombudsmannen eller konsumentombudsmannen. Utlämnande får när fråga är om uppgifter enligt lagen om uppgiftsskyldighet i vissa planeringsfrågor inte utan näringsidkarens samtycke ske förrän tjugo år efter handlingens datum. I övrigt gäller att handling före utgången av tjugoårsperioden inte får utlämnas i andra fall än regeringen bestämmer.

Vad härefter angår de handlingar som avser ärenden angående anställningsfrämjande åtgärder gäller enligt 22 § SekrL som huvudregel

att sådan handling inte får lämnas ut förrän efter tjugo år i den mån den innefattar upplysning om enskilt företags affärs- eller driftförhållanden eller om enskilda personliga förhållanden. Utlämnande får dock ske om trygghet kan anses vara för handen att upplysningen inte missbrukas till skada för företaget eller den enskilde.

SekrL är beträffande åtskilliga grupper av handlingar så utformad att det har överlåtit åt regeringen att inom vissa gränser förordna om sekretess. Av intresse i förevarande sammanhang är de förordnanden som har meddelats enligt 21 § SekrL.

Bestämmelserna i denna paragraf avser handlingar som rör statlig utredning, kontroll eller stödverksamhet i fråga om produktion, handel, bankrörelse, försäkringsrörelse, transport eller annan verksamhet inom näringslivet. Beträffande sådana handlingar kan förordnas att de inte får lämnas ut förrän viss tid, högst tjugo år, förflutit från deras datum. Förutsättning härför är att handlingarna innehåller sådana upplysningar om enskilda företags eller sammanslutningars affärs- eller driftförhållanden eller om enskilda personers, företags eller sammanslutningars uppfinningar eller forskningsresultat att ett offentliggörande kan medföra men för berörd person, företag eller sammanslutning.

Förordnande med stöd av dessa bestämmelser finns bl. a. i 2 § CSekrK, som är uppdelad på ett femtiotal punkter. Av dessa må nämnas punkt 12 angående rapporter och andra handlingar avseende livsmedelsverkets tillsynsverksamhet, punkt 17 angående handlingar i ärenden enligt miljöskyddslagen (1969:387), punkt 20 angående handlingar i andra ärenden hos statens naturvårdsverk än som avses i punkt 17, punkt 21 angående handlingar tillhörande av kommerskollegium handhavd utredning eller kontroll med avseende på näringslivet, punkt 31 angående handlingar i ärenden enligt lagen (1973:329) om hälso- och miljöfarliga varor, punkt 35 angående handlingar i ärenden hos konsumentverket och punkt 50 angående handlingar tillhörande av industriverket handhavd utredning eller kontroll med avseende på näringslivet. På detta sätt sekretessbelagda handlingar får i allmänhet utlämnas före den föreskrivna tjugoårsperiodens utgång om myndigheten finner att utlämnande bör ske med hänsyn till det allmännas intresse.

Förordnande med stöd av 21 § SekrL har även utfärdats enligt kungörelsen (1939:835) med förordnande om inskränkning i rätten att utbekomma allmänna handlingar rörande folkhushållningen vid krig, krigsfara eller andra utomordentliga, av krig föranledda förhållanden. Handlingar av här angivet slag får i enlighet härmed inte lämnas ut förrän efter femtio år i den mån deras offentliggörande kan medföra våda för folkhushållningen eller eljest för rikets säkerhet. Om handlingarna innehåller upplysningar om enskilda företags eller sammanslutningars affärs- eller driftförhållanden vilkas offentliggörande kan lända till men för vederbörande företag eller sammanslutning är skyddstiden tjugo år. I dessa fall får dock utlämnande ske tidigare om företaget eller sammanslutningen ger sitt samtycke därtill eller myndigheten finner att så bör ske med hänsyn till det allmännas bästa.

6.2 Offentlighets- och sekretesslagstiftningskommitténs förslag

I betänkandet Lag om allmänna handlingar (SOU 1975:22) föreslår offentlighets- och sekretesslagstiftningskommittén (OSK) att en kodifiering sker av de allmänna principer för information myndigheterna emellan som efter hand har arbetats fram i praxis. De bestämmelser om utlämnande av handlingar myndigheter emellan som ingår i det av OSK framlagda lagförslaget är i enlighet därmed utformade med utgångspunkt i att sekretessbestämmelserna tillämpas myndigheterna emellan.

I bestämmelserna (59 §) slås fast att alla statliga och kommunala myndigheter är skyldiga att inbördes bistå varandra med de upplysningar som verksamheten kräver. Uppgifter ur allmän handling, som enligt lagen inte får lämnas ut till envar, får dock lämnas till annan myndighet endast under vissa förutsättningar. För att utlämnande skall få ske krävs sålunda att den myndighet som önskar ta del av uppgifterna har behov av dem för ett angivet ändamål och att detta behov är förenligt med eller måste anses väga tyngre än de intressen som har föranlett beslut om hemlighållande. Den inskränkning i myndigheternas samarbetskyldighet som dessa föreskrifter innebär är emellertid inte ovillkorlig. Enligt förslaget finns nämligen möjlighet att i lag eller förordning utfärda bestämmelser om utbyte mellan myndigheter av sekretessbelagd information.

Twister i utlämningsfrågor statsmyndigheterna emellan skall enligt förslaget (60 §) hänskjutas till regeringen. Twister mellan kommunala myndigheter och mellan kommunal och statlig myndighet skall prövas av kammarrätt och regeringsrätten.

6.3 Datalagen

Utredningen vill även i korthet beröra bestämmelserna i datalagen (1973:289). Enligt dessa bestämmelser får personregister inte inrättas eller föras utan tillstånd av datainspektionen (DI). Detta gäller dock inte personregister om vars inrättande regeringen eller riksdagen beslutar. Vid lämnande av tillstånd skall DI, i den mån det behövs för att förebygga risk för otillbörligt intrång i personlig integritet, meddela föreskrifter i olika avseenden. Föreskrift kan meddelas också för register som har beslutats av riksdag eller regering. Föreskrift kan ges exempelvis om de personuppgifter som får göras tillgängliga eller angående utlämnande eller annan användning av personuppgift. Föreskrift om utlämnande av personuppgift får dock inte inskränka myndighets skyldighet enligt TF. Detta innebär bl. a. att DI beträffande myndigheternas personregister kan föreskriva begränsningar endast i fråga om utnyttjande av upptagning för ADB-behandling eller liknande med användande av tekniskt hjälpmedel. I den mån sådan upptagning enligt TF:s bestämmelser tillhandahålls i läsbar eller avlyssningsbar form faller den inte under datalagens bestämmelser. När det gäller andra personregister kan DI:s föreskrifter däremot avse alla former för utnyttjande av ett personregisters uppgifter. Som

synes innebära datalagens bestämmelser att DI kan begränsa myndigheters och företags ADB-register av personuppgifter eller möjligheter att använda varandras personregister för samkörning. Det må konstateras att inskränkningar av detta slag kan lägga hinder i vägen för en samordning som i och för sig skulle kunna framstå som rationell med hänsyn till den lättnad i uppgiftslämnandet som skulle vara förenad därmed.

7 Förutsättningar för samordning

Med samordning av myndigheternas uppgiftsinhämtande kan avses åtgärder av de mest skilda slag.¹ Det innebär således samordning när myndigheterna formar sitt uppgiftsinhämtande på sådant sätt att företagen möter samma termer och begrepp när uppgifter av visst slag skall lämnas. Samordning föreligger också när en myndighet fördelar uppgiftsinhämtandet mellan olika urval av företag så att t. ex. en grupp företag, som har anmodats lämna uppgifter för visst ändamål, undantas vid uppgiftsinhämtande för ett annat ändamål. Åtgärder som medför att flera myndigheter utnyttjar ett och samma uppgiftsmaterial synes dock sättas i förgrunden i den allmänna debatten om företagens uppgiftslämnande.

En grund för samordning ger införandet av enhetliga definitioner för olika typer av företag (aktiebolag, handelsbolag, enskilda näringsidkare m. m.) och enhetliga identitetsbeteckningar. I den mån myndigheterna kan ena sig om definitioner och beteckningar av detta slag skapas i och för sig förutsättningar för utbyte myndigheterna emellan av uppgifter som finns registrerade om företagen. Ett utbyte som kan komma till stånd på detta sätt bör i motsvarande mån minska behovet av ett separat uppgiftsinhämtande från de registrerade företagen och alltså leda till en viss samordning av uppgiftsinhämtandet. Ett i samordnande syfte mer direktriktat steg är inrättandet av s. k. basregister, dvs. register som förutom uppgifter om namn, identitetsbeteckning och lägesbeteckning innehåller vissa grundläggande uppgifter (basdata) angående de registrerade objekten. Ett basregisters uppgift är i första hand att vara en aktualiserings- och informationskälla för andra register med objekt av den

¹ Samordning på dataområdet utreds av datasamordningskommittén (DASK). DASK har att främst från tekniska och ekonomiska utgångspunkter bedöma vilken samordning av befintliga eller planerade offentliga administrativa ADB-system som är önskvärd eller möjlig samt att ge förslag till vilka åtgärder detta kan föräntas. DASK har delat in arbetet i följande utredningsområden: samordning av data i ADB-baserade informationssystem, den tekniska och organisatoriska utformningen av ADB-verksamheten, metod- och teknikutveckling, säkerhet och ADB samt de offentliga ADB-systemens inverkan på förvaltning och samhälle. Inom det förstnämnda utredningsområdet har statskontoret på uppdrag av DASK genomfört projekten "Samordnad datainsamling", "Normering av data" och "Samordnat person- och adressregister".

typ som registreras i basregistret. Dessa sekundärregister kan finnas hos den basregisterförande myndigheten eller hos andra registerförare.

De fördelar som följer med ett gemensamt utnyttjande av basdata torde vara störst för administrationen. De totala administrativa kostnaderna för registerhållning torde sålunda minska betydligt. Kostnader som uppkommer när uppdatering sker av en myndighets register genom dataöverföring från ett basregister är betydligt mindre än kostnaderna för att hämta in motsvarande uppgifter från företagen direkt. En samordning i form av basregister förutsätter att enhetlighet skapas i olika avseenden. Därmed ökas möjligheterna för att myndigheterna skall kunna redovisa sitt informationsbehov för uppgiftslämnarna i gemensamma termer. I motsvarande mån som samordning sker bör myndigheterna vidare kunna avstå från uppgiftsinhämtande, bl. a. vad gäller uppgifter för registerkontroll. Fördelar nås därmed också för de uppgiftslämnande företagen – låt vara med den begränsning som följer av att det är fråga om basdata och alltså för företagen i allmänhet relativt lättåtkomliga och lättredovisade uppgifter.

Det förut sagda kan belysas med de åtgärder som har vidtagits för att skapa ett enhetligt identitetsbegrepp med central registrering för juridiska personer m. fl. och vissa överväganden om ett basregister som har gjorts med beaktande av denna registrering och det hos SCB förda centrala företagsregistret.

Enligt lagen (1974: 174) om identitetsbeteckning för juridiska personer m. fl. skall ett enhetligt identitetsbegrepp – organisationsnummer – fastställas för

- aktiebolag, handelsbolag, ekonomisk förening och samfällighetsförening,
- allmän försäkringskassa, erkänd arbetslöshetskassa, understödsförening eller annan allmän inrättning som enligt lag eller annan författning står under offentlig tillsyn, samt
- kommun, landstingskommun, församling, kyrklig samfällighet, kommunalförbund samt annat organ för samverkan mellan kommuner.

Organisationsnummer kan under vissa förutsättningar fastställas även för andra juridiska personer liksom för vissa icke juridiska personer som exempelvis enkelt bolag. Också statliga myndigheter kan enligt regeringens förordnande tilldelas organisationsnummer. Det åligger riksskatteverket (RSV) att föra ett centralt organisationsnummerregister.

Tillskapandet av ett enhetligt identitetsbegrepp har avsevärt förbättrat förutsättningarna för integration och utbyte av data mellan olika informationssystem. I anslutning till bl. a. detta registreringsförfarande har även övervägts möjligheterna att inrätta ett särskilt basregister med företagsdata. Utredningen avser härvid den redovisning angående denna fråga som har lämnats av statskontoret till DASK i en rapport den 11 mars 1975.

I rapporten ges en grov skiss till ett basregister, som först och främst tänks innehålla uppgifter om organisationernas (aktiebolags, handelsbolags, enskilda näringsidkares m. fl.: s) identitet, namn, adress, verksamhet

(näringsgren) och storlek. Uppgifterna skall vidare avse verksamhetsställenivå på vilken också uppgift om antalet anställda skall finnas. Nämnda uppgifter har enligt rapporten valts med utgångspunkt i "att basregistret skall kunna fylla funktionerna att uppdatera befintliga register med främst namn- och adressuppgifter samt leverera underlag till offentliga myndigheters administration och planering på skilda nivåer".

Genom inrättandet av ett basregister kan det enligt rapporten förväntas *dels* att arbetet i samband med uppläggning och vård av register, och därmed i någon mån insamlandet av data, skall kunna minskas, *dels* att datakvaliteten i åtskilliga register skall kunna höjas till förmån för bl. a. sådana registrerade som får information o. d. med hjälp av lagrade uppgifter.

I rapporten diskuteras också hur ett register av detta slag bäst skall kunna förverkligas. Det erinras bl. a. om att det inom ramen för den översyn av ADB-systemet för folkbokföring och beskattning, som utförs av RSV i samråd med statskontoret, utreds en samordning av skattemyndigheternas olika register över arbetsgivare, mervärdeskatteskyldiga etc. Genom tillägg av bl. a. information från aktiebolagsregistret skall enligt vad som sägs i promemorian ett totalt organisationsregister kunna skapas och därmed öppnas möjlighet att göra uppgifter tillgängliga även för externa intressenter.

Frågan om basregistrets förverkligande tas i rapporten upp även med anknytning till centrala företagsregistret (CFR) hos SCB och en utredning i samarbete mellan SCB och bl. a. länsstyrelser och kommuner med syfte att genom en modifiering av CFR skapa ett för SCB och länsstyrelsernas regionalekonomiska enheter gemensamt informations-system. Huruvida basregistret bör organisatoriskt förankras hos RSV, exempelvis genom en utbyggnad av organisationsnummerregistret, hos SCB på grundval av CFR eller på annat sätt, har det enligt rapporten inte funnits anledning att slutligt bedöma i förevarande sammanhang. Avslutningsvis framhålls att det oavsett till vilken myndighet basregisterfunktionen knyts bör övervägas om inte ett basregister skulle kunna fylla även uppgiften att vara centralt organisationsnummerregister.

Som antyds i rapporten kan ett dylikt basregister inte bedömas bära inrättas med tanke främst på de lättnader som därigenom skulle erhållas i företagets uppgiftslämnande. I vilken mån registret skulle få betydelse från sådana synpunkter synes kunna bedömas först sedan det har klarlagts *dels* i vilken utsträckning myndigheter och andra i praktiken kan förena sig om och också nöja sig med i registret redovisade uppgifter, *dels* vilka möjligheter det finns att ordna insamling och aktualisering av ifrågavarande uppgifter i basregistret så att ett utlämnande av uppgifterna inte kommer att helt eller delvis omöjliggöras på grund av sekretessbestämmelser. De begränsningar av basregistrets användbarhet som sekretessbestämmelser kan medföra påpekas i rapporten.

För att datadistributionen inte skall hämmas utan användarna kunna erbjudas en hög servicegrad bör enligt vad som uttalas i rapporten innehållet i basregistret begränsas till sådana uppgifter som kan hanteras helt öppet.

8 SCB:s verksamhet

8.1 Inledning

Den kritik som riktas mot myndigheternas uppgiftsinhämtande förefaller vara särskilt stark i fråga om SCB:s uppgiftskrav på företagen. SCB representerar dock inte mer än en mycket liten del av myndigheternas uppgiftsinhämtande om detta mäts i det antal primäruppgifter (blanketter) som företagen under ett år sänder in till myndigheterna (se kapitel 2). Med hänsyn till kritiken har utredningen ansett det angeläget att av SCB få en redogörelse för det statistikområde som särskilt berör företagen, dvs. företagsstatistiken, och de synpunkter och förhållanden som enligt SCB bör beaktas när man vill söka bedöma SCB:s verksamhet i denna del och vad som görs för att underlätta och begränsa företagens uppgiftslämnande. Redogörelsen finns bifogad som bilaga 2.

8.2 SCB:s instruktion m. m.

Enligt den för SCB utfärdade instruktionen (1971:323) åligger det SCB att handha den löpande statliga statistikproduktionen, i den mån denna inte ankommer på annan myndighet, och att utföra intermittenta undersökningar. SCB skall vidare dels svara för samordning av den statliga statistikproduktionen, dels verka för samordning mellan statlig och annan statistikproduktion.

Om underlaget för statistikproduktion utgörs av material, som annan myndighet insamlar för administrativt ändamål, skall SCB enligt instruktionen bevaka att de statistiska synpunkterna tillgodoses och svara för de specialbearbetningar som fordras för statistiska ändamål.

Instruktionens övriga föreskrifter avser bl. a. SCB:s skyldighet att anpassa statistiken till internationella rekommendationer, att såvitt möjligt lämna statistiska uppgifter och annan information som begärs av internationella organisationer och att göra långsiktiga utbildnings- och yrkesprognoser. I SCB:s verksamhet skall dessutom ingå att föra anteckningar över förändringar i den judiciella, administrativa, kommunala och kyrkliga indelningen samt att ombesörja viss registerföring. SCB skall sålunda föra det i giftermålsbalken angivna äktenskapsregistret,

centralt företagsregister, lantbrukets företagsregister m. fl. register som fordras för SCB:s verksamhet.

SCB får slutligen enligt instruktionen bedriva statistisk och teknisk uppdragsverksamhet som faller inom SCB:s kompetensområde. Denna verksamhet skall vara ekonomiskt självbärande och finansieras genom ersättning som bestäms av centralbyrån.

Instruktionens föreskrifter om SCB:s samordningsfunktioner har genom Kungl. Maj:ts cirkulär (1966:750) kompletterats med bestämmelser om vissa skyldigheter för andra myndigheter. Enligt cirkuläret anbefalls sålunda statsmyndigheterna att samråda med SCB i fråga om bl. a. insamling av uppgifter till samt planering och produktion av statistik. Skyldigheten att samråda gäller dock inte statistik, som är av intresse endast för den myndighet som utarbetar statistiken. Samråd skall ske också beträffande ändring av administrativt förfarande som är av betydelse för statistikproduktionen hos SCB. I samråds-cirkuläret anbefalls statsmyndigheterna också att anlita SCB:s utredningsinstitut för sådana arbetsuppgifter som institutet kan åta sig. Samråds-cirkuläret gäller även för andra statliga institutioner och kommittéer.

En sammanfattande beskrivning av SCB:s verksamhet lämnas i en år 1972 inom SCB utgiven handbok. I denna erinras till en början om att den allmänna ramen för SCB:s verksamhet anges i verkets instruktion. Med utgångspunkt i denna sägs målsättningen för verksamheten kunna sammanfattas i fyra huvudmål:

- A. att producera statistik, föra register och utföra prognoser för att tillgodose *allmänna* intressen;
- B. att producera statistik, föra register och utföra prognoser för att tillgodose *speciella* intressen;
- C. att utföra teknisk uppdragsverksamhet; samt
- D. att bedriva extern samordning av statistikproduktion.

Dessa huvudmål kommenteras något närmare i handboken.

Beträffande A. framhålls att SCB enligt instruktionen skall handha de grenar av den statliga löpande statistikproduktionen som inte ankommer på annat ämbetsverk. Enligt bl. a. propositionerna 1960:104 och 1962:113 innebär detta att all statlig statistik som inte har ett mycket påtagligt samband med den administrativa verksamheten vid ett visst verk skall vara förlagd till SCB. Vidare erinras om att SCB skall svara även för specialbearbetningar för statistiska ändamål av administrativa material hos andra statliga myndigheter. Bland andra funktioner nämns härvid också analysverksamhet på befolkningsstatistikens område och speciella uppgifter som delvis preciseras i instruktionen, delvis finns uttalade i olika direktiv och cirkulär. Som exempel härpå anges beräkningen av konsumentprisindex och det därpå baserade pensionspristalet och basbeloppet enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring.

I fråga om huvudmålet enligt B. erinras i handboken om att i 1966 års statsverksproposition har uttalats att "det kan visa sig ändamålsenligt att låta statistikkonsumenterna i större utsträckning än som nu sker svara för kostnaderna för sådan statistik som utarbetats för speciella ändamål och

som inte har större allmänt intresse". En sådan debitering av kostnaderna sker enligt handboken dels när vissa hela statistikgrenar utarbetas på särskilt uppdrag av konsumenten, dels när specialbearbetningar utförs på statistik eller register som i övrigt faller under huvudmål A.

I handboken redovisas även de viktigaste verksamheterna enligt huvudmål C., dvs. den tekniska uppdragsverksamheten för intressenter utanför SCB. De nämnda verksamheterna är stansning (dataregistrering), automatisk databehandling, manuell databehandling, registerservice, intervjuer samt statistisk metod- och analysverksamhet.

Beträffande huvudmålet D. att bedriva extern samordning framhålls att däri ingår att bevaka extern statistik och därvid se till att statliga och enskilda statistikproducenter utanför SCB om möjligt använder enhetliga definitioner och klassificeringar etc. så att gemensamt bruk av statistiken underlättas och dubbelarbete undviks, inte minst för uppgiftslämnarna.

Målet för SCB:s verksamhet kan mot den här lämnade bakgrunden enligt vad som sägs i handboken preciseras till att SCB skall utföra vissa bestämda prestationer, som bildar grundval för indelning i olika s. k. program och delprogram. Programmen är två, varav det ena avser statistik, register och prognoser och det andra uppdragsverksamhet. Programmet för statistik m. m. är indelat i 14 delprogram som i sin tur består av olika statistikgrenar, till antalet ca 200, samt utvecklingsprojekt eller annan verksamhet. Statistikgren är dock inte något entydigt begrepp. Det kan inrymma en omfattande statistisk verksamhet som t. ex. industristatistiken, men också avse en registerverksamhet av mindre omfattning, t. ex. registret över fiskebåtar. Statistikgrenen varustatistik består av ett trettioåttal statistikrutiner och blankettyper med varierande insamlingsperiodicitet och uppgiftslämnarpopulation, medan leverans- och orderstatistik för industrin motsvaras av en statistikrutin och en blankettyper. Vissa statistikgrenar, t. ex. nationalräkenskaperna, hämtar uppgifter från andra statistikgrenar, men de flesta statistikgrenarna har uppgiftsinsamling och presentation avskilda från andra statistikgrenar.

Enligt handboken måste vid fullgörandet av dessa program göras en prioritering genom att omfattning och utformning av statistikproduktionen beslutas mot bakgrund av statistikens samhällsnytta i förhållande till dess kostnader. I avsaknad av marknadspris på merparten av SCB:s produkter sägs detta ske så att statistiken anpassas till de föreliggande konsumentbehoven genom ett samspel mellan bl. a. SCB, departement, riksdag och olika konsumenter. Det framhålls att detta samspel försiggår på ett svårpreciserat sätt och resulterar i att anslag beviljas för SCB:s olika program. Inom ramen för dessa anslag sägs dock SCB göra vissa prioriteringar i utformningen av produkterna på grundval av konsumentbehoven.

Produktionen av statistik skall enligt handboken utgå från konsumentbehoven samtidigt som SCB måste tillse objektiviteten i verksamheten och dess resultat. Mot konsumentönskemålen måste dock ställas kostnader och andra uppoffringar som framställningen av produkterna för med sig. Detta innebär – framhålls det – att man måste se inte endast till

SCB:s egna produktionskostnader utan också till uppgiftslämnarnas kostnader, som kan vara betydande.

Uppgiftslämnandet anges medföra avsevärd direkt kostnadsbelastning särskilt på företagssidan.

8.3 Avvägningen av statistikproduktionen

SCB är landets centrala och samordnande statistikorgan. Detta innebär att SCB skall framställa den statistik – bortsett från viss specialstatistik – som på ett eller annat sätt har bedömts vara av sådant intresse att den bör bestridas med allmänna medel och ingå i den statliga statistikproduktionen. Vilken statistik som produceras och därmed vilka uppgifter som inhämtas och vilka företag som berörs blir således beroende av hur bedömningen av statistikbehovet görs. Instruktionen lämnar ingen direkt vägledning om vilken statistik som skall produceras. Den utsäger egentligen endast att SCB skall producera statistik. På några punkter ger dock instruktionen anvisningar. SCB åläggs nämligen att göra långsiktiga utbildnings- och yrkesprognoser, att handha det i giftermålsbalken angivna äktenskapsregistret samt att föra centralt företagsregister, lantbrukets företagsregister och i övrigt de register som behövs för verksamheten. Viss statistikproduktion föreskrivs vidare i särskilda författningar. Exempel härpå är konsumentprisindex och beräkning av basbelopp enligt lagen om allmän försäkring.

Frågan om vilken statistik som skall produceras har diskuterats i olika sammanhang. I den allmänna debatten har framskymtat misstanken om att statistik produceras och föranleder ett uppgiftslämnande i en utsträckning och med en detaljeringsgrad som inte är motiverad med hänsyn till den nytta man har av statistiken och de kostnader som uppgiftslämnandet och statistikproduktionen medför. Uttalanden i frågan om statistikens syfte och avvägning gjordes bl. a. i direktiven för 1956 års statistikkommitté (SOU 1959: 33).

Den officiella statistiken bör syfta till att för lägsta möjliga kostnad fylla behovet av statistisk information om samhällslivet hos olika kategorier av konsumenter, såsom statsmakterna, de politiska partierna, näringslivet, forskningen, pressen etc. Med hänsyn till de begränsade resurserna och till önskemålet att om möjligt uppnå besparingar i det nuvarande statistiska arbetet, är det av stor vikt att endast sådan statistik framställs som verkligen fyller ett påtagligt behov. — — —

Av central betydelse är vidare frågan hur statistik konsumenternas önskemål skall komma till uttryck och hur avvägningen mellan dessa önskemål sinsemellan samt mellan efterfrågan på viss statistik och de med denna förenade kostnaderna skall ske. Det synes klart att denna problemställning är aktuell oavsett graden av centralisering vid statistikens utarbetande. Utredningsmännen bör därför företa en avvägning mellan behoven av statistik på olika områden samt framlägga förslag till organ vari statistik konsumenternas önskemål kan framföras och sinsemellan bedömas. — — —

Den omnämnda avvägningen kom inte att företas av kommittén, som koncentrerade sitt arbete på att finna en lämplig organisationsform för

statistiken. Kommittén fann visserligen att dess utredningsuppdrag kunde sägas omfatta bl. a. frågan vilken statistisk information som den statliga statistikproduktionen skall ge, men kom till slutsatsen att en bedömning härav var komplicerad. Kommittén uttalade således att frågan var i hög grad avhängig av vilka metoder som skulle användas, vilka resurser som behövdes samt hur dessa resurser skulle disponeras. En utredning angående önskvärt innehåll och kvalitet i statistiken liksom i fråga om de lämpligaste metoderna för statistikens framställning var enligt kommitténs uppfattning meningslös om man inte samtidigt tog hänsyn till disponibla produktionsresurser. En bedömning av vilka resurser som behövdes för statistikproduktionen förutsatte å andra sidan en viss behovssituation. Härefter fortsatte kommittén.

Statistikproduktionens syfte är att tillgodose behoven av statistisk information i samhället. Det kan därför förefalla naturligt att i första hand kartlägga behoven av statistik och mot bakgrunden därav framlägga förslag till vilka resurser som bör tilldelas statistikproduktionen. Betydande nackdelar är emellertid förknippade med en sådan ansats. En allsidig utredning av konsumentbehoven måste med nödvändighet bli mycket tidsödande. När det slutliga förslaget till statistikens omfång och utformning föreligger, riskeras därför att det i väsentlig grad redan är föråldrat. Det är vidare nödvändigt att ta hänsyn till kostnaderna för statistikproduktionen. Då det knappast är möjligt att finna någon form för en automatiskt verkande avvägningsmekanism, exempelvis i form av prissättning av statistikproduktionens resultat, blir det nödvändigt att på annat sätt gallra bland behoven. Hur långt denna gallring skall drivas är åter beroende på bedömanden om vilka produktionsresurser som kan väntas bli tilldelade statistikproduktionen.

Kommittén diskuterade i anslutning till det sagda olika tillvägagångssätt för att nå en särskilt med tanke på kostnaderna för statistikproduktionen god avvägning av statistiken. Kommittén fann emellertid att de olika tänkbara metoderna led av den svagheten att de innebar en låsning av vissa förutsättningar som i och för sig var flexibla till följd av de ständiga skiftningarna i behoven av statistik och utvecklingen på det produktionstekniska planet.

Kommittén företog alltså inte någon mer ingående bedömning i fråga om statistikbehovet. Här må dock återges den uppställning över olika huvudgrupper av statistikkonsumenter, som kommittén lämnade;

- den enskilde och hushållet
- de anställda och deras organisationer
- företagen och deras organisationer
- kommunala myndigheter
- statliga myndigheter
- de politiska partierna
- ideella organisationer
- pressen samt
- forskning och undervisning på olika områden.

Kommittén exemplifierade vidare behov av statistik för särskilda områden, nämligen utbildningspolitiken, bostadspolitiken, sysselsätt-

ningspolitiken, företagspolitiken och nationalräkenskaperna. Härutöver behandlade kommittén vissa generella konsumentkrav på statistiken såsom rörlighet, precision, snabbhet, enhetlighet i definitioner och klassificeringar och statistikens tillgänglighet.

Frågan om behovet av statistik berördes senare även av den delegation, som tillsattes att leda arbetet med statistikens centralisering till SCB. Statistiken kunde enligt delegationen med starka förenklingar delas in i sådan som behövs, efterfrågas och/eller produceras och motsatserna därtill. Delegationen redovisade därvid följande kombinationer.

1. Statistik som behövs, efterfrågas och produceras
2. Statistik som inte behövs, inte efterfrågas, men som trots detta produceras
3. Statistik som inte behövs, men som trots detta efterfrågas och produceras
4. Statistik som inte behövs, som trots detta efterfrågas, men som inte produceras
5. Statistik som behövs och efterfrågas, men som inte produceras
6. Statistik som behövs, men som inte efterfrågas och inte produceras
7. Statistik som behövs och produceras, men som inte efterfrågas
8. Statistik som inte behövs, inte efterfrågas och inte produceras.

SCB har lämnat en redogörelse för sin syn på statistikbehov och statistikproduktion avseende företag liksom för SCB:s åtgärder för att underlätta uppgiftslämnandet för företagen. (Se bilaga 2.)

8.4 Samordning av statistiken

SCB berör i sin redogörelse frågor om samordning av statistiken. SCB pekar bl. a. på utnyttjandet av administrativt material, användningen av standarder och centrala register samt åtgärder för ökad jämförbarhet mellan statistikgrenarna och samordning med andra myndigheters statistikproduktion. Utredningen vill för egen del framhålla följande.

SCB:s produktion sker inom ramen för s. k. statistikgrenar, t. ex. leverans- och orderstatistik, lagertypsstatistik, varustatistik och industristatistik, där uppgiftsinhämtande, bearbetning och statistisk presentation i stort sett faller inom en och samma ram. Uppgiftsinhämtandet kommer på så sätt att delas upp och bestämmas med inriktning mot ett för varje statistikgren avskilt och begränsat område. Systemet torde bidra till att uppgiftslämnarna — även om det inte är fråga om ett upprepat inhämtande av exakt samma uppgifter — får föreställningen att ett ordnat och överdrivet uppgiftsinhämtande förekommer. Hur uppgifter inom samma område återfinns inom olika statistikgrenar kan belysas med följande. Sysselsättningsdata finns inom tio statistikgrenar, elförbrukningsdata inom tre, lagerdata inom fyra, produktionsdata inom femton, investeringsdata inom fyra, realkapitaldata inom åtta och prisdata inom tolv statistikgrenar. Denna indelning av uppgifterna är dock grov och döljer stora variationer med avseende på begärda uppgifter. Ett par konkreta exempel må ges på hur närbesläktade data inhämtas separat.

Till industristatistiken skall uppgift lämnas om *saluvärdet* per arbetsställe av egen varuproduktion totalt och fördelat på olika varor. Till finansstatistiken skall uppgift lämnas om företagets *bruttointäkter* av varor och tjänster av egen produktion totalt och fördelade på olika branscher. Det kan nämnas att en undersökning inom SCB har visat att avvikelserna mellan dessa värden är små för mindre industriföretag (mindre än femtio anställda).

Lagertypsstatistiken för industrin omfattar för varje arbetsställe i urvalet kvartalsvis uppgifter om utgående *lagervärde* och lagervärdeförändringar fördelade på insatsvaror (utom förbrukningsmaterial, bränslen och drivmedel), varor i arbete, färdigvaror av egen tillverkning och färdigvaror av främmande tillverkning. Finansstatistiken omfattar för industriföretag i urvalet årligen uppgifter om bl. a. inventerade *lagervärden* efter avdrag för inkurans men före nedskrivning. Både utgående och ingående lagervärden skall redovisas och fördelas på färdiga varor för försäljning, varor under tillverkning, samt råvaror m. m. för egen produktion vartill även räknas förbrukningsmaterial inkl. bränsle.

Ett exempel kan även tas i fråga om uppgiftsinhämtandet till ett antal statistikgrenar, som ett företag i skoindustrin kan ha att medverka i.

För *varustatistiken* inhämtas uppgift *kvartalsvis* om antal producerade skodon och *årsvis* om in- och utgående lager (antal).

För *leverans- och orderstatistiken* inhämtas uppgift *månadsvis* om bl. a. leveransernas saluvärde.

För *lagertypsstatistiken* inhämtas uppgift *kvartalsvis* om värdet på lagret med viss fördelning.

För *industristatistiken* inhämtas *årsvis* uppgift om antal och värde av producerade skor med viss fördelning.

För *finansstatistiken* inhämtas uppgift *årsvis* om lagervärden enligt ovan och om bruttointäkter av varuförsäljningen m. m.

Utredningen återkommer i kapitel 14 till orsaker bakom här redovisade förhållanden.

8.5 Myndigheternas samrådsskyldighet

Centraliseringen av den statliga statistikproduktionen till SCB och SCB: s åliggande att svara för samordning av denna statistikproduktion förenades som tidigare har nämnts med skyldighet för andra statliga myndigheter att samråda med SCB i fråga om bl. a. insamling av uppgifter till samt planering och produktion av statistik.

Vid en genomgång av den företagsstatistik som framställs vid andra myndigheter än SCB synes man kunna konstatera att statistikproduktionens centralisering nu har nått så långt att dessa myndigheter producerar statistik som till övervägande del används endast i myndigheternas egen verksamhet. Denna statistik är oftast framtagen för att utgöra underlag för myndigheternas beslutsfattande eller för en allmän bedömning av verksamheten eller förhållanden av olika slag på myndighetens område. De uppgifter på vilka statistiken bygger kan vara inhämtade från företaget

eller deras intresseorganisationer eller finnas tillgängliga hos myndigheten som internt administrativt material. Exempel på uppgifter av förstnämnda slag utgör de uppgifter som inhämtats från företagen av länsarbetsnämnderna för bedömning av sysselsättningsläget, av luftfartsverket angående utbildning inom yrkesmässigt och privat flyg och av SPK för bedömning av prisutvecklingen m. m.

Genom samrådsskyldigheten kan SCB medverka till att myndigheterna vid inhämtande av uppgifter så långt möjligt ansluter sig till de begreppsdefinitioner och klassificeringar som används vid SCB:s uppgiftsinhämtande. Vissa av dessa kan ha fastställts som standarder och därmed uttryckligen rekommenderats till användning i statistikproduktionen inom och utom SCB. I den mån sådana vedertagna begrepp etc. används underlättas företagens uppgiftslämnande. Vidare ökar förutsättningarna för SCB att för sin statistikproduktion använda av myndigheterna inhämtade uppgifter, vilket kan bidra till en minskning av företagens uppgiftslämnande. Samråd mellan SCB och övriga myndigheter breddar vidare SCB:s möjligheter att bidra till att myndigheterna inte börjar en uppgiftsinsamling utan att insamlingsrutinerna är planlagda även med hänsyn till möjligheterna att få behövlig information genom SCB:s medverkan.

9 Av utredningen särskilt granskade uppgiftskrav

Utredningens uppdrag har föranlett studier av ett stort antal uppgiftskrav. En genomgång av olika uppgiftskrav har varit nödvändig bl. a. som ett led i utredningens försök att bilda sig en uppfattning om vilka bedömanden som i allmänhet ingår i avvägningen av ett uppgiftskrav. Hur en genomgång i praktiken kan ge insikt i dessa och andra hänseenden torde bäst kunna belysas genom en redogörelse för utredningens ställningstaganden till ett antal uppgiftskrav. Utredningen har sålunda gått igenom bl. a. vissa uppgiftskrav, som grundas på bestämmelser i utlänningskungörelsen (1969: 136) och avser skyldighet att göra anmälan i samband med att utlänning erhåller anställning resp. bostad på hotell eller pensionat. Utredningen har också gjort en bedömning av möjligheterna att förenkla uppgiftslämnandet till socialförsäkringen.

9.1 Anställningsanmälningar

Vad först angår anmälan i samband med utlännings anställning gäller att den som i sin tjänst anställer utlänning som fyllt sexton år till polismyndigheten skriftligen skall anmäla när utlänningen tillträder eller slutar anställningen. Anmälan skall lämnas eller sändas med posten inom tjugofyra timmar från det att utlänningen tillträtt resp. slutat anställningen. I anmälan skall lämnas ett 10-tal deluppgifter som anger – förutom utlänningsens fullständiga namn, yrke eller titel, födelsetid, födelseland, hemland och hemort där – bl. a. utlänningsens bostadsadress här i landet och innehav av arbetstillstånd, när sådant behövs.

Vid anmälan om tillträde av anställning skall meddelande lämnas i tre exemplar, av vilka polismyndigheten sänder ett exemplar till statens invandrarverk (SIV) och ett exemplar till länsarbetsnämnden. Efter registrering skall länsarbetsnämnden vidarebefordra sitt exemplar till SIV. Anmälan om anställnings upphörande skall lämnas i två exemplar. Även i detta fall skall polismyndigheten sända ett exemplar till länsarbetsnämnden, som efter registrering har att vidarebefordra detta till SIV.

Om utlänning anställs inom s. k. skydds- eller kontrollområde skall enligt kungörelsen (1967: 10) om skyddsområden m. m. ytterligare ett exemplar av anmälan lämnas till polismyndigheten för att av denna översändas till försvarsområdesbefälhavaren.

Underlåtenhet att fullgöra den uppgiftsskyldighet, som på detta sätt avser alla företag och andra arbetsgivare, medför straff. Den som inte gör föreskriven anmälan döms enligt utlänningslagen (1954:193) till dagsböter. Om omständigheterna är försvårande kan dömas till fängelse i högst sex månader. Enligt samma lag kan arbetsgivare vidare dömas till dagsböter om han i sin tjänst har utlännings, som saknar erforderligt arbetstillstånd.

Kravet på arbetsgivare att göra anmälan angående utlännings anställning är av gammalt datum. I kungörelsen (1927:411) med vissa föreskrifter i anledning av lagen om utlännings rätt att här i riket vistas föreskrevs sålunda att den som mottagit utlännings till härbärgerande eller anställt utlännings i sin tjänst skulle ge in skriftlig anmälan till polismyndigheten i orten inom tolv timmar. Sådan anmälan avsågs tjäna ett dubbelt syfte. Den skulle dels verka som ett komplement till inresekontrollen, dels bereda myndigheterna möjlighet att få kännedom om utlännings vistelseort och sysselsättning och därmed även möjlighet att vid behov komma i förbindelse med utlännings. De nu gällande bestämmelserna om bostadsanmälan kommer som tidigare har antytts att behandlas särskilt i det följande.

Vid den genomgång som utredningen gjorde angående kravet på anställningsanmälan ansåg sig utredningen kunna konstatera att inkommande anmälningar ansågs tjäna främst som hjälpmedel vid tillståndskontroll och då framför allt kontroll av att utlännings innehar föreskrivet arbetstillstånd, vid efterspaning av utlännings samt som underlag för viss utlänningsstatistik. De omdömen som de berörda myndigheterna hade uttryckt om värdet av anmälningarna var dock inte samstämmiga. I korthet var de dessa.

Rikspolisstyrelsen (RPS) uttalade att det från polisiär synpunkt var synnerligen angeläget att anmälningarna behölls och fanns tillgängliga via central registrering. En omläggning till ADB skulle enligt RPS starkt öka möjligheterna att få snabb och säker information. Om anmälningarna slopades skulle polisens möjligheter att efterspana och spåra utlännings i hög grad beskäras. Den omständigheten att anmälningsskyldigheten inte fullgjordes på föreskrivet sätt kunde vidare enligt RPS inte anföras som skäl för att slopa uppgiftsskyldigheten. RPS ansåg att det tvärtom fanns anledning skärpa kontrollen över att arbetsgivarna fullgjorde skyldigheten.

Arbetsmarknadsstyrelsen (AMS) framhöll att skyldigheten att göra anmälan fullgjordes bristfälligt framför allt av de mindre arbetsgivarna, medan de större företagen fullgjorde denna skyldighet utan anmärkning. AMS sade sig befara att ett avskaffande av anmälningsskyldigheten skulle medföra svårigheter att upprätthålla efterlevnaden av reglerna för den ordnade invandringen. Enligt AMS: s mening var det vidare inte möjligt att via SCB: s arbetskraftsundersökningar få en fullgod ersättning för de statistiska sammanställningar som SIV gjorde på grundval av anmälningssblanketternas uppgifter och som AMS ansåg gav god information om utvecklingstendenserna på arbetsmarknaden. Även AMS avstyrkte därför att anmälningarna slopades.

SCB uttalade å sin sida att statistik som baserades på dessa anmälningar var av tvivelaktigt värde och knappast kunde fylla någon funktion på grund av primärmaterialets brister. SCB ansåg att man i stället borde överväga att via arbetskraftsundersökningarna ta fram statistik över den utländska arbetskraften.

SIV:s uppfattning slutligen var att anmälningsskyldigheten fullgjordes så bristfälligt av arbetsgivarna att anmälningarnas fortsatta existens med tanke på tillståndskontrollen kunde ifrågasättas. Anmälningarna hade vidare enligt SIV inte en sådan väsentlig betydelse som underlag för tillståndskontroll och statistik att de motiverade de kostnader som en ADB-behandling medförde.

Vid den bedömning som utredningen själv gjorde konstaterade utredningen i första hand att systemet med anställningsanmälningar tillämpats i ett halvsekel och alltså tillkommit under en tid när samhället inte förfogade över några informationssystem i egentlig mening beträffande vare sig svenska medborgare eller andra. Förhållandet är emellertid nu ett annat. Datatekniska registreringsförfaranden har utvecklats på ett stort antal områden. Denna registrering täcker också den utländska arbetskraften och en arbetande utlänning blir som regel registrerad på flera håll, exempelvis i beskattningssystemet vid ansökan om debetsedel, i folkbokföringssystemet vid framställning om kyrkobokföring och i sjukförsäkringssystemet på grund av egen ansökan. Registrering i de olika registren initieras dessutom genom myndigheternas samverkan i olika avseenden. Härtill kommer SIV:s register över utläningar som har sökt uppehålls- och arbetstillstånd.

Utredningen fann att en utlänning, som tar anställning, på detta sätt blir registrerad i sådan omfattning och på sådant sätt, att man synes ha goda grunder för påståendet att denna registrering ger den information som i allmänhet finns att tillgå, när det exempelvis gäller att efterspana en för brott misstänkt svensk medborgare. Enligt utredningens mening kunde anmälningssystemet med tanke särskilt på polisens spaningsarbete därför inte tillmätas sådan betydelse att det borde behållas.

Vid bedömning av anmälningarnas betydelse för kontrollen av arbetstillstånden noterade utredningen att sådant tillstånd inte fordras för medborgarna i de övriga nordiska länderna och att dessa medborgare utgör den övervägande delen av de arbetsanmälda utlänningarna. Den 1 januari 1974 uppgick enligt anmälningssystemet dansk, finsk och norsk arbetskraft till 142 000 personer medan motsvarande siffra för övrig utländsk arbetskraft var 90 000. Ett annat förhållande som också noterades av utredningen var att samtliga utläningar som erhållit eller sökt uppehålls- eller arbetstillstånd registreras i SIV:s informationssystem för utlänningsärenden.

De kontrollmöjligheter som anmälningarna ger hade som tidigare nämnts av SIV bedömts som mycket bristfälliga. Utredningen fann att en metod för kontrollen som innebar en jämförelse mellan personuppgifterna i SIV:s register med personuppgifterna i register för beskattningen var vida överlägsen. Vad utredningen därmed avsåg var en samkörning av SIV:s register med riksskatteverkets (RSV:s) J-aviband med dess

uppgifter om utläningar, som utan att vara mantalsskrivna erhållit debetsedel för preliminär skatt eller införts på J-avibandet på grund av att de erhållit befrielse från skatteavdrag eller, som exempelvis i samband med inskrivning i försäkringskassa, tilldelats personnummer utan att vara kyrkobokförda. Utredningen fann också andra kontrollmöjligheter. En ytterligare kontroll borde således kunna erhållas genom samkörning av SIV:s register med allmänna försäkringens register i vad det avser utläningar för vilka fastställts sjukpenninggrundande inkomst.

De av utredningen här angivna metoderna fann utredningen ge så goda kontrollmöjligheter att det enligt utredningens mening inte gärna kunde vara försvarligt att behålla anmälningssystemet för kontroll av att hit inflyttade utläningar har föreskrivna arbetstillstånd.

Utredningen bedömde också anmälningarna som underlag för de av SIV producerade statistiska sammanställningarna. Att detta underlag måste bedömas som mycket bristfälligt syntes enligt utredningens mening uppenbart. Inom invandrarutredningen verkställdes år 1973 på grundval av ett urval utläningar i SIV:s register en undersökning för bedömning av registermaterialets tillförlitlighet. Undersökningen visade att ca 50 % slutat sina anställningar utan att anmälan därom gjorts. Brister i andra avseenden förelåg också. Sammanfattningsvis gav undersökningen vid handen att minst 57 % av registermaterialet var felaktigt.

Mot bakgrunden av dessa förhållanden ansåg utredningen att man inte gärna kunde motivera ett bevarande av anmälningssystemet med hänvisning till anmälningarnas betydelse för statistikframställning. Utredningen fann att det i stället gällde att söka finna metoder för att få tillfredsställande statistisk information om utläningarna. En möjlighet till statistiska sammanställningar låg enligt utredningens mening i sjukförsäkringens dataregister, med vars hjälp redovisning skulle kunna erhållas för den utländska arbetskraften fördelad på försäkringskassas verksamhetsområde, län eller kommun, och med uppgift om medborgarskap, kön, ålder och sjukpenninggrundande inkomst. Utredningen bedömde att sammanställningar av detta slag skulle ge en mer detaljerad och mycket tillförlitligare bild. Utredningen fann också andra vägar möjliga för statistikfrågans lösning. Hur man bäst borde förfara för att få en statistik som, i motsats till anmälningarna, gav en tillfredsställande information, borde enligt utredningen kunna avgöras av AMS och SCB i samråd.

Den gjorda genomgången ledde sammanfattningsvis till att utredningen ansåg sig kunna uttala att systemet borde avvecklas och arbetsgivarna befrias från skyldigheten att göra anmälan när utläning till- eller frånträder arbetsanställning. Utredningen lade även fram förslag i enlighet härmed. Detta förslag redovisades i en i mars 1974 avgiven promemoria (Ds Fi 1974: 3), benämnd Arbetsgivares anmälningsskyldighet enligt utlänningskungörelsen m. m. som innehåller en mer utförlig och nyanserad redovisning för utredningens överväganden.

9.2 Bostadsanmälningar

Utredningens genomgång av uppgiftskrav, som grundas på bestämmelser i utlänningskungörelsen, omfattade som förut nämnts även skyldigheten att göra bostadsanmälan beträffande utlännning.

Skyldighet att göra sådan anmälan åvilar innehavare av hotell- eller pensionatsrörelse, som är avsedd att samtidigt ta emot minst nio gäster eller som omfattar minst fem gästrum. Anmälan skall göras till polismyndigheten inom tjugofyra timmar när utlännning ankommer och när han avflyttar. På anmälningsblanketten, som tillhandahålls av polismyndighet, skall lämnas, förutom sju av de deluppgifter om namn m. m. som ingår i anställningsanmälan, uppgift om tiden för ankomsten eller avflyttningen samt, i anmälan om ankomst, uppgift om den ort inom eller utom landet, där utlännningen senast uppehållit sig och, i anmälan om avflyttning, upplysning om vart utlännningen närmast ämnade bege sig. Anmälan skall såvitt möjligt ange även dagen för utlänningsens inresa i Sverige samt, om utlännningen omedelbart före hitresan uppehållit sig i Danmark, Finland, Island eller Norge, dagen för inresan i det av dessa länder i vilket han först rest in. Om hotellet eller pensionatet är beläget inom skydds- eller kontrollområde skall polismyndigheten översända ett exemplar av anmälningen till försvarsområdesbefälhavaren. Dessa bestämmelser om bostadsanmälan gäller dock inte utlännning som är medborgare i något av de nordiska länderna eller inte fyllt sexton år.

Vid underlåtenhet att göra föreskriven bostadsanmälan döms, liksom vid försummelse att ge in anställningsanmälan, till böter eller, om försvårande omständigheter föreligger, till fängelse i högst sex månader.

Det bör nämnas att bestämmelser om bostadsanmälan finns också i kungörelsen (1967:10) om skyddsområden m. m. Dessa bestämmelser gäller den som inom skydds- eller kontrollområde till icke nordisk utlännning upplåter bostad i annat fall än tidigare sagts eller tältplats mot vederlag på särskilt anordnat lägerområde. Anmälan om sådan upplåtelse skall göras inom tjugofyra timmar från utlänningsens ankomst resp. avflyttning. Påföljderna vid underlåtenhet är desamma som vid underlåtenhet att fullgöra anmälan enligt utlänningskungörelsen.

Kravet på bostadsanmälan är liksom kravet på anmälan i fråga om utlännings anställning av gammalt datum. Skyldighet att göra bostadsanmälan avsåg emellertid från början inte endast hotell- och pensionatsinnehavare utan envar som upplåt bostad åt utlännning. Som tidigare nämnts i samband med redogörelsen för anställningsanmälningarna fanns föreskrifter om denna mer omfattande uppgiftsskyldighet redan i kungörelsen (1927:411) med vissa föreskrifter i anledning av lagen om utlännings rätt att här i riket vistas.

Nuvarande begränsning av anmälningskyldigheten till hotell- och pensionatsinnehavare tillkom efter en av utlänningsutredningen gjord bedömning, som redovisades i betänkandet Invandringen (SOU 1967:18). Utlänningsutredningen konstaterade att anmälningskyldigheten fullgjordes bristfälligt av de privata bostadsupplåtarna, medan

innehavarna av hotell och pensionat syntes i stort sett fullgöra anmälningsskyldigheten på ett tillfredsställande sätt. Bristerna i anmälningsskyldigheten var dock enligt utlänningsutredningen så stora att anmälningsskyldigheten knappast kunde ses som något effektivt kontrollmedel beträffande de utläningar som kontrollen främst tog sikte på, dvs. de kriminella eller asociala. En bedömning av bostadsanmälningarna och deras användning ledde enligt utlänningsutredningen till uppfattningen, att det inte var nödvändigt eller ens ändamålsenligt att till någon del grunda den inre utlänningskontrollen på dessa anmälningar. Med hänsyn till de brister som systemet var behäftat med ansåg utredningen vidare att den nytta, som myndigheter och enskilda eljest kunde ha av anmälningarna, inte torde uppväga kostnaderna för systemet.

Något förslag om att slopa bostadsanmälningarna, helt eller delvis, lade utlänningsutredningen dock inte fram. Skälet härtill var att RPS, som utlänningsutredningen samrått med, förklarade att ett upphävande av anmälningsskyldigheten skulle framför allt medföra att de lokala polismyndigheterna kom att sakna kännedom om det stora flertalet korttidsbesökande utläningar inom polisdistrikten. Polisen sades därmed bli avsevärt beskuren möjligheterna att efterspana och spåra utläningar, som exempelvis misstänktes för brott eller var föremål för interpolefterlysningar eller förfrågningar från svenska och utländska myndigheter eller enskilda. Enligt RPS var bostadsanmälningarna vidare betydelsefulla och oersättliga vid övervakningen av utläningar som utgjorde eller kunde tänkas utgöra en säkerhetsrisk.

Utlänningsutredningen, som alltså inte ansåg sig kunna förorda att anmälningsskyldigheten slopades, fann å andra sidan att en förutsättning för systemets bibehållande var att dess brister avhjälpes. Om det inte var möjligt att med rimliga ekonomiska insatser få ett ändamålsenligt och effektivt anmälningssystem borde detta avskaffas. För att systemet skulle bli effektivt förutsattes enligt utlänningsutredningen bl. a. att anmälningsskyldigheten registrerades centralt.

Även utredningen fann sig vid sitt bedömande av den för hotell- och pensionatsinnehavare gällande anmälningsskyldigheten kunna konstatera att anmälningarnas värde begränsas genom att de inte registreras centralt och hos de olika polisdistrikten inte alltid hålls samlade i ändamålsenliga register. Sistnämnda förhållande hade bekräftats vid en undersökning hos polismyndigheten i Stockholm. Denna myndighets register tillförs årligen mer än 200 000 anmälningsskyldighetsblanketter. Dessa sorterades endast i buntar efter första bokstaven i resp. utlännings efternamn. Undersökningen gav vidare vid handen, att det torde finnas åtskilliga hotell som inte alls fullgör sin anmälningsskyldighet eller gör detta bristfälligt.

Utredningen ansåg att ett sådant register ändå inte kunde fränkännas visst värde. När det gällde spaning efter korttidsbesökande utläningar, som ju i allmänhet inte har någon anknytning till annan förekommande personregistrering, kunde registret enligt utredningens mening självfallet ge polismyndigheten ledtrådar i de fall när utläningen kunde återfinnas i registret. Registren måste emellertid enligt utredningens bedömning anses alldeles för omfattande, i varje fall om registreringen sågs som i princip

avsedd att ge information om korttidsbesökande utomnordiska utläningar. Registren omfattade nämligen även utläningar av icke nordisk nationalitet med bosättningsstillstånd, uppehålls- och arbetstillstånd eller som var sjukförsäkrade och alltså fanns registrerade på det sätt som redovisats i redogörelsen för anställningsanmälningarna. Utredningen bedömde vidare registreringen som mindre värdefull med hänsyn till att polismyndigheterna har kontinuerliga kontakter med hotell och pensionat och tillgång till de där förda gästförteckningarna.

Utredningen redovisade även sina synpunkter beträffande systemet med bostadsanmälningar i den förut nämnda promemorian (Ds Fi 1974: 3). Utredningens slutomdöme om detta system må direkt återges från promemorian.

Den frågan uppkommer därför om anmälningarna verkligen kan anses ha sådant värde att de motiverar ett uppgiftslämnande från företag i den omfattning som det här är fråga om. Enligt den av utredningen verkställda enkäten uppgick anmälningarna under 1971 till drygt en miljon. Antalet skulle om skyldigheten fullgjorts på rätt sätt med all säkerhet ha varit betydligt större. Det kan vidare, såsom utlänningsutredningen gjorde, ifrågasättas om inte ett bibehållande av anmälningsskyldigheten i varje fall borde förutsätta en central registrering. Utan en dylik registrering får de inkomna anmälningarna inte sådan åtkomlighet för de olika polismyndigheterna att det kan göras gällande att företagets insats för uppgiftslämnandet tillvaratas på rätt sätt.

Anmälningarna synes inte kunna tillmätas sådan betydelse ur polisiär eller annan synpunkt att de motiverar en ADB-registrering av ett material som till mycket stor del måste anses mer eller mindre ovidkommande. Det synes därför finnas skäl för att nu upphäva anmälningsskyldigheten. Om de synpunkter som RPS framfört skulle anses så beaktansvärda att ett slopande av uppgiftsskyldigheten inte anses böra ske bör man i stället välja lösningen att förenkla uppgiftslämnandet för innehavarna av hotell- och pensionatsrörelser och polismyndigheternas registreringsarbete genom att kräva anmälan endast vid inflyttning. Avflyttningsanmälningarna – som f. ö. redan nu är mindre till antalet än anmälningarna om inflyttning – synes nämligen kunna avvaras utan olägenhet. Det torde i så fall vara lämpligt att RPS utfärdar anvisningar om efter vilka regler anmälningsblanketterna bör gallras eller överföras till arkivregister.

9.3 Arbetsgivaruppgifter

I arbetsgivares skyldighet att lämna vissa uppgifter till socialförsäkringen ingår bl. a. att lämna s. k. arbetsgivaruppgift till ledning för beräkning av underlag till arbetsgivaravgift. I arbetsgivaravgift ingår följande delavgifter, nämligen socialförsäkringsavgift till sjukförsäkringen, folkpensioneringen och ATP, yrkesskadeförsäkringsavgift, byggnadsforskningsavgift, lönegarantiavgift, arbetarskyddsavgift, avgift till arbetslöshetsförsäkring och det kontanta arbetsmarknadsstödet, allmän arbetsgivaravgift samt redareavgift för sjöfolks pensionering.

Arbetsgivaruppgift skall lämnas av arbetsgivare som under ett år gett ut minst 500 kr. i lön till någon anställd. Den skall lämnas nästföljande år utan anmaning och på blankett enligt formulär som fastställs av

riksförsäkringsverket (RFV). De bestämmelser som reglerar denna uppgiftsskyldighet återfinns i lagen (1959: 552) angående uppbörd av vissa avgifter enligt lagen om allmän försäkring, m. m.

Utredningen fann att förenklingar i skyldigheten att lämna arbetsgivaruppgift kan sökas på flera olika vägar.

En översyn av uppgiftsblanketten och anvisningarna till denna från teknisk och formell synpunkt ansåg utredningen vara en sådan väg. Den borde ta fasta på möjliga förbättringar av blanketten till arbetsgivaruppgift och anvisningarnas läsbarhet. De resultat som kan förväntas genom sådana åtgärder torde enligt utredningen dock bli mycket begränsade. Svårigheterna i samband med upprättandet av arbetsgivaruppgift kan nämligen endast i ringa mån anses hänförliga till själva uppgiftsblanketten och anvisningarna. De torde snarare ha sin grund i avgiftsreglernas materiella innehåll och den komplikation uppgiftsplikten på förevarande område innebär för företagens interna redovisningssystem i fråga om löner och arbetstid. Utan radikala ingrepp i avgiftsreglerna syntes därför enligt utredningens mening knappast några mera påtagliga förenklingar i uppgiftslämnandet kunna uppnås.

För närvarande bestäms underlagen för de i arbetsgivaruppgiften ingående delavgifterna enligt regler som i ett eller annat avseende avviker från avgift till avgift. På grund härav är det nödvändigt att i fråga om praktiskt taget samtliga arbetsgivare fastställa minst tre skilda avgiftsunderlag (ett för avgiften till ATP, ett gemensamt för avgifterna till sjuk- och yrkesskadeförsäkringarna samt ett för allmänna arbetsgivaravgiften). För åtskilliga andra arbetsgivare måste ytterligare ett eller två underlag bestämmas, alltså sammanlagt fyra eller fem underlag per arbetsgivare.

I fråga om avgifterna till de skilda socialförsäkringsgrenarna har den angivna situationen sin grund i avgifternas speciella karaktär av försäkringsavgifter. Vid utformningen av avgiftsreglerna har lagstiftaren eftersträvat att i princip uppnå samstämmighet mellan respektive försäkringars förmåns- och avgiftssidor. Avgifterna har således ansetts böra beräknas endast på löner till dem som är omfattade av respektive försäkringar och på lönebelopp som ligger till grund för bestämmandet av kontantförmåner till de försäkrade.

Från rent administrativ synpunkt vore enligt utredningens mening det ideala målet att samtliga delavgifter i det samordnade debiterings- och uppbördssystemet kunde beräknas på ett och samma underlag. Detta mål kan dock inte uppnås med mindre man är beredd att avstå från den nuvarande överensstämmelsen i detalj mellan förmåns- och avgiftsgrundande belopp. Till en del rör det sig om särregler vilkas slopande inte skulle få nämnvärd ekonomisk betydelse. Utredningen fann att ett ersättande av dem med enhetliga regler därför lätt borde kunna genomföras. Vad nu sagts gäller t. ex. regeln om viss högsta åldersgräns. I andra fall är det fråga om bestämmelser vilkas slopande skulle kunna medföra ej obetydlig omfördelning av avgiftsbelopp mellan låglöne- och höglöneföretag. En sådan verkan skulle t. ex. slopande av regeln om basbeloppsavdrag vid beräkning av avgift till ATP och en ändring av grunderna för beräkning av högsta lönebelopp som skall medräknas i

avgiftsunderlag få. I och med införandet av arbetsgivaravgift till folkpensioneringen syntes enligt utredningen några invändningar av principiell art inte längre kunna resas mot ett slopande av basbeloppsavdraget. För arbetsgivarna skulle det innebära en avsevärd förenkling i uppgiftsskyldigheten att slippa den komplicerade redovisningen av arbetstid som detta avdrag för med sig.

Den ordning med två alternativ för redovisning i arbetsgivaruppgift som nu tillämpas – ett enklare för mindre arbetsgivare och ett något mera komplicerat för större arbetsgivare – fann utredningen i princip böra bibehållas. Det främsta skälet härför är enligt utredningens mening den väsentliga förenkling av uppgiftslämnandet den innebär för åtskilliga små arbetsgivare. Den nuvarande gränsdragningen betingas av att uppgiftsblanketten har plats för redovisning av tio arbetstagare. Gränsen är alltså från avgiftssynpunkt helt godtycklig. En arbetsgivare med tio anställda att redovisa kan ha löneutbetalningar på sammanlagt lägst 5 000 kr. Den högsta lönesumma som skall redovisas enligt det enklare alternativet kan i vissa fall överstiga 700 000 kr. Från uppördssynpunkt tillämpas en 1 000-kronorsgräns. Arbetsgivare med högst 1 000 kr. i avgift får i regel denna debiterad på sin slutskattsedel. Arbetsgivare med högre avgift påförs på särskilda räkningar dels en preliminär avgift och dels en slutlig avgift (i huvudsaklig överensstämmelse med vad som gäller vid uppörd av inkomstskatt).

Utredningen fann det önskvärt att ett väsentligt större antal arbetsgivare än nu kunde få använda sig av det enklare alternativet för redovisning. Övergång till en ordning med långtgående schablonisering av avgiftsberäkningen för de mindre arbetsgivarna borde prövas. Om en sådan ändring kunde genomföras skulle det vara möjligt att ge ett väsentligt ökat antal arbetsgivare ett förenklat uppgiftslämnande.

Anvisningar till arbetsgivaruppgift fastställs f. n. samtidigt med formuläret till uppgiftsblanketten och under det år som redovisningen skall avse. Ett tidigareläggande av fastställandet ansåg utredningen skulle underlätta arbetsgivarnas uppläggning av bokföringen av de data som skall ingå i en korrekt redovisning i arbetsgivaruppgiften. Från angivna synpunkt vore det önskvärt att anvisningarna fastställdes i god tid före redovisningsårets ingång.

Som tidigare har nämnts har utredningens synpunkter på arbetsgivaruppgifterna sammanfattats i en promemoria, som har överlämnats till pensionsålderskommittén.

9.4 Sammanfattning

Den lämnade redogörelsen ger exempel på bedömanden som kan ingå i undersökning av uppgiftskrav. Utredningens överväganden innefattade i fråga om kraven på anställnings- och bostadsanmälan bl. a. ett ställningstagande till behovet av de begärda uppgifterna och en bedömning av myndigheternas möjligheter att vid ett slopande av uppgiftskraven på annat sätt få tillräcklig information. När det gällde arbetsgivarnas

uppgiftsskyldighet till socialförsäkringen m. m. fick utredningen i huvudsak inrikta sig på en prövning av i vilka hänseenden ändring av de materiella bestämmelserna kunde anses vara förutsättning för att mer påtagliga förenklingar i uppgiftsskyldigheten skulle kunna åstadkommas.

II Utredningens synpunkter och förslag

---

10 Inledning

Utvecklingen inom den offentliga sektorn har under 1960-talet och hittills under 1970-talet kännetecknats av snabb tillväxt, en utvidgad och mer detaljerad samhällsplanering samt en fortlöpande förskjutning från generella till selektiva åtgärder från samhällets sida. Statliga och kommunala myndigheter har genom lagstiftning ålagts vidgade ansvarsområden och fördjupade insatser. Detta har i sin tur krävt större ekonomiska, tekniska och personella resurser för myndigheternas verksamhet. Utvecklingen har också inneburit en växande skyldighet för företag och andra arbetsgivare att lämna uppgifter för administrativ och statistisk användning inom olika områden.

Enligt direktiven har utredningen att gå igenom rutinerna på varje område och överväga vad som kan göras för att uppgifts- och uppbörds-skyldigheten för företag och andra arbetsgivare skall bli så litet betungande som möjligt. Det anges vidare att utredningen är oförhindrad att undersöka vilka ändringar av författningsbestämmelserna som kan vara av betydelse för att åstadkomma förenklingar.

Utredningen har bedömt möjligheterna att i anslutning till en granskning av författningsbestämmelserna och uppgiftskraven på de olika områdena utarbeta förslag till sådana ändringar som behövs för att företagens uppgiftslämnande, i eller utan förening med inbetalning av skatter eller avgifter, skall underlättas. Utredningen har emellertid inte funnit det praktiskt möjligt att söka sig fram efter sådana linjer. Denna bedömning har sin grund i följande.

Den undersökning som utredningen har låtit genomföra (se kapitel 2) visar att uppgiftskraven på företagen har betydande omfattning. Enligt enkäten uppgick under år 1971 antalet uppgiftskrav till ca 700 och antalet deluppgifter till ca 75 000. Uppgiftskraven rör så vitt skilda områden som direkta och indirekta skatter, socialförsäkring, tullväsen, arbetsmarknadspolitik, prisövervakning, ekonomiskt försvar, byggnadslagstiftning, miljöskydd, bank- och försäkringsväsen samt samhällets insatser för industri, jordbruk och skogsbruk (se kapitel 3 och bilaga 1). Successivt tillkommer nya uppgiftskrav – inte minst tillfälliga enkäter av typ branschundersökningar – och permanenta uppgiftskrav undergår förändringar till följd av översyner av gällande bestämmelser, blanketter och rutiner.

Vid granskning av ett uppgiftskrav måste givetvis dess olika delar

prövas med hänsyn till både informationsbehovet och de problem som är förknippade med uppgiftslämnandet. Därvid måste beaktas att uppgiftskravens innehåll inte sällan är resultatet av åtskilliga överväganden och politiska kompromisser i frågor av exempelvis social, ekonomisk, fiskal eller administrativ natur. Det kan vidare vara svårt att vid en sådan granskning avgöra i vad mån ett uppgiftskrav kan anses vara onödigt betungande. Vid prövning av t. ex. den redovisningsperiod som en deluppgift avser eller deluppgiftens utformning i övrigt räcker det således inte med att konstatera att uppgiften är besvärlig att lämna. Hur uppgiften används och vilket värde den har måste också undersökas innan man kan avgöra om redovisningsperioden eller utformningen i övrigt kan ändras eller om uppgiften rentav kan tas bort.

Det säger sig självt att det med hänsyn till dessa förhållanden inte har varit möjligt för utredningen att granska uppgiftskraven och bakomliggande författningsbestämmelser på det sätt som krävs för att man skall kunna bilda sig en klar uppfattning om vad som kan behöva ändras i varje särskilt fall för att göra uppgiftslämnandet mindre betungande. Utredningen har dock som redovisats i kapitel 9 genomfört en granskning av sådant slag och lagt fram förslag till ändringar inom ett par områden.

Frågan om att åstadkomma lättnader i uppgiftslämnandet genom ändringar av författningsbestämmelser och myndigheternas beslut om uppgiftskravens utformning får enligt utredningens mening prövas successivt och främst i anslutning till att författningar och administrativa system tas upp för ändring eller översyn i utgångspunkter som inte gäller endast uppgiftslämnandet. Målet bör därvid vara att förvaltningens behov av information skall tillgodoses till så små kostnader och besvär för uppgiftslämnarna som möjligt.

Översyner pågår redan inom en rad områden vilka berör företagen i deras egenskap av uppgiftslämnare till myndigheterna. Kommittéberättelsen för år 1975 upptar minst ett femtiotal vid årsskiftet 1974/75 pågående utredningar vilkas resultat kan antas få betydelse för uppgiftslämnandet från företag inom olika näringsgrenar. Av dessa utredningar kan nämnas företagsskatteberedningen och mervärdeskatteutredningen. Inom de uppgiftsinhämtande myndigheterna bedrivs också översyner av rutiner för uppgiftsinsamling. SCB har t. ex. för närvarande ett sextiotal utredningsprojekt som direkt eller indirekt berör företagens uppgiftslämnande till statistiken. På skatte- och uppbörsområdet pågår den för riksskatteverket och statskontoret gemensamma utredningen Rationalisering av skattheadministrationen (RS-utredningen), som bl. a. behandlar frågor om arbetsgivares uppgifter för källskatt, taxering och arbetsgivaravgifter.

Utredningen har med hänsyn till det sagda fått inrikta sig på att i samband med genomgång av uppgiftskraven och bakomliggande bestämmelser söka mer allmänt bedöma vad som kan göras för att uppgiftsinhämtandet skall bli avvägt med tillbörligt hänsynstagande till uppgiftslämnarna. Så som utredningen har uppfattat förhållandena är frågan om att göra företagens uppgiftslämnande så litet betungande som möjligt i första hand en fråga om att med tillämpning av olika metoder åstadkomma begränsningar och förenklingar inom ramen för varje särskilt

uppgiftskrav på de skilda myndighetsområdena. I vilken utsträckning ytterligare lättnader kan uppnås för de uppgiftslämnande företagen blir — bortsett från möjligheter att genom författningsändringar få grunder för ett mindre omfattande och mindre komplicerat uppgiftslämnande — främst beroende av vilka möjligheter som föreligger att samordna myndigheternas uppgiftsinhämtande.

11 Metodik vid utformning av uppgiftskrav

11.1 Inledning

Ett uppgiftskrav bör avvägas och utformas med hänsyn till å ena sidan det informationsbehov som föreligger och å andra sidan uppgiftskravets konsekvenser för myndigheter och uppgiftslämnare. I avvägningen ingår ställningstaganden till en rad frågor av betydelse från datafångst- och uppgiftslämnarsynpunkt. Det skall sålunda bestämmas vilka uppgifter som skall hämtas in, hur ofta detta skall ske, hur uppgiftslämnarpopulationen skall avgränsas, hur blanketter och anvisningar skall utformas m. m. Utredningen lämnar i det följande en redogörelse med synpunkter på metoder som enligt utredningens mening därvid är tillämpliga. Metoderna beskrivs och exemplifieras främst med tanke på hur tillämpningen kan leda fram till åtgärder som begränsar eller förenklar företagens uppgiftslämnande.

En tillämpning av metoderna med särskild inriktning på att åstadkomma lättnader för uppgiftslämnarna måste ske med insikt om att en åtgärd samtidigt kan ha även andra effekter av positiv eller negativ natur. Om uppgiftsflödet exempelvis begränsas genom att antalet uppgifter på en blankett minskas eller genom att uppgiftsinsamlingen görs mindre frekvent sjunker vanligen också de administrativa kostnaderna för myndighetens bearbetning av uppgifterna. Begränsningar av detta slag kan dock samtidigt förutsätta att man är beredd att avstå från viss i och för sig nyttig information. Innan en förenklingsåtgärd vidtas måste därför de totala effekterna av åtgärden analyseras. De positiva effekterna för uppgiftslämnarna får — tillsammans med eventuella övriga positiva effekter — vägas mot de negativa effekterna. Därvid bör beaktas att det ofta finns utrymme för kompromisslösningar.

Utredningen har valt att först behandla provundersökningar och andra former av kontakter med uppgiftslämnarna.

11.2 Provundersökningar

Utgångspunkten när ett uppgiftskrav skall utformas är att det föreligger ett belagt behov av information för visst eller vissa ändamål. Informationsbehovet kan vara mer eller mindre specificerat. Det kan ibland röra

sig om att en viss företeelse skall belysas, t. ex. strukturen inom en bransch, och ibland om att en myndighet behöver vissa relativt noga angivna uppgifter för att t. ex. beräkna en skatt eller avgift. Oavsett hur informationsbehovet från början är specificerat kan olika former av provundersökningar eller tester av förfaranden vara till nytta för de avvägningar och ställningstaganden som görs i samband med utformningen av olika detaljer i ett uppgiftskrav. I provundersökningsverksamhet ingår också att undersöka i vad mån information hos andra myndigheter kan utnyttjas.

Syftet med en provundersökning kan i allmänhet sägas vara att ge empirisk information om praktiska och teoretiska problem som uppkommer bl. a. på uppgiftslämnarsidan och som bör lösas vid planeringen av ett uppgiftskrav. Provundersökningen ger således underlag för den fortsatta planeringen. En provundersökning kan naturligtvis också leda till att uppgiftskravet inte kommer till stånd. En och samma provundersökning kan utnyttjas för att belysa olika frågeställningar. I det följande skall några huvudändamål med provundersökningar behandlas.

11.2.1 *Underlag för innehållsplanering*

När syftet med den planerade datainsamlingen har preciserats kan man göra en första skiss för en "ideal" uppläggning av datainsamlingen med avseende på bl. a. önskad uppgiftslämnarpopulation, variabelinnehåll (uppgifter) och plan för tabeller eller andra former av beräkningar som skall göras på basis av insamlade data. För att uppgiftskravet skall bli praktiskt och ekonomiskt genomförbart fordras dock i allmänhet modifieringar på flera punkter i den ideala uppläggnings. Register som täcker den ideala populationen kanske inte finns, de önskade uppgifterna går inte att få fram alls eller enbart till stora kostnader, etc. En provundersökning kan bidra till att klarlägga vad som är praktiskt genomförbart med avseende på *vad* som skall mätas, *hur* det skall mätas, *när* det skall mätas och *var* det skall mätas. Ibland kan det krävas flera provundersökningar innan utformningen av uppgiftskravet kan bestämmas.

Vad skall mätas?

I den ideala uppläggnings har specificerats vad som bör mätas. De egenskaper etc. som studeras har definierats i operationella (mätbara) termer. Genom provundersökningen undersöks möjligheten att få information om önskade variabler avseende vissa tidpunkter eller tidsperioder. Undersökningen, som avser ett urval av presumtiva uppgiftslämnare, kan ge besked om huruvida uppgifterna går att beräkna och vilket arbete som är förknippat med detta. Ett resultat av undersökningen kan bli att vissa uppgifter stryks eller ändras så att de bättre knyter an till perioder och rutiner för redovisningen eller till terminologin inom företagen.

Hur skall mätningen ske?

Med utgångspunkt i önskade variabler skall mätinstrument utformas och insamlingsförfarande bestämmas. Utformning av mätinstrument innefattar både konstruktion av frågor och teknisk utformning av blankett eller annat medium för datainsamling. Provundersökningen syftar till att utvärdera lämpligaste utformningen i dessa avseenden. De flesta uppgiftsinsamlingar från företag sker via blanketter men även andra slag av databärare förekommer. Telefon- eller besöksintervjuer utnyttjas ibland vid statistiska undersökningar, men datainsamlingen sker vanligen genom postenkät när sådana undersökningar avser företag. Även i tillsyns- och kontrollverksamhet kan information inhämtas vid besök eller per telefon. Val av insamlingsförfarande och mätinstrument är intimt beroende av varandra. Vid given insamlingsmetod kan olika kombinationer av frågeformuleringar och blankettutformningar testas för att man skall kunna komma fram till en kombination som tillfredsställer både företagen och den uppgiftsinhämtande myndigheten.

När skall mätningen ske?

Inte endast möjligheterna att erhålla information om olika variabler för en bestämd tidpunkt (mättidpunkt) eller tidsperiod (mät- eller redovisningsperiod) skall klargöras. Den lämpligaste tidpunkten för uppgiftsinsamlingen måste också fastställas med beaktande av när uppgiftslämnarna har de bästa förutsättningarna att beräkna och sammanställa de önskade uppgifterna.

En annan fråga är när uppgiftslämnarna bör informeras om uppgiftskravet. Föreläggningen av aviseringstidpunkt, mättidpunkt/mätperiod och senaste redovisningstidpunkt (blankettens insändningstidpunkt) är således tre viktiga av varandra beroende problem vid utformningen av uppgiftskrav. Provundersökningen kan bidra till att lösa dessa problem.

Var skall mätningen ske?

Vad som skall utgöra uppgiftslämnarenhet för ett visst uppgiftskrav är inte alltid givet. Information om omsättningen av en varugrupp kan t. ex. tänkas ges antingen av dem som köper eller dem som säljer varor i gruppen. En provundersökning kan ge svar på vilka uppgiftslämnare som har lättast att lämna uppgifterna och vilka som kan ge de bästa uppgifterna. Det är inte självklart att den minsta uppgiftslämnarpopulationen av två möjliga skall väljas.

11.2.2 Underlag för urvals- och estimationsmetodik

Framför allt statistiska undersökningar baseras ofta på ett urval av den fastställda undersökningspopulationen. För urvalskonstruktion och bestämning av estimationsmetodik (sätt att beräkna sökta storheter) behövs planeringsunderlag. Sådant kan erhållas på olika sätt beroende på

undersökningens karaktär. Ibland kan planeringen baseras på expertut-talanden om förhållanden inom det aktuella problemområdet. Provundersökningar är ett annat sätt att erhålla relevant planeringsunderlag.

11.2.3 *Underlag för administrativ och produktionsteknisk planering*

Delar av eller hela det administrativa förfarandet i samband med ett uppgiftskrav kan behöva testas genom provundersökningar under plane-ringskedet. Detta gäller speciellt när uppgiftskravet är av större omfattning, varvid stora krav ställs på planeringen av t. ex. datainsamling, granskning, kodning, dataregistrering och databearbetning samt sätt för beslutsfattande när insamlade individuella uppgifter utgör underlag för administrativa beslut. En provundersökning kan avse olika led i förfaran-det inom den eller de myndigheter som är engagerade i datainsamlingen samt uppgiftslämnarnas arbete. Inledningsvis kan arbetet i vissa led undersökas separat, medan hela förfarandet slutligen testas eller intrim-mas genom prov i stor skala. I denna intrimning kan också utbildning av personal ingå.

11.2.4 *Underlag för kostnadsberäkningar*

En viktig del av planeringsarbetet är uppskattning av kostnader för uppgiftskravets genomförande. Den ekonomiska analysen bör omfatta både myndigheternas och uppgiftslämnarnas kostnader. Häri ingår också att söka analysera vilka kostnader som olika uppläggningar av datainsam-ling m. m. medför. En provundersökning kan ge underlag för realistiska kostnadsberäkningar som används bl. a. vid överväganden om vilket alternativ för datainsamlingen som skall väljas.

11.2.5 *Genomförandet av en provundersökning*

I fråga om sättet för provundersökningens genomförande kan man skilja på direkt och indirekt teknik. Direkt teknik innebär att provundersök-ningens uppläggning är en kopia, om än i mindre skala vad beträffar antalet uppgiftslämnare, av det planerade förfarandet. Variabler, blanket-ter, insamlingsteknik, tidpunkter osv. utformas så nära den "ideala" utformningen som möjligt. En indirekt teknik innebär att den informa-tion som inhämtas och därmed kanske ofta också tidpunkter och insamlingsteknik (postenkät, intervju etc.) är andra eller av annat slag än de som slutligen åsyftas. I provundersökningen efterfrågas då vilket underlag som finns för lämnande av uppgifter, vilken innebörd och kvalitet en viss uppgift har, tidpunkt för dess tillgänglighet, huruvida uppgiftslämnarna har säsongsmässiga eller mera kortperiodiska variatio-ner i arbetsbelastningen som tidvis kan försvåra uppgiftslämnande m. m. Undersökningen kan ge vägledning om vilka uppgifter som kan lämnas, vilka begrepp och vilken terminologi som uppgiftslämnarna är bekanta med, lämpligaste mätperioder/mättidpunkter m. m. Undersökningar av detta slag har ibland, särskilt när de har avsett företagsstatistik, kallats för bokföringsundersökningar.

I många fall kan direkt efterfrågade uppgifter belysas med "kringfrågor" om underlag, värderingsmetoder etc. Det kan ibland vara lämpligt att först göra en provundersökning med indirekt metod och därigenom få underlag för variabelval och blankettutformning, varefter det hela testas i en provundersökning med direkt metod.

Fördelen med den direkta tekniken är främst att uppgiftslämnarsituationen blir realistisk; uppgiftslämnarna ställs inför kravet att avge de uppgifter som är avsedda att så småningom efterfrågas. Detta kan ge konkret hänvisning om vad som för uppgiftslämnarna kan framstå som svåra eller oklara inslag i blanketter och anvisningar. De indirekta frågorna ger i sin tur mer ingående kunskap om uppgiftslämnarnas förhållanden, vilket kan vara nödvändigt att få när det planerade uppgiftskravet skiljer sig i väsentlig mån från förfaranden som redan tillämpas. Det kan givetvis hos samma eller andra myndigheter finnas förfaranden som i olika avseenden (population, problemområden etc.) är närbesläktade med det planerade uppgiftskravet. De kunskaper och erfarenheter som har erhållits rörande uppgiftslämnandet i samband med dessa förfaranden kanske delvis kan ersätta eller komplettera en provundersökning för det planerade förfarandet.

En provundersökning kan innebära att man prövar alternativa variabler, frågeformuleringar, periodval och insamlingsmetoder. Alternativen kan t. ex. rangordnas efter svårighetsgrad sett från uppgiftslämnarnas synpunkt.

Hur provundersökningar i praktiken kan genomföras visas med ett par exempel i bilaga 3.

11.3 Andra kontakter med företagen

Provundersökningar kräver tid för planering, genomförande och utvärdering (analys) av resultatet. Tidsbrist kan leda till att det inte är möjligt att företa en i och för sig önskvärd provundersökning. Tiden mellan beslut om och ikraftträdande av en lag/förordning kan t. ex. vara så kort att den myndighet som har att utfärda närmare bestämmelser om uppgiftslämnandet inte hinner genomföra en provundersökning. I detta läge kan mindre tidskrävande former för kontakter med uppgiftslämnarsidan utnyttjas. Tjänstemän från myndigheten kan exempelvis besöka företag av olika storlek inom ifrågavarande bransch(er) och diskutera förslag till blanketter, anvisningar och redovisningstidpunkter m. m.

Synpunkter som kommer fram vid sådana diskussioner kan bl. a. vara ägnade att undanröja oklarheter i terminologi och anvisningar. Direkta kontakter av skisserat slag med presumtiva uppgiftslämnare kan givetvis vara värdefulla även vid planeringen av en provundersökning eller då resultaten av en sådan behöver kompletteras (se exemplet från AMS i bilaga 3).

En möjlighet till organiserade kontakter med uppgiftslämnarsidan, som redan utnyttjas i stor utsträckning, består i att myndigheterna till sig knyter en eller flera – permanenta eller tillfälliga – grupper ("referens-

grupper" e. d.), vari näringslivet är företrätt och i vilka frågor om bl. a. uppgiftskravens utformning behandlas. En myndighet kan tillföras synpunkter på företagens uppgiftslämnarproblem även genom de företrädare för näringslivet som är ledamöter i myndighets styrelse (detta gäller för SCB, SPK, RSV m. fl.) eller organ som enligt instruktionen är knutna till myndigheten (t. ex. industriverkets råd för mindre och medelstora företag). Förslag till utformning av uppgiftskrav remitteras dessutom ofta till företagens organisationer för yttrande. I flera författningar om uppgiftsplikt finns bestämmelser om skyldighet för myndighet att samråda med uppgiftslämnarsidan.

Löpande kontakter med företagen förekommer i praktiken i stor utsträckning när ärenden som direkt angår den enskilde uppgiftslämnaren bereds. Granskningen av insända statistikblanketter föranleder ofta muntliga kontakter för komplettering eller ändring av lämnade uppgifter. Om ett företag underlåter att lämna uppgifter inom föreskriven tid kan myndigheten kontakta företaget för att få information om anledningen till förseningen och påminna om uppgiftskravet. Svårigheter vid uppgiftslämnandet kan föranleda företaget att begära förtydligande av anvisningar, m. m. Det är av vikt att de synpunkter som förs fram av enskilda uppgiftslämnare vid dylika kontakter inte stannar hos enskilda tjänstemän i myndigheten utan blir föremål för en allsidig prövning. Många synpunkter som förs fram kan sannolikt vara av konstruktivt värde vid en översyn av gällande bestämmelser och datainsamlingsrutiner. Det kan därför vara lämpligt att myndigheten sammanställer de synpunkter som kommer fram i de löpande kontakterna med enskilda uppgiftslämnare och prövar i vad mån de kan tas till vara vid ändringar av blanketter och rutiner. Sammanställningarna kan göras på grundval av enkla journaler över kontakterna med uppgiftslämnarna.

11.4 Prövning av uppgifter

En allmän regel vid utformningen av ett uppgiftskrav är att man inte skall hämta in uppgifter som föranleder större kostnader än nytta. Vid beräkning av kostnaderna skall medräknas inte bara myndigheternas kostnader för insamling och bearbetning av uppgifterna utan också uppgiftslämnarnas kostnader för att ta fram och lämna uppgifterna.

Att avvägning sker genom att mot varandra ställs å ena sidan uppgifternas nyttovärde och å andra sidan kostnaderna för att få fram dem torde i själva verket vara bland det viktigaste vid ett uppgiftskravens utformning. Huruvida denna jämförelse kan ske på grundval av mer exakta ekonomiska beräkningar eller får göras från mer allmänna bedömningsgrunder är en annan sak.

Möjligheterna att i praktiken bestämma nyttovärdet av viss information eller den nyttoförlust som uppkommer om man avstår från informationen har belysts av delegationen för statistikfrågor som hade att planlägga genomförandet av den av 1960 års riksdag beslutade omläggningen av den statliga statistikproduktionen.

Delegationen ansåg sig som allmän princip kunna fastslå, att man vid dimensioneringen och utformningen av den statliga statistikproduktionen skall utgå från statistikens "lönsamhet" från samhällets synpunkt. Detta innebär enligt delegationen att man i princip ställer mot varandra å ena sidan de vinster i form av effektivare planering och beslutsfattande etc. som statistiken möjliggör på olika håll inom samhället och å andra sidan de samlade kostnaderna för produktion och utnyttjande av statistiken. Enligt delegationens mening är denna princip betydelsefull som bakgrund och allmänt rättesnöre och borde kunna vara en grund för ett praktiskt handhavande. Delegationen konstaterade emellertid att många svårigheter föreligger för en sådan tillämpning och ansåg att man måste finna andra grunder för prioritering av statistikprojekt än en prismekanism. Härefter fortsatte delegationen.

Närmare eftertanke ger ganska snart vid handen, att man icke annat än i undantagsfall kan värdera den statliga statistiken ekonomiskt genom att på ett mer preciserat sätt utröna dess effekter via analys- och beslutsprocess. Detta kan kanske vara möjligt i exempelvis de fall det är fråga om att med statistikens hjälp rationalisera en viss administrativ process. Det framstår däremot som praktiskt taget ogörligt, då det exempelvis gäller statistikens utnyttjande som underlag för ställningstaganden av samhällsekonomisk eller socialpolitisk natur. I bästa fall – men också det tillhör undantagen – kan man komma till klarhet om hur statistiken påverkar dessa beslut. En vägledning vid bedömningen av en statistiks angelägenhetsgrad är storleken och vikten av de samhällsfrågor till vars lösning den skall bidra.

Den situationen, att man saknar möjlighet att precisera eller endast mycket grovt kan bedöma den ekonomiska effekten av en åtgärd är i och för sig inget ovanligt i den statliga verksamheten; det är av naturliga skäl regel snarare än undantag. Olika frågor får avgöras på grundval av rimlighetsbedömningar och mot bakgrund av politiska värderingar. Det är också i sista hand så ställning måste tas till de frågor som rör den statliga statistikens utformning.

De synpunkter som delegationen anförde i fråga om beräkningen av nyttovärdet på statistikområdet förefaller äga giltighet även i fråga om de uppgiftskrav som avser information för tillsyn, kontroll eller planerande verksamhet och som tillsammans med uppgiftskraven för statistik står i förgrunden vid överväganden av möjligheter för de uppgiftsinhämtande myndigheterna att verka för begränsning och förenkling av företagens uppgiftslämnande.

När det gäller kostnadssidan förefaller det i varje fall teoretiskt sett enklare att göra en någorlunda säker ekonomisk beräkning. Både myndigheternas kostnader för planering och uppläggning av ett uppgiftskrav, kontroll, kodning, dataregistrering samt databearbetning och företagens kostnader för uppgifternas framtagning och redovisning till myndigheterna anknyter nämligen till arbetsmoment som bör kunna kostnadsberäknas på ett eller annat sätt. De problem som trots allt föreligger hänför sig främst till svårigheterna att utan betydande arbetsinsatser från myndigheternas och företagets sida erhålla en tillförlitlig beräkning av företagets kostnader. Huruvida noggranna kostnadsberäkningar skall utföras i fråga om företagets insatser får avgöras från fall till fall. Sådana

beräkningar torde främst behövas när situationen är den att rimlighetsbedömningar inte är tillräckliga för att man skall kunna se relationerna mellan nyttovärde och kostnader. En mer ingående beräkning av företagets kostnader kan vara erforderlig även i fall när det inte är möjligt att på annat sätt få klarhet i vilken av flera lösningar som är minst betungande för företagen.

I avsaknad av en siffermässig precisering av uppgifternas nytta och kostnader får en prövning baseras på bedömningar av hur nödvändiga uppgifterna är resp. vilket besvär uppgiftslämnarna har att redovisa dem. Sådana bedömningar kan t. ex. grundas på enkäter till statistikkonsumenterna när det gäller nyttan av viss statistik och på provundersökningar. Underlaget för bedömningarna är naturligt nog mer tillförlitligt vid översyn av uppgiftskrav än vid uppläggning av ett nytt uppgiftskrav. Bedömningarna kan utmyнна i att uppgifterna karaktäriseras med avseende på användningsnytta resp. svårighetsgrad i fråga om redovisning. Detta illustreras schematiskt i nedanstående uppställning som får ses endast som ett exempel eftersom det finns åtskilliga sätt att konstruera en bedömningsmall.

Svårighet att redovisa uppgifterna	Användningsnytta		
	Uppgifterna är nödvändiga	Uppgifterna är värdefulla	Uppgifterna är av visst värde
Uppgifterna är lätta att redovisa	A	B	C
Redovisningen medför ett inte obetydligt arbete utöver blankettifyllandet	D	E	F
Redovisningen är komplicerad och arbetskrävande	G	H	I

Uppgifter om företagets identitet (namn, adress, organisationsnummer o. d.) torde i regel kunna karaktäriseras som både nödvändiga för den uppgiftsinsamlade myndigheten och lätta att redovisa för företagen. Dessa uppgifter är således av typ A. Ritningar i byggnadslovshandlingar och ett företags självdeklaration för inkomsttaxering torde kunna betraktas som uppgifter av typ G.

Sedan uppgifterna har karaktäriserats på något sätt i de två dimensionerna användningsnytta och svårighetsgrad återstår att pröva huruvida de skall ingå i uppgiftskravet. Prövningens resultat kan bli att uppgifter av typ A, B, D och G tas med och att uppgifter av typ F, H och I utesluts. Uppgifter av typ C och E måste bli föremål för mer ingående analyser innan man kan avgöra om de skall tas med eller inte. En möjlighet är att ta med uppgifterna men undanta dem från uppgiftsplikt som i övrigt kan gälla. I så fall bör detta anges på blanketten. För uppgifter av typ D och

G samt E, F och H, om de senare tas med, bör man pröva om inte uppgifterna kan ytterligare förenklas genom att man t. ex. nöjer sig med en uppskattning av ett värde i stället för en noggrann beräkning.

Prövningen måste ofta i första hand inriktas på ett system av sammanhängande uppgifter. Om ett uppgiftskrav som granskas omfattar bl. a. lageruppgifter för olika varor bör således först prövas om lageruppgifter över huvud taget behövs innan prövning sker av dessa uppgifter för den enskilda varan. En uppgift kan bestå av en summering av data om en mängd objekt, t. ex. företagens totala produktionsvärde under en period. Om även delsummor, såsom produktionsvärdet för olika produktgrupper, ingår i uppgiftskravet innebär det ingen nämnvärd förenkling att utesluta dessa delsummeuppgifter om företagen ändå måste beräkna dem för att komma fram till totalsumman. Således är det totalsumman som i första hand bör ifrågasättas. Detta utesluter dock inte att det kan innebära en lättnad för företagen om de slipper lämna delsummor, t. ex. om dessa hänför sig till en produktgruppering som inte tillämpas av företagen i deras interna redovisning. Det kan också vara så att totalsiffran kan fås enklare genom en uppskattning baserad på andra data som företagen förfogar över – t. ex. data om inköp, försäljning och lager – i stället för genom en summering av produktionsvärden för enskilda produkter.

Några exempel på när en prövning av uppgiftskrav har lett till en reduktion av uppgifter eller förslag härom lämnas i bilaga 3.

En prövning av ett uppgiftskrav med hänsyn till å ena sidan den användning man har av uppgifterna och å andra sidan kostnaderna för uppgiftslämnande och för bearbetning av uppgifterna kan givetvis leda till att uppgiftskravet i sin helhet tas bort. En förklaring till att en informationsrutin tas bort kan vara att den information som erhålls har förlorat i angelägenhetsgrad. En annan orsak kan vara att andra informationsrutiner har lagts upp som visat sig kunna ge information på ett bättre eller likvärdigt sätt. Ett par exempel på nedlagda uppgiftskrav skall ges i det följande.

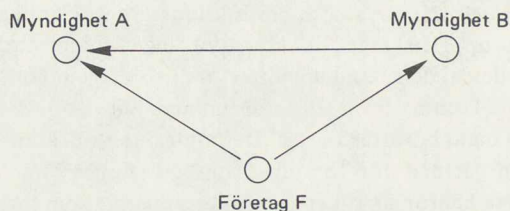
Den s. k. försäljningsskatten på guldsmedsvaror upphörde den 1 juli 1972. Därigenom försvann ett särskilt för de mindre företagen besvärligt deklarationsarbete. Skyldigheten att varje månad deklarerera och erlägga skatten berörde vid upphävandet ca 1 500 företag.

SCB:s årliga jordbruksinventering i mars lades ned fr. o. m. budgetåret 1973/74. Inventeringen innebar att ett urval om ca 12 000 lantbrukare lämnade uppgifter om bl. a. antalet hästar, nötkreatur, svin och höns vid ett visst tillfälle samt om antalet arbetstimmar och maskindriften under föregående kalenderår. Vart tredje år omfattade insamlingen dessutom uppgifter om bl. a. mjölkproduktion och slakt. Beslut om att inventeringen skulle upphöra fattades i samband med statsmakternas prövning av anslagen för SCB:s verksamhet under budgetåret 1973/74. SCB hade i sin anslagsframställning föreslagit nedläggningen inom ramen för det s. k. O-alternativet och angivit att nedläggningen skulle leda till en besparing inom SCB på 288 000 kr., men samtidigt förorsaka ett bortfall av statistisk information rörande jordbrukssektorn.

11.5 Samutnyttjande av uppgifter från företagen

Vid utformningen av ett uppgiftskrav bör möjligheterna till samutnyttjande av uppgifter från företagen undersökas. Olika vägar för ett samutnyttjande illustreras schematiskt i nedanstående figur, där grundförutsättningen är att företaget F mer eller mindre regelbundet lämnar uppgifter till myndigheten B och att myndigheten A helt eller delvis önskar utnyttja samma uppgifter om företaget.

Myndighet A kan av myndighet B begära att få ta del av de uppgifter som företaget har lämnat. Om ett utlämnande av uppgifterna inte bedoms kunna ske med hänsyn till sekretessbestämmelser eller stöter på svårigheter av administrativ art kan det ändå finnas möjlighet för myndighet A att ta del av uppgifterna. Myndighet A kan begära att företaget lämnar samtliga eller vissa av de uppgifter som tidigare har lämnats till myndighet B. Det praktiska tillvägagångssättet kan då vara att myndigheten A sänder en blankett, som helt eller delvis överensstämmer med myndigheten B:s blankett, till företaget med begäran att uppgifterna skall fyllas i. Företagets arbete med uppgiftslämnandet inskränker sig då – vad avser de överensstämmande uppgifterna – till att föra över uppgifterna från kopian av den blankett, som har sänts till myndighet B. Alternativt kan företaget göra en "kopia av kopian" och sända denna till myndighet A tillsammans med de övriga uppgifter som ev. har begärts.

Från främst myndigheternas men även från företagets synpunkt blir naturligtvis samutnyttjandet administrativt sett enklare om myndighet B:s uppgiftsinsamling redan från början läggs upp med tanke på att uppgifterna skall lämnas ut till myndighet A (och ev. ytterligare myndigheter). Överenskommelse om en sådan uppläggning kan bygga på förhållandet att myndigheterna enligt gällande författningar om uppgiftsskyldighet för företagen får begära in samma slags uppgifter. Överenskommelsen kan förutsätta att myndigheterna jämkar sina önskemål om tidpunkt(er) för uppgiftsinsamlingen, redovisningsperiod, uppgiftslämnarpopulation m. m. Den blankett som används vid uppgiftsinsamlingen kan utformas så att vissa uppgifter är avsedda för båda myndigheterna och vissa uppgifter för den ena av myndigheterna. Överenskommelsen kan också innebära att samtliga uppgifter överlämnas och att den mottagande myndigheten själv väljer ut det material som den anser sig ha nytta av. Om uppgifterna är sekretesskyddade men får utlämnas med uppgiftslämnarens samtycke kan den uppgiftsinhämtande myndigheten låta uppgiftslämnarna genom exempelvis kryssmarkering på den lämnade

blanketten ge medgivande till att viss annan myndighet tar del av uppgifterna. Sådant medgivande kan hämtas in i efterhand om uppgiftssamlingen inte från början har kunnat läggas upp på angivet sätt. Om uppgifterna vidarebefordras utan att samtycke därtill erfordras bör uppgiftslämnarna ändå informeras om för vilka olika myndigheters räkning och olika ändamål uppgifterna hämtas in.

Som har framgått av kapitel 4 och 5 har flera myndigheter befogenhet att begära in samma slag av information. Detta innebär att företagen kan åläggas att lämna närbesläktade uppgifter till olika myndigheter. Om en samordning mellan myndigheterna kan komma till stånd som leder till att exempelvis två uppgifter blir identiskt lika i stället för närbesläktade kan detta innebära att två – kanske komplicerade – beräkningsrutiner ersätts med en. Fördelar för uppgiftslämnarna uppkommer därmed även om ett dubblerat uppgiftslämnande kvarstår på så sätt att samma uppgift måste lämnas till båda myndigheterna. Den årliga kontrolluppgiften om anställds lön och naturaförmåner m. m. kan tas som exempel på dubblerat uppgiftslämnande. Kontrolluppgiften utgörs av ett blankettset med genomslagskopior. Ett exemplar är avsett för inkomsttagaren, ett för taxeringsnämnden, ett för den lokala skattemyndigheten (exemplaret bifogas arbetsgivaruppgiften) och ett för arbetsgivaren själv.

I statistikproduktionen finns flera exempel på samutnyttjande av uppgifter från företagen. Samutnyttjandet sker främst därigenom att SCB utnyttjar andra myndigheters för administrativt bruk insamlade uppgifter. Det förekommer också ett samutnyttjande i den betydelsen att man vid produktionen av statistik inom ramen för en statistikgren utnyttjar uppgifter från andra statistikgrenar. Den årliga industristatistiken innehåller t. ex. data om in- och utförsel från utrikeshandelsstatistiken. Användningen av publicerad statistik och av specialbearbetningar gjorda på basis av statistikens primärmaterial kan f. ö. betraktas som ett indirekt samutnyttjande av uppgifter. Utan den samordning som statistikproduktion således innebär skulle varje statistikanvändare se sig nödsakad att om möjligt själv hämta in och bearbeta uppgifter från bl. a. företagen.

Några exempel på samutnyttjande av företagsdata skall ges i det följande.

Den av SCB producerade utrikeshandelsstatistiken bygger på uppgifter i importanmälan resp. exportanmälan som insamlas genom tullverket i samband med införsel och utförsel av varor. Statistiken för en kalendermånad omfattar de varuanmälningar som har slutbehandlats av de lokala tullanstalterna under månaden. Varuanmälningarnas användning för statistik har föranlett särskilda krav på uppgifter i blanketterna. Samutnyttjandet av uppgifter har således i det här fallet inneburit att det ändamål för vilket uppgifterna i andra hand utnyttjas har fått påverka uppgiftskravens utformning.

Aktualisering av SCB:s centrala företagsregister sker delvis med hjälp av uppgifter som inhämtas direkt hos företagen i samband med registerkontroller och med hjälp av företagsräkningar, finansstatistiken, industristatistiken, registret över rikets totalbefolkning och andra interna källor inom SCB. Vidare utnyttjas följande register hos andra myndig-

heter för aktualiseringen: riksförsäkringsverkets arbetsgivarregister, patent- och registreringsverkets bolagsregister samt skatteadministrations j-aviregister, mervärdeskatteregister, taxeringsregister och fastighets-taxeringsregister.

Lantbrukets företagsregister är gemensamt för SCB och lantbruksstyrelsen. Registret, som årligen aktualiseras genom en uppgiftsinsamling i juni månad, finns centralt i form av magnetband vid SCB. Vidare har varje lantbruksnämnd uppgifter ur registret som avser nämndens verksamhetsområde. Uppgifterna ligger till grund för en omfattande årlig statistikproduktion. Den blankett som en lantbrukare har att lämna årligen till registret utgör samtidigt anmälan till skördeskadeskyddet. Huvudmyndighet för skördeskadeskyddet är statens jordbruksnämnd, men ersättningsberäkningarna utförs av SCB.

För SCB:s produktion av lönestatistik, och i någon utsträckning även sysselsättningsstatistik, finns flera överenskommelser om statistiksamarbete mellan SCB å ena sidan och arbetsmarknadsparter å andra sidan. Samarbetet mellan statistikmyndigheten (tidigare socialstyrelsen, numera SCB) och Svenska arbetsgivareföreningen (SAF) är av gammalt datum och regleras av ett avtal från november 1965. Till detta avtal är sedan 1972 även Landsorganisationen i Sverige (LO) ansluten. Samarbetsavtal har sedermera slutits också med andra arbetsgivarorganisationer; vissa av dessa avtal omfattar även LO. Ett gemensamt drag i samarbetet är att parterna utgår från ett gemensamt underlag från de företag som är medlemmar i arbetsgivarorganisationen och utnyttjar det i den utsträckning som erfordras för statistikproduktionen hos respektive intressent. Samarbetsformerna varierar från fall till fall, men innebär i stort sett att planeringen är gemensam medan insamling, granskning, kodning, stansning och överföring till magnetband utförs av endera parten. I regel utför SCB kompletterande uppgiftsinsamling för ej organiserade företag.

Samutnyttjandet av uppgifter på statistikområdet innebär främst att uppgifter som inhämtas av andra myndigheter för administrativt bruk (eller av SAF och andra arbetsgivarorganisationer när det gäller lönestatistiska uppgifter från företagen) utnyttjas för statistikproduktion. Exempel på det motsatta förhållandet, dvs. att primäruppgifter som har inhämtats för statistiskt bruk därefter används även av andra myndigheter, finns på det ekonomiska försvarets område. Mellan SCB och ÖEF finns sålunda en huvudöverenskommelse från 1972 enligt vilken SCB åtar sig att till ÖEF överlämna uppgifter rörande företrädesvis variabler för enskilda uppgiftslämnare som insamlas av SCB för upprättande av varu- och företagsstatistik vid dess avdelning för företagsstatistik. De bestämmelser som gäller för ÖEF beträffande uppgiftsplikt och sekretess bör enligt överenskommelsen på lämpligt sätt delges berörda uppgiftslämnare till statistiken. Särskild överenskommelse skall träffas om primäruppgifter för varje statistikgren, som överlämnas av SCB till ÖEF. En sådan överenskommelse har exempelvis träffats avseende den årliga industristatistiken. Uppgifter som företagen har lämnat till SCB överlämnas således till ÖEF i form av magnetband. Magnetbandens innehåll och utformning liksom koder, rutiner för överföring, tidtabeller m. m. specificeras av

kontaktmän vid SCB och ÖEF i särskild ordning. Det åligger SCB att i god tid informera om planerade ändringar i denna specifikation. Eventuella önskemål från ÖEF om ändringar skall årligen meddelas SCB före september månad för att kunna beaktas i statistikinsamlingen för året.

Slutligen skall nämnas ett exempel på handlingars utlämnande efter tillstånd av företagen. Statens industriverk genomförde under sommaren 1974 en enkät i samband med en utredning om strukturförhållanden inom livsmedelsindustrin. Enkäten riktades till slakteri-, stycknings- och charkuteriindustrin. Enkätformuläret omfattade 21 sidor och över 2 000 deluppgifter. I februari 1975 genomförde SPK en enkät hos samma företag i syfte att få underlag för en bedömning av utvecklingen inom branschen under rådande prisstopp. Frågorna på SPK:s formulär var med vissa modifieringar hämtade ur industriverkets formulär. De uppgiftslämnande företagen fick tillsammans med SPK:s enkätformulär en blankett på vilken de kunde ge SPK tillstånd att ta del av de uppgifter som hade lämnats till industriverket. I så fall behövde företagen lämna endast de uppgifter som tillagts eller ändrats av SPK. Dessa var särskilt markerade på formuläret. De flesta företagen utnyttjade möjligheten att lämna tillstånd.

11.6 Detaljutformning av uppgifter

Sedan det har bestämts vilka slags uppgifter som skall finnas med i ett uppgiftskrav kan uppgifterna behöva avgränsas och definieras mera ingående. I detta avsnitt skall närmare beröras hur hänsyn till de uppgiftslämnande företagen kan spela in vid detaljutformningen av uppgifterna.

11.6.1 Mätperioder och mättidpunkter

Uppgifterna i ett uppgiftskrav är i allmänhet knutna till vissa mätperioder (om mätningen avser inkomst, produktion eller andra flöden) eller mättidpunkter (om mätningen avser lagerbestånd, priser o. d.). Rapporteringen kan vid ett och samma tillfälle innehålla uppgifter om flera mätperioder eller mättidpunkter. Industriverkets enkät 1974 till slakterier m. m. (se föregående avsnitt) innefattade t. ex. uppgifter om slaktens kvantitet och värde för olika djurslag under mätperioderna 1970, 1971, 1972 och 1973. I allmänhet gäller att man med hänsyn till företagen bör ha så långa mätperioder resp. så långa mellanrum mellan mättidpunkterna som möjligt. Det innebär således en minskning av uppgiftslämnararbetet om mätperioden i ett regelbundet uppgiftskrav ändras från månad till kvartal eller från halvår till år etc. Undantag från denna huvudregel kan dock finnas. Om företagen kvartalsvis framställer rapporter för internt bruk, ur vilka de hämtar uppgifter till ett uppgiftskrav med samma mätperiod, innebär det givetvis en försämring ur företagets synpunkt att förlänga uppgiftskravets mätperiod till tertial. En provundersökning kan ge underlag för anpassning av uppgiftskravets mätperioder och mättid-

punkter till företagens interna rapporterings- och redovisningssystem. Eftersom företagen uppvisar en heterogen bild i fråga om interna rutiner kan en anpassning innebära att mätperioderna görs olika för olika företag. Man kan exempelvis förutom uppgifter för kalendermånad godta även uppgifter för motsvarande redovisningsperiod om fyra eller fem veckor såsom sker i SCB:s leveransstatistik för vissa verkstadsprodukter. Uppgifter som årligen lämnas till SCB:s finansstatistik för företag skall i huvudsak avse företagens räkenskapsår. Industriverkets ovan nämnda enkät innefattade uppgifter för kalenderår, men företagen kunde i stället lämna uppgifter för närmast motsvarande bokslutsperiod. I dessa exempel har således mätperioderna tillåtits variera mellan företagen.

I uppgiftskraven efterfrågas i allmänhet uppgifter för mätperioder som följer omedelbart efter varandra, t. ex. första, andra, tredje kvartalet etc. När det gäller uppgiftskrav av statistisk natur, som syftar till att främst följa utvecklingen inom ett område, kan man i vissa fall slopa krav på redovisning för vissa perioder för att minska uppgiftsvolymen och uppgiftslämnarnas arbete. Ett exempel på hur man på detta sätt skapat luckor i redovisningen utgör SCB:s statistik över sysselsättningen och lönesummor för tjänstemän inom industrin. De utvalda företagen rapporterar där varje kvartal om förhållanden enbart under kvartalets mittmånad. Mätperioderna täcker således sammanlagt en tredjedel av kalenderåret.

11.6.2 *Beräkningsmetodik m. m.*

Arbetet i samband med uppgiftslämnande kan minskas genom att sättet för beräkning av uppgifter om värden förenklas. I skattelagstiftningen förekommer exempelvis att man använder schablonmässiga värden på förmåner o. d. vilket underlättar uppgiftslämnandet genom att "verkliga" värden inte behöver beräknas. Värdet av fri eller subventionerad lunch kan t. ex. i regel beräknas med utgångspunkt i det i källskattetabellerna angivna värdet för fri kost, ett mål om dagen, vid korttidsanställning. Detta värde anges i 1975 års tabeller till 6:90 kr. För kalenderåret 1975 kan förmånen av lunch normalt beräknas till ett belopp per dag, som motsvarar skillnaden mellan 6:90 och det pris den anställde ev. betalt för lunchen. Därefter multipliceras skillnadsbeloppet med beräknat antal kostdagar under kalenderåret. (Denna beräkningsregel har dock fr. o. m. 1975 års taxering komplicerats något när det gäller luncher vilkas värde överstiger det s. k. normallunchpriset.)

Till industristatistiken skall företagen årligen lämna uppgift om produktionens saluvärde per arbetsställe för olika varor. Detta värde kan vara svårt för företagen att beräkna vilket har föranlett SCB att överväga om inte denna uppgift skulle kunna ersättas med uppgift om fakturerade leveranser. Denna förenklade metodik skulle i så fall tillämpas för i första hand mindre företag med endast ett arbetsställe och med små lager. Omläggningen skulle vidare bl. a. skapa möjligheter till samordning mellan industri- och finansstatistiken samt ge vissa precisionsvinster. Enligt SCB återstår emellertid att lösa vissa statistiska metodproblem innan en omläggning kan genomföras.

Den nya enhetliga numreringen av juridiska personer (se SFS 1974: 174) kan skapa förutsättningar för ett enklare uppgiftslämnande i vissa sammanhang. När företagen 1973 lämnade uppgifter till länsplanering 1974 ombads de bl. a. att lämna uppgift om namn, bransch och postnummer för de 10 största kunderna och de 15 största leverantörerna. Rätt branschnummer fick sökas i en till blanketten fogad branschförteckning baserad på standarden för svensk näringsgrensindelning (SNI). Vid dylika redovisningar kan det kanske så småningom räcka med att företagen lämnar uppgift om organisationsnummer för kunderna och leverantörerna, varefter man i ett centralt register där organisationsnummer utgör sökbegrepp kompletterar med rätt bransch och adress.

Från företagets synpunkt kan det vara en fördel att det finns olika alternativ för beräkningar vid lämnandet av uppgifter. Vid utformning eller översyn av uppgiftskrav bör därför utredas i vad mån det är möjligt att en uppgift, som skall användas för visst ändamål, kan definieras på olika sätt med därav följande skillnader i sättet för uppgiftens beräkning. Som exempel kan nämnas att arbetstid på den årliga arbetsgivaruppgiften kan beräknas på olika sätt. En arbetsgivare kan sålunda välja mellan att redovisa sammanlagda antalet timmar, varunder arbete faktiskt har utförts under året, och att ange avlönad tid (inberäknat semester och annan tid för vilken avlöning har utgått). Det redovisningsätt som väljs skall tillämpas genomgående för arbetsgivarens hela verksamhet. En arbetsgivare får således inte redovisa arbetad tid för en del av de anställda och avlönad tid för övriga.

11.6.3 Precision i lämnade uppgifter

Till utformningen av ett uppgiftskrav hör att bestämma med vilken precision begärda uppgifter skall anges. I vissa fall förutsätts att exakta uppgifter skall lämnas medan det i andra fall kan vara tillräckligt med en relativt grov uppskattning från uppgiftslämnarens sida. En minskning av kravet på precision kan ske också därigenom att mätvärdens begärs avrundade till närmaste antal 1 000 kr., närmaste antal ton e. d. Vidare kan man – i stället för att efterfråga ett mätvärdes absoluta nivå – dela in den aktuella skalan i intervaller och begära att uppgiftslämnaren markerar det intervall inom vilket mätvärdet bedöms ligga. Detta kan illustreras med följande uppställning, som tillämpades när industriföretag hösten 1974 lämnade uppgifter till DIS-systemet (se kapitel 4) om kapacitetsutnyttjandet vid skiftarbete. Uppgifterna skulle grundas på företagsledningens bedömningar.

	Kapacitetsutnyttjande			
	Under 50 %	50–69 %	70–89 %	90–100 %
Dagarbete (1-skift)	☐ 1	☐ 1	☐ 1	☐ 1
2-skift	☐ 2	☐ 2	☐ 2	☐ 2
3-skift	☐ 3	☐ 3	☐ 3	☐ 3
4- och 5-skift	☐ 4	☐ 4	☐ 4	☐ 4

En ytterligare minskning av kravet på formell precision erhålls om man begär uppgifter i kvalitativa i stället för kvantitativa termer. Denna frågeteknik förekommer främst i uppgiftskrav vari prognos- och plandata begärs. Konjunkturinstitutets konjunkturbarometer innehåller sålunda enbart kvalitativa uppgifter om utvecklingen av olika ekonomiska variabler. Som exempel kan tas frågorna nedan rörande företagens lagerhållning:

Lagren av råvaror och inköpta halvfabrikat (exkl. bränslen och drivmedel) jämfört med den. . . . . är

1 större   2 ung. oförändrade   3 mindre

De bedömes vara

1 för stora   2 lagom   3 för små

Lagren av icke sålda färdigvaror och halvfabrikat av egen tillverkning jämfört med den. . . . . är

1 större   2 ung. oförändrade   3 mindre

De bedömes vara

1 för stora   2 lagom   3 för små

11.6.4 *Central omräkning*

Central omräkning innebär att den uppgiftsinhämtande myndigheten accepterar de värderingsmetoder, variabler och periodindelningar som tillämpas i företagen och att de lämnade uppgifterna transformeras på olika sätt så att de passar myndighetens definitioner och periodindelningar. SCB:s tillämpning av metodiken berörs i bilaga 2.

Att arbeta med s. k. tekniska koefficienter är en metod för central omräkning. Antag att en myndighet önskar känna till åtgången av råvara/komponent a vid produktion av vara A under en viss period. Om man vet "receptet" på vara A, dvs. exempelvis hur mycket av råvara a som går åt för produktion av en enhet av vara A (tekniska koefficienten), kan man fråga samtliga producenter av vara A om produktionen av varan under perioden. Därefter kan förbrukningen fås genom att den totalt producerade mängden multipliceras med den tekniska koefficienten i stället för att producenterna lämnar uppgift härom. (Den tekniska koefficienten kan också ha beräknats på underlag från ett begränsat urval av företag.) Metodiken är främst tillämplig när det gäller stapelvaror och andra varor som framställs på likartat sätt i olika företag.

11.6.5 *Terminologi och begrepp*

Inom företagen används och utvecklas termer och begrepp som i första hand behövs i företagets interna informationssystem (redovisning m. m.) och i deras förbindelser med kunder och leverantörer. På liknande sätt

utvecklas hos myndigheterna termer och begrepp som är betingade av myndigheternas verksamhet och av lagstiftningen på resp. område. Det är med hänsyn härtill naturligt att det uppkommer bristande överensstämmelse mellan företagen och förvaltningen — allt ifrån mindre språkliga skillnader till mer grundläggande avvikelser mellan begrepp som används i företagens informationssystem och i förvaltningens. Skillnad kan t. ex. finnas i fråga om definition och avgränsning av företagsenheter, arbetsställeenheter etc. När förvaltningen begär uppgifter från företagen kan det därför uppstå tolknings- och andra problem för båda parter. En anpassning i syfte att minska dessa problem kan ske efter flera linjer, varav några berörs i det följande.

Företagen kan anpassa sig till förvaltningen därigenom att de vid uppbyggnaden av sina informationssystem söker ta hänsyn till den rapportering till myndigheterna som kan förväntas. (Detta förutsätter i sin tur att de har vetskap om uppgiftskraven i god tid. Denna fråga behandlas närmare i avsnitt 11.10.)

Myndigheternas anpassning till företagen förutsätter kunskap om vad som är praxis i företagen. Sådana kunskaper kan fås genom provundersökningar och andra kontakter med företagen. Företagens praxis beträffande redovisning m. m. är naturligtvis inte enhetlig, men en betydelsefull normering sker genom sådana företeelser som Mekanförbundets normalkontoplan, rekommendationer från Föreningen auktoriserade revisorer, SAF: s informationspaket "Se om ditt företag" med bl. a. formulär för resultat- och balansräkning samt rekommendationer från branschförbund angående medlemsföretagens redovisning. Vidare kan nämnas att en arbetsgrupp, tillsatt av SAF och Sveriges industriförbund, har utarbetat Förslag till rekommendationer för mindre företags redovisning (1975-05-15), vari innefattas en baskontoplan samt exempel på interna och externa rapporter som kan tas fram ur redovisningen. Baskontoplanen har två kontoklasser för balanskonton, sex för resultatkonton och en reserverad för specialredovisning. Vid kontoplanens konstruktion har följande principer varit grundläggande.

1. Planen skall kunna användas av de flesta enskilda företag, oberoende av näringsgren, storlek, ägandeform etc.
2. Planen omfattar huvudsakligen transaktioner mellan företaget och omvärlden, dvs. den s. k. affärsredovisningen.
3. Planen anknyter till förslaget till ny bokföringslag med dess krav på balans- och resultaträkningar samt dess anvisningar för deras uppställning.
4. Planens allmänna struktur anknyter till av redovisningsbyråer och branschorganisationer redan rekommenderade planer.
5. Slutsyftet är att på ett effektivt (billigt) sätt få fram de rapporter och det beslutsunderlag som krävs eller önskas i de flesta företag.
6. Planen är i många avseenden anpassad till förekommande maskinella metoder för registrering och avstämning mellan data av olika slag men även uppbyggd för användning av manuella metoder.
7. Grunddata klassificeras och registreras efter ursprung eller åtkomst på

ett sätt som är neutralt i förhållande till metoder att utforma rapporter, finansiella bedömningar, produkt- och investeringskalkyler, budgetering etc. Endast s. k. enkla utgifts- (kostnads-) och inkomsts- (intäkts-) -slag begagnas. Sålunda ingår inte sammansatta begrepp som drifts- och administrationsomkostnader.

8. I planen har eftersträvats:

- överskådlighet och lättlärdhet genom naturlig ordningsföljd mellan olika konton
- meningsfyllda summor och saldon för olika grupper av konton.

Den interna ekonomiska rapporteringen innefattar enligt förslaget likviditetsrapporter, resultatrapporter, balansrapport, finansieringsanalys samt vissa s. k. nyckeltal såsom omsättning per anställd, rörelsekapital i förhållande till omsättning etc. Deklarationer, årsredovisningen för aktiebolag, kontrolluppgifter, arbetsgivaruppgift, mervärdeskatteredovisning samt SCB:s finans- och industristatistik hör till den externa rapportering som berörs i förslaget. Rekommendationerna förväntas bli tillämplade i stor utsträckning ute bland företagen och på redovisnings- och dataservicebyråer. F. n. undersöks möjligheterna att lägga rekommendationerna till grund för en svensk standard på redovisningsområdet.

Uppgiftskrav som avser samma ämnesområde bör så långt möjligt innehålla samma termer och begrepp så att inte uppgiftslämnarna möter onödiga skillnader i uppgiftskraven. För att nå en sådan enhetlighet är det av vikt att standarder för samordnad terminologi och begreppsapparat fastställs och tillämpas i förvaltningen, liksom att de används av företagen. Vid utformningen av uppgiftskrav bör således uppmärksammas huruvida det finns en officiellt fastslagen standard på ämnesområdet i fråga och i så fall övervägas i vilken mån standarden kan tillämpas. Standarder är ett av instrumenten för SCB:s samordning av statistikproduktionen (se bilaga 2). Även när statistiken baseras på administrativa uppgiftskrav bevakar SCB att standardiserad terminologi tillämpas. Det är emellertid enligt utredningens mening av betydelse för uppgiftslämnarna att tillämpningen av standarder utsträcks även till sådana administrativa uppgiftskrav som inte utnyttjas för statistikproduktion.

I Meddelanden i samordningsfrågor nr 1973:6 har SCB presenterat en sammanställning av befintliga, föreslagna eller planerade standarder avsedda för klassificering i statistiken. Meddelandet är avsett att användas som en uppslagsbok för att vägleda och informera om dessa standarder. För en närmare presentation av de olika standarderna hänvisas i meddelandet till resp. publikation eller dokument om dessa. Både svenska och internationella standarder presenteras, vilket kan ses mot bakgrund av att SCB enligt sin instruktion har att tillse att statistiken anpassas till rekommendationer som utfärdas av internationella organ på det statistiska området.

Bland fastställda standarder av betydelse i detta sammanhang kan nämnas följande.

- Gemensam nordisk näringsstatistisk varuförteckning (sexställig kod, ca 3 000 varuposter)

- Svensk tulltaxa med statistisk varuförteckning (sjuställig kod, 4 900 varuposter)
- Klassificering av bruttoinvesteringar efter typ av realkapital
- Standard för svensk näringsgrensindelning, SNI, (sex hierarkiskt uppbyggda indelningsnivåer, 369 näringsgrenar på den mest specificerade nivån)
- Standarder för klassificering av institutionella enheter med avseende på institutionell sektortillhörighet, ägarkategori och juridisk form
- Nordisk yrkesklassificering, NYK
- Svensk utbildningsnomenklatur, SUN
- Svensk standard för indelning av arbetskraftskostnader m. m., SIAK
- Svensk standard för indelning av arbetstidsbegrepp, SIAT

Bland planerade standarder märks Svenskt produkt- (varu- och tjänste-) klassificeringssystem och Svensk yrkesnomenklatur (SYN), som också benämns Svensk sysselsättningsnomenklatur.

Om det inte finns någon standard inom det aktuella ämnesområdet bör man vid utformningen av ett uppgiftskrav söka ansluta dess terminologi till redan befintliga uppgiftskrav som riktas eller har riktats mot de presumtiva uppgiftslämnarna. En sådan anpassning, som f. ö. är en förutsättning för ett samutnyttjande av uppgifter, har skett t. ex. i DIS-systemets blankett avseende industrin. Där anges att beträffande definitioner, avgränsningar etc. skall motsvarande gälla som för SCB:s reguljära industri- och investeringsstatistik.

11.7 Avgränsning av förutsättningarna för uppgiftsskyldighet

Enligt vissa uppgiftskrav skall uppgifter lämnas i anslutning till särskilda åtgärder eller situationer inom företaget eller när tillstånd krävs för viss åtgärd eller verksamhet. Det rör sig här om ett uppgiftslämnande som i regel skall ombesörjas utan en myndighets direkta anmaning till det enskilda företaget. De villkor som är avgörande för att sådan uppgiftsskyldighet skall inträda kan avgränsas på olika sätt. Som exempel kan tas skogsägares skyldighet enligt skogsvårdslagen att i förväg anmäla planerad slutavverkning av skog till skogsvårdsstyrelsen. Denna skyldighet, som gäller fr. o. m. den 1 juli 1975, är enligt skogsstyrelsens tillämpningsanvisningar inskränkt till slutavverkning som avser minst 0,5 hektar.

Vid utformning eller översyn av uppgiftskrav bör uppmärksammas vilka möjligheter som kan finnas att genom storleksgränser eller på annat sätt avgränsa uppgiftsskyldighetens omfattning. Vid översyn av uppgiftskrav bör man även studera huruvida de avgränsningar, som ev. redan finns i uppgiftskravet, kan göras ännu snävare i syfte att minska uppgiftslämnandet. Beloppsgränsen för skyldighet att ange värdet av naturaförmåner på kontrolluppgiften höjdes fr. o. m. taxeringsåret 1975 till 600 kr. från tidigare 400 kr. Gränsen för skyldighet att lämna arbetsgivaruppgift höjdes fr. o. m. 1973 från 300 kr. till 500 kr. Antalet arbetsgivare som härigenom inte behövde lämna arbetsgivaruppgift uppskattades till i runt tal 7 000.

Uppgiftslämnandet kan också underlättas genom att uppgiftskravet under vissa förutsättningar medger ett enklare förfarande än eljest. Som exempel kan nämnas att arbetsgivare med högst 10 sysselsatta lämnar arbetsgivaruppgift på ett enklare sätt än övriga arbetsgivare. Enligt miljöskyddskungörelsen (1969: 388) får vissa slag av fabriker eller andra inrättningar, som uppräknas i 38 punkter (1. gruva eller anrikningsverk, 2. sintrings-, järn- eller stålverk eller ferrolegeringsverk osv.), inte inrättas utan tillstånd av koncessionsnämnden för miljöskydd. Dispens från skyldigheten att söka tillstånd kan dock lämnas av naturvårdsverket eller i vissa fall länsstyrelsen. Beträffande vissa andra slag av fabriker och inrättningar gäller att endast anmälan skall göras hos länsstyrelsen innan de får anläggas. Anmälningsskyldighet gäller ett trettiotal olika typer av inrättningar såsom gjuterier och kabelfabriker.

Enligt datalagen (1973: 289) får dataregister som innehåller personuppgifter inte inrättas eller föras utan tillstånd av datainspektionen.¹ I samband med att datainspektionen beviljar tillstånd skall inspektionen meddela också de föreskrifter som behövs för att förebygga otillbörligt integritetsintrång. Datainspektionen skall vidare utöva tillsyn över registren och kan ingripa i efterhand med nya eller ändrade föreskrifter. I sista hand kan inspektionen återkalla meddelat tillstånd. Ansökan om tillstånd skall bestå dels av en ifylld blankett med vissa grundläggande uppgifter om registret, dels av 11 särskilda bilagor. Innehållet i bilagorna motsvarar punkt 4 t. o. m. 14 i datakungörelsen (se 4.1.3). Om uppgifter i registret skall hemlighållas enligt författning tillkommer en bilaga med redovisning av ifrågavarande lagrum. Datainspektionen får medge undantag från ett eller flera av de krav på ansökningens innehåll som anges i datakungörelsen. Undantag har medgivits beträffande följande typer av register:

- abonnentregister
- faktureringsregister
- annat kundregister än bankkundregister och försäkringskundregister
- hyresgästregister
- löneregister
- personalregister
- medlemsregister eller därmed jämförbara register.

För ett sådant register är ansökningsförfarandet förenklat såvida vissa angivna förutsättningar gäller i fråga om registrets ändamål, innehåll, inhämtande av uppgifter, utlämnande av uppgift, rättelse av oriktig uppgift m. m., gallring av uppgift, förvaring av upptagning för ADB, rekonstruktion av upptagning för ADB samt registrering av körning. Det förenklade förfarandet innebär att ansökningen omfattar endast en ifylld blankett. De ovan nämnda bilagorna behöver således inte ingå i ansökningen. Datainspektionen kan dock begära kompletterande uppgifter om det krävs före den slutliga tillståndsprövningen.

En differentiering av uppgiftslämnandet av det slag som har exemplifierats ovan förutsätter en ingående analys av det informationsbehov som föreligger och som avses täckas med uppgifter från företag. En sådan analys i samband med utformningen av ett uppgiftskrav kan leda till vad

¹ Personregister som inrättas efter beslut av regeringen eller riksdagen skall anmälas till datainspektionen av den registeransvariga myndigheten.

som kan benämnas en "situationsanpassad" utformning varvid ett planerat uppgiftskrav delas upp på flera krav. Vid översynen av ett uppgiftskrav är det angeläget att uppmärksamma huruvida gränstragningen mellan uppgiftskrav kan ändras så att en del av uppgiftslämnandet förskjuts från ett mer till ett mindre komplicerat förfarande. Vid översyn av de exemplifierade uppgiftskraven kan således ingå studier av möjligheten att höja gränsen 10 sysselsatta (arbetsgivaruppgiften), föra över vissa fabrikstyper från tillstånds- till anmälningsplikt (miljöskyddskungörelsen) resp. hänföra flera registertyper till förenklat ansökningsförfarande och/eller mjuka upp de förutsättningar i fråga om innehåll m. m. som skall vara uppfyllda beträffande de angivna registertyperna för att det förenklade förfarandet skall kunna användas (tillämpning av datalagstiftningen).

11.8 Avgränsning av uppgiftslämnarpopulationen

Många uppgiftskrav avser en på visst sätt definierad population av uppgiftslämnare till skillnad mot de uppgiftskrav som gäller för var och en som vidtar eller avser att vidta viss typ av åtgärd. Uppgiftskraven kan t. ex. vara avgränsade till företag med viss juridisk form (t. ex. aktiebolag), företag inom viss näringsgren, företag av viss storlek, företag inom visst geografiskt område eller företag som bedriver viss verksamhet (t. ex. omsätter mervärdskattepliktiga varor, byggnader eller tjänster). Kombinationer av kriterier för uppgiftslämnarpopulationens avgränsning förekommer. Ett uppgiftskrav kan t. ex. omfatta företag inom viss bransch och av viss storlek. Ett uppgiftskrav kan vara både "situationsavgränsat" enligt vad som har beskrivits i föregående avsnitt och "populationsavgränsat".

Det sätt på vilket uppgiftslämnarpopulationen avgränsas är av stor betydelse för bestämningen av uppgiftslämnandets volym. Vid utformning eller översyn av uppgiftskrav är det därför viktigt att frågan om uppgiftslämnarpopulationens avgränsning ägnas ett ingående studium.

Som exempel på populationsavgränsning kan nämnas att DIS-systemets uppgiftsinsamling inom industrisektorn och partihandeln har begränsats till företag eller arbetsställen med i princip minst 50 anställda. En liknande s. k. cut-offgräns finns i SCB:s statistik över industriföretagens kalenderårs- och delårsresultat. Gränsen är där satt till 500 anställda, vilket har medfört att endast ca 250 företag lämnar uppgifter till statistiken. SCB:s årliga industristatistik omfattar i regel arbetsställen med minst fem sysselsatta under redovisningsåret. För vissa branscher såsom gruvor och mineralbrott (utom torvbrytning och framställning av torvprodukter) ingår dock samtliga arbetsställen oavsett storlek. Totalt ingår ca 13 000 arbetsställen i statistiken. Inom SCB pågår ett projekt syftande till en utbyggnad av industristatistiken så att den täcker alla enheter med anställd arbetskraft. Eventuellt skall uppgiftsinsamlingen avseende mindre arbetsställen begränsas till ett urval och blanketterna göras mindre omfattande för arbetsställen i urvalet. Genom utbyggnaden

förväntas bl. a. en bättre kvalitet vid regional redovisning av statistiken. Om cut-offgränsen i stället höjdes från 5 till 11 sysselsatta skulle uppgiftslämmandet elimineras beträffande ca 5 000 arbetsställen, samtidigt som man givetvis skulle få ett sämre grepp om de små arbetsställets bidrag till den svenska industriproduktionen och sysselsättningen. De arbetsställen som skulle falla bort har ca 5 % av den totala arbetarpersonalen vid de arbetsställen som nu ingår i statistiken. Andra mindre långtgående alternativ till nedskärning av uppgiftslämmandet är att låta uppgiftskravet omfatta ett urval av arbetsställen med 5–10 sysselsatta eller att låta arbetsställen i detta intervall ingå i uppgiftsinsamlingen med "glesare" periodicitet än ett år. Se vidare avsnitt 11.9 om urval. Det senare alternativet innebär att man "hoppas över" mätperioder enligt vad som har beskrivits i avsnitt 11.6.

Inom SCB:s varustatistik arbetar man med s. k. täckningsgrader vid bestämningen av vilka företag som skall lämna uppgifter. De företag som redovisat produktion av en viss vara till industristatistiken rangordnas efter producerad varukvantitet, när det är varuproduktionen som skall undersökas närmare. Därefter tas så många företag ut i fallande rangordning att t. ex. 80 % av totalproduktionen täcks in. De uttagna företagens uppgifter uppräknas till att gälla samtliga företag i populationen. Vilken täckningsgrad som väljs är bl. a. beroende av producentstrukturen. En större täckningsgrad väljs om antalet producenter är litet och vice versa. Motsvarande gäller om det är förbrukning som skall undersökas. För t. ex. rapporteringen om förbrukning av stång och profilstång har täckningsgraden satts till 70 %. Om täckningsgraden i stället hade satts till 60 % hade antalet företag i populationen sjunkit från 180 till 95 och om täckningsgraden varit 80 % hade antalet höjts till 320.

Uppgiftslämnarpopulationen kan vidare avgränsas i olika kategorier av företag (delpopulationer), varefter uppgiftskravet anpassas efter förhållandena inom de olika delpopulationerna. Vissa delpopulationer kan härigenom få ett mindre omfattande och mindre komplicerat uppgiftslämnande än om samma förfarande tillämpas i hela populationen. Det sagda kan exemplifieras med bl. a. lantbrukets företagsregister. Registret omfattar följande typer av företag:

- a) företag med minst två hektar åker
- b) företag med mindre än två hektar åker (inkl. företag utan åker) varingår fastighet taxerad som jordbruksfastighet
- c) företag med större djurbesättning
- d) företag med frukt- och trädgårdsproduktion av viss omfattning.

Uppgifter från företag av typ a) insamlas varje år och fr. o. m. 1970 insamlas årligen även uppgifter av typ c). Uppgifter för företag av typ b) insamlas med 3–5 års mellanrum i samband med lantbruksräkningar, vilka är en utvidgad form av uppgiftsinsamling. Uppgifter av typ d) insamlas i princip varje år. Det år när en lantbruksräkning utförs sker också en separat trädgårdsräkning i december och detta år samt det följande året sker ingen uppgiftsinsamling till lantbrukets företagsregister av uppgifter från företag av typ d).

Deklaration för mervärdeskatt skall lämnas för varje redovisningsperiod under vilken verksamheten bedrivs. Huvudregeln är härvid att redovisningsperioden omfattar två kalendermånader. Perioderna är januari och februari, mars och april osv. Om den skattepliktiga omsättningen understiger 100 000 kr. per kalenderår för viss skattskyldig, kan dock länsstyrelsen besluta om längre redovisningsperiod. Därvid tillämpas i regel nedanstående beloppsgränser.

Skattepliktig omsättning per år	Redovisningsperiodens längd
60 000–100 000	Fyra kalendermånader
30 000– 60 000	Halvt kalenderår
– 30 000	Helt kalenderår

Om det kan antas att ingående skatt för viss skattskyldig regelmässigt kommer att överstiga utgående skatt med minst 1 000 kr. varje månad kan länsstyrelsen besluta, att redovisningsperioden tills vidare skall vara en månad. Denna bestämmelse medger snabbare återbetalning av överskjutande ingående skatt för bl. a. exportföretagen. Det sagda innebär att redovisningsperioderna varierar mellan olika kategorier eller delpopulationer av mervärdeskattskyldiga. Eftersom länsstyrelsen beslutar i varje enskilt fall huruvida redovisningsperioden skall vara kortare eller längre än två månader får emellertid inte företaget, såsom när det gäller lantbrukets företagsregister, en automatisk tillhörighet till viss delpopulation.

11.9 Urval av uppgiftslämnare

Om uppgifter i ett uppgiftskrav skall utgöra underlag för taxering eller andra administrativa åtgärder avseende det individuella företaget, måste samtliga berörda företag lämna uppgifterna på föreskrivet sätt. Är däremot syftet med uppgiftskravet att beskriva vissa egenskaper hos en population kan man ofta nöja sig med att samla in uppgifter från ett urval av företag.

Principen vid urval är att man ur populationen tar ut ett stickprov, från vilket man kan dra slutsatser om hela populationen. Stickprovet måste därför dras slumpmässigt. Det finns olika statistiska metoder för en sådan dragning och för urvalets konstruktion i övrigt.

Urvalsförfaranden av olika slag är mycket effektiva instrument för att reducera den totala uppgiftslämnarinsatsen. Uppgiftslämnandet elimineras ju för de företag som ingår i undersökningspopulationen men som inte kommer med i urvalet. I samband med utformningen av ett uppgiftskrav bör därför användning av urvalsmetodik nogga övervägas. Vid översyn av uppgiftskrav, som avser ett urval av uppgiftslämnare, bör av samma skäl analyseras i vad mån urvalet kan göras mindre. Det kan framhållas att urvalsmetodik ger besparingar inte bara på uppgiftslämnarsidan utan också i fråga om myndigheternas kostnader i samband med uppgiftskravens genomförande. Många undersökningar skulle bli mycket

kostnadskrävande i form av totalundersökningar och kanske av den anledningen omöjliga att genomföra. En urvalsundersökning kan ge information av högre kvalitet än en totalundersökning. Lämnade uppgifter kan i regel kontrolleras bättre och den insamlade myndigheten kan lägga ner större ansträngningar på att fordra in uppgifterna. Det procentuella bortfallet blir därmed mindre vid urvalsundersökning än vid totalundersökning. Dessa skäl för en urvalsundersökning är självfallet starkare ju större undersökningspopulationen är och ju mindre administrativa resurser myndigheten kan disponera för kontrolländamål m. m. Härtill kommer att en urvalsundersökning i regel kan genomföras avsevärt mycket snabbare än en totalundersökning.

Som nämnts finns olika urvalsmetoder. Ett exempel på SCB:s användning av s. k. stratifierat urval kan hämtas från finansstatistiken för företag avseende år 1973. Företag med minst 50 anställda samt stats- och kommunägda företag (med vissa undantag) totalundersöktes. Övriga företag urvalsundersöktes. Hur urvalet begränsade uppgiftslämnandet inom olika näringsgrenar och storleksgrupper framgår av tabell 13. Totalt sett innebar denna begränsning att endast ca 9 000 av totalt ca 87 000 företag i populationen (bolagssektorn) behövde lämna uppgifter.

Tabell 13 Urvalskonstruktion i SCB:s finansstatistik 1973

Ägarkategori	Näringsgren (SNI-kod)	Storleksgrupp (Antal anställda)	Antal objekt i	
			Brutto- population	Urval
Privat	Jordbruk, skogsbruk, jakt o fiske (SNI 1)	0-19	1 199	82
		20-49	106	72
		50-	55	55
		0-	1 660	209
	Gruvor o mineralbrott (SNI 2)	0-19	300	51
		20-49	42	32
		50-	22	22
		0-	364	105
	Tillverknings- industri (SNI 3)	0-19	12 651	622
		20-49	2 386	555
		50-	2 165	2 165
		0-	17 202	3 342
	El-, gas-, värme- o vattenverk (SNI 4)	0-19	571	106
		20-49	21	21
		50-	20	20
		0-	612	147
	Byggnads- industri (SNI 5)	2-19	5 787	164
		20-49	1 080	211
		50-	535	535
		0-	7 402	910
	Parti- handel (SNI 61)	0-19	10 096	239
		20-49	768	94
		50-	455	455
		0-	11 319	788

Tabell 13 (forts.)

Ägarkategori	Näringsgren (SNI-kod)	Storleksgrupp (Antal anställda)	Antal objekt i	
			Brutto- population	Urval
Detalj- handel (SNI 62)	0-19		13 793	208
	20-49		675	116
	50-		356	356
	0-		14 824	680
Restaurang- o hotellrörelse (SNI 63)	0-19		1 839	49
	20-49		217	76
	50-		111	111
	0-		2 167	236
Samfärdsel (SNI 71)	0-19		4 602	416
	20-49		421	200
	50-		231	231
	0-		5 254	847
Fastighets- förvaltning, uppdrags- verksamhet (del av SNI 8)	0-19		16 824	405
	20-49		364	122
	50-		197	197
	0-		17 385	724
Tjänster (del av SNI 9)	0-19		6 860	157
	20-49		237	105
	50-		102	102
	0-		7 199	364
Summa	0-19		74 822	2 499
	20-49		6 317	1 604
	50-		4 249	4 249
	0-		85 388	8 352
Statlig		0-	143	143
Kommunal		0-	1 255	437
Summa (bolag)		0-	86 786	8 932

Ett annat exempel på urval är det s. k. tvåstegsurval som tillämpas av SPK vid vissa undersökningar i detaljhandeln. Vid undersökningarna dras företagen ur SPK: s butiksregister, vilket täcker ett urval kommuner. Ett tredje exempel är det urval som har tillämpats i fråga om vissa uppgifter på tandvårdsräkningarna. Dessa lämnas av tandläkare till försäkringskassan för utbetalning av tandvårdsersättning enligt den allmänna tandvårdsförsäkringen. Enligt RFV: s anvisningar var tandläkare skyldiga att på tandvårdsräkningen redovisa använd behandlingstid för varje behandlingstillfälle under tiden januari t. o. m. maj 1975. Uppgifterna bearbetades statistiskt och användes för att följa upp utfallet av tandvårdstaxan. Skyldigheten att ange behandlingstiden begränsades på initiativ av Tandläkarförbundet till att gälla för ett urval av tandläkare. Urvalet konstruerades så att man slumpmässigt drog ett antal dagar i månaden. Tandläkare födda på dessa dagar skulle lämna uppgift om behandlingstid. Urvalet omfattade totalt en tredjedel (ca 1 300) av

privattandläkarna och en fjärdedel (ca 500) av tjänstetandläkarna.

Inom SCB tillämpas en metod för samordning av företagsurvalen. En urvalssamordning kan i princip ske positivt eller negativt. Positiv urvalssamordning innebär att man tar med samma företag i flera statistikgrenar för att statistiken skall bli mer jämförbar. Negativ urvalssamordning mellan två statistikgrenar innebär att företag som är med i den ena statistikgrenen utesluts ur den andra för att man därmed skall erhålla en jämnare fördelning av uppgiftslämnandet. Urvalssamordningen, som f. n. omfattar 31 statistikgrenar, är inriktad på negativ urvalssamordning mellan blocken "finansiell statistik" (finansstatistik, investeringsenkäter, likviditetsstatistik m. m.), "arbetsmarknadsstatistik" (löne- och sysselsättningsstatistik) och "produktionsstatistik" (leverans-, lager- och omsättningsstatistik m. m.) men på positiv samordning inom dessa block. Urvalet för konjunkturinstitutets konjunkturbarometer avseende industri och byggnadsverksamhet ingår i denna samordning. Det kan vidare nämnas att man inom SPK och SCB har tagit upp frågan om möjligheterna att negativt samordna urvalen för de prisinsamlingar som de båda myndigheterna gör varje månad i anslutning till prisövervakningen (SPK) resp. beräkningen av konsumentprisindex (SCB). Detta förutsätter emellertid att man först löser vissa samordningsfrågor mellan SCB: s centrala företagsregister och SPK: s butiksregister.

Som har framgått tillämpas urvalsmetodik vid statistiska undersökningar av olika slag. Den bör i möjligaste mån användas också i fråga om uppgiftskrav för tillsyns- och kontrollverksamhet. Sålunda kan en kontroll (t. ex. vid taxeringsrevision) av företagen i en viss bransch, region etc. inledas med att man granskar och vidtar administrativa åtgärder beträffande ett urval av företag. Resultatet av granskningen kan vidare ge underlag för bedömning huruvida och på vad sätt en fortsatt kontroll av branschen skall bedrivas.

11.10 Aviserings- och redovisningstidpunkter

I nedanstående figur illustreras den ideala tidsföljden för aviseringen och företagets arbete i samband med sådana uppgiftskrav, enligt vilka företagen vid slutet av en mätperiod (redovisningsperiod) skall lämna uppgifter om inkomst, produktion eller andra "flöden" under perioden. Med aviseringstidpunkt avses den tidpunkt när företagen tillhandahålls blanketter och anvisningar angående uppgiftskravet eller på annat sätt får uppgiftskravet preciserat för sig.

Företagens uppgiftslämnararbete underlättas givetvis om tidpunkten för aviseringen av nya eller ändrade uppgiftskrav ligger före mätperiodens början såsom figuren visar. Företagen får då tid att lägga upp systematiska rutiner i vilka data registreras löpande under mätperioden och sammanställs på ett sätt som är anpassat till uppgiftskravet. En så tidig avisering är ovanlig. Det vanliga är att blanketter och anvisningar inte finns tillgängliga förrän under eller efter mätperiodens slut. Industriverkets tidigare nämnda enkät till slakteriindustrin, som avsåg förhållanden under 1970–1973, sändes t. ex. ut under år 1974. En avisering i efterhand av tillfälliga eller nytillkomna permanenta uppgiftskrav torde oftast innebära att företagen efter (den första) mätperiodens slut får räkna igenom verifikationer och annat grundmaterial i bokföringen i stället för att lägga upp systematiska rutiner för en fortlöpande datafångst.

En tidig avisering har inte samma betydelse för uppgiftslämnararbetet när det gäller en upprepad datainsamling som i övrigt eftersom företagen har möjlighet att efter hand anpassa de interna rutinerna till permanenta krav. En förutsättning för anpassningen är emellertid att företagen görs medvetna om att uppgiftskraven återkommer med jämna mellanrum eller i vissa situationer. Tidig avisering av ändringar i permanenta krav är väsentlig för att nå snabb genomslagskraft för nya bestämmelser i fråga om uppgiftslämnande. Det är vidare lämpligt att nytillkomna företag i populationen för ett permanent krav aviseras i god tid inför en datainsamlingsomgång. Därigenom kan de snabbare nå samma nivå som övriga företag i fråga om kvaliteten i lämnade uppgifter m. m. Beträffande uppgiftskrav som avser tidsbegränsade tillstånd kan en avisering ske i den formen att företagen ges en påminnelse en tid innan deras tillstånd löper ut.

En avisering före mätperiodens början i fråga om nya eller ändrade krav gör det som sagt möjligt för företagen att skapa mer rationellt upplagda arbetsrutiner för fångst och registrering av de data, som skall ställas samman för extern redovisning. Behovet av tidig avisering är särskilt påtagligt när företagen använder maskinella metoder för den interna registreringen eller anlitar bokföringsbyråer eller dataserviceföretag.¹ Det behövs då mycket god tid för att ansluta rutinerna till myndigheternas uppgiftskrav genom bl. a. systemarbete, datorprogrammering, registeruppläggning och rutintester. Vid bedömningen av aviseringstidpunktens betydelse måste man enligt utredningens mening även beakta att ett uppgiftslämnande inte ingår som något naturligt led i ett företags verksamhet utan endast genom särskilda åtgärder kan fås att i lägre eller högre grad ansluta till denna. Möjligheterna härtill kan dessutom variera från bransch till bransch eller från företag till företag. Säkert är emellertid att en avisering av ett uppgiftskrav i god tid före den period för vilken uppgifter skall lämnas alltid innebär fördelar för uppgiftslämnarna. När aviseringen av olika skäl måste ske under eller efter utgången av redovisningsperioden bör övervägas i vilken mån detta kan kompenseras genom att även redovisningstidpunkten senareläggs.

En senareläggning av redovisningstidpunkten ökar företagens möjlig-

¹ I bilaga 4 lämnas vissa uppgifter om ADB-tekni-
kens användning i den
svenska industrin.

heter att internt utjämna arbetsbelastningen. En sådan förskjutning kan göras generellt för samtliga företag eller genom att enskilda företag efter ansökan beviljas uppskov med uppgiftslämnandet. För vissa uppgiftskrav gäller att rapportering skall ske viss tid efter det att en åtgärd har vidtagits eller en händelse inträffat. För sådana uppgiftskrav bör övervägas att förlänga tidsfristen i syfte att underlätta uppgiftslämnandet. En annan lösning kan vara att låta företagen rapportera de händelser som inträffat under en tidsperiod först vid slutet av perioden. Detta kan möjliggöra uppläggning av mera systematiska rutiner för registrering och rapportering.

Ett exempel på hur en föreslagen redovisningstidpunkt har senarelagts är följande. Enligt prop. 1968:100 med förslag till förordning om mervärdeskatt skulle deklaration och inbetalning av mervärdeskatt ske inom 18 dagar efter utgången av varje redovisningsperiod, dvs. inom samma tid som då gällde i fråga om den allmänna varuskatten. Vid riksdagens behandling av ärendet framfördes motionsyrkanden om förlängning av denna tid till 48 dagar efter redovisningsperiodens utgång. Härvid åberopades behovet av ytterligare tid med hänsyn till att mervärdeskattedeklarationerna skulle komma att vara definitiva och inte – såsom de preliminära varuskattedeklarationerna – i efterhand kunna rättas genom justeringsuppgifter. Vidare påtalades att den korta tiden skulle omöjliggöra ett mer rationellt utnyttjande av ADB-system och bokföringsbyråer. Bevillningsutskottet stannade i sitt **betänkande** (1968:45) vid att föreslå en förlängning av inbetalningstiden till 35 dagar, vilket också blev riksdagens beslut (rskr. 1968:294). Som skäl för förlängningen framhöll utskottet bl. a. att den tillgodosåg önskemål av redovisningsteknisk art.

11.11 Blanketter och anvisningar

Utformningen av blanketter (eller bestämmelser om postutseende m. m. när redovisning skall ske på magnetband e. d.), anvisningar och missiv har stor betydelse för uppgiftslämnarnas arbete och deras möjligheter att redovisa korrekta uppgifter. I följande punkter anges vad uppgiftslämnarna i allmänhet behöver informeras om.

1. Syftet med uppgiftskravet. Det är viktigt att uppgiftslämnarna får en fyllig presentation av hur uppgifterna skall användas och av vem. Exempelvis kan vid statistiska undersökningar i missivet citeras uttalanden av namngivna statistikanvändare om hur dessa använder statistiken och hur de bedömer nyttan av statistiken.
2. Definitioner av de begärda uppgifterna.
3. Kravet på precision vid beräkning av mätvärden.
4. Exempel på ifylld blankett.
5. Exempel på hur beräkningar kan göras och vilket underlag i form av verifikationer m. m. som normalt kan användas.
6. Huruvida uppgiftslämnandet är obligatoriskt. Lagrum anges i så fall. Om enbart vissa uppgifter är frivilliga bör detta klart anges.

7. Huruvida lämnade uppgifter är sekretesskyddade. Lagrum anges i så fall.
8. Vilka övriga myndigheter som skall ta del av lämnade uppgifter och skälen härför.
9. Huruvida uppgiftskravet återkommer med jämna mellanrum och när i så fall nästa uppgiftsinsamling planeras ske.
10. När och var uppgifterna skall lämnas.
11. Huruvida uppskov med uppgiftslämnandet kan erhållas och formerna för ansökan om detta.
12. Ändringar i uppgiftskravet sedan föregående datainsamling gjordes.
13. Hänvisning om var uppgiftslämnaren kan få kompletterande muntlig rådgivning angående uppgiftskravet.
14. Uppgiftslämnarens möjligheter att få sig tillsänt eller på annat sätt ta del av uppgiftsinsamlingens resultat.

Språket i blanketter, anvisningar och missiv bör vara så enkelt och lättfattligt som möjligt utan att man gör avkall på kravet att den grundläggande författningstexten skall ges en korrekt tolkning. Vidare bör blanketter och anvisningar vara redigerade på ett överskådligt, lättläsbart och logiskt sätt. Exempelvis kan flödesplaner och beslutstabeller användas för att beskriva regler på ett sådant sätt att rutinutformning och planering för utnyttjandet av ADB underlättas.

En blankett bör vara så utformad i fråga om radavstånd m. m. att den lätt kan fyllas i med hjälp av skrivmaskin. När fråga är om permanenta uppgiftskrav bör ändringar i anvisningar och blanketter markeras särskilt vid varje uppgiftsinsamling så att uppgiftslämnarna ev. kan underlåta att studera de oförändrade delarna av anvisningarna. Det kan vara lämpligt att förtryckning sker av uppgifter som tidigare har lämnats av det enskilda företaget. Sådan förtryckning sker för närvarande bl. a. inom SCB: s årliga industristatistik. Inom vissa kortperiodiska statistikgrenar används s. k. skyttelblanketter. Detta innebär att samma blankett vandrar fram och tillbaka mellan SCB och företagen, varvid blanketten successivt fylls på med nya uppgifter. Detta ger samma effekt som förtryckning, eftersom företagen lätt kan se vilka uppgifter som tidigare har lämnats.

Uppgiftslämnaren bör tillhandahålla flera exemplar av samma blankett och uppmanas att behålla ett "arbetsexemplar" av blanketten. Detta kan underlätta arbetet vid nästa uppgiftsinsamling. Arbetsexemplaret kan vidare tjäna som underlag om andra myndigheter skulle komma att begära samma eller liknande uppgifter. Om blanketter och anvisningar sänds till uppgiftslämnarna bifogas lämpligen ett svarskuvert med adressaten påtryckt.

Vid utformningen av ett uppgiftskrav bör uppmärksammas att företagen ges möjligheter till kompletterande muntlig rådfrågning. Det kan nämnas att näringslivets organisationer ger medlemmarna viss konsultation och service i fråga om uppgiftslämnandet.

11.12 Åtterrapportering

När lämnade uppgifter utgör underlag för beslut rörande det enskilda företaget får företaget i regel information om detta beslut. En deklARATION och en tillståndsansökan motsvaras således av besked om debiterad skatt resp. huruvida tillståndet har beviljats eller ej. När det gäller uppgifter som ligger till grund för statistik blir resultatet av uppgiftsbearbetningen anonyma siffersammanställningar som publiceras i statistiska meddelanden, utredningsrapporter, betänkanden o. d. Den enskilde uppgiftslämnaren är ofta omedveten om detta resultat av hans eget och andras uppgiftslämnande och har kanske inte insikt i hur resultatet i det särskilda fallet kan vara av värde även i hans egen verksamhet. Detta leder lätt till att hans motivation att lämna korrekta och fullständiga uppgifter blir låg.

Åtgärder varigenom uppgiftslämnaren upplyses om hur resultatet av uppgiftslämnandet publiceras och hur detta eventuellt kan användas för hans egna ändamål förenklar givetvis inte uppgiftslämnandet men kan öka motivationen härför och få det att kännas mindre betungande. I en sådan upplysningsverksamhet från myndigheternas sida bör också beaktas möjligheten att tillsända uppgiftslämnarna material som är av särskilt intresse för dem. En sådan återrapportering kan grundas på beställningar som uppgiftslämnarna ges tillfälle att göra i samband med uppgiftslämnandet. Exempel på modeller för återrapportering finns i redogörelsen för SCB: s företagsstatistik (bilaga 2).

11.13 Sammanfattande synpunkter

Metoderna för att underlätta uppgiftslämnandet kan sammanfattas i följande punkter:

- provundersökningar och andra kontakter med företagen,
- nedskärning av antalet uppgifter,
- samutnyttjande av uppgifter från företagen,
- förlängning eller överhoppning av mätperioder,
- färre mättidpunkter,
- enklare beräkningsmetoder,
- lägre precision i mätvärden,
- central omräkning,
- samordning av terminologi och begreppsdefinitioner samt anpassning till företagens praxis,
- (snävare) avgränsning av förutsättningarna för uppgiftsplikt,
- differentiering av förutsättningar för uppgiftsplikt,
- (snävare) avgränsning av uppgiftslämnarpopulationen,
- anpassning av uppgiftskravet till olika delpopulationer,
- (minskat) urval av uppgiftslämnare,
- tidigare aviseringstidpunkt,
- senare redovisningstidpunkt,

- förbättringar av blanketter och anvisningar,
- återrapportering och andra motivationshöjande åtgärder.

Gemensamt för alla uppgiftskrav är att de skall vara så avvägda att de ger den information som behövs i ett visst syfte. Syftet med informationen kan vara att ge underlag för tillämpning av beskattningsregler eller t. ex. för en statistisk sammanställning, som skall användas av en myndighet i dess tillsyns- eller planeringsverksamhet. Uppgiftskraven skall vidare i olika avseenden vara så utformade att de leder till minsta möjliga besvär för uppgiftslämnarna vid uppfyllandet av kraven. Härför fordras bl. a. att blanketter, missiv och anvisningar är utformade på ett klart och lättbegripligt sätt. Bl. a. skall terminologi och begreppsdefinitioner i möjligaste mån stämma överens med vad som tillämpas av uppgiftslämnarna.

Att ett uppgiftskrav är rätt avvägt innebär också att inte fler eller mer detaljerade uppgifter begärs eller fler företag besväras än som är befogat med hänsyn till syftet med uppgiftsinhämtandet. Här möter problemet att i det särskilda fallet avgöra hur uppgiftskravet skall avvägas för att ge just den information som fordras för att syftet skall tillgodoses. Ett annat och ofta större problem är att undvika att som grund för ett uppgiftskrav – det må vara i form av författningsbestämmelser eller önskemål om information för ett eller annat ändamål – ställa anspråk på uppgiftsskyldighet som föranleder större kostnader än nytta.

För att ett uppgiftskrav skall kunna ges en avvägning och utformning, som svarar mot vad här sagts, krävs i större eller mindre utsträckning tillämpning av de beskrivna metoderna. Dessa får inte ses som skilda från varandra utan skall sammantagna prövas vid avvägningen av uppgiftskravet. Att så sker är nödvändigt inte bara med tanke på att uppgiftskravet skall få en för uppgiftslämnarna lämplig utformning. Ett beaktande av de olika metoderna är minst lika viktigt för att uppgiftsinhämtandet skall få den utformning som är motiverad med hänsyn till uppgifternas betydelse som underlag för beslut m. m. och myndigheternas kostnader för deras inhämtande och användning.

Från här angivna synpunkter finns det inte anledning att framhålla en metod framför en annan. Vad utredningen vill betona är att samhällets behov av information har kommit att bli så stort att man vid överväganden om och utformning av uppgiftskrav måste vara beredd att ta långtgående hänsyn till företagens samlade kostnader och besvär för fullgörandet av uppgifts- och uppbördsskyldigheten. Noggranna prövningar av möjligheterna att underlätta uppgiftslämnandet måste göras vid utformningen av nya och översyn av befintliga uppgiftskrav. Sådana översyner bör göras regelbundet. De myndigheter som hämtar in uppgifter och närmast står för uppgiftskravens detaljutformning bör ha blicken öppen för möjliga begränsningar och förenklingar, även om de kräver ändring eller upphävande av gällande bestämmelser. Detta gäller särskilt när fråga är om reformer som kan ske utan att grunderna för lagstiftningen på området ändras eller myndighetens behov av information blir otillräckligt tillgodosett. Härför förutsätts bl. a. att myndig-

heterna skaffar sig insikt om de problem som kan vara förenade med uppgiftslämnandet och klargör i vilken mån företagens besvärigheter sammanhänger med tillämpningen av viss bestämmelse.

I kapitlet har också berörts vissa åtgärder som kan vidtas på företagssidan för att underlätta uppgiftslämnandet. Det enskilda företaget kan analysera uppgiftskraven och förbereda uppgiftslämnandet bl. a. genom en anpassning av interna informationsrutiner till de externa kravens periodicitet, innehåll etc. Vidare kan företaget fästa myndigheternas uppmärksamhet på de svårigheter som kan vara förenade med uppgiftslämnandet och ge förslag till förändringar — inte minst i samband med provundersökningar. För företagssektorn i stort kan utarbetandet av generella kontoplaner och handledningar av olika slag medverka till att myndigheternas uppgiftsinhämtande och företagens uppgiftslämnande underlättas.

12 Vissa lagstiftningsfrågor m.m.

12.1 Framförhållning i lagstiftningen, m. m

Den redogörelse för metodiken vid utformningen av uppgiftskrav som har lämnats i kapitel 11 har närmast avsett en tillämpning hos de myndigheter som står som inhämtare av uppgifterna. Frågan hur uppgiftsinhämtandet med beaktande av dessa metoder skall avvägas med tanke på uppgiftslämnarna bör dock självfallet beaktas på alla nivåer i den beslutsprocess som föregår ett uppgiftskravs slutliga utformning. Betydelsen av att bestämmelser som leder till ett uppgiftsinhämtande utformas med tillbörlig hänsyn till uppgiftslämnarna bör uppmärksammas i utredningsdirektiv, betänkanden, remissyttranden och propositioner.

Vikten av att uppgifts- och uppördsskyldigheten ägnas uppmärksamhet på lagstiftningsstadiet, så att man från början i möjligaste mån undviker för företagen betungande lösningar, understryks av det förhållandet att uppgiftsinhämtandet till helt övervägande del är knutet till bestämmelser i lagar och förordningar, som ger en relativt detaljerad grund för uppgiftskravens utformning. Av de primäruppgifter (blanketter e. d.) som under år 1971 kom in till myndigheterna från företagen avsåg sålunda ca 90 % uppgifter i fråga om direkta och indirekta skatter, tullar och socialförsäkringsavgifter. På dessa primäruppgifter belöpte vidare ca 75 % av de deluppgifter som fordrades in det året. Som jämförelse kan nämnas att de till SCB inkomna primäruppgifterna uppgick till ca 3 % av det totala antalet primäruppgifter och att ca 17 % av samtliga deluppgifter var att hänföra till SCB:s primäruppgifter.

Utredningen vill särskilt framhålla att man på lagstiftningsstadiet så långt möjligt bör klargöra på vilket sätt och i vilken omfattning ett uppgiftslämnande följer med en författning som är under utarbetande. Redan under utredningsarbete till grund för lagförslag bör därför åtminstone utkast göras till de blanketter som skall användas i samband med uppgiftsinhämtandet och formerna för uppgifternas lämnande och användning belysas. Först därmed får man en sådan insikt och överblick beträffande konsekvenserna av lagstiftningens tillämpning att det blir klart vilka särskilda arbetsuppgifter som kommer att åläggas uppgiftslämnarna genom bestämmelserna. Det kan också finnas anledning att belysa i vilka hänseenden andra bestämmelser eller grunder än de föreslagna måste förutsättas för att besväret med uppgiftslämnandet skall minskas. En

analys i förväg av administrativa konsekvenser är särskilt betydelsefull när författningen inte kan utfärdas förrän viss tid förflutit efter ingången av den period som uppgifter avser eller tiden mellan författningens utfärdande och ikraftträdande blir kort. Myndigheternas administrativa rutiner blir därmed så förberedda att inte någon längre tid behöver förflyta innan företagen får erforderlig information och anvisningar angående vad som krävs för att uppgiftsskyldigheten skall kunna fullgöras på ett tillfredsställande sätt.

I varje lagstiftningsarbete bör en riktpunkt vara att författningar eller ändringar i dessa skall vara utgivna vid sådan tidpunkt att myndigheterna får erforderlig tid att bl. a. utarbeta blanketter och anvisningar och företagen ges möjligheter att före redovisningsperiods början göra sådana ändringar i de interna rutinerna att begärda uppgifter kan tas fram på ett enkelt och effektivt sätt. Behovet av god framförhållning i lagstiftningsarbetet blir allt större ju vanligare ADB blir inom företagssektorn eftersom denna teknik oftast kräver god tid för bl. a. programmering. Utan en god framförhållning riskeras vidare att sökt information inte längre finns kvar i maskinläsbar form.

Utredningen vill även ta upp frågan om på vilket sätt och i vilken omfattning skyldighet för företagen att lämna uppgifter till olika myndigheter bör regleras i författning. Av särskilt intresse är härvid de myndighetsområden som avser planerings- eller tillsynsverksamhet och verksamhet av det slag som bedrivs hos SCB.

Det kan konstateras att myndigheterna på dessa områden vanligen ges stort utrymme att själva bedöma i vilken utsträckning uppgifter till grund för myndigheternas bedömningar och planering skall hämtas in. Det finns sålunda författningar enligt vilka företagen vid risk av böter eller vitesföreläggande har att lämna de uppgifter som myndigheten finner erforderliga för visst ändamål. I regel innehåller dock författningarna en uppräknning av de uppgifter eller uppgiftsslag som myndigheten äger infordra. Dessa bestämmelser är emellertid oftast så allmänt formulerade att myndigheterna ges vida marginaler att bestämma hur informationsbehovet skall täckas. Myndigheterna får också i allmänhet själva bedöma i vilken utsträckning företagsgrupper eller enstaka företag skall åläggas att lämna uppgifter. Exempel finns dock på författningar som preciserar vilka uppgifter som skall redovisas, vilka perioder redovisningen skall gälla och vid vilken tidpunkt uppgifterna skall insändas. Denna metod för att ange uppgiftsskyldigheten synes framför allt komma till användning när myndigheternas behov av vissa särskilda uppgifter kan fastställas för en längre tidrymd eller när det är fråga om enstaka undersökningar för vilka det är möjligt att relativt bestämt ange vilka uppgifter m. m. som behövs.

Utredningen har funnit att man inte torde kunna ge några mer bestämda anvisningar för hur bestämmelser om skyldighet att lämna uppgifter bör utformas. Utredningen anser sig dock kunna uttala att det i regel torde få bedömas vara till uppgiftslämnarnas fördel att i författning så noggrant som möjligt anges vilka uppgifter företagen är skyldiga att lämna och vad som i övrigt är att beakta angående uppgifternas

redovisning, t. ex. tidpunkten för uppgifternas insändande och de perioder uppgifterna skall avse. Med beaktande härav får man i praktiken skilja mellan fall i vilka det är möjligt att på alla väsentliga punkter ange i vilka avseenden och när uppgiftsskyldigheten skall fullgöras och fall där förhållandena är sådana, att tillämpning av uppgiftsplikten bör förutsätta en anmodan från myndigheten och att denna själv får närmare bedöma hur och i vilken utsträckning uppgiftsskyldigheten skall tas i anspråk.

12.2 Obligatoriskt och frivilligt uppgiftslämnande

Myndigheternas uppgiftsinhämtande grundas inte alltid på bestämmelser enligt vilka företagen är skyldiga att lämna uppgifterna. Myndigheterna fyller nämligen sitt informationsbehov till viss del genom enkäter för vilka uppgiftsplikt inte kan åberopas. De sänds ut under förutsättning att företagen ändå medverkar. Även detta uppgiftsinhämtande framstår dock som motiverat. Såvitt utredningen har kunnat finna rör det sig om uppgifter, som skall belysa förhållanden om vilka myndigheterna förutsätts skola ha kännedom enligt gällande instruktioner eller grunderna för myndigheternas verksamhet. Uppgifter begärs utan uppgiftsplikt exempelvis när de behövs för planläggning av ett uppgiftskrav eller för tillfälliga undersökningar som bl. a. görs av statliga kommittéer. Det uppgiftslämnande som sker på frivillig väg representerar helt naturligt en mycket liten del av företagens uppgiftslämnande till myndigheterna. Av de ca 49 milj. primäruppgifter, som företagen enligt den gjorda kartläggningen sände in till myndigheterna under år 1971, var det endast ca en procent som inte grundades på uppgiftsplikt.

Utredningen har funnit att det inte generellt kan bestämmas vilket slags uppgiftsinhämtande, som bör förenas med uppgiftsplikt, och vilket slags uppgiftsinhämtande som bör baseras på företagets medverkan utan att uppgiftsplikt föreligger. Visst uppgiftslämnande är dock av sådant slag att det inte synes böra förenas med det påtryckningsmedel som uppgiftsplikten utgör. Uppgiftslämnande som innebär redovisning av uppgiftslämnarens mer eller mindre subjektiva värderingar och bedömningar torde sålunda böra inhämtas utan uppgiftsplikt.

En intressant form av uppgiftsplikt är den som har valts i exempelvis lagen (1972: 826) om uppgiftsskyldighet i vissa planeringsfrågor. Enligt denna lag är näringsidkare skyldig att efter anmodan till länsstyrelse översiktligt redovisa den väntade ekonomiska utvecklingen av verksamheten samt planerade eller väntade utvidgningar eller inskränkningar i produktionen, sysselsättningen eller driften. Om denna skyldighet inte fullgörs får länsstyrelsen vid vite kalla näringsidkaren till överläggning.

De synpunkter som utredningen har redovisat i kapitel 11 beträffande uppgiftskravens avvägning och utformning har i första hand avsett uppgiftskrav som är förenade med uppgiftsplikt, dvs. skyldighet att lämna uppgifter vid äventyr av straffpåföljd eller med risk att uppgifterna infordras i samband med vitesföreläggande. Ett uppgiftskrav bör givetvis vara särskilt noggrant avvägt när uppgiftsplikt föreligger. Uppgiftslämnar-

na bör kunna se uppgiftsplikten som en garanti för att det finns ett dokumenterat väsentligt behov av uppgifterna och att uppgiftskravet har den avgränsning som är möjlig att åstadkomma med utgångspunkt i att uppgifterna skall lämnas på föreskrivet sätt av de företag som omfattas av uppgiftskravet.

Även ett uppgiftskrav utan uppgiftsplikt bör självfallet avvägas och utformas så att det inte blir mer omfattande än som är nödvändigt med hänsyn till syftet med uppgiftsinsamlingen och acceptabelt med tanke på företagens kostnader och besvär för uppgiftslämnandet. Det förhållandet att uppgiftsplikt inte föreligger kan emellertid få konsekvenser i fråga om ett uppgiftskravs utformning. Här om vill utredningen anföra följande.

I den kritik som har riktats mot myndigheternas uppgiftsinhämtande synes skillnad inte ha gjorts mellan uppgiftslämnande som är förenat med uppgiftsplikt och uppgiftslämnande som förutsätts ske utan att uppgiftsplikt föreligger. Detta torde delvis bero på att företagen i allmänhet inte har lagt någon särskild vikt vid om en myndighets enkät varit förenad med uppgiftsplikt eller inte. Enkäterna har oberoende härav setts som en begäran om uppgifter som bör lämnas på sätt och inom tid som myndigheterna har angett. Det är emellertid ganska tydligt att en förändring har inträtt på senare tid. De ökade krav på uppgiftslämnande som företagen ställs inför och som har stöd i ett likaledes ökat antal författningar som föreskriver uppgiftsplikt synes förstärka en uppfattning att enkäter, som görs utan att uppgiftsskyldighet kan åberopas, är av mindre betydelse för myndigheterna och därför kan ägnas mindre uppmärksamhet. Det finns tecken som tyder på att uppgiftsinhämtande som baseras på företagets frivilliga medverkan kan bli allt mindre användbart.

Med uppgiftskrav som inte är förenade med uppgiftsplikt riskerar man förseningar, svarsbortfall och kvalitetsbrister. Detta är till nackdel inte bara för den uppgiftshämtande myndigheten genom att undersökningen inte får den användbarhet som har avsetts. En undersökning utan uppgiftsplikt för företagen kan med hänsyn till risken för dylika brister inte alltid läggas upp på samma "snäva" sätt som en undersökning som grundas på uppgiftsplikt för företagen.

Bedömningen huruvida ett uppgiftsinhämtande i visst syfte bör ske med uppgiftsplikt för företagen ankommer i första hand på lagstiftaren. På lagstiftningsstadiet kan det dock i allmänhet göras endast en mer allmän bedömning, särskilt när det gäller författningar som måste begränsas till att ange de uppgiftsslag för vilka myndigheterna skall kunna begära redovisning. I sådana fall där uppgifterna specificeras och det av bestämmelserna i författningen i stort sett följer hur uppgiftskravet skall utformas får däremot förutsättas att i samband med författningens tillkomst ingående prövas att uppgiftskravet fyller de anspråk som bör ställas med hänsyn till att uppgiftsplikt föreligger. En sådan prövning på lagstiftningsstadiet bör göras också när en myndighet påkallar bestämmelser om uppgiftsplikt i fråga om något speciellt uppgiftskrav.

I de fall å andra sidan där en uppgiftsinhämtande myndighet har fått frihet att utforma uppgiftskraven ankommer det på myndigheten själv att

avgöra om och i vilken utsträckning av lagstiftaren lämnade möjligheter att föreskriva uppgiftsplikt bör utnyttjas. Förenas ett uppgiftskrav med uppgiftsplikt har myndigheterna att tillse att kravet får en särskilt noggrann avvägning.

Enbart den omständigheten att uppgifter är av sådant slag att de enligt viss författning kan införas får sålunda inte tas som skäl för att företag åläggs att lämna dem.

Företagen uppfattar sitt uppgiftslämnande som betungande. Underlåtenhet att lämna begärda uppgifter gäller naturligen i första hand sådana som inte omfattas av uppgiftsplikt. Begäran om uppgifter på frivillig väg måste därför ske med urskiljning och försiktighet och göras endast i den mån det är utrett och för berörda företag kan visas att uppgifterna har sådant värde i visst angivet avseende att en uppgiftsinsamling är motiverad. Särskilda krav ställs på att den som begär uppgifterna kan informera på ett övertygande sätt om behov och användning av dem.

13 Sekretess och samordning

13.1 Inledning

Frågan om det finns möjligheter att skapa en större samordning av myndigheternas uppgiftsinhämtande får ses mot bakgrunden av tillämpningen av sekretessbestämmelserna. Olika metoder för samordning av uppgiftsinhämtandet har tidigare berörts. Utredningen har sålunda i kapitel 7 redovisat hur en samordnande effekt kan erhållas genom inrättande av s. k. basregister. I kapitel 11 har vidare anvisats olika tillvägagångssätt för samutnyttjande även av sekretessbelagda uppgifter.

Som framhållits i kapitel 5 har indelningen på olika myndigheter av förvaltningens funktioner till följd att infordrade uppgifter får sin speciella sammansättning för varje myndighet. Utrymmet för att finna uppgifter som är av intresse för flera myndigheter blir därmed helt naturligt relativt begränsat, samtidigt som sekretessbestämmelserna är så övergripande att snart sagt varje övervägande om att låta flera myndigheter utnyttja ett och samma uppgiftsmaterial måste göras med beaktande av sådana bestämmelser.

Vid en bedömning av sekretessbestämmelsernas betydelse i fråga om samordningsmöjligheter kommer SCB i blickpunkten, eftersom de statistiska sammanställningar som SCB upprättar bygger på uppgifter som i större eller mindre utsträckning avspeglar förhållanden inom andra myndigheters verksamhetsområden och därför kan vara av intresse för dessa myndigheter. Myndigheternas möjligheter att få del av primärmaterial som har insamlats av SCB är emellertid ytterligt begränsade. SCB ställer sig nämligen regelmässigt avvisande med hänvisning till den risk för skada som ett utlämnande anses kunna medföra för uppgiftslämnarna eller med framhållande av att ett utlämnande skulle kunna leda till en försämring av statistikens kvalitet. SCB:s ställningstagande synes vanligen grundas på en kombination av dessa skäl. Farhågorna i sistnämnda hänseende torde främst sammanhånga med att uppgifterna har hämtats in enbart för statistiskt ändamål och att det därför anses kunna leda till misstroende och en minskad beredvillighet hos uppgiftslämnarna att delta eller korrekt besvara enkätfrågor om uppgifterna frigavs för andra ändamål. När SCB som skäl för att ej lämna ut uppgifter till annan myndighet framhåller skaderisk för uppgiftslämnarna synes detta vara att uppfatta så att risk för skada bedöms föreligga med hänsyn till att uppgifterna skall

användas i ett administrativt förfarande i vilket uppgiftslämnaren kan framstå som motpart till myndigheten.

Det bör framhållas att det nu sagda gäller myndigheternas möjligheter att ta del av SCB:s uppgifter om det enskilda företaget. Däremot kan SCB bidra till samordning genom att förse annan myndighet med statistiska sammanställningar som utformas genom specialbearbetningar av det statistiska primärmaterialet för att svara mot myndighetens särskilda önskemål. Likaså kan samordningsvinster uppnås om sekretessbestämmelserna tillåter SCB att utnyttja andra myndigheters administrativa material.

13.2 Utredningens bedömning

Den bakgrund som har tecknats i det föregående är med all tydlighet sådan att möjligheterna att underlätta uppgiftslämnandet för företagen genom mer generella åtgärder för samordning av myndigheternas uppgiftsinhämtande inte kan bedömas som särskilt stora. Redan överväganden om att öppna möjligheter för myndigheterna att få del av uppgifter som kan betecknas som basdata visar sig stöta på svårigheter på grund av det sekretesskydd som även insamlade uppgifter av detta slag ofta omfattas av.

Samordning i den meningen att flera myndigheter – eller myndighet och organisation – förenar sig om och helt eller delvis utnyttjar ett och samma uppgiftsmaterial synes få bygga på åtgärder som övervägs från fall till fall på sätt som har beskrivits och exemplifierats i kapitel 11. Såvitt utredningen har kunnat finna synes man därvid inte kunna förvänta sig större effekt genom att olika myndigheter i varandras uppgiftskrav söker leta upp enstaka gemensamma uppgifter eller likartade uppgifter som kan framstå som möjliga att i samråd jämka till överensstämmelse. En jämkning innebär dock fördelar för uppgiftslämnarna genom att dessa därmed kommer att ställas inför samma termer, begrepp och periodicitet i olika uppgiftskrav. Detta kan i sin tur leda till att företagen blir mer benägna att anpassa sina interna informationsrutiner till myndigheternas uppgiftskrav.

Mest rationellt och praktiskt från samordningssynpunkt är enligt utredningens mening att i första hand inrikta sig på lösningar, som innebär att samtliga uppgifter till ett uppgiftskrav kan tillhandahållas även annan på förhand bestämd myndighet. En sådan samverkan mellan olika myndigheter får större effekt i den mån den ena eller båda myndigheterna kan anpassa sina krav till den andras t. ex. vad gäller variabler, definitioner och populationer. Enligt utredningens bedömning når man därmed i någon mån fördelar av ett förfarande som skulle kunna tillämpas mer allmänt om man helt slopade sekretessen myndigheterna emellan. Förfarandet förutsätter överenskommelse av det slag som har träffats exempelvis mellan SCB och ÖEF beträffande industristatistiken eller att i författning ges bestämmelse om att uppgifterna får lämnas ut till vissa angivna myndigheter. Överenskommelse måste självfallet ske med beak-

tande av de sekretessbestämmelser som kan gälla. Vid en överenskommelse mellan en organisation inom näringslivet och en myndighet lägger sekretessbestämmelserna inte hinder i vägen för ett samutnyttjande när uppgifterna hämtas in av organisationen.

Utredningen har trots det sagda sökt bedöma om det inte finns vissa möjligheter att efter i bl. a. riksdagsmotioner angivna linjer och med tillbörligt beaktande av sekretessintressena ordna en central insamling av uppgifter som ett större antal myndigheter kan ha nytta av. Som framgått av redogörelsen för statskontorets överväganden om ett basregister bör som exempel på uppgifter av detta slag – bortsett från namn, adress och liknande – kunna nämnas verksamhetsställe och antal anställda. Man skulle i och för sig kunna tänka sig att i detalj undersöka i vilken utsträckning det ev. finns också andra uppgifter som skulle kunna samlas in och aktualiseras i sådan ordning att ett större antal myndigheter kunde begränsa sina uppgiftskrav i motsvarande mån. Utredningen har emellertid vid genomgången av uppgiftskraven inte kunnat se att det finns något underlag för att på sådant sätt minska företagens uppgiftslämnande. Utredningen anser att uppgiftsinhämtandet i princip avvägs och ordnas bäst genom att varje myndighet själv svarar för inhämtandet av de uppgifter som myndigheten anser sig behöva. Överväganden om samordnad uppgiftsinsamling får när det gäller andra basdata än namn, adress och liknande ta sikte på att göra till en myndighet lämnade uppgifter tillgängliga för en eller flera andra myndigheter när dessa i det särskilda fallet visar sig ha behov av uppgifterna.

Utredningen anser sig böra framhålla betydelsen av att myndigheterna vid sin bedömning av sekretessfrågor inte låter hänsynen till de uppgiftslämnande företagets intresse av sekretess gå längre än som är sakligt motiverat. Det är likaså betydelsefullt att möjligheterna till ett gemensamt utnyttjande av uppgifter från företagen inte begränsas till besvär för företagen genom en överbetoning av de nackdelar som ett utlämnande av uppgifter till myndighet kan medföra i fråga om de egna intressen som resp. myndighet har att bevaka. En större öppenhet myndigheterna emellan torde inte möta betänkligheter särskilt när det är fråga om uppgifter som viss myndighet har infordrat för statistiska ändamål och den myndighet, som önskar ta del av uppgifterna, avser att använda dem enbart för statistiska ändamål och själv äger infordra samma uppgifter. I allmänhet bör det inte heller möta betänkligheter att uppgifter som har insamlats för administrativa ändamål överlämnas till annan myndighet för framställning av statistik.

Enligt OSK:s förslag till lag om allmänna handlingar (se avsnitt 6.2) skall sekretess gälla också myndigheter emellan. I den mån föreskrifter om utlämnande av sekretesskyddade uppgifter till annan myndighet ges i lag eller förordning skall dock dessa gälla i stället för bestämmelser i den föreslagna lagen. Kommittén har velat öppna möjligheter till dylika särregler med hänsyn till uppkommande behov av rutinmässigt utbyte av sekretessbelagd information. Enligt kommitténs mening bör ett sådant utbyte alltid regleras i lag eller förordning.

Såvitt utredningen har kunnat finna skulle man med de bestämmelser

som OSK har föreslagit få goda förutsättningar för att reglera ett gemensamt utnyttjande av sådana sekretessbelagda uppgifter som kan visas vara av betydelse för flera myndigheter. Utredningen vill som exempel nämna möjligheten att ersätta nuvarande bestämmelser i 50 § sjätte och sjunde styckena taxeringslagen med föreskrift om i vilka fall och i vilken utsträckning uppgifter i självdeklaration får lämnas ut för sammanställning av statistik eller för andra särskilt angivna ändamål. Ett annat exempel är möjligheten att reglera utlämnande till andra myndigheter av sådana uppgifter i SCB:s centrala företagsregister som är sekretesskyddade. Det kan nämnas att en av SCB tillsatt arbetsgrupp för utredning av samordning och samarbete inom regionalstatistiken har behandlat behovet av en författningsmässig reglering av utbytet av företagsregisterdata mellan SCB och de regionala organen. SCB har i oktober 1975 hos regeringen hemställt om en sådan reglering.

14 SCB och företagen

14.1 Avvägningen av statistikproduktionen

Man får med hänsyn till de förhållanden som har redovisats i kapitel 8 konstatera att det inte är möjligt att ge något entydigt svar i fråga om vilken offentlig statistik som skall produceras och hur denna skall avvägas. Det är mot bakgrunden härav som man får se den efter förslag av 1956 års statistikkommitté valda lösningen att koncentrera den statliga statistikproduktionen till en myndighet, SCB. Därmed avsågs att skapa möjligheter för en smidig anpassning av statistiken efter de aktuella behoven och att nå en effektiv samordning och avvägning av statistikproduktionen till gagn för bl. a. uppgiftslämnarna. Koncentrationen har gjort SCB till en stor och allmänt känd uppgiftsinhämtare och därmed har naturligen följt att företagens klagomål över uppgiftslämnandets kostnader och besvär till stor del har kommit att gälla denna myndighet.

SCB:s uppgift att svara för huvuddelen av den löpande statliga statistikproduktionen innefattar svåra avvägningsfrågor. Å ena sidan står statistikanvändarnas mer eller mindre klart uttalade informationsbehov och å den andra kravet på att dessa behov nagelfars så att uppgiftslämnandet inte blir mer omfattande och medför större kostnader och besvär än som är försvarligt med hänsyn till den betydelse som informationen kan tillmätas. I avvägningen ingår att ta hänsyn till önskemål om kontinuitet och enhetlighet som kan finnas hos statistikanvändarna och uppgiftslämnarna.

Utredningen har tidigare lämnat en redovisning för olika metoder som enligt utredningens mening skall beaktas vid uppgiftskravens utformning. Det står klart att SCB representerar den fackkunskap som bör vara en garanti för att de möjligheter till begränsning och förenkling som dessa metoder ger blir tillvaratagna. Tillämpningen – och graden av tillämpning – av metoderna, t. ex. olika urvalsmetoder och central omräkning, speglar emellertid uppgiftshämtarens bedömning av å ena sidan informationsönskemålen och å andra sidan uppgiftslämnarkapaciteten. I vilken utsträckning uppgiftskraven kommer att begränsas genom användning av sådana metoder blir med andra ord bl. a. beroende av hur informationsbehovet har bedömts i olika avseenden.

Som utredningen ser dessa problem är det här fråga om avvägningar som det ankommer på SCB att göra med objektivitet i en neutral ställ-

ning mellan konsument- och uppgiftslämnarsidorna. Det har emellertid från företagarkåll uttalats att det är lättare att få gehör för önskemål som statistikkonsument än som uppgiftslämnare till statistiken. Detta förhållande bör enligt utredningens uppfattning utgöra ett observandum och leda till åtgärder som bl. a. förstärker företagssidans medverkan vid statistikproduktionens avvägning och uppläggning. Behovet av statistik är sådant att det ofrånkomligen leder till ett omfattande uppgiftsinhämtande från företagen. Ju mer behovet av uppgifter växer desto angelägnare blir det att både befintliga och nytillkommande uppgiftskrav avvägs med stort hänsynstagande till uppgiftslämnarna. Detta förutsätter en kritisk bedömning från SCB:s och statistikanvändarnas sida i fråga om syftet med och nyttan av den information som statistiken skall ge. Härvid behövs kraftfulla insatser för att få inblick i och kunskap om hur statistiken används.

14.2 Behovet av arbetsgrupper

I SCB:s verksamhet förekommer särskilda arbetsgrupper med representanter för SCB och statistikkonsumenter. Representanter för uppgiftslämnarna, främst då deras organisationer, ingår i en del av grupperna. Här kan anges expertgruppen för arbetsmarknadsstatistik med undergrupper, samarbetsgruppen för bostads- och byggnadsstatistik och referensgruppen för forskningsstatistik. För konsumentprisindexfrågor finns en särskild nämnd — indexnämnden. Grupperna sammanträder för genomgång av särskilt frågor som rör utbyggnad och utveckling av statistiken. Arbetsgrupperna utgör bl. a. en länk för uppfångning och kanalisering av konsumentbehov, men också uppgiftslämnarfrågor behandlas. Dessutom förekommer kontakter i annan ordning mellan SCB och konsument- och uppgiftslämnarsidan.

Utredningen anser att företagen bör representeras i nuvarande arbetsgrupper i större utsträckning än f. n. och att arbetsgrupper bör tillsättas av SCB inom statistikområden där det nu förefaller finnas luckor i detta hänseende. Arbetsgrupper med företagsrepresentanter bör således övervägas för vissa grupper av statistikgrenar, t. ex. industri- och bergverksstatistik, varustatistik, ekonomisk korttidsstatistik samt finans- och investeringsstatistik.

Utredningen bedömer det som värdefullt att grupperna är så sammansatta att problemen kommer upp till diskussion i närvaro av alla tre intressenterna: statistikkonsumenterna, företagen som uppgiftslämnare och SCB som statistikproducent. Härigenom kan konsumenterna lägga fram och motivera sina anspråk direkt inför företagssidans och denna för sin del förklara begränsningar och svårigheter som finns att tillmötesgå anspråken.

Arbetsgrupperna bör vara forum för diskussion av frågor om ny statistik eller ändring av statistik. Varje grupp skall kunna ta upp frågor om samordning av variabler, definitioner, periodicitet, m. m. inom gruppens arbetsområde och samordning av statistik inom gruppens område med statistik inom andra områden. Grupperna bör också

exempelvis kunna pröva om en statistikgren, den må ha funnits längre eller kortare tid, eller del därav är motiverad med hänsyn till kostnaderna för SCB och uppgiftslämnarna.

14.3 Samordning av uppgiftsinhämtandet

Enligt vad som sagts i avsnitt 8.4 finner utredningen det förståeligt om företag som har att lämna uppgifter till olika statistikgrenar får intrycket att uppgiftsinhämtandet inte är koordinerat. Utredningen har emellertid funnit att det bakom den till synes bristfälligt samordnade uppgiftsinsamlingen i allmänhet finns sakliga motiv. Vissa statistikgrenar skall användas för sådant ändamål att de bör avse arbetsställen medan andra bör gälla hela företaget. De uppgifter som inhämtas i korttidsstatistiken, som främst har karaktären av konjunkturdata, kan ofta uttryckas i grövre kategorier och färre variabler, avse större aggregat och mindre urval av företag än uppgifterna för den mer strukturbetonade och fullständiga årsstatistiken. Dessa två huvudslag av uppgifter baseras ofta på olika underlag i företaget och besvaras kanske också av olika organisatoriska enheter inom företaget. Årsstatistiken kan t. ex. i större utsträckning bygga på fullständiga bokslut. Dessa förhållanden begränsar i väsentlig grad möjligheterna att utnyttja korttidsdata i årsstatistiken. Däremot är årsstatistiken ofta urvals- och kontrollram för korttidsstatistiken. Det är vidare så att sysselsättningsvariabeln uttryckt i grova kategorier, i stor utsträckning används som kontrollvariabel i olika statistikgrenar. Det kan också vara så att mer generell statistik, t. ex. industrins leverans- och orderstatistik, kompletteras med mer branschspecifik statistik, avseende exempelvis produktionen av enstaka varor i en bransch.

Utredningen ser indelningen i statistikgrenar som en ämnesvis samordning av uppgiftsinhämtandet. I vilken utsträckning statistikgrensindelningen, som delvis är historiskt betingad, skymmer sikten för möjligheten att i större utsträckning samordna uppgiftsinhämtandet och använda uppgifterna för ett bredare statistiskt ändamål är svårt att bedöma. SCB har emellertid uppmärksamheten riktad på sådana samordningsfrågor, särskilt i anslutning till utvecklingen av det s. k. arkivstatistiska systemet (ARKSY). ARKSY innebär enligt den beskrivning som ges i SCB:s handbok att man får ett samordnat datainsamlingssystem och ett likaledes samordnat bearbetnings- och lagringssystem. Vidare sägs man få ett system för skiftande uttag av statistisk information.

Utredningen har inte ansett sig böra söka bedöma hur långt det är möjligt eller lämpligt att i praktiken utveckla ett system av detta slag. Utredningen ser SCB:s tankar på och omkring detta system främst som ett mer allmänt uttryck för strävanden att nå ökad samordning av statistikproduktionen och uppgiftsinhämtandet. En utveckling efter linjerna för ett ARKSY-system förutsätter med all tydlighet en kartläggning och en registrering av vilka uppgifter som samlas in. Som SCB har framhållit i sin redogörelse (bilaga 2) pågår inom SCB en uppbyggnad av en variabelkatalog. En sådan katalog över de uppgifter som samlas in torde

avsevärt öka förutsättningarna för att få den överblick som krävs för att kunna se samordningsmöjligheter. Utredningen anser det viktigt att SCB genom fortlöpande översyn och analyser av bl. a. likartade variabler och behovet av de olika uppgifterna till statistikgrenarna söker finna möjligheter att förenkla uppgiftslämnandet.

14.4 Myndigheternas samrådsskyldighet

Myndigheterna har enligt samrådsdirektivet (se avsnitt 8.5) att samråda med SCB i fråga om insamling av uppgifter till samt planering och produktion av statistik utom sådan som är av intresse enbart för den myndighet som utarbetar statistiken. Samråd skall också ske vid ändring av administrativt förfarande som är av betydelse för statistikproduktionen hos SCB.

Det kan emellertid i det särskilda fallet vara svårt att avgöra om uppgifter, som en myndighet avser att samla in, efter sammanställning bör klassificeras som statistik som är av intresse enbart för myndigheten själv. Svårigheter kan också föreligga att bedöma när ändring av en administrativ rutin har betydelse på statistikområdet. Det är mot denna bakgrund man delvis får se det förhållandet att myndigheterna inte tycks vända sig till SCB för samråd i den utsträckning som får anses vara avsedd enligt samrådsdirektivet. En förklaring kan också vara att man inte känner till direktivet.

Det bristfälliga iakttagandet av samrådsdirektivets bestämmelser har uppmärksamats av SCB som i sin redogörelse har erinrat om att dess styrelse år 1972 beslöt att på olika sätt intensifiera den externa samordningsverksamheten. Med hänsyn till vad förut sagts om svårigheterna att rätt bedöma när uppgiftshämtandet eller ändring av administrativa rutiner är av sådant slag att samrådsskyldighet föreligger, är det enligt utredningens uppfattning påkallat att myndigheterna även i tveksamma fall tar kontakt med SCB, så att SCB får möjlighet att framföra sina synpunkter. Ett uppgiftshämtande från företagen kan enligt utredningens mening behöva bedömas från samordningssynpunkt oberoende av om uppgifterna skall användas för administrativa ändamål utan att sammanställas till statistik, skall få form av statistik för den enskilda myndighetens administrativa bruk eller statistik för en vidare användning. Om man genom en vidgad tillämpning av samrådsdirektivet skulle få samråd och lösningar beträffande ett administrativt uppgiftshämtande utan större betydelse för statistiken kan detta enligt utredningens mening bara ses som en fördel.

Utredningen har funnit att det i och för sig skulle kunna övervägas att utvidga myndigheternas skyldighet till samråd med SCB att gälla vid varje uppläggning eller ändring av en rutin för uppgiftsinsamling, i varje fall när denna omfattar inte bara ett obetydligt antal företag. Utredningen anser sig emellertid inte böra föreslå en sådan ordning. Enligt utredningens mening bör man även i fortsättningen lita till SCB:s och övriga myndigheters insatser och goda vilja när det gäller att få till stånd det

samråd på statistikområdet som behövs och är föreskrivet. Utredningens ställningstagande skall ses mot bakgrund av att utredningen i följande kapitel lägger fram förslag om ett förfarande för granskning av myndigheternas uppgiftskrav på företagen.

15 Överväganden och förslag om ett granskningsförfarande

15.1 Allmänna överväganden

Utredningen har i det föregående sökt belysa myndigheternas uppgiftsinhämtande och förutsättningarna för att begränsa och förenkla företagens uppgifts- och uppbördsskyldighet. Såvitt utredningen har kunnat finna är det inte möjligt att med något generellt grepp åstadkomma lättnader för företagen. Enligt utredningens bedömning ligger möjligheter till begränsningar och förenklingar i stort sett inom ramen för vad som kan åstadkommas vid utformningen av varje särskilt uppgiftskrav genom tillämpning av olika metoder. Utredningen har redogjort för dessa i kapitel 11.

Möjligheten att göra uppgifts- och uppbördsskyldigheten mindre betungande måste ses mot bakgrunden av att uppgiftskraven till mycket stor del ingår i lagstiftning som ger en relativt detaljerad grund för hur kraven skall avvägas och utformas av de uppgiftsinhämtande myndigheterna. En väsentlig förutsättning för att lättnader för företagen skall kunna uppnås är därför ökade insatser på lagstiftningssidan så att för uppgiftslämnarna besvärliga lösningar så långt som möjligt undviks. De iakttagelser som utredningen har gjort vid genomgång av författningar och förarbeten till dessa ger anledning att betona vikten av att det som underlag för bedömningen av ett författningsförslag lämnas utförlig redovisning för vad bestämmelserna kommer att innebära för företagen från tillämpningssynpunkt. Det förhållandet att uppgiftskraven i stor utsträckning är bundna vid författningsbestämmelser kan emellertid inte undanskymma det faktum att en väsentlig del av uppgiftsinhämtandet administreras av myndigheter som har att inom relativt vida gränser själva bedöma hur uppgiftskraven skall avvägas och utformas. Detta gäller särskilt myndigheter som utövar olika slag av tillsyn, kontroll eller planering. En sådan mer fri bedömning tillkommer också SCB vid planeringen och uppläggningsen av uppgiftskrav för statistiska sammanställningar. Även i fråga om de mer författningsreglerade uppgiftskraven finns utrymme för myndigheternas egna bedömningar genom att myndigheterna har att lämna anvisningar i skilda avseenden och svara för blanketternas utformning.

Å ena sidan kan ingen tyckas bättre lämpad att bedöma informationsbehov och ett uppgiftskravs utformning än den uppgiftsinhämtande

myndigheten själv. Man får också enligt utredningens uppfattning i första hand lita till de uppgiftsinhämtande myndigheternas egen vilja och förmåga att utforma uppgiftskraven med tillbörligt hänsynstagande till uppgiftslämnarna.

Det ligger å andra sidan i sakens natur att denna bedömning kan göras på olika sätt och att någon annan än den uppgiftsinhämtande myndigheten inte sällan kan se utrymme för en i olika avseenden annorlunda utformning av ett uppgiftskrav till fördel för de uppgiftslämnande företagen. Detta kan sammanhånga med att metoder av det slag som har beskrivits i kapitel 11 inte har beaktats på det sätt som bör vara möjligt. Utredningen vill särskilt peka på att det kan innebära problem för en myndighet att fastlägga en så snäv avvägning av ett uppgiftskrav att det inte blir mer omfattande än som framstår som motiverat när uppgifternas nyttovärde ställs i förhållande till uppgiftslämnarnas kostnader och besvär. Härtill kommer att en myndighets uppgiftshämtande kan bli bestående även om förutsättningar har uppkommit för att avväga detta på ett annat sätt än tidigare. En myndighet har exempelvis fått sina funktioner utvidgade i ett eller annat avseende så att ytterligare information krävs. Huruvida denna ytterligare information gör det möjligt att avstå från eller jämka gällande uppgiftskrav prövas då kanske inte. Förhållandet kan också vara det att en myndighet har kommit att skaffa sig eller genom ändrat registreringsförfarande öppna tillgång till information som kan göra en annan myndighets uppgiftskrav helt eller delvis onödigt.

Enligt utredningens uppfattning är det helt klart att ett granskningsförfarande, varigenom det lämnas plats för bedömningar av någon annan än de uppgiftsinhämtande myndigheterna själva, skulle verksamt bidra till en begränsning och förenkling av företagens uppgiftslämnande till myndigheterna. Den återhållande effekt som ett granskningsförfarande kan beräknas få är önskvärd inte minst med hänsyn till att kraven på information från företagen tenderar att öka.

Vid bedömningen av fördelarna med ett sådant granskningsförfarande bör även uppmärksammas att informationsbehandlingen inom förvaltningen blir alltmer baserad på ADB-system. Det är önskvärt att man vid uppläggningsen av ett sådant system beaktar inte bara informationsfrågor hos den eller de myndigheter som systemet är avsett att främst betjäna, utan också undersöker i vilken mån informationen i systemet, eventuellt efter någon jämkning, kan anpassas även till andra myndigheters informationsbehov. På så sätt tvingas också de andra myndigheterna att ompröva sitt informationsbehov. Vid sådana överväganden bör den överblick som kan erhållas i ett granskningsförfarande bli av stort värde.

15.2 Granskningsförfarandets utformning

Som har framgått av utredningens tidigare redogörelse ligger svårigheterna att utforma ett uppgiftskrav på ett tillfredsställande sätt främst i den avvägning som måste göras mellan å ena sidan uppgiftskravets nyttovärde och å andra sidan företagets kostnader och besvär för lämnande av

uppgifterna. I vilken mån begränsning och förenkling kan genomföras beror till mycket stor del på hur långt man är beredd att gå i fråga om jämkning av informationsbehovet inkl. det syfte för vilket uppgifter skall hämtas in. Det är närmast mot bakgrund av dessa förhållanden som utredningen ser ett granskningsförfarandes funktion.

Utredningen anser sålunda inte att ett granskningsförfarande bör inriktas på i första hand blankettekniska frågor. Hur blanketterna utformas och de olika deluppgifterna definieras är visserligen av stor betydelse i fråga om företagets möjligheter att lämna begärd information och det är därför naturligt att också blankettfrågor måste komma upp till bedömande. Något självständigt led i förfarandet bör dock en sådan granskning inte vara, utan vid behov bör denna i stället ske i anslutning till de bedömanden som ett uppgiftskrav eljest föranleder. Att granskning främst inriktas på ett bedömande av blankettformulär och anvisningar till dessa kan dock i vissa fall bli ofrånkomligt. Blankettformulären får i ett granskningsförfarande givetvis betydelse också som utgångspunkt för bedömningen av ett uppgiftskravs innehåll och omfattning.

En bedömning av ett uppgiftskravs utformning kan med den här angivna inriktningen lika litet i ett granskningsförfarande som vid ett övervägande av myndigheten själv begränsas till endast vissa av de faktorer som bör beaktas vid utformningen av ett uppgiftskrav. Det är först när helhetsbilden har klarlagts som det är möjligt att bilda sig en uppfattning om huruvida uppgiftskravet i dess olika delar har blivit så avvägt och myndigheternas administrativa rutiner lagts upp så att uppgiftslämnarnas intressen kan anses beaktade i tillräcklig utsträckning. De bedömningar som måste ingå i ett granskningsförfarande kan därför sägas omfatta de överväganden som myndigheterna själva har att företa.

Fråga är då hur en granskning av detta slag bör initieras. Denna fråga sammanhänger med hur man ställer sig till en lösning som innebär att tillstånd skall meddelas innan ett uppgiftskrav får delges företagen. Ett sådant förfarande tillämpas sedan länge på federal nivå i USA (se bilaga 5).

Synpunkter på det i USA tillämpade förfarandet har lämnats i en artikel som har författats av den för verksamheten närmast ansvarige tjänstemannen. Av artikeln, som återges i bilaga 6, framgår att förfarandet haft positiva effekter men inte har kunnat förhindra uppgiftslämnandets tillväxt. Att förhållandena på detta område i USA fortfarande bedöms som besvärliga ligger bakom en den 27 december 1974 antagen lag om tillsättande av en kommission för undersökning av uppgiftslämnarproblemen. Enligt 1 § i lagen har kongressen funnit att den uppgiftsinsamling som bedrivs av federala myndigheter lägger en orimlig arbetsbörda på privata medborgare, mottagare av statligt stöd, företag, statliga leverantörer samt andra statliga och kommunala organ. Kongressen understryker att det är den federala regeringens politik att så långt möjligt minska denna uppgiftslämnarbörda med samtidigt hänsynstagande till kongressens behov av information för att kunna utforma sin politik och genomföra sina program. Enligt kongressen krävs förnyade insatser för att denna politik skall bli helt genomförd och att en omprövning görs av

den federala regeringens metoder som påverkar uppgiftslämnarbördan. Lagen innehåller utförliga bestämmelser om kommissionens uppgifter, sammansättning, befogenheter m. m.

När det gäller att välja form för granskningsförfarandet måste man enligt utredningens mening i första hand se till att välja ett förfarande som är praktiskt att hantera och som ger verklig effekt. Utredningen ställer sig redan av dessa skäl tveksam till tanken att bygga ett granskningsförfarande på skyldighet för myndigheterna att ansöka om tillstånd för utfärdande av uppgiftskrav. Ett förfarande med tillståndsgivning blir formbundet och kan lätt leda till att granskningen inriktas på bedömanden som har mer formell än reell betydelse. Utredningen finner det väsentliga vara att man får ett flexibelt förfarande som medger att uppgiftskrav inkl. bakomliggande författningsbestämmelser väljs ut och tas upp till granskning inte efter förutbestämda regler utan med hänsyn till vad som i det särskilda fallet bedöms som erforderligt och meningsfullt. Genom att granskningen koncentreras på här angivet sätt bör det vara möjligt att hinna med en djupgående och allsidig bedömning, som kan leda till lättnader för uppgiftslämnarna.

Utredningen anser att ett förfarande av detta slag bör syfta inte bara till sådan begränsning och förenkling som kan uppnås genom en granskning i det särskilda fallet. Utredningen ser nämligen granskningsförfarandet som betydelsefullt även från den synpunkten att det bör kunna leda till att myndigheternas uppmärksamhet skärps på nödvändigheten av att ta långtgående hänsyn till företagens uppgiftslämnarproblem vid utformningen av uppgiftskrav. En sådan effekt bör kunna inträda även om förfarandet inte kombineras med tillståndsprövning. Härtill kommer att utredningen vid genomgång av myndigheternas uppgiftskrav inte har kunnat finna, att förhållandena är sådana, att det finns anledning att införa ett förfarande som ändrar på nuvarande ordning enligt vilken det är myndigheterna själva som har att som ett led i sin verksamhet avgöra hur ett uppgiftskrav skall utformas och att ansvara för att detta inte innehåller mer än vad som är nödvändigt eller lagligen kan begäras av företagen. Ett tillståndsförfarande skulle innebära ett ingrepp i myndigheternas självständighet i och ansvar för förvaltningsutövningen. Ett sådant ingrepp bör enligt utredningens mening under alla omständigheter anstå till dess det har visat sig vilka resultat som kan uppnås med ett granskningsförfarande av mer rådgivande karaktär.

De bedömningar som skall göras i granskningsförfarandet bör sålunda inte utmytna i några för myndigheterna formellt bindande beslut om uppgiftskraven. Tillsynen bör syfta till att i samband med genomgång av uppgiftskrav ge myndigheterna synpunkter på och förslag om vad som kan göras för att minska eller på annat sätt underlätta uppgiftslämnandet. Av särskild betydelse kan härvid bli att man genom granskningsförfarandet får en överblick över det samlade uppgiftsinhämtandet. Detta är värdefullt bl. a. vid bedömningen av var en uppgift lämpligen kan inhämtas och vilka möjligheter till samordning som föreligger. I granskningsförfarandet bör ingå att avge yttranden över förslag till bestämmelser som rör företagens uppgifts- eller uppbördsskyldighet och att till departementen

lämna förslag till förenklingar. Granskningsfunktionen bör också medverka till att företagen får den information om myndigheternas uppgiftsinhämtande, som är möjlig att sammanställa på exempelvis sådant sätt att grupper av företag får en viss förhandsbild av kommande uppgiftskrav.

Utredningen föreslår att ett granskningsförfarande med här angivna arbetsuppgifter införs. Därmed återkommer utredningen till den förut ställda frågan hur granskningen lämpligen skall initieras. Man synes i och för sig kunna överväga att införa en generell skyldighet för myndigheterna att anmäla när ett nytt uppgiftskrav utformas eller ändring övervägs av ett redan existerande uppgiftskrav. Vid en sådan anmälan skulle fogas de blanketter eller utkast till blanketter, som skall gälla i fråga om uppgiftskravet, och en redogörelse med närmare redovisning för de omständigheter som är av betydelse för en bedömning. En sådan ordning fick lämpligen kombineras med en registrering av myndigheternas uppgiftskrav och blanketter.

Enligt vad utredningen tidigare har uttalat bör emellertid ett granskningsförfarande inte syfta till en bedömning av varje uppgiftskrav eller en löpande blankettgranskning. Under alla omständigheter bör inte ett så omfattande granskningsförfarande införas förrän erfarenheter har vunnits av det föreslagna förfarandet.

En viktig grund för granskningen bör bli den sakkunskap om förvaltningen och olika myndigheters verksamhet och informationsbehov som får förutsättas bli representerad i förfarandet. Det kan vidare förväntas att man i och med inrättandet av en granskningsfunktion i större utsträckning än hittills kan räkna med att få synpunkter och förslag från företagssidan med anvisningar om var och hur förenklingsåtgärder av olika slag kan sättas in. Man kan också räkna med att myndigheterna själva i anslutning till de kontakter som måste föreligga mellan dem och granskningsfunktionen skall redovisa sina problem och synpunkter i hithörande frågor. Det kan i detta sammanhang erinras om att varje civil myndighet enligt förordningen (1975: 567) om rationaliseringsverksamhet inom den civila statsförvaltningen har skyldighet att vidta de åtgärder som behövs för att verksamheten skall kunna bedrivas så rationellt som möjligt. Dessa rationaliseringsåtgärder skall avse såväl den inre organisationen och arbetsformerna som myndighetens förhållande till allmänheten och till andra myndigheter. Myndighet har särskilt att vidta åtgärd när den finner att en gällande föreskrift är så utformad att allmänheten blir mer betungad eller administrationen mer kostnadskrävande än som kan anses oundgängligen erforderligt med hänsyn till föreskriftens syfte. Myndigheten skall då ändra föreskriften eller, om den utfärdats av annan, anmäla förhållandet till denne.

Det bör därför bli möjligt att inom granskningsförfarandets ram successivt finna och underkasta de uppgiftskrav prövning som kan bedömas ha särskild betydelse från här föreliggande synpunkter utan att någon generell anmälningskyldighet införs.

I granskningsförfarandet bör dock enligt utredningens mening ingå möjlighet att förelägga myndighet att löpande för längre eller kortare tid redovisa enstaka eller grupper av uppgiftskrav och ändringar däri. Denna

redovisning bör när så anses påkallat lämnas i sådan tid att det blir möjligt för myndigheten att redan vid förstagångsuppläggning beakta de synpunkter och förslag som granskningen kan föranleda. Att så sker kan vara särskilt önskvärt när uppgiftskraven har formen av tillfälliga enkäter som inte är närmare bestämda i författning. Det får givetvis förutsättas att redovisningen läggs upp i samråd med myndigheten på det sätt som bäst ansluter till myndighetens administrativa rutiner.

Som har framgått av det föregående ser utredningen inte en löpande och detaljerad registrering av alla uppgiftskrav och ändringar däri som nödvändig för granskningsförfarandet. Det är dock enligt utredningens uppfattning önskvärt att man i granskningsförfarandet har en god överblick över uppgiftskraven. En sådan överblick behöver dock inte bygga på så utförliga beskrivningar av uppgiftskraven, som myndigheterna lämnade i samband med kartläggningen av 1971 års uppgiftsinhämtande. Det är tillräckligt att det för varje myndighet eller förvaltningssektor, som inhämtar uppgifter från företagen, finns en förteckning över uppgiftskraven med kort beskrivning av syfte och uppgiftsinnehåll, uppgiftslämnarpopulation, antal uppgiftslämnare, ev. urvalsmetodik samt periodiciteten och förfarandet vid uppgiftslämnandet. Dessa förteckningar behöver inte vara dagsaktuella. De bör ses över och kompletteras med tidsintervaller som överenskomms med varje myndighet. Blankettmaterial och förteckningar från utredningens kartläggning kommer naturligtvis till en början att ha betydelse som dokumentation över uppgiftskraven.

Inom statskontoret pågår f. n. ett utredningsarbete om inrättande av en dokumentationscentral för i första hand statliga ADB-system. Enligt den i kapitel 7 nämnda rapporten från statskontoret till DASK är syftet med centralen att den

skall bistå planering och samordningssträvanden på rationaliseringsområdet genom att möjliggöra en förbättrad överblick över i första hand den statliga ADB-baserade informationsbehandlingen. För att kunna realisera en sådan målsättning skall centralen samla in, sammanställa och tillhandahålla uppgifter om inom förvaltningen befintliga eller planerade informationssystem.

Statskontoret har fortlöpande hållit utredningen underrättad om detta utredningsarbete. Från utredningens sida har därvid framhållits att man vid inrättandet av en dokumentationscentral bör undersöka i vilken utsträckning den kan omfatta information för granskningsförfarandet i huvudsaklig överensstämmelse med vad förut har sagts.

15.3 Granskningsförfarandets organisatoriska anknytning m. m.

Genom det granskningsförfarande som utredningen föreslår avses att göra det möjligt att följa myndigheternas uppgiftsinhämtande och verka för att myndigheternas uppgiftskrav, både till den del de närmare bestäms i lagstiftning och till den del de utformas av myndigheterna själva, avvägs

så att kostnader och arbete för de uppgiftslämnande företagen begränsas i möjlig mån. Den bedömning som förutsätts härför måste vara allsidig även om den främst initieras med utgångspunkt i önskemål om förenklingar med hänsyn till företagets intressen. Frågan om och på vilket sätt ett uppgiftskrav kan förenklas kan nämligen inte avgöras utan att ställning tas till alla de faktorer som är av betydelse för uppgiftskravets utformning. Hänsynen till uppgiftslämnarna är bara en av dessa faktorer. Hur uppgiftskravet bör avvägas och avgränsas är bl. a. beroende av syftet med uppgifterna och hur dessa skall användas. Ett ställningstagande måste ske också med hänsyn till önskemålen om att förenklingar och kostnadsbesparingar sker inom statsförvaltningen. Härvid kan det bli nödvändigt att även överväga rationaliseringsåtgärder av olika slag, som kan sammanhånga med exempelvis en myndighets organisation eller ordning för beslutsfattande.

Granskningsförfarandet kan sägas utgöra en form av revisions- och rationaliseringsverksamhet. Uppgifter av detta slag åvilar riksrevisionsverket (RRV) och statskontoret. RRV är central förvaltningsmyndighet för revision och redovisning och därmed sammanhängande frågor inom statsverksamheten (instruktion 1973:444). Vid sin förvaltningsrevision har RRV bl. a. särskilt att granska den statliga verksamheten och tillse att den bedrivs effektivt. I RRV:s uppgifter ingår också att följa myndigheternas tillämpning av kungörelsen (1970: 641) om begränsning av myndighets rätt att meddela föreskrifter, anvisningar eller råd.

Enligt den för statskontoret utfärdade instruktionen (1965: 703) är statskontoret central förvaltningsmyndighet för rationaliseringsverksamheten inom statsförvaltningen, i den mån denna uppgift inte ankommer på annan myndighet, och har bl. a. att ta initiativ till och medverka vid rationaliseringsundersökningar. Statskontoret skall vidare genom upplysning och rådgivning verka för förenklingar och kostnadsbesparingar inom statsförvaltningen. Till statskontorets åligganden hör också att svara för samordning i fråga om anskaffning och utnyttjande av datorer inom statsförvaltningen. Statskontorets åligganden avspeglas bl. a. i bestämmelsen i 3 § förordningen om rationaliseringsverksamhet inom den civila statsförvaltningen. Enligt denna bör myndighet vid utveckling av ADB-system och annan rationaliseringsverksamhet så tidigt som möjligt samråda med statskontoret i frågor som är av större omfattning eller av principiell betydelse.

Utredningen anser att ett granskningsförfarande av det slag utredningen föreslår har starkast anknytning till den verksamhet som bedrivs av statskontoret. Statskontorets utredningsverksamhet är redan nu i inte obetydlig omfattning inriktad på problem som har direkt betydelse för myndigheternas uppgiftsinhämtande. Utredningen vill härvid särskilt peka på utredningsprojekt angående frågor om samordnad datainsamling och normering av data. Härtill kommer att statskontoret har att svara för samordning på ADB-området. Denna samordning har betydelse för uppgiftsinhämtandet eftersom behandlingen av insamlade uppgifter är och torde bli alltmer baserad på ADB.

Det finns sålunda enligt utredningens mening redan en myndighet till

vilken granskningsförfarandet med fördel bör kunna knytas. Utredningen har därför inte funnit anledning föreslå att en särskild myndighet inrättas för ändamålet utan föreslår att uppgiften åläggs statskontoret.

För att företagens intressen skall bli särskilt beaktade och företagen få ett språkrör för sina synpunkter och förslag till olika förenklingsåtgärder synes i första hand kunna övervägas att till statskontoret knyta en rådgivande nämnd med representanter för företagen. Statsförvaltningens krav på information har emellertid utvecklats så att företagets del i informationskedjan nu måste tillmätas särskild tyngd. Utredningen är inte övertygad om att inrättandet av en rådgivande nämnd innebär ett tillräckligt hänsynstagande till de särskilda problem som följer med uppgiftslämnandet. Såsom utredningen tänker sig granskningsförfarandet får detta en speciell inriktning mot den del av myndigheternas verksamhet som avspeglas i ett uppgiftsinhämtande. Förfarandet får också den avgränsning som följer med att granskning och bedömning avses bli initierade av möjligheter att nå förenklingar och lättnader för företag och andra arbetsgivare. Granskningsförfarandet bör enligt utredningens mening ytterligare utformas så att frågor om förenkling av företagets uppgiftslämnande får en särskild och mer fristående behandling och bedömning. Utredningen har funnit att detta bäst nås genom att granskningsförfarandet handhas av en nämnd, som skall ha att självständigt handlägga frågor av förevarande slag inom statskontoret. Utredningen föreslår därför att en sådan nämnd inrättas inom statskontoret.

Vad härefter angår nämndens sammansättning synes det lämpligt att statskontorets chef fungerar som ordförande. Denne får därmed möjligheter till inblick i myndigheternas verksamhet från de speciella synpunkter som nämnden har att beakta och kan, när så är lämpligt, verka för en samordning av nämndens och statskontorets rationaliseringsverksamhet. Nämndens övriga ledamöter bör vara minst åtta till antalet och utses av regeringen. De bör utses för högst tre år som representanter för berörda intressen och alltså representera å ena sidan företagen och å den andra myndigheterna och övriga användare av infordrade uppgifter. Nämnden kan förslagsvis benämnas företagsdatanämnden.

Om man väljer den av utredningen förordade lösningen med en nämnd inom statskontoret bör några mindre tillägg göras till statskontorets instruktion. I 3 § bör sålunda tas in bestämmelse om statskontorets åliggande att verka för att statsförvaltningens krav i fråga om information och redovisning av skatter och avgifter från företag och andra arbetsgivare avvägs och utformas så att uppgifts- och uppbördsskyldigheten inte blir onödigt betungande. I övrigt förutsätts vissa bestämmelser om företagsdatanämnden och föreskrift om att inom statskontoret skall finnas ett kansli för biträde åt nämnden. Det torde också böra anges att statskontoret äger få den redovisning från myndighet som statskontoret anser sig behöva för sin verksamhet i denna del. Det kan vidare vara lämpligt att granskningsförfarandet omnämns i förordningen om rationaliseringsverksamhet inom den civila statsförvaltningen.

Det bör framhållas att om man för in granskningsförfarandet i statskontoret på här angivet sätt får detta direkt tillämpning endast på

civila statsmyndigheter. Myndigheter inom den del av statsförvaltningen som hör till försvarsdepartementet kan nämligen då inte åläggas att redovisa uppgiftskrav. Detta synes dock inte ha någon praktisk betydelse eftersom uppgiftsinhämtandet på detta område synes ha obetydlig omfattning. Företagens uppgifts- och uppbördsskyldighet faller i stort sett inom de myndighetsområden på vilka statskontoret är central förvaltningsmyndighet beträffande rationaliseringsverksamheten. Det kan vidare erinras om att försvarets rationaliseringsinstitut (instruktion 1968:340), som är central förvaltningsmyndighet för rationaliseringsverksamheten på försvarsdepartementets område, skall samråda med statskontoret i rationaliseringsfrågor som kan beröra även statsförvaltningen utanför departementets verksamhetsområde och i övrigt hålla statskontoret underrättat om sin verksamhet. Härtill kommer att granskningsförfarandet bör ses som en tillsyns- och servicefunktion som bygger på samråd med myndigheter och organisationer på både den statliga och kommunala sidan samt med näringslivets organisationer, företag m. fl. för lösning av de problem som ett uppgiftshämtande visar sig medföra. Sådana kontakter och överläggningar kan enligt utredningens mening förväntas fungera på ett tillfredsställande sätt utan att samtliga berörda parter har författningsenlig skyldighet att biträda och redovisa sina uppgiftskrav.

15.4 Granskningsförfarandets resurser m. m.

De arbetsuppgifter som enligt utredningens förslag kommer att ingå i granskningsförfarandet är sammanfattningsvis att

- i samband med eller efter granskning av befintliga eller nya uppgiftskrav lämna myndigheterna förslag till åtgärder som begränsar eller på annat sätt leder till lättnader i företagens uppgiftslämnande;
- avge yttranden över betänkanden m. m. som berör företagens uppgifts- eller uppbördsskyldighet;
- lämna förslag till departementen om författningsändringar eller andra åtgärder som är ägnade att förenkla företagens uppgifts- eller uppbördsskyldighet;
- medverka till att företagen får översiktlig information om uppgiftslämnandet till myndigheterna.

Fullgörandet av dessa arbetsuppgifter förutsätter i sin tur bl. a. att

- myndigheter anmodas att för längre eller kortare tid anmäla nya uppgiftskrav eller ändringar i permanenta krav;
- register med vissa fakta om myndigheternas uppgiftskrav förs på grundval av anmälningar och kompletterande kartläggningar;
- påpekanden angående uppgiftskraven från enskilda företag och näringslivets organisationer tas emot för bedömning av uppslag till förenkling av uppgiftslämnandet¹;
- utarbetandet och tillämpningen av nya författningsbestämmelser som rör företagens uppgifts- eller uppbördsskyldighet följs;

¹ I förfarandet ingår där-
emot inte att för besva-
rande utreda och ta ställ-
ning till klagomål angäen-
de uppgiftskraven från
enskilda företag eller
deras organisationer.

- uppföljning sker av resultatet av de förslag som har lagts fram i granskningsförfarandet.

Ett slutligt ställningstagande till granskningsförfarandets utformning bör enligt vad som tidigare har sagts anstå till dess man har fått erfarenhet av verksamheten. Utredningen anser att detsamma bör gälla i fråga om företagsdatanämndens kansliresurser. Av värde kan bl. a. bli erfarenheten av i vilken utsträckning myndigheterna kan ställa personal till förfogande för nämndens verksamhet när det exempelvis behövs mer ingående sakkunskap om ett uppgiftskrav eller för att belysa de administrativa och tekniska konsekvenserna av en i samband med granskning övervägd åtgärd. Utredningen bedömer att den handläggande personalen bör uppgå till ca tio personer. I sammanhanget bör framhållas arbetsuppgifternas kvalificerade karaktär.

15.5 SCB och granskningsförfarandet

Det granskningsförfarande som utredningen föreslår kommer i princip att kunna avse alla slags uppgiftskrav på företagen, dvs. även sådana som bör omfattas av SCB:s samordning på statistikområdet (se kapitel 14). Enligt utredningens mening leder detta dock inte till något dubbelarbete eller konkurrensförhållande mellan två funktioner. Utredningen ser nämligen granskningsförfarandet och SCB:s samordnande uppgift som två varandra kompletterande funktioner. I den mån granskning ger vid handen att en myndighets uppgiftsinhämtande bör bedömas även från synpunkter, som SCB har att företräda, skall bedömningen självfallet ske med hänsyn härtill. Ett granskningsförfarande kommer enligt utredningens uppfattning på detta sätt att leda till att frågan om hänsynstagande till statistikens intressen kommer att aktualiseras och beaktas i större utsträckning än f. n. På samma sätt som granskningsförfarandet alltså kan ge impuls till bedömningen av betydelse för SCB:s verksamhetsområde kan utövandet av SCB:s samordningsfunktion aktualisera ställningstaganden som faller inom ramen för granskningsförfarandet. Detta förfarande och SCB:s samordningsverksamhet kommer därför att förutsätta växelvis samverkan och samråd.

Genom granskningsförfarandet skall bedömas huruvida en myndighet uppgiftskrav har utformats med tillräckligt hänsynstagande till uppgiftslämnarna och inte är mer omfattande än som är nödvändigt med tanke på uppgiftsinsamlingens syfte och uppgifternas användning.

En bedömning av detta slag ingår i och utgör en grundval för SCB:s verksamhet. Avvägningen av den statistik som SCB producerar skall innefatta en noggrann prövning av statistikkonsumenternas informationsbehov och vad som är rimligt att kräva av uppgiftslämnarna med hänsyn till de kostnader och besvär som uppgiftslämnandet medför. SCB:s verksamhet får vidare anses vara baserad på en neutral ställning mellan konsumenter och uppgiftslämnare när det gäller utformningen av de uppgiftskrav som ligger till grund för den statistik som efterfrågas av myndigheter och andra. Ett liknande förhållande föreligger i fråga om

SCB:s bedömning av den del av statistikproduktionen som inte kan motiveras genom direkt hänvisning till klart påvisbara konsumentbehov, men som ändå kan anses böra finnas som vad man skulle kunna kalla dels uppslagsboksinformation, dels beredskapsinformation.

SCB representerar vidare särskild fackkunskap i fråga om användning och utveckling av statistiska och tekniska metoder, som kan bidra till att uppgiftskraven får en för både uppgiftslämnare och konsumenter lämplig utformning. Utredningen har också uppmärksammat att SCB successivt förstärker sina insatser för intern och extern samordning och för att på annat sätt underlätta uppgiftslämnandet.

När man bedömer granskningsförfarandets betydelse i fråga om uppgiftskraven för statistik får man dock inte bortse från de problem som det i praktiken innebär för statistikproducenten att avväga statistikproduktionen med hänsyn till å ena sidan informationsönskemål och informationsservice och å andra sidan uppgiftslämnarnas kostnader och besvär. Utredningen räknar därför med att granskningsförfarandet kommer att leda till värdefulla synpunkter och förslag även i fråga om SCB:s uppgiftskrav.

I detta sammanhang må erinras om den uppfattning som delegationen för statistikfrågor gav uttryck för i sitt förslag om ett fristående samordningsorgan för statistikfrågor. Organets uppgift skulle enligt delegationens förslag vara att i samarbete med statliga och icke-statliga organ med ansvar för statistikproduktionen, administrativ datainsamling, statistikkonsumtion, undervisning och forskning eller annan verksamhet av betydelse för statistiken verka för att behovet av statistik i samhället tillgodosågs på ett effektivt sätt. Överväganden i här angiven riktning kan enligt utredningens mening behöva göras med tanke på att förutsättningarna för statistikproduktion numera synes vara andra än när beslutet om centralisering av denna produktion till SCB fattades. Sedan dess har skett en kraftig utveckling på ADB-området och en mängd administrativa informationssystem tillkommit. Det kan finnas skäl att bedöma hur denna information bör tillvaratas för en rationalisering av statistikproduktionen och i vilken mån det kan vara lämpligt att föra viss statistikproduktion till dessa system.

Utredningen har inte ansett sig för egen del böra gå in närmare på dessa frågor eftersom de innefattar en bedömning av hur statistiken bör avvägas i stort och i sina olika delar och även i andra avseenden måste prövas från synpunkter som utredningen inte har att beakta.

Reservation

Av ledamoten *Eklund*

Bakgrund

Utredningen tillsattes sedan det under årens lopp i riksdagsmotioner och i framställningar från organisationer och företag begärts konkreta åtgärder i syfte att begränsa företagens arbete och kostnader för att förse det allmänna med information av olika slag. Det framställdes därvid mer eller mindre långtgående krav, delvis specificerade och delvis rätt allmänna. Önskemålen kanaliserades åt två håll: *dels* ville man att den vildvuxna floran av uppgiftskrav, som drabbar näringslivet, skulle tuktas (ransoneringskravet) och *dels* önskade man att arbetet med att lämna uppgifter skulle förenklas, underlättas och rationaliseras i olika hänseenden (rationaliseringskravet). Det underströks från många håll att de enskilda företagen och då speciellt de mindre och medelstora uppfattade arbetet med att lämna uppgifter, särskilt för statistiska ändamål, som en betydande belastning.

Som framhållits i betänkandet (kap. 10) har utvecklingen under senaste decennierna kännetecknats av den offentliga sektorns snabba tillväxt, allt mer utvidgad och detaljerad samhällsplanering samt en fortlöpande förskjutning från generella till selektiva åtgärder från samhällets sida. De statliga och kommunala myndigheterna har ålagts såväl vidgade ansvarsområden som fördjupade insatser. Detta konstateras lätt genom uppföljning av lagstiftningen, den offentliga sektorns budgetutveckling, personalbehov, informationsutbyte och andra indikatorer.

Önskemålen att planera hushållningen leder i sig till ett ökat informationsbehov. Vid uppbyggandet av myndigheter, informationssystem, rutiner etc. utgår man naturligtvis från observerade och förutsedda behov, men är också i hög grad beroende av den gällande politiska målinriktningen och den administrativa traditionen. Valfriheten vid genomförandet av den offentliga sektorns intentioner innebär att t. ex. administration och samhällsplanering kan underlättas med alternativ utformning av informationssystemen. Därigenom är också bördan att lämna uppgifter till de statliga informationssystemen påverkbar genom åtgärder från myndigheternas sida.

Utvecklingen har i släptåg fört med sig en snabbt växande uppgiftsskyldighet till staten och kommunala organ, dels för statistiska ändamål och dels som ett led i myndigheternas ämbetsutövning. Bearbetningen av

uppgifter har underlättats genom att i många fall ADB-tekniken kunnat utnyttjas.

Frågor om formerna för och omfattningen av företagens uppgiftsplikt är också en betydande angelägenhet för de uppgiftsinsamlade myndigheterna, då lösningen av uppkommande frågor rörande uppgiftsinhämtandet på olika sätt kan beröra myndigheternas möjligheter att verkställa givna åligganden. Synbarligen har ett visst konkurrensförhållande inträtt mellan olika verk om uppgiftslämnarintressena. Den växande uppgiftsbördan har successivt minskat företagens svarsbenägenhet. En dylik, tilltagande uppgiftslämnartrötthet och allmänt sett en sämre respons inför uppgiftskraven synes ha inträtt som en följd av den växande belastningen. Härtill kommer att företagets motivation att svara upp mot uppgiftsplikten till stor del också är en fråga om relationerna mellan uppgiftskrävande myndigheter och uppgiftslämnare. Detta kan innebära att myndighetsutövan- det med stöd av uppgiftskrav kan möta nya speciella hinder.

Orsakerna till det vidgade informationsflödet berörs av utredningen. På senare tid har en analys av orsakerna till den ökande uppgiftsbördan för företagen gjorts av docenten Daniel Tarschys i skriften "Apropå företagets uppgiftsplikt. Måste blankettflödet växa?" I skriften pekas på några viktiga utvecklingstendenser och där lämnas en redogörelse för vilka de pådrivande och de bromsande krafterna är. Sammanfattningsvis konstaterar författaren att vi i Sverige har

- många och starka krafter som driver fram nya uppgiftskrav,
- relativt svaga krafter som bromsar nya uppgiftskrav,
- nästan inga krafter alls som försöker eliminera befintliga uppgiftskrav samt
- någorlunda betydande krafter som motverkar en reduktion av den etablerade uppgiftsbördan.

Den skisserade utvecklingen sägs ha tillåtits ske utan att någon övergripande bedömning gjorts av tillvägagångssättet i samband med själva uppgiftsinsamlandet. Ej heller har några överväganden skett om de framtida konsekvenserna av insamlandet från exempelvis arkiveringssynpunkt, säkerhets- och sekretessynpunkt m. m.

Det samlade resultatet blir då en tämligen *hög tillväxttakt* och ett *lågt antal bortfall*. Uppgiftsbördan fortsätter att växa. Vill man motverka denna tendens finns teoretiskt sett fyra möjligheter: man kan försöka dämpa de pådrivande krafterna, stimulera de bromsande krafterna, stimulera de reducerande krafterna eller ingripa mot de vidmakthållande krafterna.

Efter en värdering av dessa alternativ blir författarens slutsats att ansträngningarna för att begränsa den växande uppgiftsbördan snarast bör ta sikte på 1) att minska "nativiteten" genom förbättrade former för prövning av nya uppgiftskrav och 2) att öka "mortaliteten" genom en regelbunden omprövning av gamla krav.

Ransoneringsaspekten

Genom den begränsning i uppdraget som direktiven innebär beträffande ersättningsfrågan har utredningen varit tvungen att inskränka sig till att pröva i vad mån uppgiftskraven antalsmässigt kan nedbringas på andra vägar. Därvid har utredningen främst inriktat sig på de befintliga uppgiftskraven. Någon särskild metod för att begränsa tillväxten av uppgiftskrav i framtiden har utredningen inte ansett sig kunna rekommendera.

Många tecken tyder på att den effektivaste metoden för att komma till rätta med det omfattande uppgiftsinsamlandet från företagen är att införa en skyldighet för de insamlade myndigheterna att i normalfallen utge ersättning till företagen för deras arbete med uppgiftslämnandet.

Ersättning till företagen

En sådan prissättning av arbetsinsatserna skulle leda till en budgetmässig prövning från de anslagsbeviljande organens sida och därigenom ge de uppgiftsinhämtande myndigheterna anledning att särskilt prioritera de krav de anser viktigast. Den skulle också förmå dem att av kostnadsskäl göra kraven så enkla att uppfylla som möjligt och bättre anpassa kraven till uppgiftslämnarens villkor. Därigenom torde väsentliga rationaliseringsvinster för såväl företag som myndigheter kunna göras.

En utredning om hur en sådan ersättningskyldighet skall utformas och vilka effekter den kan få som prioriteringsinstrument bör enligt min mening snarast igångsättas och arbetet bedrivs med sikte på att ett förslag skall vara klart under 1976. Självfallet bör ersättningsfrågan inte avse endast nytillkommande krav. Metoden bör också komma till användning i fråga om existerande krav. Målet bör vara att med stöd av prissättnings-systemet minska den samlade uppgiftslämnarbördan utan att eftersätta *angelägna* informationsbehov. Detta mål bör kunna uppnås före 1980. Samtidigt vill jag starkt understryka vikten av att de uppgiftsinsamlade myndigheterna iakttar de uttalanden utredningen gjort beträffande upprättande av kostnadskalkyler och ställer resultaten av dessa mot det antagna nyttovärdet av den begärda informationen.

Myndigheterna bör göra en översyn

För att få en minskad uppgiftsbörda kan man även gå andra vägar, utan att myndigheternas informationsförsörjning därför behöver försämrans. Uppgiftsbördan består nämligen av ett flertal olika komponenter som var och en för sig, eller i samband med andra, påverkar den verkliga eller upplevda belastningen av uppgiftslämnandet. Motivationsskapande åtgärder, samordning, rationalisering, förenkling, mekanisering och många andra åtgärder kan påverka förutsättningarna för uppgiftslämnarna. Utredningen har behandlat dessa frågor utförligt i kap. 11. En minskning av mängden uppgifter av olika slag är dock enligt min mening det mest verksamma medlet. En sådan reduktion av uppgiftslämnandet är i många

fall möjlig utan att därför myndigheterna behöver bli mindre informerade om väsentliga förhållanden än de är för närvarande. Informationsförsörjningen kan rent av bli bättre genom sådana beskrivningar: uppgifter kan fås in tidigare och avpassas i en lättfattligare form.

Oavsett hur ersättningsfrågan löses bör därför åtgärder vidtas för att söka minska antalet redan existerande uppgiftskrav eller i vart fall förenkla dem. En sådan uppgift åvilar – som utredningen framhållit – redan nu de statliga myndigheterna, bl. a. på grund av förordningen om rationaliseringsverksamhet inom den civila statsförvaltningen (SFS 1975: 567).

Enligt förordningen skall myndighet, om den finner att gällande föreskrift i något avseende är så utformad att allmänheten blir mera betungad eller administrationen mera kostnadskrävande än som med hänsyn till föreskriftens syfte kan anses oundgängligen erforderligt, ändra föreskriften eller, om den har utfärdats av annan, anmäla förhållandet till denne. Risk finns emellertid – bl. a. på grund av att uppgiftsinhämtandet inte är direkt omnämnt i förordningen – att det kan dröja avsevärd tid innan myndigheten finner sig föranlåten att inrikta sin ransonerings- och rationaliseringsverksamhet just mot uppgiftsinsamlandet. Ett lämpligt tillfälle erbjuds i och med att utredningens betänkande och de förslag som framlagts i kap. 11 presenteras.

Det är emellertid nödvändigt att denna rationaliseringsverksamhet beträffande uppgiftsinhämtandet snarast igångsättes. För att förmå uppgiftsinsamlarna till omedelbara åtgärder bör regeringen ålägga de statliga myndigheterna att var och en inom sitt verksamhetsområde undersöka och överse aktuella uppgiftskrav från de nyss angivna utgångspunkterna. Inte minst angeläget är att myndigheterna därvid omräknar tidigare gjorda kostnadskalkyler för uppgiftskraven och då också tar i beaktande uppgiftslämnarnas kostnader. Har sådana kalkyler inte gjorts tidigare, bör det ske i samband med en sådan översyn. I detta sammanhang bör myndigheten också pröva, om lättnader skulle kunna åstadkommas genom smärre ändringar i den materiella lagstiftning som föranlett uppgiftsinsamlandet. Resultatet av denna översyn och de förslag, vartill den kan leda, bör redovisas inom 6 à 12 månader efter åläggandet. Självfallet skall myndigheten av eget initiativ vidta de inskränkningar och förenklingar den har möjlighet till.

Sedan myndigheterna redovisat resultatet av sin översyn bör bättre möjligheter föreligga till begränsningar, förenklingar och samordning. En central bedömning bör i första hand göras av det granskningsorgan, som utredningen föreslår. I de fall samordning mellan olika myndigheters krav befinnes kunna ske bör organet ta initiativ till detta. Då åtgärder av mer genomgripande natur aktualiseras bör organet överlämna ärendet med sitt yttrande till regeringen för vidare behandling.

Direktiv till statliga utredningar

Under den tid utredningen verkat har synbarligen varken de lagstiftande instanserna eller de olika myndigheterna försökt begränsa sina anspråk på

ytterligare information från företagen. Såväl genom lagstiftning som på annat sätt har under de år utredningsarbetet pågått åtskilliga nya, omfattande uppgiftskrav tillkommit. Erfarenheterna visar att de statliga utredningar som arbetar med olika samhällsproblem endast i undantagsfall presterar förslag som minskar eller förenklar uppgiftskraven från det allmänna. I regel blir resultatet av utredningens arbete det rakt motsatta. Enbart under det senaste året finns talrika exempel på detta. Närmast skrämmande är att i flera fall uppgiftslämnarfrågorna över huvud taget inte ägnats något utrymme i de framlagda betänkandena trots att däri föreslagits nya eller utökade uppgiftskrav.

Utredningens majoritet avisar i kap. 10 tanken på att nu gå in i den materiella lagstiftningen utan anser att detta bör göras successivt. Mot den nyss tecknade bakgrunden är det förklarligt att några förhoppningar inte kan hysas om att det arbete som nu bedrivs av pågående offentliga utredningar inom olika områden skulle leda till lättnader i uppgiftslämnarbördan. Enligt min mening bör regeringen ge dessa och naturligtvis även kommande utredningar direktiv att särskilt överväga uppgiftslämnarfrågorna i sitt utredningsarbete.

Förenklingsåtgärder

I kap. 11 har utredningen gett vissa rekommendationer om åtgärder, som bör iakttas innan ett nytt uppgiftskrav riktas mot företagen. Självfallet bör de olika myndigheterna beträffande såväl framtida krav som redan existerande sådana granska om uppgiftskraven utformats med iakttagande av nyssnämnda rekommendationer. Det är inte realistiskt att räkna med att ens ett generellt iakttagande av dessa skulle leda till några så påtagliga lättnader för företagen att den berättigade kritiken mot uppgiftslämnarbördan skulle komma att sakna fog. Det räcker inte med att endast framhålla betydelsen av nyssnämnda åtgärder; garantier måste också skapas för att åtgärderna blir vidtagna i varje särskilt fall. Detta bör ske genom en fortlöpande kontroll av det föreslagna granskningsorganet.

I kap. 11 har utredningen vidare berört den viktiga frågan om mätperiodernas längd, när uppgifter skall lämnas etc. Dessa frågor avgörs ofta av den insamlade myndigheten men är i många fall reglerad direkt i författning.

Många nya omständigheter har tillkommit som enligt min uppfattning motiverar andra fullgörandetider — t. ex. på grund av helt andra och längre semestertider — än tidigare eller andra mätperioder — kortare eller längre, i veckor i stället för kalendermånader etc. Något samlat försök har inte gjorts för att möjliggöra för uppgiftslämnarna att tillämpa ett förfarande som är bättre anpassat till ändrade förhållanden. Enligt min uppfattning bör hela detta område ses över för att underlätta företagens situation. Inte minst inom skatte- och avgiftsområdet torde här åtskilligt stå att vinna; därvid bör också prövas frågan om redovisningsperioder på någon eller ett par månader skall anses definitiva med de rättsverkningar detta kan få eller om t. ex. resp. pålaga i större utsträckning än som redan

skett skall tas ut preliminärt för perioden för att sedan definitivt bestämmas årsvis.

Tvångsmedel

Utredningen behandlar i kap. 12 frågan om hur de bestämmelser bör vara utformade som reglerar företagens skyldighet att lämna uppgifter. Någon diskussion för utredningen dock inte om vilka tvångsmedel myndigheterna bör ha för att tvinga fram önskade uppgifter och inte heller hur bestämmelserna därom bör utformas.

Enligt min mening bör sanktioner ges i lag och alltså beslutas av riksdagen. I lagen bör så noga som möjligt anges vilka uppgifter som kan inkrävas under straffansvar och av vem så kan ske. Bestämmelserna i 1956 års taxeringslag kan härvidlag tjäna som teknisk förebild. Några straffsanktioner bör inte gälla de uppgifter som infordrats utan stöd av sådana utförliga föreskrifter utan endast efter myndighets skön. I sistnämnda fall bör det vara tillräckligt att myndigheten äger förelägga vite för att få in den begärda uppgiften.

I detta sammanhang bör betonas att uppgiftsinsamlarna i samband med begäran om uppgifter inte får använda sig av sådana formuleringar att uppgiftslämnarna i gemen bibringas den uppfattningen att en underlåtenhet att i tid tillgodose en begäran om uppgifter är straffbar eller förenad med hårdare påföljder än som är möjligt att utdöma.

Tvång eller frivillighet?

I kap. 12 gör utredningens majoritet vissa uttalanden i frågan när obligatoriskt eller frivilligt uppgiftslämnande bör användas som jag inte kan biträda.

Det är kanske lättare att få en god svarsfrekvens om insamlingen sker under tvång, men någon garanti för att kvaliteten på de lämnade uppgifterna blir godtagbar torde myndigheten inte få. En förutsättning för godtagbar kvalitet är att uppgiftsinhämtandet för uppgiftslämnarna framstår som motiverat och att de har förtroende för den uppgiftsinsamlande myndighetens bruk av uppgifterna. Jag finner majoritetens inställning till uppgiftsinhämtande utan uppgiftsplikt alltför negativ och villkoren för det frivilliga uppgiftslämnandet framställs alltför onyanserat. Uppgiftslämnarna kan i många fall vara väsentligt mera hågade att lämna uppgifter frivilligt än under uppgiftsplikt. Även ur myndigheternas synvinkel kan i speciella fall, beroende på syftet med uppgiftskravet, uppgiftsinhämtande utan uppgiftsplikt vara mest tilltalande. Jag vill särskilt betona vikten av att varje uppgiftsinsamlare därför söker utforma sådana relationer till uppgiftslämnarna och bygger upp ett sådant förtroendekapital gentemot uppgiftslämnarna vad gäller vård och användning av lämnade uppgifter, att uppgiftslämnande på frivillig basis kan fortbestå och även i ökad utsträckning vinna tillämpning.

Enligt min bedömning synes särskilt den offentliga statistikproduktionen vara helt avhängig av att ett på dylikt sätt utvecklade förtroende

utvecklas mellan uppgiftslämnande företag och uppgiftsinhämtande myndigheter. Härvid erfordras av uppgiftslämnarna inte endast att uppgiftslämnandet sker med största omsorg och noggrannhet utan också med den oreserverade öppenhet som ofta är en ovillkorlig förutsättning för att garantera en meningsfull, dvs. en riktig och relevant statistik.

Det är vidare ett renlighetskrav att det klart anges om inhämtandet helt eller delvis är obligatoriskt eller frivilligt. Myndigheten får självfallet inte ge sken av att ha större befogenheter än den har.

Samordning

Utredningen gör i kap. 13 vissa uttalanden om sekretessbestämmelserna och samordning. Jag ansluter mig till de slutsatser utredningen drar, men vill samtidigt understryka betydelsen av att alla möjligheter till samordning iakttas i samband med den översyn som myndigheterna enligt min mening bör åläggas utföra. Genom ADB-tekniken har en integrering gjorts möjlig av skilda offentliga register och förutsättningarna för att snabbt kunna utnyttja dessa har blivit betydligt större än tidigare då manuell bearbetning måste tillgripas.

Samtidigt som den ökade datoriseringen sålunda skapar helt andra möjligheter till samordning m. m. bör samtidigt uppmärksammas den fara som ligger däri att ett av tekniska och ekonomiska skäl motiverat databehandlingssystem samtidigt bidrar till en från andra utgångspunkter icke önskad centralisering av förvaltningen.

Granskningsorgan

Som redan nämnts är det viktigt att företagen får garanti för att den rekommendation, som utredningen givit i kap. 11, också iakttas av de uppgiftsinsamlade myndigheterna. För att fullgöra bl. a. detta ändamål har utredningen föreslagit inrättandet av ett särskilt granskningsorgan, vilken tanke jag biträder. Jag anser emellertid att detta organ bör ges större personalresurser och större befogenheter till uppgiftslämnarnas fromma är vad utredningen föreslår. Beträffande dessa frågor samt rörande granskningsorganets ställning har jag följande synpunkter.

Utredningen föreslår att granskningen skall handhas av en särskild nämnd och att denna nämnd förläggs inom statskontoret.

Enligt min mening talar starka skäl för ett självständigt organ, inte minst det skälet att verksamheten endast därigenom skulle få en neutral ställning gentemot statliga och kommunala myndigheter. Därigenom skulle organet också från företagets sida komma att ses som ett led i strävandena att underlätta deras uppgiftsplikt. Sett från kommunalt håll bör det också vara riktigare att ha att göra med ett särskilt organ, dit man kan vända sig för att få sakkunnig hjälp. Å andra sidan kan med visst fog hävdas att denna verksamhet inte kan bli av sådan omfattning att den motiverar en ny, särskild myndighet. Från denna utgångspunkt, dvs. den rent administrativa aspekten, skulle en anknytning till en redan befintlig myndighet vara naturligt.

I och för sig skulle organet — om det får en hög grad av självständighet — i administrativt hänseende kunna inordnas i en redan befintlig myndighet utan att några direkta olägenheter därav behöver uppkomma. Jag kan således ansluta mig till uppfattningen att i vart fall i ingångsskedet inte någon ny myndighet bör tillskapas för denna verksamhet.

Av instruktionen för statskontoret framgår att dess verksamhet med rationalisering av den statliga förvaltningen i betydande grad måste innebära att uppgiftslämnandet skall göras så föga omfattande som möjligt för att bespara de statliga myndigheterna arbete. Det kan därför befaras att statskontoret vid utövandet av rationaliseringsverksamheten söker tillse att myndigheterna får så enkelt och föga tidskrävande arbete som möjligt, även om detta i viss mån skulle gå ut över uppgiftslämnarna. Även om det av utredningen föreslagna tillägget till instruktionen införs, kvarstår en risk för att företagen liksom hittills närmast betraktar statskontoret som en motpart till uppgiftslämnarna eller i vart fall utgår från att det intresse statskontoret skall bevaka är riktat åt ett helt annat håll. Klart är att statskontoret i många fall kommer att ställas inför svåra avvägningsuppgifter.

För att undvika denna fara är det nödvändigt att det nya organets självständighet understryks genom att dit anknys personer med stark förankring hos uppgiftslämnarna och inte minst hos de mindre och medelstora företagen.

Majoriteten har utan att i detalj ange omfattningen av granskningsorganets arbete ansett att det i vart fall i inledningsskedet inte bör föras med mer än ett tiotal handläggare. Jag anser att det knappast kan åstadkommas några resultat av betydelse med ett så ringa antal.

Den kraftigare insats som enligt min mening bör göras redan i initialskedet för att förmå myndigheterna att ompröva existerande uppgiftskrav gör det nödvändigt för att få en snabb uppföljning till stånd att granskningsorganet redan från början ges tillräckliga resurser. Organet skall ju vidare följa arbetet i statliga utredningar och kunna biträda i lagstiftningsarbetet i frågor om utformningen av uppgiftskrav, en uppgift som med nu tillämpad lagstiftningstakt fordrar ett flertal handläggare. Enligt min mening bör antalet handläggare utgöra 25–30 personer.

Tillståndsprövning

Majoriteten har ansett att någon generell skyldighet för uppgiftsinfordrande myndighet inte skall föreligga att innan ett nytt uppgiftskrav riktas mot företagen begära tillstånd eller ens vänta på ett granskningsförfarande från den föreslagna granskningsnämnden. Ett förfarande med tillståndsgivning, blir enligt majoritetens mening formbundet och får en inriktning mot bedömanden som har mer formell än reell betydelse. Majoriteten har inte heller funnit det föreligga behov av ett system som innebär att i princip alla uppgiftskrav underkastas granskning. Granskningsförfarandet skall därför inte utmytna i några för myndigheterna formellt bindande beslut.

Jag kan inte ansluta mig till dessa bedömningar. Enligt min mening är det både önskvärt och nödvändigt, för att förhållandena över huvud taget skall kunna förbättras mer än marginellt, att nya större uppgiftskrav underkastas ett granskningsförfarande innan kraven får riktas mot företagen. Inte minst erfarenheterna av SCB:s verksamhet med samordning av den statliga statistiska produktionen ger ett klart belägg för att de samrådsskyldiga myndigheterna gärna drar sig undan. Det behövs därför andra hållhakar på dem än beskedliga förmaningar att söka samråd.

Om uppgiftsskyldighet skall föreligga, måste enligt min mening granskningsförfarandet i princip vara obligatoriskt. Jag kan förstå om en viss tvekan föreligger att, i fall då enstaka, lätt framtagbara uppgifter inforas från ett förhållandevis ringa antal företag, göra ett granskningsförfarande obligatoriskt. I sistnämnda fall bör det även enligt min mening kunna vara tillräckligt att anmälan sker. Gränsen bör beroende av antalet inforade deluppgifter sättas vid 10–50 uppgiftslämnare efter nämndens bedömning.

Det säger sig självt att om den uppgiftsinsamlade myndigheten har kort tid på sig på grund av att den grundläggande lagstiftningen sättes i kraft brådstörtat — något som över huvud taget inte borde få ifrågakomma — den inte hinner avvakta ett granskningsförfarande. Detta förhållande bör då i stället leda till att speciella sanktioner mot den som inte lämnar behöriga uppgifter inte får vidtas, med mindre det rör sig om uppgifter som skall lämnas på grund av detaljerade föreskrifter i lag.

För andra, större krav än sådana som nyss angivits skall det ske en formell tillståndsprovning. Den granskande nämnden har att utfärda tillstånd för alla sådana krav som passerar dess granskning. Tillstånd anses givet om någon särskild erinran inte registrerats mot kravet. Det bör också författningsmässigt regleras att uppgiftskrav blir rättsligt förpliktande för uppgiftslämnarna först sedan kravet underkastats nämndens granskning och tillstånd. Innan detta skett, får några sanktioner inte tillgripas mot försumliga uppgiftslämnare. Särskilda övergångsbestämmelser avseende redan existerande krav bör gälla under en period av två år från denna lagstiftnings ikraftträdande. Därefter bör — om ej tillstånd givits under tvåårsperioden — sanktioner vara uteslutna.

Enligt min uppfattning bör således företagens rättigheter gentemot myndigheterna på detta område bevakas kraftigare än vad som kan ske enligt majoritetens förslag. I princip bör nämnden granska att ett nytt uppgiftskrav — i den mån det inte är direkt föreskrivet i lag — utformats i enlighet med de normer som angivits i den förut omnämnda katalogen. Inte minst viktigt är att nämnden granskar att den uppgiftsinsamlade myndigheten gjort föreskriven kalkyl över totalkostnaderna. Alla uppgiftskrav bör vidare omprövas med lämpliga tidsmellanrum.

III Bilagor

Bilaga 1 Sammanställning över uppgifts- lämnande

1 Uppgiftslämnande för tillsyn, kontroll o. d.

Årsredovisning från aktiebolag till patent- och registreringsverket.

Redovisningshandlingar från ekonomiska föreningar till länsstyrelsen.

Bokslutsuppgifter, årsredovisning, månadsstatistik, kassarapporter o. d. från affärsbanker, sparbanks, hypotekskassor m. fl. till bankinspektionen.

Aktuarieredogörelser, rapporter om nyteckningar av försäkringar, premieinbetalningar och utbetalningar på grund av försäkringsfall, tillgångar och skulder m. m. från försäkringsbolag till försäkringsinspektionen.

Rapporter om tillgångar och skulder, valutainnehav m. m. från banker till riksbanken.

Anmälan om utförelse av valuta m. m. till riksbanken.

Rapporter från fondkommissionärer till bankinspektionen.

Anmälan om anställning eller dess upphörande till försäkringskassan.

Uppgift om anställds frånvaro till försäkringskassan.

Uppgift om anställds inkomst till försäkringskassan.

Anmälan om yrkesskada till försäkringskassan.

Hemtagningsanmälan till tullverket vid import.

Varuanmälan till tullverket vid export.

Anmälan om olycksfall till yrkesinspektionen.

Anmälan om anställande av minderårig arbetskraft till yrkesinspektionen.

Anmälan om vidtagna arbetarskyddsåtgärder till yrkesinspektionen.

Anmälan om användning av gift till yrkesinspektionen.

Rapporter om tillverkning av och handel med fodermedel m. m. till statens jordbruksnämnd.

Månatlig rapport om omsättning av säd m. m. från spannmålshandlare till statens jordbruksnämnd.

- Uppgifter om försäljningen av vissa livsmedel till statens jordbruksnämnd.
- Månadsredogörelse om klassificering av kött från slakterier m. fl. till statens jordbruksnämnd.
- Månadsrapport om besiktning av får och lamm från slakterier m. fl. till statens jordbruksnämnd.
- Kvartalsuppgift om försäljning av rusdrycker till länsstyrelsen.
- Rapporter om produktion av sprit och öl till riksskatteverket.
- Årlig anmälan för försvar av gruvrättighet till kommerskollegium.
- Årlig brytningsberättelse från gruvföreståndare till kommerskollegium.
- Uppgifter till kommerskollegium om säkerhet för sällskapsresa.
- Uppgifter i samband med datainspektionens tillsyn enligt datalagen.
- Anmälan om att personregister upphör till datainspektionen.
- Årsredogörelse från trafikskolor till statens trafiksäkerhetsverk.
- Månatliga uppgifter om lastbilstrafik på utlandet till transportnämnden.
- Rapporter om flygverksamhet, utbildning av privatflygare m. m. till luftfartsverket.
- Anmälan om flyghaverier m. m. till luftfartsinspektionen.
- Besättningslista, passagerarlista, anmälan av påmönstring/avmönstring av utländsk sjöman m. m. till tullverket från fartyg som avreser till eller ankommer från utlandet.
- Anmälan om anställning av utlänning och anställningens upphörande till polismyndighet.
- Anmälan till polismyndighet om upplåtelse av bostad till icke nordisk utlänning från hotell och pensionat.
- Uppgifter till skolöverstyrelsen angående anställda invandrare för tillämpning av lagen om rätt till ledighet och lön vid deltagande i svenskundervisning för invandrare.
- Uppgifter om anställds inkomst m. m. till kronofogdemyndighet.
- Vattenstånds- och vattenföringsuppgifter från vattenregleringsföreningar till Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut.
- Anmälan om planerad skogsavverkning till skogsvårdsstyrelsen.
- Uppgifter från företag i byggnadsbranschen till fortifikationsförvaltningen för byggnads- och reparationsberedskapen.
- Årsberättelse från enskilda sjukhus och vårdhem till socialstyrelsen.
- Uppgifter till statens livsmedelsverk i anledning av tillsyn enligt livsmedelslagen.
- Uppgifter i samband med inspektioner utförda av hälsovårdsnämnd.

Uppgifter i samband med fårkontroll och svinstamskontroll.

Tandvårdsräkning från tandläkare till försäkringskassan för utbetalning av tandvårdsersättning.

Anmälan till länsstyrelsen om inrättande eller flyttning av boktryckeri.

Anmälan om tillverkning av ädelmetallarbeten till mynt- och justeringsverket.

Anmälan av den som importerar, tillverkar eller driver handel med polyklorerade bifenyler (PCB).

Anmälan till byggnadsnämnd a) då byggnadsföretaget påbörjas b) då schaktning eller sprängning till grundbotten blivit utförd eller pålning skall påbörjas c) då grundläggning verkstälts men innan första bjälklaget utföres d) då byggnadens bärande stomme samt skorsten uppförts men innan putsning eller annan ytbehandling verkställs eller golv inlägges samt e) då företaget slutförts.

Anmälan om pris- och marginalförändringar till statens pris- och kartellnämnd från företag som ingår i prisanmälningssystemet.

Förhandsanmälan av prishöjningar till statens pris- och kartellnämnd.

Uppgifter om pris- och konkurrensförhållanden, kartellavtal o. d. till statens pris- och kartellnämnd, bl. a. i samband med enkäter.

Upplysningar till statens naturvårdsverk eller länsstyrelsen om verksamheten vid anläggning som kan befaras vara miljöfarlig. Företagen kan åläggas att utföra eller bekosta speciell undersökning av verksamheten.

Anmälan till länsstyrelsen enligt miljöskyddskungörelsen om anläggning av vissa slag av fabriker och inrättningar.

Kontrolluppgift om anställds lön m. m. till skattemyndigheterna.

2 Uppgiftslämnande för samhällsplanering

Uppgifter om produktion, produktionsförmåga e. d. till statens industriverk.

Enkät svar till länsplaneringen vissa år, senast 1973.

Enkät svar till länsstyrelsen angående företagens planer och prognoser (högst två gånger per år).

Uppgifter för arbetsmarknadsverkets kvartalsvisa byggnadsinventering.

Varsel vid driftsinskränkningar till länsarbetsnämnd.

Enkät svar till länsarbetsnämnd om sysselsättningsläget.

Uppgifter om de anställda till länsarbetsnämnd för tillämpning av lagen om vissa anställningsfrämjande åtgärder.

Årlig rapport om försäljning och förbrukning av olja till överstyrelsen för ekonomiskt försvar.

Månadsrapport om oljelager till överstyrelsen för ekonomiskt försvar.

Uppgifter från industriföretag med planerad krigsproduktion till överstyrelsen för ekonomiskt försvar.

Uppgifter om personal och verksamhet till länsstyrelsen för beredskapsplanläggning.

3 Uppgiftslämnande för tillståndsprövning o. d.

Under denna kategori faller ansökningshandlingar avseende bl. a. följande slag av tillstånd e. d.:

- Tillstånd eller medgivande i fråga om utskänkning av rusdrycker.
- Tillstånd eller medgivande i fråga om detaljhandel med öl.
- Tillstånd eller medgivande i fråga om försäljning av alkoholfria drycker.
- Tillstånd att idka handel med skjutvapen.
- Tillstånd att anordna vadhållning vid tävling.
- Tillstånd att anordna lotteri.
- Tillstånd att transportera brandfarlig vätska med rörledning.
- Typgodkännande enligt förordningen om brandfarliga varor.
- Tillstånd att tillverka eller driva handel med explosiva varor.
- Tillstånd att inneha mindre förbrukningsförråd av explosiva varor.
- Dispens från nybyggnadsförbud.
- Dispens från förbud mot schaktning, fyllning m. m.
- Koncession för framdragande eller begagnande av elektrisk starkströmsledning.
- Tillstånd enligt naturvårdslagen.
- Tillstånd eller dispens enligt miljöskyddslagen och miljöskyddskungörelsen.
- Tillstånd till tillfällig handel.
- Tillstånd att bedriva hotell- eller pensionatsrörelse.
- Tillstånd att idka handel med skrot, lump och begagnat gods.
- Tillstånd att idka handel med preventivmedel.
- Tillstånd till utförsel av krigsmateriel.
- Tillstånd till införsel eller utförsel som meddelats av lantbruksstyrelsen eller skogsstyrelsen.
- Godkännande av tillverkarstämpel för ädelmetallarbeten.
- Tillstånd att bedriva enskilt vårdhem.
- Tillstånd att idka handel med bekämpningsmedel.
- Tillstånd att använda bekämpningsmedel.
- Tillstånd att bedriva radiologiskt arbete.
- Tillstånd till införsel eller utförsel som meddelats av socialstyrelsen eller statens livsmedelsverk.
- Tillstånd till tillverkning av eller handel med gift.
- Tillstånd till import av gift.
- Tillstånd till tillverkning av eller handel med läkemedel.

Tillstånd till transportförmedling eller uthyrningsrörelse avseende motorfordon.

Tillstånd till transport till eller från utlandet.

Tillstånd att bedriva kust- eller insjöfart med utländskt fartyg.

Tillstånd till tullrestitution eller tullbefrielse.

Tillstånd att med fartyg införa spritdrycker eller utföra spritdrycker och vin eller tobaksvaror.

Byggnadslov.

Tillstånd att använda mark för tätbebyggelse.

Tillstånd till lokalisering av industriell eller annan verksamhet av väsentlig betydelse för hushållningen med landets samlade mark-, energi- och vattentillgångar m. m.

Byggnadstillstånd.

Igångsättningstillstånd.

Auktorisation av bevakningsföretag.

Tillstånd att föra personregister med hjälp av ADB eller ändra sådant register.

Tillstånd att bedriva kreditupplysningsverksamhet.

Tillstånd att bedriva inkassoverksamhet.

Tillstånd att överskrida stoppris.

Tillstånd att införa eller utföra betalningsmedel.

Tillstånd till bingospel.

Tillstånd att utöva luftfart.

Tillstånd att utbilda privatflygare.

Tillstånd att utnyttja investeringsfond för konjunkturutjämning.

Registrering av aktiebolag och vissa andra typer av juridiska företagsformer.

Tillstånd att bedriva bankrörelse.

4 Uppgiftslämnande avseende redovisning av skatt m. m.

Årlig allmän självdeklaration och/eller särskilda självdeklarationer med diverse bilagor.

Uppbörd av preliminär skatt och kvarskatt för anställda.

Deklaration och inbetalning av mervärdeskatt, vanligen varannan månad.

Årlig uppgift om investeringsfonder för konjunkturutjämning och särskilda investeringsfonder.

Deklaration för punktskatter avseende bensin, choklad, tekniska preparat, vissa dryckesförpackningar, motorfordon, tobak, maltdrycker, läskedrycker, energi, annonser och reklam (vanligen månads- eller kvartalsvis).

Deklaration för stämpelskatt avseende aktier, obligationer m. m.

Årlig deklaration för utskiftningskatt.

Uppgifter för erläggande av kilometerskatt.

Årlig arbetsgivaravgift för debitering av avgift till sjukförsäkringen, folkpensioneringen och ATP, yrkesskadeförsäkringsavgift, byggnadsforskningsavgift, lönegarantiavgift, arbetarskyddsavgift, avgift till arbetslöshetsförsäkring och det kontanta arbetsmarknadsstödet, allmän arbetsgivaravgift samt redareavgift för sjöfolks pensionering.

Inbetalning och redovisning av preliminära och slutliga arbetsgivaravgifter.

Importanmälan med tulldeklaration till tullverket vid import av varor.

Fartygsdeklaration vid ankomst eller avgång (bl. a. för beräkning av fyraavgifter).

Deklaration över förmalning från handelskvarnar (för beräkning av förmalningsavgifter).

Redovisning av slaktdjurstillägg från slakterier.

Redovisning enligt införselbeslut till kronofogdemyndighet.

5 Uppgiftslämnande för statistik

Statistikgren	Myndighet	Periodicitet
<i>Jordbruk m. m.</i>		
Skogsbrukets arbetskraft	SCB	År
Sysselsättningen inom storskogsbruket	"	4 ggr per år
Lantbruksregistret	"	År
Galt- och betäckningsstatistik	"	Månad
Objektiv skördeuppskattning	"	År
Byggnationen inom jordbruket	"	År
Saltsjöfiskets fångster	"	Månad
Skarpsillfångster; Västkusten	Fiskeristyrelsen	Vecka
Havskraftfiske	"	Kontinuerlig
Räkfångster och bifångster	"	Kontinuerlig
Statistik från fiskeribokföringstation	"	År
Räkenskapsresultat från svenska lantbruk	Lantbruksstyrelsen	År
Hästupremiering	"	År
Avverkningskostnader i skogsbruket	Skogsstyrelsen	År
Flottning	"	År
Investeringar och underhållskostnader i skogsbruket	"	År
Skogsvårdsåtgärder, färdigbyggda skogsbilvägar och färdigställda skogsdiken	"	År
Årlig skogsavverkning	"	År
Behandling med kemiska preparat	"	År
Inmätta rundvirkeskvantiteter	"	År
Rundvirkets prisindexutveckling	"	År

Statistikgren	Myndighet	Periodicitet
<i>Industri- och byggnadsverksamhet</i>		
Elstatistik	SCB	Månad, år
Industri- och bergverksstatistik	"	År
Bränslestatistik	"	Månad, kvartal
Månatlig produktionsvolymindex	"	Månad
Leverans- och orderstatistik för industrin	"	Månad
Lagertypstatistik för industrin	"	Kvartal
Insatsvarugrupsstatistik för industrin	"	År
Varvsenkäter	"	Halvår
Exportenkäter	"	Kvartal
Importenkäter	"	Kvartal
Varustatistik (produktion, förbrukn., lager e. d. beträffande textil, konfektion, skor, järn och stål, metallhalvfabrikat, trävaror, byggnadsvaror, vissa verkstadsprodukter, vävnader, diverse)	"	Månad/ kvartal/år
Produktionsstatistik för byggnads- och anläggningsverksamhet	"	År
Redarenkät	Konjunkturinstitutet	2 ggr per år
Konjunkturbarometer för industri- och byggnadsverksamhet	"	Kvartal
Elstatistik	Statens vattenfallsverk	Vecka
<i>Handel, servicenärings och priser</i>		
Konsumentprisindex	SCB	Månad
Producentprisindex	"	Månad
Importprisindex	"	Månad
Fartygsstatistik	"	År
Bruttointäkter och kostnader i utlandet vid utrikes sjöfart	"	Kvartal
Hamn- och kanalstatistik	"	År
Varutransporter på vägar	"	Kvartal
Omsättningen inom vissa tjänstenärings	"	Kvartal
Detaljhandelns försäljning	"	Kvartal
Lagerstatistik för detalj- och parti-handeln	"	Kvartal
Konjunkturbarometer för varuhandel	"	Kvartal
Regional redovisning av omsättningen inom varuhandeln	"	År
Byggnadskostnads- och entreprenadindex	"	6 ggr per år
Hysesindex för byggnadsmaskiner	"	Halvår
Index för underhållskostnader	"	År
Byggnadskostnadsindex för jordbruksbyggnader	"	Kvartal, år
Faktorprisindex för bostäder	"	Månad, kvartal år
Inventeringsuppgift om olika varuslag	"	År
<i>Bostäder, andra byggnader och fastigheter</i>		
Bostads- och hyresundersökningar	SCB	År
Hysesstatistik för nybyggda lägenheter	"	Halvår
Fastighetsomkostnadsundersökningar	"	År
Outhyrda lägenheter färdigställda 1967 och senare	Bostadsstyrelsen	2 ggr per år
Byggnadskrediter till företag med statliga bostadslån	"	År

Statistikgren	Myndighet	Periodicitet
<i>Samhällsekonomi och offentlig förvaltning</i>		
Finansstatistik för företag	SCB	År
Likviditetsutvecklingen inom industri och varuhandel	"	Kvartal
Industriföretagens kalenderårs- och delårsresultat	"	Halvår
Internationella företag	"	År
Företagens utländska tillgångar och skulder	"	Kvartal
Investeringsenkäter omfattande industri, varuhandel, samfärdse samt bank- och försäkringsföretag	"	Kvartal
Balans- och resultatstatistik för finansinstitut (årlig)	"	År
Balans- och resultatstatistik för finansinstitut (korttids)	"	Månad/kvartal
Nyutlåningsstatistik	"	Månad
Obligationsstatistik	"	Kvartal, år
In- och utlåningsstatistik (tillfällig inlåningsstatistik)	"	Kvartal
Registerkontroll avseende centrala företagsregistret	"	Intermittent
Allmän företagsräkning	"	Intermittent
Taxering av aktiebolag	Riksrevisionsverket	År
Restaurangstatistik	Riksskatteverket	Kvartal
Sprittillverkningen i riket	"	Månad
<i>Arbetsmarknad</i>		
Löner för arbetare inom industri (inkl. elverk och stuverier) samt byggnadsverksamhet ^a	SCB	År
Löner för tjänstemän inom industri (inkl. elverk och stuverier) samt byggnadsverksamhet ^a	"	År
Sysselsättning och lönesummor för tjänstemän inom industri	"	Kvartal
Sysselsättning och lönesummor för arbetare inom byggnadsverksamhet	"	Kvartal
Löner för anställda inom varuhandel ^a	"	År
Löner för anställda inom hotell och restauranger ^a	"	År
Sysselsättning och lönesummor för anställda inom varuhandel	"	Kvartal
Löner för arbetare vid buss- och åkeriföretag samt oljedistributionsföretag ^a	"	År
Löner för lantarbetare	"	År
Löner för trädgårdsarbetare ^a	"	År
Sysselsättning och löner för arbetare inom industri	"	Månad
Löner för anställda inom sjöfart (ombordanställda) ^b	"	År
Löner för anställda vid affärsbanker och sparbanks ^b	"	År
Löner för anställda vid försäkringsbolag ^b	"	År
<i>Utbildning</i>		
Forskningsstatistik för industrin m. m.	"	Vartannat år
<i>Yrkes- och utbildningsprognoser</i>		
Arbetskraftsbarometern	"	År

^a Lämnas delvis via arbetsgivarnas organisation/er.

^b Lämnas helt via arbetsgivarnas organisation/er.

Bilaga 2 Företagsstatistiken

1 Inledning

Föreliggande rapport har utarbetats av statistiska centralbyrån (SCB) på begäran av utredningen om företagens uppgiftsplikt (UFU).

Rapporten behandlar statistik, som direkt eller indirekt bygger på uppgifter från företagen. Det bör observeras att framställningen därmed inte bara omfattar statistikgrenar som enligt SCB:s organisationsplan utarbetas av avdelningen för företagsstatistik utan också statistikgrenar inom avdelningen för areell statistik (jordbruks- och fiskestatistik m. m.).

Avsikten är att belysa förutsättningarna och motiven för olika typer av statistik på näringslivets område och att beröra några av problemen i produktionsarbetet. Ett viktigt avsnitt berör SCB:s relationer med statistikkonsumenter och uppgiftslämnare. SCB:s åtgärder i syfte att förenkla och underlätta företagens uppgiftslämnande behandlas tämligen utförligt. En översikt lämnas över näringsstatistikens historiska utveckling, vilken kan ge en del av bakgrunden till dagsläget.

2 Institutionella förutsättningar

2.1 SCB:s verksamhetsområde och organisation

SCB:s funktioner kan med utgångspunkt i instruktionen (SFS 1971: 323, se bilaga 1¹) sammanfattas på följande sätt:

SCB skall

- producera statistik, föra register och utföra prognoser för att tillgodose allmänna intressen
- svara för samordning av statistikproduktionen
- utföra statistisk och teknisk uppdragsverksamhet.

Detta innebär först och främst att SCB framställer huvuddelen av den officiella statistiken bl. a. på näringslivets område, dvs. den statistiska information av mera allmänt intresse som myndigheter och allmänhet efterfrågar. Riktlinjerna och ramen för statistikgrenarna bestäms av

¹ Här ej medtagen.

statsmakterna, men inom givna direktiv och anslag svarar SCB för statistikens innehåll och uppläggning. Verkets framställningskostnader bestrides av statsverket, som bestämmer kostnadsramen med ledning av kalkyler i verkets anslagsräskanden. Enligt allmänna verksstadgan skall arbetet bedrivas så ekonomiskt som möjligt. SCB har i detta sammanhang också att ta hänsyn till uppgiftslämnarnas intressen. Detta innebär att en för SCB mera kostnadskrävande framställningsmetod kan vara motiverad om därmed uppgiftslämnarna bedöms åtnjuta en lika stor eller större kostnadsminskning. (Se vidare avsnitt 5.3.) Ersättning utgår icke för arbete i samband med företagens uppgiftsinlämnande.

Den officiella statistiken publiceras vanligen i tryck sedan den sammanställts på sådant sätt att enskilda företags förhållanden icke kan utläsas. För att underlätta konsumenternas orientering sammanförs statistiken i olika serier, numera huvudsakligen inom samlingen Sveriges Officiella Statistik (SOS). Sedan sin tillkomst har SCB utarbetat de anvisningar liksom de enhetliga regler som i övrigt gäller för det statistiska trycket. Dessa regler gäller också officiell statistik som utarbetas av andra statliga verk och institutioner.

Som central förvaltningsmyndighet för den statliga statistikproduktionen har SCB vidare att svara för samordning av denna statistikproduktion, att verka för samordning mellan statlig och annan statistikproduktion och att bevaka att de statistiska synpunkterna tillgodoses när annan myndighet än centralbyrån för administrativt ändamål insamlar material som kan utgöra underlag för statistikproduktion. I anledning härav har statsmyndigheterna anbefallts att samråda med SCB i fråga om insamling av statistiska uppgifter av allmänt intresse samt i fråga om ändring av administrativt förfarande av betydelse för SCB:s statistikproduktion (SFS 1966:750, se bilaga 2¹). Detta samråd har dock icke fungerat tillfredsställande och SCB har tagit särskilda initiativ i effektiviserande syfte (se vidare avsnitt 5.5).

SCB är också central myndighet vad gäller de internationella kontakterna på statistikens område och verket skall tillse att internationella rekommendationer tillämpas såväl i verkets egen statistik som i statistik som utarbetas av andra verk. Samordning mellan olika länders statistik är i hög grad ett svenskt intresse och i endast ett fåtal fall har avvikelser från internationella rekommendationer behövt göras på grund av svenska särförhållanden. SCB deltar aktivt i det internationella statistiska samordningsarbetet inom främst FN:s ram.

SCB utför också statistiska sammanställningar och specialbearbetningar på uppdrag av statliga, kommunala eller enskilda beställare och åtar sig också på samma sätt teknisk uppdragsverksamhet (t. ex. databearbetning, registerservice). Arbetet bekostas av beställaren som enligt särskilda avtal förfogar över resultaten. Samma sekretessregler gäller som för statistiken i övrigt (se avsnitt 2.3). För den händelse ett dylikt uppdragsarbete innefattar infordran av primäruppgifter från företag kan uppgiftsplikt endast tillämpas om det är fråga om en statlig beställare och stadgande därom föreligger i lag eller författning. Det är dock angeläget att i möjligaste mån använda redan insamlat material. SCB

¹ Här ej medtagen.

bedömer denna uppdragsverksamhet som mycket betydelsefull bl. a. för undvikande av dubbelarbete inte minst för uppgiftslämnarna och emedan den ofta ger fingervisningar om nya konsumentbehov.

Med sikte att på bästa sätt tillgodose de skilda uppgifter som åvilar SCB genomfördes år 1971 en omorganisation av verket. Arbetet är därefter organiserat på sju avdelningar, varav tre svarar för den huvudsakliga framställningen av SCB:s statistik (ämnesorienterade avdelningar) och fyra har stabs- och servicefunktioner (funktionsorienterade avdelningar). (Se bilaga 3.¹)

Statistikproducerande är avdelningarna för areell statistik, för (icke-areell) företagsstatistik och för individstatistik. Endast de två förstnämnda är, med några få undantag, aktuella i detta sammanhang. Avdelningen för areell statistik innefattar all statistik (även ekonomisk) rörande jordbruk, skogsbruk, fiske och trädgårdsskötsel. Hit hör även statistik över naturresurser och miljö samt statistik över bostäder och bostadsbyggnad, (inkl. fastighetstaxeringsstatistik) dock ej allmän produktionsstatistik över byggandet. Denna avdelning administrerar även det allmänna skördeskadeskyddet.

Avdelningen för företagsstatistik sammanställer statistik rörande industri, byggnadsverksamhet, handel, samfärdsl, priser m. m. Dessutom finns inom avdelningen enheter för finans- och arbetsmarknadsstatistik, som omfattar alla sektorer, även jordbruket och den offentliga sektorn. Till denna avdelning har även nationalräkenskapsarbetet förlagts. En systematisk översikt över innehållet i den statistik som utarbetas av SCB återfinnes i avsnitt 4.3.

Av de fyra funktionsorienterade avdelningarna omfattar en planering och samordning. Såväl interna som externa samordningsfunktioner är samlade här. Avdelningen handhar också samordning och utveckling av statistiska metoder och databehandlingsmetoder.

En annan avdelning omfattar bl. a. informationsfunktionen, som fått en stadigt ökande betydelse. Härunder sorterar även SCB:s bibliotek samt den interna utbildningen och administrationen.

Den ovan nämnda uppdragsverksamheten förmedlas av en separat avdelning, som också själv svarar för en stor del av produktionsarbetet på området (med särskild tonvikt på individstatistiken) och har en omfattande fältorganisation.

Den fjärde av de funktionsorienterade avdelningarna handhar den interna driftsverksamheten vad avser såväl manuell som maskinell databehandling. I princip är register och databaser också knutna till denna avdelning.

Verksledningen utgörs av verkschef med ställföreträdare samt styrelse. Styrelsen består av representanter för vetenskaplig forskning, för viktiga organisationer och för statsmakterna och näringslivet.

2.2 Företagens uppgiftsskyldighet till SCB:s statistik

SCB:s företagsstatistik baseras till stor del på uppgifter insamlade direkt från företagen. För statistikens kvalitet är det av grundläggande betydelse

¹ Här medtagen som underbilaga.

att riktiga och fullständiga uppgifter lämnas av alla i undersökningen ingående enheter. Den ökade tillämpningen av urvalsteknik har medfört att betydelsen av bortfallet av enstaka uppgifter blivit större än vad fallet var tidigare då totaltäckande undersökningar spelade en större roll i statistikproduktionen.

För att ge statistiken tillfredsställande kvalitet har det ansetts nödvändigt att förankra uppgiftsinsamlingen i en lagstadgad uppgiftsplikt. Nu gällande kungörelse utfärdades 1966 (SFS 1966: 37, se bilaga 4¹) vartill kommer senare tillägg och ändringar (SFS 1969: 548, 1970: 543 och 1974: 592), och avser samtliga som inom landet bedriver rörelse samt ägare av hus med minst tre bostadslägenheter. För bl. a. lantbruksstatistiken, lantbruksregistret och skördeskadeskyddet finns särskilda kungörelser. Vad gäller uppgifter som indirekt inhämtas till SCB:s statistik gäller i huvudsak likartade stadganden. Sålunda finns t. ex. i tullverkets författningar bestämmelser om de uppgifter som skall lämnas för utrikeshandelsstatistiken.

Ända från den första kungörelsen (år 1896) har stadgats om väckande av åtal vid vägran att lämna begärda uppgifter. Detta stadgande tillämpas med stor återhållsamhet.

Det kan nämnas att vissa statistikgrenar utarbetas utan stöd av uppgiftsplikt, t. ex. forskningsstatistiken. Denna statistikgren har en signifikant lägre svarsfrekvens (och därmed lägre tillförlitlighet) än likartade undersökningar för vilka SCB kan hänvisa till uppgiftsplikt.

En grundläggande förutsättning för uppgiftsplikten är att uppgiftslämnaren inte onödigt betungas, vilket SCB har att bevaka genom samråd med näringslivsorganisationer m. m. (se avsnitt 5.1), samt att de inlämnade uppgifterna är sekretesskyddade (se avsnitt 2.3).

2.3 *Sekretessbestämmelser och SCB:s sekretesspolicy*

Den alldeles övervägande delen av det material som samlas in av SCB faller under sekretesslagens bestämmelser (Lag om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar, 1937-05-28). Sekretesskyddet baseras på den s. k. statistikparagrafen, 16 §, vilken i relevanta delar har följande lydelse:

”För statlig eller kommunal statistik lämnade uppgifter och myndighets bearbetningar därav må, såframt de avse enskilda personer, bolag eller andra enskilda samfälligheter, vilka är angivna med namn eller annan identitetsbeteckning, icke utlämnas förrän tjugo år från uppgiftens datum förflutit, därest ej den som däri avses samtycker till ett tidigare utlämnande, eller ock, med hänsyn till uppgiftens eller bearbetningens natur eller det ändamål för vilket den åstundas och omständigheterna i övrigt, trygghet kan anses vara för handen, att utlämnandet ej kommer att missbrukas till hans skada.”

Även andra paragrafer i sekretesslagen såsom 17 §, 19 § och 19a §, är tillämpliga på SCB:s material.

¹ Här ej medtagen.

SCB har en fastlagd praxis i sekretessfrågor när det gäller såväl utlämnande av uppgifter om enskilda företag som tabellredovisning av statistik.

Generellt sett utlämnas inte primärdatauppgifter avseende individuella företag. SCB gör här ingen skillnad mellan myndighet och enskild. I vissa fall kan speciella avtal mellan myndigheter reglera behandlingen av sekretessbelagda data. SCB håller i sådana fall uppgiftslämnarna underriktade om avtalens innebörd så att denna är känd för dem då uppgifterna lämnas till SCB. Ett sådant exempel är SCB:s avtal med överstyrelsen för ekonomiskt försvar (se avsnitt 5.5.2).

När det gäller tabellredovisningar innebär SCB:s sekretesspolicy att dessa skall ske med bevarat skydd för uppgiftslämnarna. Den vanligaste metoden är den s. k. 3-regeln. Denna innebär att redovisningar med färre än tre enheter i en tabellcell slås samman med andra celler eller undertrycks. En ytterligare restriktion kan vara att ett objekt (företag) inte får svara för mer än en viss del av värdet i en cell.

Sekretessskyddet verkar dock också så att SCB inte utan vidare får ta del av material, som finns hos annan myndighet, t. ex. deklarationsmaterial.

3 Företagsstatistikens historiska bakgrund

Näringsstatistiken har i Sverige gamla anor. Redan på 1600-talet utarbetades statistiska sammanställningar över bergshantering, utrikes-handel och sjöfart. Ett betydande uppsving fick näringsstatistiken i anslutning till frihetstidens aktiva statliga näringspolitik. Kommerskollegium utarbetade till varje riksdag industrierättelser omfattande bl. a. uppgifter om tillverkade produkter samt personal. En början till statistik över jordbruket tillkom också med bl. a. årsväxtrapporter.

Kännetecknande för den äldre statistiken är beroendeförhållandet till administrativa rutiner. Statistiken hade små ekonomiska resurser och resultaten byggde till stor del på sammanställningar utförda av lokala organ. Dessa förhållanden medförde att statistiken innehöll avsevärda luckor och kvaliteten var ojämn.

Från mitten av 1800-talet medförde den snabbt ökande industrialiseringen och stigande folkmängd ett massivt behov av bättre statistisk information. En statlig kommitté tillsattes 1854 för översyn av statistiken. Arbetet resulterade bl. a. i inrättande av SCB år 1858, men en fullständig centralisering ansågs inte lämplig på näringsstatistikens område. SCB fick ansvaret för jordbruks- och fiskestatistiken medan övrig näringsstatistik liksom tidigare i huvudsak sammanställdes inom kommerskollegium.

Det dröjde emellertid ända till tiden kring sekelskiftet innan näringsstatistiken fick de ekonomiska resurser och den självständighet som krävdes för att effektivt råda bot på de brister som tidigare berörts. År 1892 inrättades en särskild statistisk avdelning inom kommerskollegium och år 1896 kom den första stadgan om uppgiftsplikt för företagen.

Under 1900-talets första årtionde utfördes ett genomgripande utredningsarbete, som lade grunden till vår moderna näringsstatistik. En stor del av detta arbete var knutet till 1905 års statistikkommitté (slutbetänkande 1910; tidigare delbetänkanden om jordbruks- och utrikeshandelsstatistik). Kommitténs betydelse låg inte i så hög grad i förslag om nya statistikgrenar utan främst i en genomarbetad systematik. Från denna tid finns t. ex. standarder över varor och näringsgrenar. Resultaten av arbetet kan avläsas i de grundligt omarbetade berättelserna över industri 1913, jordbruk 1913 och sjöfart 1913. Flertalet publikationer ingick i serien Sveriges officiella statistik (SOS) som ersatte den äldre serien Bidrag till Sveriges officiella statistik. Samtidigt lades också de första grunderna till en löpande konjunkturstatistik genom serier av statistiska meddelanden innehållande bl. a. månatlig utrikeshandelsstatistik och månadstidskriften Kommersiella meddelanden.

På en punkt hade 1905 års kommitté ingen framgång. I betänkandet föreslogs nämligen en fullständig centralisering av näringslivsstatistiken till ett centralt statistikverk. Utvecklingen kom att gå i rakt motsatt riktning, till att börja med genom att kommerskollegii arbetsmarknadsstatistik överflyttades till den 1913 nybildade socialstyrelsen.

Registerfrågan fick i detta omorganisationskede icke en tillfredsställande lösning, vilket medförde en successivt stigande osäkerhet beträffande statistikens fullständighet. Därmed växte under tjugotalet fram behovet av intermittenta totalinventeringar. I en ny upplägning av jordbruksstatistiken ingick totalinventeringar med fem års intervall och med den första inventeringen år 1927. För de mellanliggande åren utnyttjades stickprovsmetodik. Den första företagsräkningen för det icke areella näringslivet kom år 1931, och tanken var att tillämpa tioårsintervall. Den närmast följande bortföll dock på grund av kriget. I industri- och sjöfartsstatistik tillämpades huvudsakligen en cut-off-gräns som utslöt de minsta företagsenheterna ur statistiken.

Från och med 1930-talet tillkom en rad omständigheter, som kontinuerligt ökat behovet av statistisk information. Den stora depressionen under årtiondets första år och den aktiva näringspolitik som följde skapade efterfrågan framför allt på kortperiodisk statistik och planstatistik. Konjunkturstudierna samordnades inom konjunkturinstitutet, som startade 1937. Följande år tillkom kommerskollegii investeringsstatistik för industrin med tyngdpunkt på plandata. Ett tecken på statistikbehovets styrka är att statistik i ökad utsträckning även utarbetades inom näringslivets organisationer. Sålunda tillkom vid denna tid Industriförbundets månatliga produktionsindex för industrin.

I den stora depressionen ligger också ursprunget till den aktivare jordbrukspolitik som inleddes vid 1930-talets början. För dess genomförande krävdes också en detaljerad statistikinformation. Denna statistik kom till stor del att ligga inom den särskilda statliga nämnd som skapades för detta ändamål och som under kriget uppgick i statens livsmedelskommission.

Under senare delen av 1930-talet kom beredskapsproblemen alltmer att sätta sin prägel på informationsbehovet, vilket ökade intresset för

varufördelad statistik. Från 1936 fanns i den årliga industristatistiken uppgifter om viktigare slag av råvaror, och nya mera detaljerade standarder infördes för de varufördelade produktionsuppgifterna. En omfattande kortperiodisk varustatistik utarbetades inom kommissionerna under kriget. En del av denna kortperiodiska varustatistik överflyttades efter kriget vad gäller industrin till kommerskollegium i modifierad form. Några av kommissionerna ombildades också till mera permanenta organ, delvis också med vissa statistiska arbetsuppgifter, t. ex. statens jordbruksnämnd (1950), statens pris- och kartellnämnd, bränslekommissionen m. fl.

Det stora informationsbehovet efter kriget medförde att nya viktiga statistikgrenar tillkom också på initiativ inom näringslivets egna organisationer. Dit hör främst orderstatistiken för verkstadsindustrin och finansstatistik för företag (vinststatistiken). De första ansatserna till en vinststatistik gjordes inom Industriens utredningsinstitut, och en statlig motsvarighet startade 1950 inom SCB och ersatte den privata statistiken. Många branschorganisationer framställde också egen kortperiodisk varustatistik rörande sina medlemmar.

Under efterkrigstiden hade sålunda en mycket snabb decentralisering av den ekonomiska statistiken ägt rum. På det hela taget synes dock samarbetet mellan de olika statistikproducenterna ha löpt ganska friktionsfritt. Man fick successivt också betydelsefyllda samordningsinstrument i nationalräkenskaperna inom konjunkturinstitutet och stadigt förbättrade internationella rekommendationer inom FN:s ram. Splittningen hade dock övervägande negativa effekter, bland vilka kan nämnas ökade risker för å ena sidan luckor i täckningen inom skilda områden och å andra sidan dubbeltäckning med åtföljande onödigt belastning av uppgiftslämnarna, oklarheter vid internationell rapportering och internationella kontakter överhuvud, risker för bristande jämförbarhet p. g. a. otillräcklig samordning i fråga om uppläggning, definitioner m. m. samt slutligen risker för att den nya datorteknikens fördelar inte i full utsträckning skulle kunna utnyttjas.

På grundval av förslag av en år 1956 tillsatt kommitté kom riksdagsbeslut år 1960 om statistikens centralisering till SCB. En särskild delegation för statistikfrågor tillsattes för att utarbeta mera detaljerade förslag till samordningens praktiska genomförande och omfattning.

Centraliseringen genomfördes i snabb takt. Budgetåret 1962/1963 överflyttades hela kommerskollegii statistiska byrå (med statistik över industri, handel, sjöfart m. m.) till SCB. Under samma period överflyttades också socialstyrelsens konsumentprisindex och konjunkturinstitutets pris- och volymindexberäkningar för utrikeshandeln.

Budgetåret 1963/64 överflyttades socialstyrelsens arbetsmarknadsstatistik tillsammans med arbetsmarknadsstyrelsens sysselsättningsstatistik och varuhandelsbarometer. 1963 överfördes också den ovan nämnda inom näringslivsorganisationerna utarbetade produktionsvolymindexen för industrin och orderstatistiken för verkstadsindustrin till SCB.

Budgetåret 1965/66 överfördes bostads- och byggnadsstatistiken. Nationalräkenskaperna överflyttades från konjunkturinstitutet.

En av de viktigaste åtgärderna i samband med statistikproduktionens centralisering var inrättandet av ett centralt företagsregister. Förslag till uppläggning lämnades av statistikdelegationen år 1962 och registret blev verklighet följande år. Registret skulle i princip ersätta den företagsräkning som enligt tidigare uppläggning skulle ha ägt rum vid denna tid. Beträffande registrets betydelse som samordningsinstrument se vidare avsnitt 5.2.1. Ett motsvarande register för jordbruk och skogsbruk beslöts 1968 (lantbruksregistret) samtidigt som obligatorisk anmälan till skördeskadeskyddet genomfördes. För jordbruksstatistiken har utformats särskilda samrådsförfaranden dels inom jordbruksstatistikkommittén, dels inom ramen för särskilda samråd mellan SCB, statens jordbruksnämnd och lantbruksstyrelsen.

Efter centraliseringen till SCB har samordningsaktiviteterna på näringsstatistikens område starkt intensifierats, varom närmare i avsnitt 5.2.

Efter sammanslagningen har också viktiga nya typer av statistik tillkommit framför allt vad gäller kortperiodisk statistik, planstatistik och finansstatistik. Som exempel kan nämnas en samordnad kortperiodisk order-, leverans- och lagerstatistik för industrisektorn och ett integrerat prisindexsystem. Viktiga nyheter föreligger också vad gäller statistiken över samfärdsel och varuhandel.

Fortfarande framställs vissa typer av företagsstatistik utanför SCB. Denna statistik bygger ofta på uppgifter insamlade direkt från företagen. Aktuella i detta sammanhang är såväl statliga myndigheter (inkl. länsstyrelser, kommittéer) som kommunala myndigheter, arbetsgivar- och branschorganisationer m. m. Uppgiftsskyldigheten är när det gäller statliga myndigheters insamling ibland reglerad av speciella kungörelser. Statens industriverk, statens pris- och kartellnämnd och överstyrelsen för ekonomiskt försvar har egna kungörelser som är snarlika SCB:s kungörelse om uppgiftsplikt.

4 Statistikbehov och statistikproduktion avseende företag

4.1 *Efterfrågan på företagsstatistik*

I föregående avsnitt (3) har visats hur behovet av statistik förändrats i anslutning till samhällsutvecklingen och till det ökade beroendet av vår omvärld. Det har också framgått att informationsbehoven synes öka i accelererad takt.

Denna tendens är påtaglig även i dagens läge och konstituerar ett av de centrala problemen i statistikproduktionen. Eftersom beslutsprocessen tar tid i anspråk (jfr avsnitt 4.2) och även införandet av beslutad statistik är tidskrävande ställs stora krav på framsynthet i statistikproduktionen. Helst bör behoven förutses med sådan framförförhållning att den statistiska informationen kan föreligga då det akuta behovet materialiseras.

Några drag i efterfrågan är gemensamma för alla slag av efterfrågan på statistik. Ett viktigt element är det ständigt ökade kravet på snabbhet. Efterfrågan tar också alltmer sikte på morgondagens situation. Dessa krav

måste mötas dels med snabb kortperiodisk statistik, dels med planstatistik. Ett inte minst viktigt instrument i detta sammanhang är statistik av s. k. barometertyp, vilken undergått en snabb utveckling.

Vidare ökar kraven på tillförlitlighet och på uppgifter om vilken precision en viss typ av information har. Detta är krav som kan mötas med förbättrad urvalsmetodik och bättre anpassning till uppgiftslämnarnas kapacitet.

Samtidigt fordras också en allt större detaljrikedom i förening med bättre översiktlighet och jämförbarhet. Ett värdefullt instrument för att möta dessa krav är förbättrade standarder för klassificeringar och definitioner och en utvidgad tillämpning av dessa såväl i statistikproduktionen som i administrativa rutiner – inte minst företagens egna.

Väsentligt ökade krav på regional information har blivit en följd av den aktiva satsningen på regionalpolitiska åtgärder och en strävan från statsmakternas sida att decentralisera beslutsprocessen. Dessa behov medför ökat tryck på uppgiftslämnarna eftersom förfinade regionala redovisningar ofta kräver totalundersökningar eller större – och mer komplicerade – urval.

Nya behov blir en följd av den pågående omstruktureringen av samhället i "postindustriell" riktning. Tyngdpunkten i näringsstatistiken har hittills legat och ligger alltför inom den varuproducerande sektorn. I och med att tjänstesektorn numera svarar för en större del av sysselsättningen än de varuproducerande sektorerna har en motsvarande förskjutning beträffande den statistiska informationen inletts.

Den omfattande utbyggnaden av statistiken har gått hand i hand med att nya grupper av statistikkonsumenter växt fram vid sidan av statsmakterna, vilka ursprungligen var så gott som ensamma om att styra statistikproduktionens utveckling. Den viktigaste avnämarmarkatorin utgörs dock fortfarande av samhällsorganen – departementen, riksdagen, statliga och kommunala myndigheter, kommittéer m. fl.

Ett omfattande statistikunderlag krävs bl. a. för den statliga konjunktur- och arbetsmarknadspolitiken. Även samhällsplaneringen, med dess ökade inslag av regionalisering, har fått en växande betydelse med åtföljande krav på statistisk belysning. Sammanfattningsvis kan sägas att konsumentbehoven gäller mer detaljerad, mer regionaliserad och mer framåtriktad statistisk information.

Som de näst efter samhällsorganen betydelsefullaste avnämargrupperna kan anges näringslivets och arbetsmarknadens organisationer. Dessa har behov dels av översiktlig statistisk information, dels av detaljuppgifter om vissa variabler, t. ex. löner, eller om vissa sektorer t. ex. för branschbedömningar. Med dessa organisationer har SCB omfattande kontakter och de har därför stora möjligheter att påverka statistikens utformning.

En tredje grupp är företagen själva, vilket i praktiken hittills i huvudsak inneburit de större företagen. Deras statistikbehov har på den reala sidan ofta inriktats på marknadsanalytiska problemställningar, dvs. produktionen eller tillförseln av en viss vara eller varugrupp i relation till någon jämförbar variabel. På den finansiella sidan har lönsamhets- och finansieringsfrågor dominerat. Här kan utveckling förutses i riktning mot

en utvidgning av konsumentskaran med medelstora och mindre företag samt service- och samarbetsorgan för dessa samt troligen också mot beslutsunderlag på ett vidare fält än dagens.

En betydelsefull konsumentgrupp är vidare den ekonomiska forskningen, med sina krav på till specifika frågeställningar specialanpassade data och sammanställningar.

Som en ytterligare grupp kan anges allmänheten i stort: indirekt genom massmedia, bibliotek etc., direkt genom de enskilda människorna med sina behov av gripbar sammanfattande information om läget och utvecklingen i omvärlden.

Som en separat grupp kan nämnas de internationella organisationerna ehuru de egentligen representerar alla övriga här berörda gruppers behov av internationella data och data som relaterar svenska förhållanden till världen i övrigt. Hit kan också föras andra utländska intressenter vilkas behov ofta kretsar kring grundläggande varu- och branschinformation.

4.2 *Planerings- och beslutsprocessen*

Ny statistik utvecklas genom ett samspel mellan statsmakterna, konsumentintressena, uppgiftslämnarintressena och SCB.

Formerna för SCB:s kontakter med konsumenter och uppgiftslämnare är i huvudsak av tre slag, löpande dagliga kontakter, kontakter i anslutning till särskilda åtgärder (t. ex. vid utarbetande av standarder, vid uppläggning av ny statistik, vid om- eller nedläggning av redan existerande statistik etc.) samt slutligen kontakter inom speciella permanenta eller mer tillfälliga organ.

På flera statistikområden finns organiserade arbetsgrupper med representanter för olika intressen som t. ex. centrala och regionala myndigheter, kommuner, arbetsgivare- och arbetstagarorganisationer samt olika branschorganisationer.

I vissa fall har grupperna även ett produktansvar eller en kontrollfunktion, t. ex. indexnämnden och skördestatistiska nämnden. I övriga fall fungerar grupperna främst som ett kontaktforum, där representanter för konsumenter, producenter och uppgiftslämnare gemensamt kan diskutera olika frågor.

I den årliga anslagsframställningen ger SCB på grundval av sin planeringsverksamhet, vilken baseras på kontakter med användare och uppgiftslämnare, statsmakterna ett detaljerat beslutsunderlag för prioritering av förslag till förändringar i statistikproduktionen. Vid en sådan prioritering måste omfattningen och utformningen av statistikproduktionen beslutas mot bakgrunden av bedömningar av samhällsnyttan. Hänsyn måste också tas till statistikens totala produktionskostnader, dvs. summan av uppgiftslämnarnas och SCB:s kostnader. Någon mer exakt kalkyl av uppgiftslämnarnas kostnader görs dock i allmänhet inte, utan bedömningen i detta avseende får grundas på överslagsmässiga bedömningar. Resultatet blir att SCB beviljas anslag fördelat på olika produkter. Inom ramen för anslagen har SCB viss frihet att utforma statistikprodukterna. De för statistikproduktionen väsentliga besluten fattas dock av

riksdagen. I enlighet med finansdepartementets gällande anvisningar redovisar SCB i anslagsframställningen också hur en eventuell nedskärning av anslaget med 5 procent skulle erhållas med minsta informationsförlust genom de nedläggningar/inskränkningar av befintlig statistik som nedskärningen skulle kräva. En viktig faktor vid SCB:s bedömning är de besparingar som skulle uppnås för uppgiftslämnarna. Endast i enstaka undantagsfall har denna redovisning resulterat i att statsmakterna tagit bort någon av verkets befintliga statistikgrenar inom företagsstatistiken.

4.3 Tillgång till företagsstatistik

Mot bakgrund av vad som sagts i avsnitt 4.1 kan man schematiskt skilja mellan tre skilda typer av statistikefterfrågan, nämligen 1) återkommande efterfrågan i oförändrad form (t. ex. löpande uppföljning av exporten av en viss vara, flertalet uppgifter till nationalräkenskaperna), 2) nya fördelningar av variabler för vilka värden finns (t. ex. fullständig redovisning av näringslivet i en viss begränsad region) samt slutligen 3) information som rör variabler för vilka värden icke insamlas i den löpande statistiken i dagsläget (t. ex. utsläpp av vissa giftiga ämnen).

Den första typen av statistisk efterfrågan kan till väsentlig del tillfredsställas genom publikationer av traditionell typ, ingående i serien SOS. Uppgifter ur dessa publikationer kan också erhållas genom hänvändelse till SCB:s informationsenhet eller till de skilda ämnesenheterna.

För den andra typen av statistik förutses det s. k. arkivstatistiska systemet kunna fylla ett väsentligt behov (se nedan avsnitt 6.2).

För den tredje typen av efterfrågan som alldeles påtagligt ökar är SCB:s uppdragsverksamhet speciellt avpassad. För denna verksamhet står verkets resurser för planering och genomförande av statistiska undersökningar inklusive en omfattande fältorganisation till förfogande liksom ett system av standardiserade dataprogram.

Av de tre ovan nämnda efterfrågetyperna kan den första traditionella efterfrågetypen fortfarande bedömas som den viktigaste. Innehållet i denna statistik kan i komprimerad form ses från följande utgångspunkter.

1. De sektorer av näringslivet som statistiken omfattar
2. Förekommande strukturfördelningar (redovisningsvariabler: storlek, bransch, geografisk region, ägartyp, juridisk form m. m.)
3. Tidsperspektiv (ex ante, ex post, år, kvartal, månad, vecka)
4. Variabler av real (funktionell) natur:
  - Outputdata, varu- och aktivitetsfördelade (värde, volym)
  - Inputdata (insatsvaror, arbete och personal, kategorifördelad, med angivande av kostnader och volym)
  - Lagerdata, kvantiteter, varufördelade samt lagervärden
  - Resurser och resursanskaffning (investeringar)
  - Order
  - Kvotdata (priser, löner, produktivitet)

5. Variabler av finansiell (institutionell) natur:
  - Balansdata (tillgångar och skulder)
  - Intäkter och kostnader, överskott och vinst. Finansiella transaktioner
  - Kapitalinvesteringar och lagervärden, (institutionellt)
  - Kvotdata m. m. (lönsamhet, soliditet, likviditet, finansiering)
6. Tillgänglighet, framställningstid.

Speciella frågeställningar som exempelvis energiproblematiken och miljöaspekter har icke uttryckligen angivits i uppställningen men har anknytning till flera av de angivna variablerna.

Det kan nämnas att undersöknings- och redovisningsenheten beträffande branschdata är i allmänhet för den institutionella statistiken företaget och för den funktionella arbetsstället. Den redovisade informationen är vanligen så utformad att den kan knytas samman till tidsserier.

Vid genomgång av företagsstatistiken från ovanstående indelingsgrunder kan man konstatera en under efterkrigstiden stadigt ökad fullständighet i informationen. Åtskilliga luckor finns dock kvar.

Vad gäller sektortäckningen (1) kan konstateras att statistiken för vissa variabler numera täcker i stort sett alla sektorer. Vissa ofullständigheter finns dock, speciellt för den snabbt växande tjänstesektorn som anses vara otillräckligt belyst. I många statistikgrenar undersöks inte de minsta företagen såsom t. ex. i industristatistiken och vidare de personliga företagen i finansstatistiken.

Strukturinformationen (2) har också väsentligt förbättrats på sistone t. ex. i industristatistiken, vilket också gäller den regionala informationen. Strukturdata presenteras i allmänhet endast årsvis, vilket torde vara tillfyllest.

I tidsperspektivet (3) ligger först och främst frågan om statistiken är framåtblickande (ex ante; planstatistik) eller avser statistik över redan inträffade händelser (ex post). För dagen utarbetas planstatistik främst för investeringsuppgifter, för bruttoproduktionsvärden samt för exporten. En separat planstatistik utarbetas också för varvsindustrin.

När det gäller ex post-statistiken har den kortperiodiska statistiken (månads- och kvartalsstatistik) utvecklats i så pass omfattande grad att underlaget för den löpande konjunkturbedömningen torde vara relativt väl tillgodosett. Till detta har också en väsentligt förbättrad lagerstatistik bidragit och i ännu högre grad tillkomsten av konjunkturbarometern, (med både ex ante och ex post-data) som vad gäller industri och byggande utarbetas av konjunkturinstitutet.

Ryggraden i den svenska företagsstatistiken utgörs dock av årsstatistik. Denna tjänar också i stor utsträckning som ram för den kortperiodiska statistiken.

Funktionell produktionsstatistik på årsbasis (4) har sedan länge funnits för industri och sjöfart (se avsnitt 3). Numera finns även sådan statistik för andra sektorer och helt nyligen har landtransportstatistiken t. ex. utsträckts till att omfatta vissa varudata. De stora landvinningarna ligger här emellertid på den kortperiodiska statistikens område. Ett av de

viktigaste tillskotten är den samordnade order-, leverans- (månad) och lagerstatistiken (kvartal).

Finansstatistiken (5) har utvecklats så att den numera täcker i stort sett alla sektorer av näringslivet men med den inskränkningen att endast företag i bolagsform medräknas i flertalet sektorer. Vissa data finns numera också för del av år vad gäller företagens finanser. Likviditetsstatistik finns per kvartal. Det är att märka att statistiken över vissa typer av finansiella företag såsom affärsbanker och försäkringsbolag inte utarbetas av SCB utan av bank- respektive försäkringsinspektionen.

Vad gäller tillgängligheten (6) har redan nämnts att statistiken är offentlig i sammanställd form medan de individuella uppgifterna icke är tillgängliga för utomstående i enlighet med sekretesslagens bestämmelser. En ofta framhållen svaghet vad gäller företagsstatistiken är den långa framställningstiden, vilken sammanhänger dels med svårigheterna för företagen att snabbt få fram primäruppgifterna, dels med en omfattande granskning och komplettering av primärmaterialet. Genom ökad insats av datorgranskning och successivt ökade möjligheter att underlätta företagens arbete föreligger förutsättningar för snabbare resultatredovisning.

Statistiken presenteras som regel i tryckta publikationer. Aktuell statistik går i allmänhet först ut som pressmeddelande i summarisk form och publiceras vanligtvis mer utförligt i serien Statistiska meddelanden (SM), ofta i preliminär form. Den definitiva årliga statistiken presenteras f. n. i allmänhet i särskilda publikationer i Sveriges officiella statistik (SOS). I serien ges numera också ut ett antal ämnesvisa statistiska årsböcker, i vilka samlas tillgänglig statistik inom visst ämnesområde, ofta också med viss historisk återblick, t. ex. Arbetsmarknadsstatistisk årsbok, Fiskestatistisk årsbok och Jordbruksstatistisk årsbok. I Statistisk årsbok och i Allmän månadsstatistik sammanställs summariska statistiktabeller från många olika statistikgrenar inom och utom SCB.

En samlad bild av SCB:s tryckta statistikproduktion redovisas i serien Årets tryck och motsvarigheten Månadens tryck. Samordningsinformation presenteras speciellt i serien Meddelanden i samordningsfrågor (MIS).

Konsumenten kan emellertid få statistisk information på många andra vägar än via det statistiska trycket. Den direkta informationen via SCB:s informationstjänst och från ämnesenheterna har ökat starkt.

Konsumenterna kan få tillgång till t. ex. råtabeller med mer detaljerad statistisk information eller på särskild beställning få specialbearbetningar av tillgängligt material gjorda inom de gränser som sätts av sekretessen och kvalitetskraven. Härutöver kan SCB åt uppdragsgivare genomföra statistiska undersökningar, baserade på särskild datainsamling. I detta senare fall åberopas inte uppgiftsplikt enligt för SCB gällande kungörelser.

Det bör i sammanhanget betonas att den omfattande utbyggnad som statistiken undergår under trycket av en markerad efterfrågeökning icke motsvaras av en lika stor belastningsökning för uppgiftslämnarsidan beroende på den långa rad av åtgärder i underlättande syfte som SCB successivt genomför. (Se vidare avsnitt 5.)

5 SCB:s åtgärder för att underlätta uppgiftslämnandet för företagen

SCB är för sin statistikproduktion beroende av informationer från de uppgiftslämnande företagen och verket skall samtidigt tillse att dessa inte betungas onödigt. Å andra sidan ansvarar SCB för att tillräckligt och korrekt statistiskt beslutsunderlag står till förfogande på skilda nivåer hos statsmakterna och näringslivet.

Tillförlitligheten hos statistiken är i väsentliga avseenden avhängig av uppgiftslämnarnas ambition och motivation att lämna korrekta uppgifter. En positiv samverkan med uppgiftslämnarna ligger därför i hög grad i SCB:s eget intresse. Genom samarbete med uppgiftslämnare och deras organisationer på planeringsstadiet och genom löpande kontakter med uppgiftslämnarna under produktionsarbetet får SCB stor erfarenhet av uppgiftslämnarproblemen. Åtskilliga ändringar i uppgiftsinsamlingen för att underlätta för företagen har blivit resultatet av dessa kontakter (se vidare avsnitt 5.1). Ett omfattande systematiskt arbete på att lätta uppgiftslämnarbördan pågår kontinuerligt inom SCB, både när det gäller nytillkommande och befintlig statistik. Bland åtgärder som i detta sammanhang främst varit aktuella är utnyttjande av andra källor än enkäter direkt till företagen (se avsnitt 5.4), central omräkning (hjälpvariabel för central estimation efterfrågas i stället för erforderlig komplicerad variabel) (avsnitt 5.3.3) samt begränsning av antalet uppgiftslämnare genom utnyttjande av urvalsteknik (5.3.1 och 5.3.2). En grundläggande förutsättning för dessa avlastningsåtgärder är en väl genomförd samordning av statistiken vad avser register, statistiska enheter, standarder och variabeldefinitioner m. m. Dessa samordningsåtgärder berörs nedan i avsnitt 5.2.

5.1 Löpande kontakter med de uppgiftslämnande företagen. *Åtterrapportering*

Den första *löpande*¹ kontakten mellan SCB och uppgiftslämnarna äger rum i samband med blankettmaterialets utsändning. I följebrev och annat material söker SCB i detta sammanhang klargöra bl. a. undersökningens syfte och betydelse, periodicitet och omfattning (t. ex. vilka grupper som fått blanketter), eventuella förändringar sedan tidigare undersökningar m. m. samt sättet för undersökningsresultatens offentliggörande. Denna första kontakt har stor betydelse liksom att framställningen och blankettutformningen är lättillgänglig och anpassad till uppgiftslämnarens erfarenhetsområde. Detta är emellertid huvudsakligen en envägsinformation från SCB till uppgiftslämnaren.

Under produktionsarbetets gång äger mer eller mindre intensiva kontakter rum, vid vilka också uppgiftslämnaren har naturliga tillfällen att ge sina synpunkter på undersökningen och dess uppläggning.

Sådana kontakter mellan uppgiftslämnarna och SCB äger rum i anslutning till blanketternas ifyllande. Särskilda kontaktmän inom SCB är i varje särskilt fall utsedda för att bistå uppgiftslämnarna med råd och

¹ Dessförinnan är uppgiftslämnare inkopplade vid planeringsarbetet på olika sätt t. ex. genom intervjuer, medverkan i provundersökningar med blanketttest och enkäter kring definitioner, frågeteknik m. m.

anvisningar. Dessa kontakter ger ofta en klar inblick i förekommande svårigheter och dessutom kännedom om det underlag företagen kan stödja sig på. Det kan f. ö. nämnas att specialundersökningar i sistnämnda syfte också gjorts.

Ytterligare kontakter äger i stor omfattning rum i anslutning till granskningen och kontrollen av det inkomna materialet. Dessa kontakter motiveras vanligen av att viss uppgift inte har lämnats eller att den lämnade uppgiften vid gjorda kontroller förefallit osäker.

De här nämnda kontakterna är av stor betydelse för kännedomen om uppgiftslämnarnas svårigheter och tillvägagångssätt liksom om kvaliteten på de lämnade uppgifterna. På grundval av dessa erfarenheter har i flera fall vissa variabler slopats trots att klart dokumenterat behov funnits.

I de fall ändringar äger rum i frågeformulärens uppläggning och innehåll strävar SCB efter att i god tid informera företagen om vilka uppgifter som kommer att inhämtas från dem. Genom att företagen på ett tidigt stadium får denna information har de möjlighet att anpassa sina interna rutiner till den kommande uppgiftsinsamlingen. Speciellt för företag med datoriserad internredovisning är en tidig förvarning om kommande ändringar av stor vikt. Det bör dock i detta sammanhang observeras att tillräcklig framförhållning inte alltid är möjlig. Det kan t. ex. av aktualitetsskäl vara nödvändigt att fastställa en ändring sent. Vidare är det med hänsyn till registrens aktualisering lämpligt att förlägga urvalsdragningen så nära utskickningen som möjligt. Först då vet man slutgiltigt vilka företag som berörs av uppgiftslämnandet.

Om mera betydande ändringar i statistikuppläggnigen är aktuella samråder SCB med organisation eller annan som kan anses företråda uppgiftslämnarna. Vidare har SCB oftast kontakt med företagen genom provundersökningar i syfte att kartlägga deras uppgiftslämnarkapacitet. SCB får då möjlighet att pröva de begreppsvariabler, definitioner samt blanketter som SCB avser att tillämpa. Genom dessa samrådsaktiviteter framkommer ofta underlag för modifiering av konsumentkraven med hänsyn till företagets uppgiftslämnarkapacitet. En avvägning kommer således till stånd mellan de olika konsumentönskemålen och företagets möjligheter och besvär med att lämna uppgifter.

Vid kontakter med företagen uppges ofta att man känner ringa motivation att lämna uppgifter eftersom man inte har någon klar bild av hur dessa sedan används. Visserligen lämnas redan vid blankettmaterialets utsändning informationer i dessa avseenden, som redan berörts, men det har i praktiken visat sig att uppföljningsåtgärder är motiverade, framförallt genom att lämna uppgiftslämnarna prov på undersökningsresultaten. I en rad statistikgrenar har därför den sammanställda statistiken i form av statistiska meddelanden eller statistiska tabeller tillställts de uppgiftslämnande företagen.

En mer ambitiös ansats av åiterrapportering är att tillrättlägga statistikresultaten efter uppgiftslämnarnas eget behov. För en statistikgren — finansstatistik för företag — har en sådan typ av åiterrapportering startat.

Detta åiterrapporteringssystem, som SCB utarbetat under samråd med

Svenska arbetsgivareföreningen (SAF), är uppbyggt kring ett antal ekonomiska nyckeltal t. ex. avkastning på totalt kapital, likviditet och soliditet. Underlaget för dessa nyckeltal erhålls från primärmaterialet till SCB:s finansstatistik för företag. Företagen — uppgiftslämnarna — får uträknade nyckeltal för det egna företaget och motsvarande nyckeltal för den bransch och storleksgrupp som företaget tillhör. Återrapporteringen ges således uppgiftslämnaren en bild av företagets ekonomiska situation och utveckling ställt i förhållande till övriga företag i branschen.

SCB har vidare föreslagit medel för att utarbeta en kvartalsvis publikation innehållande central korttidsstatistik till alla uppgiftslämnare inom företagsstatistiken. Publikationen skulle på ett enkelt och överskådligt sätt presentera ekonomisk statistik för uppgiftslämnarna för att ge dem information om dels det ekonomiska läget, dels omfattningen och inriktningen av SCB:s statistik. Med hjälp av källhänvisningar kan intresserade uppgiftslämnare gå vidare till ämnesinriktade statistikpublikationer för mer detaljerad information, som direkt kan utnyttjas vid företagens egen planering.

De löpande kontakterna med uppgiftslämnarna är av stort värde i SCB:s planeringsarbete och därmed för förnyelsen av statistiken. De utgör en av grundvalarna för de mera systematiska åtgärder som pågår i uppgiftslämnarnas intresse. En översikt över dessa åtgärder lämnas i avsnitt 5.3. En viktig grundförutsättning för möjligheten att genomföra dessa åtgärder är det pågående samordningsarbetet, som därför först skall beröras (5.2).

5.2 *Samordning av SCB:s företagsstatistik*

Genom centraliseringen av företagsstatistiken till SCB samt omorganisationen år 1971 på avdelningar föreligger gynnsammare förutsättningar än tidigare för samordning av statistiken i olika avseenden. Denna samordning möjliggör effektiviseringar i den statistiska produktionsprocessen, som också kommer uppgiftslämnarna till godo genom ökade möjligheter till urvalssystematik, ökade möjligheter att använda externt material och central omräkning. Dessutom minskar risken för att samma eller likartade uppgifter behöver lämnas flera gånger. Vissa grundläggande åtgärder i detta samordningsarbete är redan genomförda men många ur uppgiftslämnarsynpunkt viktiga delar återstår ännu. Arbetet bedrivs dels som en del av den löpande produktionen, dels som separata projekt bland vilka utredningen om det arkivstatistiska systemet intar en central roll (se nedan avsnitt 6.2).

5.2.1 *Samordnade företagsregister*

Grunden för en effektiv statistksamordning är ett centralt företagsregister med hög aktualitet och tillgänglighet, som är samordnat med de berörda statistikgrenarna med avseende på statistiska enheter, näringsgrensgruppering m. m. Beslut om ett centralt företagsregister fattades år 1962, men inkörningssvårigheterna har varit betydande på grund av att

registret till övervägande del bygger på administrativt material. Efter komplettering med information från 1972 års företagsräkning samt de löpande registerenkäter som SCB nu tilldelats medel för kan registret bedömas ha nått en tillfredsställande grad av funktionsduglighet. Vissa problem med att tillräckligt snabbt å jour-föra registret för samtliga statistiska behov kvarstår dock. För jordbruksstatistikens behov inrättades ett motsvarande register år 1968.

På grund av den fullständiga samordningen och integrationen kan registren tjäna som urvalsramar för såväl institutionell som funktionell statistik. I princip skulle alla basuppgifter av strukturell natur kunna hämtas från företagsregistret men av tidsskäl är inte detta alltid lämpligt. Den slutliga lösningen av dessa problem torde dock bli möjlig genom ARKSY-utvecklingen (se avsnitt 6).

Kopplat till centrala registret finns satellitregister inom skilda statistikområden och möjlighet finns också att överföra information från dessa register till det centrala registret.

För identifikation mellan de olika registren är företagsnumret av stor betydelse. De krav som ur statistisk synpunkt ställs på identitetsnumret är bl. a. att numret skall vara informationslöst, unikt och "evigt". Det är nämligen viktigt att kunna följa företagsenheten i tiden oberoende av organisatoriska förändringar eller ägarbyte. Identitetsnummerfrågan har förorsakat SCB stora problem beroende på att aktualitetskällorna primärt är avsedda för andra ändamål än de som gäller för företagsregistret. Det beslutade införandet av organisationsnummer kommer att innebära en väsentlig förbättring härvidlag.

Den successiva utbyggnaden av företagsregistret kan ses som steg i en utveckling mot en arkivstatistisk produktionsteknik (se avsnitt 6).

5.2.2 *Gemensamma statistiska enheter*

En viktig förutsättning för att det centrala registret skall kunna fylla sin funktion i statistiksamordningen är att samma statistiska enheter återfinns i registret som i de skilda statistikgrenarna. På det hela taget är denna målsättning uppnådd, men avvikelser finns på grund av att jämkningar ibland måste göras bl. a. av hänsyn till uppgiftslämnarkapaciteten.

Huvudenheterna i det centrala företagsregistret liksom i flertalet statistikgrenar är "företaget" och "arbetsstället", den förra enheten främst avsedd för institutionell statistik, den senare för funktionell. Företaget avser i princip den juridiska enheten. Koncernenheter förekommer f. n. icke i statistiken, men i registren finns en beredskap för sammankopplingar till dylika enheter, vilka kan bli aktuella i finansstatistiken. Begreppet "arbetsställe" är en statistisk enhet som är avsedd att möjliggöra en uppdelning av ett företags verksamhet såväl regionalt som branschmässigt.

Valet av begreppet "arbetsställe" som enhet i den funktionella statistiken är en illustration till det dilemma som ibland kan förekomma vad gäller avvägningen mellan bästa möjliga statistik och minsta möjliga

belastning av uppgiftslämnarna. Det är ett välbekant faktum att denna enhet bereder många uppgiftslämnare stora svårigheter, speciellt vad gäller internleveransernas värden. Detta problem har i vissa fall lösts så att företagen får redovisa vissa data fördelade på arbetsställena inom företaget, medan andra kan redovisas tillsammans tagna för flera arbetsställen eller hela företaget. Fördelningen på arbetsställen av den senare typen av data görs sedan centralt av SCB genom vissa proportioneringsmetoder.

5.2.3 *Gemensamma standarder*

Standarder för bl. a. klassificering, avsedda för tillämpning i svensk statistik utarbetas av SCB och fastställs i allmänhet av SCB:s styrelse efter en omfattande remissbehandling. Avsikten är att standarderna skall tillämpas av alla statistikproducenter, såväl statliga och kommunala som privata. De kommer ofta också till användning i administrativa sammanhang. Det förekommer att avtal träffas med olika verk eller organisationer om en standards tillämpning (t. ex. som tilläggsavtal till ramavtalet för arbetsmarknadsstatistiken). Vid uppbyggnaden av en svensk statistisk standard tas även hänsyn till motsvarande internationella standard.

Det är SCB:s ansvar att utveckla och försöka få standarderna allmänt tillämpade. SCB publicerar bl. a. fastställda statistiska standarder i publikationsserien *Meddelanden i samordningsfrågor (MIS)*. En samlad redogörelse över existerande och planerade standarder finns i "Standarder i svensk statistikproduktion" (MIS nr 1973:6). Uppgiftslämnararbetet underlättas i hög grad om företagen själva tillämpar officiella standarder. Detta torde också i viss utsträckning vara fallet. I många fall har emellertid företagen behov av en betydligt mera detaljerad standard än den officiella och i vissa fall behövs andra kriterier för systematiken (t. ex. varans placering i ett lager). Företagen tillämpar dock ibland nycklar mellan sin egen och de officiella standarderna.

Standarder finns numera fastställda för bl. a. näringsgrenar (ekonomiska aktiviteter), varor, regioner och regionala koder, ägarkategorier, juridisk form, utbildning samt arbetskraftskostnader och arbetstidsbegrepp.

Näringsgrensstandarden bygger på den av FN fastställda fyrsiffriga standarden av år 1968 (ISIC, International Standard Industrial Classification of All Economic Activities). Denna standard har för nationella behov byggts ut till sexsiffrig nivå. På nordisk nivå har man enats om vissa femställiga grupper. Den är hierarkiskt uppbyggd och jordbruket representeras av näring 1, gruvor m. m. av näring 2, tillverkningsindustri av näring 3 etc.

Varustandarden vilar också på internationell grund. Basen utgörs av SITC-BTN (Standard International Trade Classification, vilken är samordnad med Brysselnomenklaturen, Brussels Tariff Nomenclature), vilken nordiskt med utgångspunkt från Brysselnomenklaturens fyrsiffernivå utvidgats till sexsiffernivå och nationellt till sju-siffernivå. En för

samordningen viktig omständighet är att samma basstandard används såväl i industristatistiken som i tulltaxan och i utrikeshandelsstatistiken.

Svensk utbildningsnomenklatur (SUN) är en klassificering av skolmässiga utbildningar (utbildningslinjer, studievägar). Den har utarbetats gemensamt av SCB och andra intressenter av utbildningsdata.

SUN tillämpas som redovisningsnomenklatur i viss skolstatistik men används framför allt för registrering av personers utbildning i personaladministrativa informationssystem och i tjänstemannastatistiken för såväl privatanställda som offentligt anställda. För samordning av den nordiska utbildningsstatistiken har en nordisk nyckel för utbildningsklassificering sammanställts. Det nordiska samarbetet har påtagligt inverkat på utformningen av UNESCO:s internationella standard, International Standard Classification of Education (ISCED), som kommer att börja användas under 1976.

Standarden för indelning av arbetskraftskostnader har utarbetats gemensamt av SCB och arbetsmarknadens parter. Den grövsta indelningen ansluter till en av ILO (International Labour Organisation) internationellt rekommenderad indelning av arbetskraftskostnader. Standarden avses komma till användning i, utöver statistikproduktionen, även bl. a. löneadministrativa sammanhang. Beträffande såväl denna standard och en samtidigt utarbetad standard för indelning av arbetstidsbegrepp som de tidigare nämnda standarderna för näringsgrensindelning och för utbildningsklassificering har SCB och andra intressenter, främst då arbetsmarknadsparterna, tecknat tilläggsavtal till ramavtalet för arbetsmarknadsstatistiken om tillämpning.

5.2.4 *Samordning av variabler och variabeldefinitioner*

Statistikens innehåll bestäms som framgår av avsnitt 4.1 av en sammanvägning av många olika intressen. Det framgick också att statsmakernas behov haft och alltjämt har ett dominerande inflytande. Vid systematiseringen av innehållet i den ekonomiska statistiken kommer därför nationalräkenskaperna att spela en stor roll som samordningsinstrument dels på grund av att de täcker, ur ekonomisk analys- och uppföljningssynpunkt, intressanta områden, dels på grund av sin systematiska uppbyggnad. Genom den senaste omorganisationen av SCB har nationalräkenskaperna och företagsstatistiken förlagts till samma avdelning, vilket ytterligare underlättar samarbetet mellan faktainsamling och räkenskaper.

Inom räkenskaperna har stora ansträngningar gjorts internationellt och nationellt att knyta samman produktionskonton med finansiella konton, och en avstämning görs också mellan produktionskontona och input-output matriserna.

Inom företagsstatistiken har samordningsprojekt av motsvarande natur igångsatts. Detta öppnar möjligheten till förenklingar av rapporteringen för företagen. Det medför också bättre överensstämmelse mellan finansiella och reala data och större möjligheter till informationsutbyte genom samordning av variabler och variabeldefinitioner.

En viktig målsättning är också att anpassa variablerna och deras definitioner till företagens interna bokföringsrutiner. För företagen kan det innebära en betydande arbetsbesparing att kunna hämta en uppgift från den interna bokföringen i stället för att göra en särskild sammanställning. Ett problem därvid är att ganska stora skiljaktigheter finns mellan företagen i fråga om internredovisningens uppläggning. F. n. pågår emellertid arbete inom näringslivets organisationer med utveckling av ett bokföringssystem för små och medelstora företag i vilket SCB medverkar och som bl. a. syftar till att göra det möjligt att direkt ur företagens redovisning hämta de data som erfordras för den reguljära statistiken. En svårighet är att en hel del olikheter föreligger mellan företagets eget och andra statistikanvändares informationsbehov.

5.3 *Statistiska och tekniska metoder*

I avsnitt 5.2 har en översikt lämnats över samordningsåtgärder som bl. a. gör det möjligt att rationellt utnyttja samordnade urval och att vidta andra åtgärder som kan underlätta uppgiftslämnarbördan. Nedan beskrivs några av dessa åtgärder.

5.3.1 Begränsning av antalet uppgiftslämnare genom att bl. a. utnyttja urvalsmetodik

Genom att inte göra totalundersökningar utan endast urvalsundersökningar kan SCB minska antalet företag från vilka uppgifter behöver inhämtas för en viss statistikgren. Detta kan ske utan att för den skull statistikens kvalitet behöver sänkas under vad som är acceptabelt från konsumentsynpunkt. Den statistiska teorin och utvecklingen av densamma liksom metoder för teorins praktiska tillämpning ökar successivt möjligheterna att på ett effektivt sätt utnyttja urvalstekniken. I allmänhet är det dock de mindre och medelstora företagen som över huvud kan komma ifråga för urval. Det är oftast nödvändigt att de stora företagen medverkar i varje aktuell statistisk undersökning på grund av deras stora betydelse. Det skall också observeras att ett ökat konsumentkrav på regionalredovisningar och andra detaljerade indelningar kan nödvändiggöra större urval – alternativt fler totalundersökningar.

I ett flertal statistikgrenar tillämpas en cut-off gräns, dvs. företag som ligger under en viss storleksgräns undersöks inte. Avgränsningar av det slaget kommer till användning i det fall småföretagens betydelse för undersökningens slutresultat är liten och/eller då det skulle innebära oproportionerligt stora krav på de små företagen att begära berörda uppgifter från dem. Som exempel på en statistikgren som tillämplar avskärning kan nämnas industristatistiken. Där undersöks för närvarande huvudsakligen endast arbetsställen med 5 eller fler sysselsatta.

För att illustrera hur SCB med hjälp av urvalsteknik kan begränsa antalet uppgiftslämnare ges följande exempel hämtat från lönestatistiken avseende åkeriföretag (SNI 7114).

Antalet åkerföretag fördelade på storleksgrupper efter antal anställda

	Antal anställda								Okänt antal	Summa antal
	< 1 ^a	1-4	5-9	10-19	20-49	50-99	100-199	200-w		
Totalt antal företag	-	5 840	1 109	336	123	21	7	2	1 800	9 238
Därav undersökta	-	142	36	23	23	7	5	2	50	288
- procent		2,4	3,2	6,8	18,7	33,3	71,4	100,0	2,7	3,1

^aFöretag med mindre än 1 årsanställd ingår inte i undersökningen (cut-off).

Ovanstående tablå avser enbart företag som inte är delägare i SAF. Löneuppgifter från företag som är delägare erhåller SCB direkt från SAF och SCB behöver därmed inte insamla separata uppgifter från dessa företag (se vidare avsnitt 5.4).

5.3.2 Samordnade företagsurval och urvalsrotation

Framför allt med hänsyn till uppgiftslämnarnas successivt ökade rapporteringsbelastning är det av vikt att effektivisera och rationalisera uppläggnings- och urvalen. Ett omfattande arbete har nedlagts på att utforma ett samordnat urvalssystem (SAMU) på basis av det centrala företagsregistret. Syftet med detta system är att nå optimala urval innebärande en förening av låg och mellan de enskilda uppgiftslämnarna utjämnad arbetsbelastning med hög tillförlitlighet och rationell fördelning på positivt och negativt samordnade urval. Med positivt och negativt samordnade urval avses urval där man medvetet tar med företaget i flera statistikgrenar, respektive urval där man om företaget är med i en statistikgren låter det uteslutas i en annan.

Sedan tre år tillbaka är ett system för samordnade företagsurval i bruk. Ett trettioårigt statistikgrenar, huvudsakligen av korttidsnatur, ingår f. n. i detta system.

Urvalsproduktion genom SAMU-systemet innebär i korthet att dragning av ingående statistikgrenars urval sker vid ett och samma tillfälle. Det gäller dessutom att urvalen, som kan vara antingen företags- eller arbetsställe-urval, dras från samma ram, som är centrala företagsregistret (CFR). Urvalen har alltså samma aktualitet och kommer från samma bestånd. Genom SAMU-systemet har man också uppnått en naturlig samordning av definitioner, klassificeringar och stratifieringsprinciper.¹

Belastningen på företag som ingår i SAMU-urvalen för år 1973 framgår av följande tablå:

¹ Stratifiering innebär fördelning av enheterna på olika grupper efter t. ex. storlek.

Antal urval (statistikgrenar)	Antal företag som är med i visst antal urval (statistikgrenar)							
	0	1	2	3	4	5	6/eller flera	Totalt ^a
Antal företag	240 362	21 278	5 925	1 915	978	585	1 766	272 809
- procent	88,1	7,8	2,2	0,7	0,4	0,2	0,6	

^a Totala antalet företag i urvalsramen (CFR exkl. jordbrukssektorn).

Ett pågående utvecklingsarbete är att finna metoder för rotation av urvalen i SAMU-systemet. Detta arbete syftar till att i möjligaste mån fördela uppgiftslämnarbördan rättvist över tiden mellan företagen genom att företag som lämnat uppgifter viss tid sedan icke tillfrågas under ett antal följande perioder.

5.3.3 Central omräkning och imputering

Uppgiftslämnandet kan underlättas genom att man accepterar de värderingsmetoder, variabler, periodindelningar som tillämpas i företagen. Vid den centrala bearbetningen transformeras dessa uppgifter till de för statistiken erforderliga definitionerna och indelningarna. Denna teknik kallas för central omräkning eller central estimation. Det är emellertid svårt att utveckla tillfredsställande säkra metoder för sådana omräkningar. Enbart i vissa enklare fall tillämpas för närvarande central omräkning. I leverans- och order- samt lagerstatistiken accepteras t. ex. varierande redovisningsperioder och lagervärderingsprinciper.

En indirekt mätning – imputering – är en ytterligare metod för att inte onödigtvis belasta uppgiftslämnarna. Om t. ex. en uppgiftslämnare har glömt besvara en viss fråga i ett frågeformulär och om detta värde kan beräknas med godtagbar tillförlitlighet enligt någon statistisk metod, med eller utan användning av sidoinformation hämtad från annan källa, så äger en s. k. imputering rum. Materialet kan därefter ingå i den statistiska bearbetningen som om det vore fullständigt. Uppgiftslämnaren behöver inte besvaras för en komplettering. Metoden tillämpas bl. a. i det maskinella systemet för granskning av industristatistiken.

Här beskrivna metoder för centrala omräkningar och indirekta mätningar kommer med all säkerhet att utvecklas ytterligare och få en ännu större betydelse i statistikproduktionen.

5.3.4 Blanketteknik och differentiering av informationsmängd

Med hjälp av särskilda blankettexperter sker kontinuerligt en teknisk översyn av SCB:s insamlingsblanketter. Syftet är främst att underlätta för uppgiftslämnarna samt att rationalisera SCB:s egna bearbetningar.

Genom att förtrycka vissa data – t. ex. vid föregående undersökning insamlade uppgifter – kan uppgiftslämnarnas arbete med ifyllandet av blanketten underlättas. Förtryckta blanketter används bl. a. vid insamling av uppgifter till lantbruksregistret och industristatistiken. I de fall det är möjligt sker en differentiering av blanketternas informationsmängd, t. ex. genom att de mindre företagen inte behöver lämna lika långtgående uppgifter som de större företagen. Denna insamlingsmetod tillämpas bl. a. av finansstatistisk för företag.

SCB använder också ibland tekniken att inhämta rådata i annan form i stället för på blanketter ifyllda på traditionellt sätt. Uppgiftslämnarna har t. ex. i vissa fall möjlighet att lämna uppgifter till SCB i form av databand, vilket för en del företag kan vara en fördel. I finansstatistiken prövas vidare för mindre företag ett nytt redovisningssätt, som innebär

att företaget insänder senaste balansräkning, resultaträkning och förvaltningsberättelse jämte ett svarskort med några enkla kompletterande uppgifter.

5.4 *Utnyttjande av administrativt material i statistikproduktionen*

SCB strävar att så långt som möjligt bygga sin statistikproduktion på administrativa material i stället för att begära in separata uppgifter från företagen. Att i statistiskt syfte utnyttja redan existerande administrativa källor minskar uppgiftslämnarnas arbete.

SCB har i sin egenskap av samordnande myndighet på statistikområdet att bevaka att olika administrativa material får en utformning och kvalitet som är ändamålsenlig också för statistiska uttag. Denna SCB-uppgift blir allt viktigare och får allt större omfattning i den löpande verksamheten. I de administrativa systemen tas dock sällan hänsyn till de krav statistikproduktionen måste ställa.

Administrativa material i statistikproduktionen har både för- och nackdelar vad avser innehåll, kvalitet, tillgänglighet och kostnader, vilka kan sammanfattas i nedanstående punkter.

Fördelar med administrativt material:

- a) Onödigt dubbelarbete undviks för uppgiftslämnarna
- b) Täcker även de mindre företagen
- c) Billigare för statistikproducenten.

Nackdelar:

- a) Objekt och population definieras ej på sätt som är önskvärt ur konsumentsynpunkt och dessutom olika i olika material. Redovisningsenhet är i huvudsak den juridiska personen (= företaget) vilket ibland omöjliggör en regionalredovisning. Därtill kommer att redovisningen inte kan göras lika branschren som när arbetsställdata föreligger
- b) Variablerna är anpassade till regler i lagar och förordningar och ej till behoven vid ekonomiska bedömningar
- c) Antalet variabler är som regel begränsat och uppgifter av för statistikanvändarna central betydelse saknas ofta
- d) Sekretessregler sätter gränser för tillgängligheten
- e) Den administrativa processen tar tid, vilket försämrar aktualiteten
- f) Särrutiner hos den administrativa myndigheten kan göra materialet ofullständigt
- g) Kontrollen av kvaliteten på de statistiskt intressanta uppgifterna är inte alltid tillfredsställande.

Som redan tidigare nämnts har motivet att minska uppgiftslämnararbetet mycket stor tyngd. Därför kan det vara motiverat att acceptera en del av nackdelarna.

Nedan redovisas några exempel där administrativt material utnyttjas i SCB:s statistikproduktion.

Centrala företagsregistret bygger huvudsakligen på administrativ information. Dit hör bl. a.:

Arbetsgivaruppgifter
Mervärdeskattedata
Taxeringsuppgifter
Uppgifter från aktiebolagsregistret.

Efter det att mervärdeskatten år 1969 ersatte omsättningsskatten har SCB på olika sätt försökt tillgodogöra sig mervärdeskattedata i statistikproduktionen.

Dels produceras en skattestatistik (med uppdelning på näringsgren), dels strukturstatistik efter omsättningsstorlek i olika näringsgrenar. Mervärdeskattematerialet utnyttjas emellertid också integrerat med annat material. Ett exempel härpå är den regionala statistiken över omsättningen inom varuhandeln. För företag med endast ett arbetsställe hämtas där uppgifter om omsättning direkt från mervärdeskattematerialet. (Redovisningsenhet i mervärdeskattematerialet är företaget.) För företag med flera arbetsställen hämtas uppgift för varje arbetsställe in genom enkät direkt till företagen. En avstämning av dessa uppgifter sker mot mervärdeskattetotalerna. Mervärdeskattedata för åren 1972 och 1973 har utnyttjats av nationalräkenskaperna för att uppskatta andelen småföretag, som icke ingår i industristatistikens population.

En annan administrativ källa av stor betydelse är deklarationsmaterialet för taxering till inkomstskatt. Detta har vid sidan av mervärdeskattedata utnyttjats i företagsräkningen. I finansstatistiken för företag utreds också möjligheterna till användning av deklarationsmaterial för personliga företag m. m. (jfr punkt 5.3.4).

Vidare kan nämnas produktionsavtal mellan SCB och arbetsmarknadsorganisationer (se bilaga 5¹). Det viktigaste avtalet har SCB med SAF och LO, vilka tillsammans utarbetar lönestatistik, baserad på data från SAF:s medlemsföretag. SCB kan i sin statistikproduktion använda dessa redan insamlade uppgifter varigenom dubbelarbete för uppgiftslämnarna undviks.

När det gäller administrativt material i statistikproduktionen kan här också nämnas det av SCB förda lantbruksregistret. Detta register används både för statistik (detaljerad regional redovisning) och för administrativa ändamål, bl. a. för beräkningar i administrationen av skördekadestyddet.

5.5 Samordning mellan SCB:s företagsstatistik och annan företagsstatistik

Även efter centraliseringens genomförande framställs dock en hel del företagsstatistik utanför SCB, vilket medför behov av en löpande samordningsverksamhet. SCB:s uppgifter som samordningsorgan finns beskrivna i avsnitt 2.1.

¹ Här ej medtagen.

Samtidigt med beslutet om att förlägga samordningsarbetet till SCB inrättades ett sekretariat för extern samordning vid SCB. Detta sekretariat omvandlades i den nya organisationen till generaldirektörens kansli (GD-kansliet). Verkschefen handlägger själv viktigare ärenden, som berör extern samordning.

Utöver det föreskrivna samrådsförfarandet arbetar SCB efter olika linjer då det gäller samordningsverksamheten. Den externa utvecklingen på statistikområdet bevakas löpande inom SCB av såväl ämnesenheterna som GD-kansliet.

SCB:s styrelse beslöt 1972 – bl. a. mot bakgrund av utvecklingen av datainsamling och utbyggnad av dataregister utanför SCB – om en intensifiering av den externa samordningsverksamheten. Speciellt skulle en satsning ske på:

- Information om statistik, service och samordning
- Uppsökande verksamhet i form av myndighetsvisa statistikinventeringar för samordning och service
- Samrådsgrupper för diskussion av frågor av betydelse för den statistiska samordningen.

5.5.1 Den övergripande samordningens syfte och innebörd

I det följande redogörs för SCB:s verksamhet när det gäller samordningen mellan SCB:s och annan företagsstatistik.

Målet för SCB:s samordningsverksamhet är att den totala statistikproduktionen på ett effektivt sätt skall tillgodose samhällets samlade behov av statistik. Detta innebär bl. a. att SCB:s och annan statistikproduktion skall inriktas och utformas så att statistiken tillsammans anpassas till de samlade statistikbehoven. En annan strävan är att åstadkomma en rationell arbetsfördelning och lämpliga samarbetsformer mellan SCB och andra organ vad avser frågor i samband med planering, framställning och spridning av statistik.

Samordning mellan SCB:s och annan företagsstatistik kan sammanfattningsvis avse följande:

- Innehållsmässig samordning i syfte att möjliggöra för användarna att kombinera statistiska uppgifter från olika källor.
- Produktionsteknisk samordning i syfte att vid givna krav på statistiken planera denna så att de totala kostnaderna, alltså inte bara statistikproduktionens kostnader utan även uppgiftslämnarnas, blir så låga som möjligt.
- Distributionsteknisk samordning i syfte att på ett samlat sätt följa statistikbehoven och att informera användarna om statistiken och dess resultat på ett enhetligt och lättillgängligt sätt.

5.5.2 Samordningsverksamhet

Kartläggning, dokumentation och information

Onödig dubbelproduktion kan undvikas genom att man skaffar kunskap och sprider information om existerande statistik. SCB har därför

de senaste åren gjort enkäter till myndigheter om deras statistikproduktion. Statliga utredningar bevakas löpande. Resultatet av inventeringarna publiceras årligen i serien Meddelanden i samordningsfrågor (se t. ex. MIS 1974: 9).

Andra myndigheters anslagsframställningar och verksamhetsberättelser, kommittéberättelser m. m. genomgås regelbundet för att få en överblick av pågående och planerade aktiviteter av statistisk, informationsteknisk och ADB-teknisk natur.

Ett viktigt inslag för samordningen av den statistiska verksamheten är dokumentationen. Det gäller såväl av SCB som av andra statistikproducenter insamlat material, lagrade data, resultat, publikationer, föreskrifter och anvisningar. SCB har på detta område vidtagit flera åtgärder. En samlad dokumentation över de vid SCB upplagda och i statistikproduktionen utnyttjade registren finns i en s. k. filkatalog. Det pågår också ett dokumentationsarbete av insamlat primärmaterial på variabelnivå i form av en s. k. variabelkatalog. Dessa olika dokumentationsaktiviteter avses också tillämpas på av andra myndigheter producerad statistik av allmänt intresse. F. n. dokumenteras denna bl. a. i en särskild produktbeskrivningsblankett. Vidare har startats ett projekt för samordning av den statliga statistikens publicering. Avsikten är att i serien Sveriges officiella statistik (SOS) inlemma all statistik av allmänt intresse och tillfredsställande kvalitet, vilken produceras av statliga myndigheter. På basis av bl. a. det material som kommer fram i kartläggningsarbetet sker en fortlöpande analys av samordningsbehovet. I de fall särskilda behov eller möjligheter till samordning uppmärksammas föranleder detta att kontakter tas med berörd myndighet.

Samordnings- och stödåtgärder

Det tidigare nämnda styrelsebeslutet rörande SCB:s externa samordning innebär bl. a. en ökad satsning på den uppsökande verksamheten. Detta gäller t. ex. under de senaste åren beträffande regionala och lokala organisationer, statens pris- och kartellnämnd, skogsstyrelsen, forskningskontakterna och arbetslöshetsstatistiken. Denna verksamhet är föranledd av att det visat sig att samrådsskyldigheten och kungörelsen i praktiken behöver kompletteras med aktiva stödåtgärder från SCB:s sida.

Den uppsökande verksamheten har bl. a. inneburit kartläggningsarbete, probleminventering, förslag till åtgärder och punktvisa insatser. Ett viktigt resultat är att ett utökat samarbete etablerats.

Den samordnande verksamheten har huvudsakligen koncentrerats till den statliga sektorns statistikproduktion. Nedan ges några exempel på samordningsfrågor som aktualiserats i den uppsökande verksamheten.

Analysen av samordningsbehoven beträffande skogsstyrelsen gav bl. a. som resultat att skogsstyrelsens statistik inte kan ses isolerad från den skogliga statistiken i övrigt. Visst dubbelarbete förekommer f. n. och de organisatoriska formerna för skogsstatistikens produktion bör ses över, inkl. formerna för uppgiftsinsamlingen. En särskild utredningsman arbetar nu vidare med samordningsåtgärderna.

Den genomförda utredningen av samordningen mellan SCB och SPK pekade, när det gäller frågor av intresse för uppgiftslämnandet, på ett antal problem, som bl. a. gör en för myndigheterna gemensam datainsamling mindre lämplig. SPK:s uppgiftsinsamling bl. a. genom ett särskilt anmälningsförfarande och SCB:s uppgiftsinsamling för den officiella prisstatistiken avser i viss utsträckning samma typ av uppgifter och uppgiftslämnare. Uppgiftsinsamlingen sker emellertid i stort sett med olika syfte och efter olika principer och metoder. Kraven på omfattning, innehåll, kvalitet och kontinuitet är olika. Det insamlade materialet används på olika sätt. I det här fallet var det inte lämpligt att utnyttja SPK:s för kontrolländamål insamlade administrativa material för SCB:s framställning av den officiella prisstatistiken och den omvända ordningen är otänkbar med hänsyn till att de individuella statistiska uppgifterna är skyddade mot insyn från utomstående genom sekretesslagen. Samarbete har dock utvecklats när det gäller registerfrågor bl. a. för att underlätta för uppgiftslämnarna. SCB:s särskilda koncernregister inom företagsregistret har använts som stomme vid uppbyggnaden av SPK:s storföretagsregister. Avsikten är också att utbyta information för en löpande aktualisering av dessa register.

SCB anordnade 1973 i samordnande syfte konferenser med länsstyrelserna. Bl. a. genom dessa kontakter aktualiserades olika samordningsbehov och samarbetsfrågor inom regionalstatistiken. För att särskilt utreda frågor om samordning och samarbete inom det regionalstatistiska området har en av SCB:s styrelse tillsatt utredning (SSRS-utredningen) arbetat. Utredningen har haft underutskott för företagsregisterfrågor, statistik i länsstyrelsernas respektive kommunernas planering, utveckling av en regionalstatistisk databas och utveckling av regionalräkenskaper. Enligt direktiven skulle bl. a. uppgiftslämnarfrågor beaktas. Det särskilda utskottet för företagsregisterfrågor har arbetat för en lösning med ett för centrala och regionala organ gemensamt företagsregister. Detta initiativ har tagits mot bakgrund av att det f. n. pågår en uppbyggnad av lokala företagsregister medförande dubbelarbete för företagen.

Som nämnts i avsnitt 4.2 är samarbetsgrupper ett viktigt inslag i samspelet mellan statistikanvändare, statistikproducenter och uppgiftslämnare liksom för att underlätta det externa samordningsarbetet.

Resultatet av en samordningsanalys och arbete i samarbetsgrupper kan i vissa fall bli ett avtal eller en överenskommelse mellan berörda organ om t. ex. utnyttjande av en standard eller överflyttning av statistikproduktion.

Ett sådant avtal av intresse för produktion av företagsstatistik är det i det föregående berörda ramavtalet för arbetsmarknadsstatistiken inkl. tilläggsavtalen angående standarder för branschklassificering, utbildningsklassificering, arbetskraftskostnader och arbetstidsbegrepp. Avtalen har undertecknats av bl. a. arbetsmarknadsstyrelsen, konjunkturinstitutet, Svenska arbetsgivareföreningen, LO och TCO.

SCB har också produktions- och samarbetsavtal med bl. a. statens jordbruksnämnd och överstyrelsen för ekonomiskt försvar.

Nyligen har beslutats om överförande av de årliga livsmedelsinvente-

ringarna från statens jordbruksnämnd. SCB skall genomföra inventeringarna fr. o. m. år 1975. SCB skall dessutom fr. o. m. år 1975 ta över de jordbruksekonomiska undersökningarna från lantbruksstyrelsen. Ett av motiven har varit att få en bättre koppling med andra lantbruksekonomiska undersökningar. För jordbruksstatistiken finns direktiv om gemensamt utnyttjande av lantbruksregistret.

Med överstyrelsen för ekonomiskt försvar (ÖEF) har SCB ett tämligen långtgående samarbetsavtal. ÖEF:s bränslestatistik överfördes till SCB redan 1967. Ett avtal om SCB:s årliga industristatistik slöts år 1972. ÖEF erhåller individuella primärdata på magnetband från SCB. Avtalet omfattar också SCB:s utrikeshandelsstatistik och varustatistik. Avsikten har varit att uppnå en samordning av den officiella statistikproduktionen och informationen för den ekonomiska försvarsberedskapen. Genom detta samarbetsavtal behöver inte ÖEF ha en egen uppgiftsinsamling, utan får tillgång till SCB:s insamlade uppgifter. Uppgiftslämnarna är informerade om att de av SCB insamlade uppgifterna även utnyttjas av ÖEF i dess beredskapsplanering.

Här beskrivna datainsamling är ett exempel på en avtalsreglering av sekretessbelagda data. Sekretessbestämmelserna leder nämligen i flera fall till dubbelarbete i form av att företagen måste lämna samma eller likartade uppgifter till mer än en myndighet, regionalt organ e. d. Som tidigare nämnts lämnar SCB inte utan särskild ingående prövning individuella uppgifter till annan myndighet (se avsnitt 2.3). Syftet är främst att skydda uppgiftslämnarna och därmed också statistikproduktionen. Analogt kan SCB ej heller utan särskild prövning ta del av enskilda uppgifter hos annan myndighet. En viktig princip är att insamlade uppgifter normalt inte används utöver det primärt avsedda syftet. Det har t. ex. krävts en särskild framställan från SCB och regeringsbeslut för att SCB skulle få ta del av självdeklarationer för statistikframställning. En lösning i den andra riktningen är det ovan beskrivna ÖEF-avtalet.

Ett exempel på dubbelarbete bl. a. föranlett av sekretessbestämmelserna gäller mellan SCB och regionala organ. Länsstyrelserna och kommuner samlar f. n. in individuella företags- och arbetsställeuppgifter bl. a. för att bygga upp egna företagsregister. Denna utveckling har som ovan nämnts bl. a. aktualiserat tillkomsten av SSRS-utredningen.

Sekretessbestämmelserna kan alltså motverka en ytterligare samordning i statistikfrågor mellan SCB och andra myndigheter och därigenom medföra dubbelarbete för företagen. Detta ingår i det pris som måste betalas för sekretesskydd av uppgiftslämnaren. Detta förhållande gäller såväl beträffande möjligheterna till gemensam datainsamling som beträffande utnyttjande av administrativt material och externa databaser i statistikproduktionen.

Rent generellt kan sägas att ett strikt sekretesskydd för av SCB insamlade uppgifter är en nödvändighet för att erhålla en hög kvalitet i statistiken. Mot detta kan i vissa fall också ställas att kvaliteten kan bli lidande på en av uppgiftslämnarna upplevd onödig dubbelinsamling, speciellt för de uppgifter som bedöms som relativt okänsliga ur sekretessynpunkt.

6 Framtidsutvecklingen

6.1 Förändrade statistikbehov och produktionsförutsättningar

Samhällsutvecklingen leder till ökade krav på statistisk information. Ett exempel på ett viktigt sådant utvecklingsområde är miljön, där miljökontrollutredningen har aktualiserat väsentliga utvidgningar av den nuvarande statistiken. I fråga om statistik över markanvändning förutses efterfrågan öka genom att den fysiska planeringen på olika nivåer växer i omfattning och betydelse.

Inte bara statistikens innehåll utan även presentationen ställs inför nya krav. Metoder behöver utvecklas att bättre åskådliggöra informationen och att redovisa nya typer av variabler, t. ex. koordinatsatta uppgifter.

Allmänt kan sägas att utvecklingen på efterfrågesidan ställer stora krav på flexibilitet i statistikproduktionen och på en allmän statistisk beredskap för att snabbt kunna tillgodose nya behov till rimlig total kostnad. Det krävs därför en kontinuerlig kontakt med konsumenterna och uppgiftslämnarna och även en överblick över informationsbehovet i stort, så att den framtida statistikefterfrågan såvitt möjligt kan bedömas.

SCB:s ansträngningar att anpassa sig till en bredare och mer komplex efterfrågan och att samtidigt begränsa uppgiftslämnandet har bl. a. bestått i fortsatt utvecklingsarbete på det arkivstatistiska systemet (ARKSY). Detta system innefattar bl. a. uppbyggnad av statistiska datasystem och en teknisk och innehållsmässig samordning i insamlings-, bearbetnings- och uttagsleden av den statistiska produktionsprocessen. Inriktning mot ARKSY bygger på övertygelsen att med dagens och den överblickbara framtidens efterfrågan på statistik och tillgång på hjälpmedel för dess framställning, är denna produktionsform i effektivitets-hänseende överlägsen äldre metoder.

För uppgiftslämnarna innebär en successiv övergång till en mer databasorienterad statistikproduktion en minskning i den börda som annars måste läggas på dem i form av upprepade insamlingar av samma eller likartade data. Det är viktigt för SCB att på detta sätt ta tillvara de tekniska möjligheterna att minska uppgiftslämnarnas besvär och kostnader, som uppenbarligen upplevs som alltmer betungande och som ständigt måste beaktas vid avvägningen mot ambitionen att tillgodose angelägna konsumentbehov. En grundläggande – och för SCB självklar – restriktion härvid är dock att uppgiftslämnarnas önskemål om sekretesskydd inte får eftersättas.

Samtidigt som efterfrågan förändras så förändras och utvecklas förutsättningarna för statistikproduktionen. Databaser och informations-system växer upp på olika håll i samhället, t. ex. hos andra myndigheter eller regionala organ. Det är i dessa fall ofta fråga om administrativa databaser. En sådan databas byggs vanligen upp för ett bestämt administrativt syfte. Myndigheten behöver planeringsunderlag för beslut avseende de enskilda företagen eller individerna. Detta innebär att databasens främsta syfte är administrativt och inte att vara underlag för statistikframställning. Tillgången till en databas innebär dock att myndig-

heten får en möjlighet till egen statistikproduktion. Den här beskrivna databasuppbyggnaden kan bl. a. leda till en ökad och delvis osamordnad statistikproduktion.

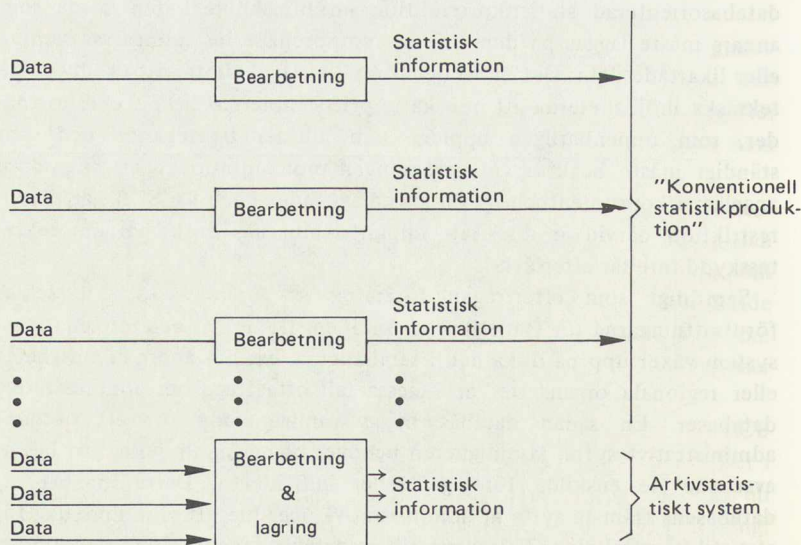
En följd av den pågående utvecklingen är att SCB:s funktion och ansvar som statistiksamordnare får en allt större betydelse. Det är också SCB:s policy att så långt det är möjligt utnyttja administrativa databaser i statistikproduktionen bl. a. för att minska belastningen på uppgiftslämnarna. För att de statistiska syftena skall bli tillgodosedda i de administrativa systemen är det därför betydelsefullt med ett ömsesidigt informationsutbyte.

Utvecklingen på det tekniska området, såväl vad gäller statistisk metodik som databehandlingsteknik, gör det möjligt att utveckla och pröva nya vägar för statistikproduktionen.

6.2 Samordnad statistikproduktion

Utvecklingen mot en mer samordnad statistikproduktion syftande till ett arkivstatistiskt system (ARKSY) har pågått i flera år vid SCB. Som framgått av det föregående pågår nu utvecklingsarbete på flera olika områden samtidigt. Det gäller t. ex. den innehållsmässiga samordningen, standardiseringen, registeruppbyggnaden och utvecklingen av databehandlingsmetoderna. SCB:s nuvarande organisation med de tre ämnesavdelningarna är ett led i anpassningen till en ARKSY-filosofi.

I korthet innebär ARKSY att all relevant information samlas i en databas upplagd enligt ett integrerat system med de centrala registren som fundament. Informationskällorna kan vara direkta uppgifter från företagen, data ur administrativt material etc. I princip hämtar alltså de skilda statistikgrenarna sin information från databasen (se nedanstående figur, nedre delen av figuren).

Den nedre figuren behöver inte innebära ett fysiskt centraliserat datalager. Det viktiga är att dataanvändningen möjliggörs genom begreppsmässig samordning, tekniska samkörningsmöjligheter och administrativ åtkomlighet. Data måste kunna återanvändas.

Motiven för en övergång till arkivstatistiska principer kan sammanfattas i fyra punkter:

— Minska uppgiftslämnarbördan.

Insamlingen och lagringen av primäruppgifter bör samordnas så att så mycket som möjligt av dubblerad uppgiftsinsamling kan elimineras. Extern information utnyttjas i största möjliga utsträckning.

— Tillgodose efterfrågan på ny typ av statistik.

Efterfrågan på statistiska sammanställningar baserade på data från olika källor och hänförliga till olika tidpunkter kan tillgodoses snabbare och bättre i ett samordnat system.

— Skapa högre statistisk beredskap.

Planerings- och produktionstiderna bör kunna minskas om en viss mängd data finns "i lager" och ett standardiserat system av datamaskinprogram för statistiska sammanställningar och uttag av statistik samtidigt finns.

— Underlätta kvalitetsförbättringar.

Slutproduktens kvalitet kan förbättras genom bättre tillgång till data och större möjligheter till kvalitetskontroll.

Å andra sidan kan ARKSY också medföra vissa nackdelar, mer eller mindre kännbara beroende på uppläggningsen. Det är sålunda tänkbart att förseningar i en statistikgren kan uppkomma på grund av anpassningen till andra statistikgrenar. För den del av arbetet med statistikproduktionen som ligger inom SCB kan övergången till arkivstatistisk produktion också innebära kostnadsökningar.

Organisationstablå

	Avdelningar	Enheter	
Vetenskapligt råd	Areell statistik	Stab Lantbruksenkäter Fältundersökningar i lantbruket Naturresurser och miljö Bostäder och fastigheter Skördeskadeskydd	ämnesorienterade enheter
Nämnder	Företagsstatistik	Stab Industri Handel Arbetsmarknad Finanser Nationalräkenskaper Företagsräkning (tillfällig)	
	Individstatistik	Stab Hushåll Befolkning Rätts- och socialvård Utbildning och kultur Prognosinstitut	
Styrelse GD	Planering och samordning	Planeringskansli Samordning Statistiska metoder Databehandlingsmetoder GD-kansli	funktionsorienterade enheter
	Administration och information	Ekonomi Personal Organisation och utbildning Kontorsservice Bibliotek Information Örebrokansli	
	Uppdragsverksamhet	Stab Utredningsinstitut Intervjuare Uppdragscentral	
	Driftverksamhet	Produktionskansli Central för manuell databehandling Programmeringscentral Datamaskincentral Databascentral Arkiv	

Bilaga 3 Exempel på provundersökningar m. m.

1 Provundersökningar

Exempel 1. Inom SCB genomförs i regel provundersökningar vid planeringen av nya statistikgrenar eller av mera omfattande förändringar i befintliga statistikgrenar. Som exempel kan tas en provundersökning som genomfördes under sista kvartalet 1974 i projektet Planering av importenkäter. Syftet med enkäterna är att få bättre underlag för konjunkturbedömningar och ekonomisk politik. Statistiken skall användas framförallt av finansdepartementet och konjunkturinstitutet. Genom att sammanställa ex ante-data i exportenkäterna (en statistikgren som redan är i drift) med motsvarande data i importenkäterna erhålls ett underlag för att bedöma kommande under- och överskott i handelsbalansen. Importenkäterna avses genomföras fyra gånger per år, varvid uppgifter insamlas om import till Sverige under fyra mätperioder: det senast gångna kvartalet, de därpå följande två kvartalen samt halvåret efter dessa kvartal. Undersökningspopulationen skall bestå av importörer inom varuhandel och industri.

Till provundersökningen uttogs 60 stora importföretag från SCB:s register för importprisindex. Företagen utvaldes med tanke på att importörer av olika karaktär (industriföretag, partihandelsföretag, generalagenturer etc.) skulle vara representerade. Följande material utsändes till provföretagen:

- a) missivbrev
- b) provblankett + kopia
- c) förteckning över vilka varuslag som ingår i olika varugrupper
- d) svarsenkät med portofritt svarskuvert.

I missivbrevet angavs de kommande importenkäternas syfte, användare och uppläggning. Provblanketten (som inte skulle fyllas i) var indelad i fyra avsnitt med nedan angivna uppgifter.

Avsnitt 1: Företagets faktiska importleveranser under det senast gångna kvartalet samt beräknade importleveranser under de två följande kvartalen och det därpå följande halvåret. Särredovisning av beräknade leveranser som kontrakterats före det senast gångna kvartalets utgång. Leveransvärdena ges i 1 000-tal kr.

Avsnitt 2: Totalt värde för kontrakterade ej mottagna leveranser vid det senaste kvartalets utgång.

Avsnitt 3: Totala importen fördelad på 8 varugrupper samt en övrig-post. För varje varugrupp anges leveransvärde för varje mätperiod. Om en exakt uppdelning ej kan göras anges leveransvärdenas ungefärliga procentuella andelar av totala importen under perioderna.

Avsnitt 4: Bedömning av den totala importens genomsnittliga prisutveckling för varje mätperiod.

Företagen ombads besvara enkäten inom en månad från utsändningsdatum. De företag som då inte inkommit med svar erhöll en påminnelse per brev. När undersökningen avslutades hade 38 företag besvarat enkäten. I tabellerna nedan presenteras enkätens olika frågeställningar och svarsalternativ som illustration till hur en sådan enkät kan konstrueras samt fördelningen av företagens svar.

1 Frågornas formulering och förståelighet

Svarsalternativ	Blankettens olika avsnitt			
	1	2	3	4
Tvetydiga	3	1	1	1
Oklara	0	2	1	2
Entydiga	35	35	36	35
Summa	38	38	38	38

2 Variabler

Svarsalternativ	Blankettens olika avsnitt			
	1	2	3	4
Svåra eller omöjliga att besvara	9	8	6	9
Kan uppskattas	22	22	27	27
Underlag finns	7	8	5	2
Summa	38	38	38	38

3 Anvisningar på blankettens baksida

Svarsalternativ	Blankettens olika avsnitt			
	1	2	3	4
Svårförståeliga eller ofullständiga	5	2	2	3
Acceptabla	13	14	13	14
Förståeliga	20	22	23	21
Summa	38	38	38	38

4 Blankettens utformning

Svarsalternativ	Blankettens olika avsnitt			
	1	2	3	4
Oöverskådlig	0	0	0	2
Acceptabel	15	14	15	14
Överskådlig	24	24	23	22
Summa	38	38	38	38

5 Varugrupsdefinitioner

Svarsalternativ	(Avsåg huruvida en uppdelning av importvarorna i grupper enligt varuförteckningen var möjlig)
Omöjlig	3
Möjlig med hjälp av schablonuppdelning	18
Möjlig exakt	17
Summa	38

6 Motivering av undersökningens betydelse

Svarsalternativ	
Framgår ej	5
Framgår något	15
Framgår klart	17

Företagen ombads att närmare motivera sina kryssmarkeringar av svarsalternativen. Därigenom erhöles en belysning av de konkreta redovisningsproblemen hos de enskilda företagen samt i en del fall uppgift om hur mycket redovisningen kunde beräknas kosta i tid eller pengar.

De synpunkter som företagen lämnade i samband med provundersökningen ledde till en radikal omarbetning av blanketten innan importenkäterna infördes. Varje varugrupp rapporteras nu på en blankett, på vilken den aktuella varugruppen förtryckts av SCB. Ett företag som importerar varor inom flera varugrupper tillsänds således en blankett för varje varugrupp. Detta överensstämmer med den teknik, som tillämpas för exportenkäterna. I provblankettens avsnitt 1 har strukits särredovisningen av beräknade importleveranser, som kontrakterats före utgången av det senaste kvartalet. Prognoserna över importleveranserna omfattar de tre följande kvartalen. Leveransvärdena ges i milj. kr. med en decimal. Avsnitt 2 har utgått. Eftersom varje blankett avser en varugrupp har även avsnitt 3 fallit bort. I avsnittet om prisutvecklingen (avsnitt 4 i provblanketten) anges prisnivåns förändring för det senaste gångna kvartalet samt prognos för de två följande kvartalen.

Exempel 2. Provundersökningar och försöksverksamhet av olika slag kan vara av stort värde även vid utformningen av administrativa uppgiftskrav för att man skall få en konkret bild av vilka svårigheter som

uppkommer på uppgiftslämnarsidan och hur uppgiftslämnandet kan underlättas. Ett exempel på hur provundersökningar använts i administrativa sammanhang kan hämtas från AMS:s utredning om förbättrad platsinformation, som redovisades till arbetsmarknadsdepartementet i oktober 1974. Utredningen genomfördes i samverkan med arbetsmarknadens parter och på uppdrag av Kungl. Maj: t. I utredningsdirektiven till AMS erinrades om en framställning som gjorts från TCO:s sida med förslag till vissa arbetsmarknadspolitiska åtgärder, vari bl. a. ingick ett förslag om att frågan om obligatorisk platsanmälan till arbetsförmedlingen borde utredas. Även LO och SACO hade i olika sammanhang framhållit, att de delade denna uppfattning. AMS skulle enligt direktiven vara oförhindrad att undersöka huruvida de skäl som talade mot en obligatorisk platsanmälan — bl. a. en väsentligt ökad arbetsbelastning för arbetsförmedlingen och företagen utan garantier för en motsvarande förbättring av placeringsresultaten — var generellt giltiga eller om det kunde finnas motiv för att pröva sådan obligatorisk anmälan inom exempelvis vissa begränsade yrkesområden, regioner e. d.

För att erhålla underlag för sina ställningstaganden genomförde utredningen följande större undersökningar:

- en undersökning i samarbete med SCB för att bl. a. få en belysning av arbetsförmedlingens andel av den totala platsomsättningen på arbetsmarknaden,
- en undersökning i samarbete med länsarbetsnämnderna för att belysa val av rekryteringskanaler på den externa resp. interna arbetsmarknaden m. m. samt
- intensivstudier i form av personliga intervjuer med personaladministratörer och fackliga representanter inom företag, myndigheter och andra verksamheter i syfte att få en uppfattning om bl. a. hur personalrekrytering går till i praktiken.

Utredningen genomförde dessutom en temporär försöksverksamhet med vidgad platsanmälan till arbetsförmedlingen i samarbete med länsarbetsnämnden i Gävleborgs län. Försöksverksamheten, som byggde på ett frivilligt åtagande från ett antal företag, myndigheter m. fl. syftade till att belysa de praktiska konsekvenser som ett system med vidgad platsanmälan till arbetsförmedlingen skulle kunna medföra. Till försöksverksamheten drogs ett urval av företag (häri innefattades även myndigheter) med hjälp av SCB:s företagsregister. Samtliga företag och arbetsställen med mer än 50 anställda samt ett urval av företag och arbetsställen i övriga storleksklasser ingick i urvalet. Företag med mindre än 5 anställda ingick ej. Sammanlagt fanns ca 400 företag och arbetsställen i urvalet. Dessa tillställdes en skrivelse, i vilken de ombads att medverka i försöket med vidgad platsanmälan till arbetsförmedlingen. 278 företag förklarade sig beredda att anmäla samtliga externvakanser till arbetsförmedlingen under försöksperioden (12 augusti—27 september 1974).

Försöksverksamheten ledde till en klar ökning av antalet till arbetsförmedlingen nyanmälda platser. Under försöksperioden anmälde företagen

vissa kategorier platser till arbetsförmedlingen som tidigare inte anmälts. Ett 20-tal företag hade tidigare inte anmält platser till förmedlingen men gjorde det under försöksperioden.

Under försöket prövades följande olika former för inrapportering av lediga platser till arbetsförmedlingen:

- anmälan per telefon,
- anmälan med hjälp av arbetsförmedlingens orderblankett,
- anmälan med hjälp av ett s. k. kontaktkort,
- anmälan på annat sätt (t. ex. kopia av utkast till platsannons).

Med kontaktkort avsågs ett särskilt kort, som utarbetades för detta försök och som var avsett att endast innehålla några enkla uppgifter om den lediga platsen. Tanken med detta kort var, att man därigenom skulle pröva en ny och förenklad kontaktform mellan företag och arbetsförmedling. När kontaktkortet kommit förmedlingen tillhanda skulle denna per telefon ta kontakt med företaget för att erhålla ytterligare uppgifter som bedömdes nödvändiga för att utföra förmedlingsuppdraget. Samma rutiner gällde också beträffande anmälan via arbetsförmedlingens orderblankett.

Telefonkontakt utgjorde den mest använda formen för anmälan av ledig plats under försöksperioden. Ca 60 % av anmälningarna gjordes på detta sätt. Det var relativt vanligt att företagen sände in kopia av utkast till platsannons e. d. (ca 30 %). Däremot förekom anmälan med hjälp av orderblankett eller kontaktkort inte så ofta (6 resp. 4 %).

I samband med försöksverksamheten genomfördes följande studier.

- Kartläggning av försöksföretagens tidigare kontakter med arbetsförmedlingen. Denna kartläggning genomfördes på så sätt, att till arbetsförmedlingen inkomna order från försöksföretagen under den tvåmånadersperiod som föregick försöket studerades.
- En enkel enkät till de medverkande företagen och arbetsställena. Syftet härmed var att lokalisera sådana företag, som under försökets gång skulle bli föremål för särskilda intervjuer.
- Intervjuer med representanter för de medverkande företagen.
- Studier och intervjuer på berörda arbetsförmedlingar.

Dessutom gjordes en kartläggning av gjorda platsanvisningar och tillsatta platser vid försöksföretagen under försöksperioden som ett led i AMS: s metodutvecklingsarbete.

Ett 50-tal intervjuer gjordes med företrädare för de medverkande företagen. Ett 30-tal av de intervjuade företagen redovisade en allmänt sett positiv syn på arbetsförmedlingens verksamhet. Endast ett fåtal var negativa. Flera företag betonade värdet av personlig kontakt mellan personalanställare och arbetsförmedlare. Från några håll framfördes önskemålet att arbetsförmedlare i större utsträckning skulle besöka företagen för att där lära känna bl. a. de olika typer av arbetsuppgifter som där förekommer. De flesta företagen hade inget att invända mot ett system med allmän skyldighet att inrapportera samtliga vakanser till arbetsförmedlingen. Det framkom dock, att en anmälan till arbetsför-

medlingen skulle kunna innebära en fördröjning av tillsättningen om hastigt uppkomna vikariat o. d. av mycket kort varaktighet skulle omfattas av en anmälningsskyldighet. Företag inom bl. a. handeln och hotell- och restaurangbranschen hade ofta förberett sig inför akuta behov av vikarier genom att upprätta speciella listor över personer som förklarat sig intresserade av sådana platser. Flera intervjuade fann det ej naturligt att anmäla högre befattningar till arbetsförmedlingen. Några av de intervjuade företagen hade under försöksperioden anställt sökande, som spontant tagit kontakt med företagen utan att ifrågavarande platser dessförinnan anmälts till arbetsförmedlingen. Flera företag uppgav sig i vanliga fall i mycket stor utsträckning lita till rekrytering bland spontanansökande. Ett antal företag betonade värdet av att först kunna utlysa en ledig plats internt inom företaget innan den eventuellt anmäldes till arbetsförmedlingen.

Utredningen om förbättrad platsinformation fann i sina överväganden en allmän anmälningsskyldighet vara det effektivaste sättet att nå en vidgad platsanmälan till arbetsförmedlingen och föreslog att en sådan skyldighet infördes i lag. Med hänsyn till bl. a. vad som framkommit i samband med utredningens försöksverksamhet föreslogs dock vissa undantagsbestämmelser. Utredningens förslag innebär i huvudsak följande. Arbetsgivare som beslutar att rekrytera arbetstagare till ledig plats skall anmäla den lediga platsen till den offentliga arbetsförmedlingen i anslutning till att åtgärd för extern rekrytering vidtas. Om anställningen är avsedd att vara högst tio arbetsdagar behöver dock ingen anmälan göras. Anmälan krävs inte heller då arbetsgivaren avser att rekrytera arbetstagare som redan är anställd hos arbetsgivaren (intern rekrytering), arbetstagare som är medlem av arbetsgivarens familj, arbetstagare som skall arbeta i arbetsgivarens hushåll, arbetstagare som skall ha företagsledande eller därmed jämförlig ställning eller arbetstagare till sådan plats för vilken krävs viss politisk eller ideell inställning. Om vid försök till intern rekrytering någon lämplig sökande ej erhållits vid ansökningstidens utgång föreligger dock anmälningsskyldighet, om arbetsgivaren fortfarande ämnar rekrytera arbetstagare till den lediga platsen. Platsanmälan kan göras muntligen. Arbetsförmedlingen kan dock i enskilt fall föreskriva att anmälan skall vara skriftlig. När en anmäld ledig plats blivit tillsatt eller inaktuell av annan anledning skall detta snarast möjligt anmälas av arbetsgivaren.

Utredningen föreslog vidare, att anmälningsskyldigheten infördes etappvis med början budgetåret 1975/76 i tolv län i takt med en planerad utbyggnad av produktionen av platslistor med hjälp av ADB. 1977/78 skulle skyldigheten gälla i samtliga län. Genom ett införande i etapper kunde enligt utredningens mening den första tiden med ett obligatoriskt anmälningssystem tjäna som försöksperiod.

2 Reduktion av uppgifter

Exempel 1. Inför insamlingen år 1974 av uppgifter för SCB:s statistik över forsknings- och utvecklingsverksamhet inom industrin förenklades

blanketten i vissa avseenden jämfört med den föregående uppgiftsinsamlingen år 1972. Redovisningen av antal årsverken m. m. för egen personal sysselsatt med forsknings- och utvecklingsarbete gjordes mindre detaljerad med avseende på personalens formella utbildning. Härigenom sjönk antalet uppgifter om personalen med 192 (från 264 till 72). De nya uppgifterna om personalen bedömdes som enklare att redovisa än de tidigare. Förändringen av personalredovisningen innebar således både en kvalitativ och en kvantitativ förbättring för uppgiftslämnarna. Redovisningen av kostnader för och intäkter av licenser, patent m. m. gjordes vidare mindre detaljerad ifråga om fördelningen på olika länder. Härigenom halverades antalet uppgifter på blanketten om företagens transaktioner med utländska företag med anledning av forsknings- och utvecklingsverksamhet.

Exempel 2. Statens livsmedelsverk utövar tillsyn enligt livsmedelslagen (1971: 511) och har rätt att efter anfordran erhålla de upplysningar och handlingar som behövs för tillsynen. När det gäller bageriprodukter planerade livsmedelsverket år 1972 att samla in innehållsdeklarationer för varje produkt och från varje tillverkare för det s. k. tillsatsregistret. Denna insamling kunde dock inte genomföras p. g. a. det stora antalet tillverkare (ca 3 000) och produkter (ca 600 000 om alla produktvarianter medräknas). Varje produktdeklaration skulle ha krävt omkring fyra blankettsidor. För att begränsa datavolymerens omfattning begärdes 1974 produktdeklaration från endast ca 170 företag med i regel mer än 15 anställda. Eftersom uppgiftsinsamlingen trots denna inskränkning visade sig bli mycket omfattande för de medverkande företagen (sammanlagt 130 000–140 000 blankettsidor) kom överläggningar till stånd mellan livsmedelsverket och vederbörande branschorganisationer i syfte att skära ned uppgiftsinsamlingens omfattning. Resultatet av överläggningarna blev att företagen behövde lämna uppgifter endast om vissa särskilt uppräknade råvaror och om grupper av tillsatser. Redovisning krävdes inte heller för samtliga produkter utan i stället för i regel fyra produktgrupper. Härigenom blev antalet blankettsidor som skulle fyllas i normalt endast fyra per företag i stället för fyra per produkt och företag.

Exempel 3. Statskontoret och RSV har i en gemensam utredningsrapport "Rationalisering av skatteadministrationen" (RS-utredningen, maj 1974) föreslagit att arbetsgivarna vid uppbringningsfällena skall lämna summarisk redovisning om innehållen skatt, antalet poster hänförliga till olika skatteslag m. m. på en s. k. uppbringningsdeklaration. Den detaljerade redovisningen av innehållen preliminär skatt m. m. för varje anställd skall ske efter inkomstarets slut på kontrolluppgifterna. F. n. lämnas uppgift om skattebelopp för varje anställd i samband med inbetalningen av innehållen skatt. Större arbetsgivare kan dock efter ansökan hos länsstyrelsen tillämpa summarisk redovisning av preliminär A-skatt.

Exempel 4. Utredningen har i särskild ordning granskat arbetsgivaranskyldighet att lämna s. k. arbetsgivaruppgift till ledning för beräkning av underlag till olika arbetsgivaravgifter (se kapitel 9). Bland de olika överväganden om förenklingar som därvid gjordes kan nämnas slopande

av basbeloppsavdraget vid beräkning av underlag för arbetsgivares ATP-avgift. Detta avdrag får ses som en konsekvens av att ATP:s förmåner börjar att utgå först då löneinkomsten överstigit basbeloppet. Avdraget erhålls genom att basbeloppet multipliceras med det genomsnittliga antalet arbetstagare hos arbetsgivaren under året (antalet årsarbetare). Vid beräkning av antalet årsarbetare skall arbetstagare, som arbetat hela året med full arbetstid, räknas som en arbetstagare och berättiga till ett helt basbeloppsavdrag. Arbetstagare, som under året arbetat i mindre utsträckning, skall medräknas i motsvarande mån och berättiga till ett avdrag proportionellt mot den arbetade tiden. Sålunda krävs en redovisning av arbetstid på arbetsgivaruppgiften. RFV tillämpar sedan vid beräkningen av antalet årsarbetare, som skall grunda rätt till basbeloppsavdrag, vissa av regeringen fastställda normalmått på full arbetstid. Arbetstidsredovisningen vållar arbetsgivarna betydande svårigheter. Enligt utredningens bedömning skulle denna redovisning kunna slopas om basbeloppsavdraget togs bort. En sådan reform förutsätter emellertid också andra ändringar av de materiella bestämmelserna. Även i dessa avseenden har utredningen redovisat vissa synpunkter.

Bilaga 4 ADB inom industrin

SCB:s prognosinstitut har genom två enkäter kartlagt ADB-teknikens användning inom den svenska industrin. Den första enkäten¹ riktades i början av 1972 till företag inom verkstadsindustrin. Samtliga företag med över 100 anställda medtogs i enkäten och vart tionde verkstadsföretag med 20–100 anställda. Totalt ingick 492 företag i urvalet, av vilka 450 besvarade enkäten. Samtliga företag med mer än 1 000 anställda använde ADB men endast 18 av 110 företag i urvalet med mindre än 100 anställda. Prognosinstitutet beräknade att drygt 420 (400–450) av verkstadsindustrins ca 1 600 företag med mer än 20 anställda utnyttjade ADB i någon form under 1971.

Den andra enkäten² avsåg resten av industrin (kemisk industri, massaindusti, tekoindustri, livsmedelsindustri m. m.) samt mineralbrytning och genomfördes under andra kvartalet 1973. Undersökningspopulationen begränsades till företag med mer än 20 anställda och omfattade därmed ca 3 200 företag. Ur populationen drogs ett stratifierat urval om 989 företag, vari ingick samtliga med mer än 200 anställda. Enkäten besvarades av 890 företag. Prognosinstitutet beräknade på basis av enkätresultatet att ca 29 % eller ungefär vart tredje företag använde ADB under 1972. Nästan samtliga företag med mer än 500 anställda hade ADB men endast omkring 10 % av företagen i gruppen 20–50 anställda. Ca 62 % av de ADB-användande företagen anlidade servicebyrå och ca en femtedel hade egen anläggning. Ca 7 % anlidade både egen anläggning och servicebyrå. I följande tabell framgår för vilka olika huvudändamål ADB användes i företagen.

¹ ADB och arbetskraften – verkstadsindustrin. Information i prognosfrågor Nr 1973: 8.

² ADB och arbetskraften – Industrins ADB-förhållanden. D: o Nr 1975: 1.

Tillämpningen av ADB i olika rutiner

Rutinbeteckning	Antal företag	Andel (procent) av ADB-företagen
<i>Kontorsrutin grupper</i>		
1 Avlöning, personal	356	46
2 Bokföring	495	64
3 Fakturering, krav, reskontra, in- och utbetalningar	522	68
4 Inköp, lager- och förrädsredovisning	250	32
5 Försäljnings- och allmän statistik	405	53
<i>Administrativa styrrutiner</i>		
6 Lagerstyrning, inköps- och materialplanering	93	12
7 Styrning och planering av produktionen	110	14
8 Prognos och planering av försäljning	106	14
9 Budgetering	129	17
10 Personalplanering	11	1

Bilaga 5 Granskning av uppgiftskrav i USA

Ett förfarande med tillståndsprovning praktiseras sedan länge på federal nivå i USA. Enligt en särskild lag – Federal Reports Act från år 1942 – får sålunda federal myndighet inte utan tillstånd bedriva eller stå bakom insamlande av information genom uppgiftskrav som omfattar tio eller fler uppgiftslämnare. Tillstånd meddelas enligt lagen av chefen för Bureau of the Budget, som numera motsvaras av Office of Management and Budget (OMB). Undantagna från dessa bestämmelser är vissa myndigheter enligt vad som framgår av bilaga 6. Det förfarande som tillämpas är följande.¹

1. En sökande instans förelägger OMB sitt blankettförslag samt en fullständig och detaljerad redogörelse för de omständigheter som gjort blanketten och den begärda informationen nödvändig. Myndigheten har att ange vilken lag eller annan författning den grundar sina anspråk på. Om uppgiftsinhämtandet sker inom ramen för ett större program skall detta beskrivas. Det skall vidare anges vem eller vilka som skall använda uppgifterna och i vilket syfte. Sökanden skall kunna visa att redan existerande data med anknytning till det undersökta området inte kan utnyttjas.

Vidare fordras uppgifter om population, urvalsteknik och urval. OMB skall informeras om hur sökanden avser att förtesta sina blanketter och hur bortfallsproblemen skall angripas. Statistiska rådgivare som konstruerat frågeformuläret eller konsulterats av myndigheten skall anges med namn. Vid kontraktsforskning krävs också upplysningar om hur förtrolig information kommer att hanteras, vad forskaren avser att göra med de ifyllda formulären, hur hålkort och band kommer att förvaras etc. För vissa typer av undersökningar begär OMB uppgifter om tabellutformning och publiceringsplaner.

Om en sökande har rådgjort med andra instanser inom eller utanför den federala förvaltningen skall resultatet av sådana överläggningar redovisas i ansökningen. Det gäller även fall där samförstånd inte har kunnat nås. Utomstående organisationers synpunkter skall enligt bestämmelserna redovisas i myndighetens framställning. När ett tillståndsärende gäller inhämtande av upplysningar från offentliga organ på delstatsnivå eller lokal nivå är därtill samråd med respondenterna eller företrädare för dessa vidare obligatoriskt.

Uppgiftsinhämtandets förläggning i tiden skall anges med datum för undersökningens inledning och avslutning. Sökanden skall också meddela när resultat kan väntas föreligga. Ett viktigt element för OMB:s provning är vidare en kalkyl över den tid som förfrågningen väntas ta för de svarande. Denna beräkning kan grundas på antingen tidigare erfarenheter eller informella kontakter med några respondenter. I de fall där information skall inhämtas hos enskilda personer eller hushåll rekomen-

¹ Beskrivningen är en något förkortad version av en redogörelse i den av Daniel Tarschys och SAF utgivna skriften *Apropå företagens uppgiftsplikt*, Örebro 1975.

deras en förundersökning med personal inom den egna myndigheten. Om betydande variationer väntas mellan olika grupper av respondenter bör kalkylen anpassas därefter. Sökanden skall också redovisa en beräkning av sina egna kostnader för att genomföra undersökningen och för att sammanställa de uppgifter som insamlats.

Eftersom granskningen skall beakta integritetssynpunkter fordras en särskilt utförlig motivering för ansökningar som avser insamlande av s. k. känsliga data, t. ex. uppgifter om sexuellt beteende, religiösa uppfattningar eller jämförbara personliga angelägenheter.

2. De ansökningar som inkommer till OMB redovisas i kort sammanfattning i den amerikanska motsvarigheten till Post- och Inrikes Tidningar. Här anges också vilken handläggare som ärendet tilldelats, så att eventuella intressenter skall kunna begära ytterligare upplysningar eller inkomma med erinringar. Flertalet ansökningar passerar utan sådana interventioner, men i ett relativt stort antal fall mottar OMB reaktioner från allmänheten eller från intresseorganisationer. I kontroversiella frågor är det vanligt att OMB utlyser en hearing så att berörda parter kan få utveckla sin talan och bemöta varandras synpunkter. Ett remissförfarande kan också förekomma, men det är mindre vanligt i USA än i Sverige.

OMB:s egen granskning följer ett enkelt rutinschema. Handläggaren går igenom olika element i myndighetens ansökan och tar vid behov kontakt med vederbörande tjänstemän. Vanligen räcker det med samtal per telefon, men ibland arrangeras sammanträden i OMB:s lokaler. Handläggaren upprättar därefter ett granskningsprotokoll, som innehåller rekommendation till beslut. Avgörandet fattas normalt inom OMB:s Statistical Policy Division som ingår i OMB, men i kontroversiella fall, när en sökande inte är nöjd med granskarens behandling, kan ett ärende föras upp till chefen för OMB.

Bilaga 6 Uppgiftsinhämtandets dilemma¹

Av *Roye L Lowry*

Nästan varje amerikan har fyllt i någon form av blankett åt den federala förvaltningen under sitt liv. De flesta amerikaner fyller i åtskilliga av dem varje år, och många lägger ner mer tid på detta än de önskar eller anser nödvändigt. Som privatpersoner, som affärsmän, som jordbrukare, som delstatliga eller kommunala förvaltningstjänstemän, som universitetsrektorerna, sjukhusdirektörer eller chefer för andra organisationer och oberoende av ras, trosbekännelse, hudfärg, politisk tillhörighet och bostadsort verkar amerikanerna i allmänhet oroa sig för att den federala förvaltningen har alltför många blanketter och frågeformulär på vilka man söker samla in alltför mycket information för oklara ändamål.

I över 30 år har kongressen haft den uttalade politiken att den federala förvaltningen borde minimera den uppgiftslämnarbördan som åläggs allmänheten när förvaltningen samlar in erforderlig information. I Federal Reports Act från 1942 gav kongressen vittgående befogenheter åt chefen för Bureau of the Budget (numera OMB) och ålade honom ett stort ansvar för att genomföra den politiken inom förvaltningen.

För att hålla nere allmänhetens rapporteringsbördan gavs chefen för OMB befogenhet att besluta huruvida en insamlande myndighet skulle tillfredsställa informationsbehoven hos två eller flera myndigheter, att beordra stopp för insamling av onödig information och att begära överförande av information från en myndighet till en annan i syfte att befrämja ändamålet med lagen. Dessutom föreskrev Federal Reports Act: "En federal myndighet får inte genomföra eller stödja insamling av identiska data från 10 eller fler personer,² med undantag för federala tjänstemän, såvida inte myndigheten före antagandet av planer och blanketter för datainsamlingen

1. har underställt chefen för OMB planer och blanketter, tillsammans med kopior av dithörande författningar och annat liknande material enligt chefens för OMB föreskrifter; och
2. chefen för OMB har uttalat att han inte ogillar den föreslagna datainsamlingen."

Endast Internal Revenue Service, Bureau of Public Debt, Bureau of Accounts, the Comptroller of the Currency och Division of Foreign Funds Control lämnades utan varje inskränkning i möjligheterna att samla in data från allmänheten. Datainsamling genomförd av Federal

¹ Bilagan utgörs av en artikel i den amerikanska tidskriften *Statistical Reporter* (nr 75-3, september 1974), vilken utges av Statistical Policy Division (SPD). SPD ingår i Office of Management and Budget (OMB), som i sin tur tillhör presidentens Executive Office. Artikelns titel är *The Paperwork Predicament*. Författaren Roye L Lowry är "clearance officer" (granskningstjänsteman) vid SPD. Smärre strykningar har gjorts i texten.

² Termen "person" innefattar även organisation, bolag, delstatlig och kommunal myndighet m. m. (övers: s anm.).

bank supervisory agencies ålades heller ingen inskränkning såvitt avsåg rapporter som föranleddes av att de rättmätigt utförde sin tillsynsfunktion.

Trots att urvalsmetoder utnyttjas alltmer och att befintliga register utnyttjas när så är möjligt för att tillfredsställa tillkommande informationsbehov så har tillväxten i de federala myndigheternas efterfrågan på information lett till en omfattande ökning i allmänhetens uppgiftslämnarbörda.

Under de 32 år som gått sedan Federal Reports Act kom till har kritiken i kongressen mot tillväxten i den federala förvaltningens pappersström varit ihärdig. Vid ett tillfälle, år 1953, gick kongressen så långt som att ta bort räkningarna av handels-, tillverknings- och gruvföretag för att stoppa tillväxten i pappersströmmen, och under en tid i slutet av 1960-talet verkade det som om 1970 års folkräkning skulle kunna begränsas avsevärt. Vissa kongressutskott har envist kritiserat förvaltningen och OMB för att inte mera görs för att skära ner "pappersdjungeln" eller för att stoppa "pappersförgiftningen".

Nationens ledare har inte varit mindre aktiva i sina ansträngningar att försöka reducera förvaltningens uppgiftskrav. President Johnson och särskilt president Nixon gjorde stora ansträngningar för att hålla tillbaka uppgiftskraven på allmänheten under det senaste decenniet. Dessa ansträngningar gav tecken på betydande framgång. Ändå har uppgiftslämnarbördan fortsatt att växa.

Den grundläggande orsaken till denna oro och kritik kan ses genom en snabb blick på följande två tabeller. De visar tillväxten i antalet uppgiftskrav (reports) och ökningen i den beräknade tidsåtgången för redovisningen mellan 1967-12-31 och 1974-06-30. Siffrorna har tagits från OMB:s register och hänför sig till de myndigheter som omfattades av Federal Reports Act och OMB:s tillsyn 1974-06-30.

Antal uppgiftskrav

Uppgiftslämnare	Dec. 1967	Juni 1974	±
Privatpersoner	1 181	1 370	+ 189
Företag	2 019	2 178	+ 159
Lantbrukare	232	222	- 10
Delstatliga och kommunala myndigheter	1 060	1 087	+ 27
Föreningar m. fl.	179	289	+ 110
	4 671	5 146	+ 475

Uppgiftslämnarbörda (milj. mantimmar)

Privatpersoner	52,3	63,8	+11,5
Företag	23,7	35,6	+11,9
Lantbrukare	3,7	4,1	+ 0,4
Delstatliga och kommunala myndigheter	16,2	22,4	+ 6,2
Föreningar m. fl.	1,9	4,1	+ 2,2
	97,8	130,0	+32,2

Varför denna ökning?

I de talrika undersökningarna och diskussionerna om den uppgiftsskyldighet, som allmänheten åläggs genom federala verksamheter, har de dynamiska krafter som påverkar förändringen i denna börda ägnats föga uppmärksamhet: 1. det förändrade innehållet i federala program och 2. ökningen i privata verksamheter som påkallar uppgiftslämnande. Man kan som exempel ta den 50-procentiga ökningen i det amerikanska näringslivets uppgiftslämnarbörda sedan 1967. Stora nya program var den huvudsakliga källan till denna ökning. Arbetsmiljö och företagshälsovård, utökade sociala trygghetsprogram (huvudsakligen Medicare och Medicaid), miljöskyddslagstiftning och liknande federala program som inte fanns eller just hade startat 1967 har gett stora bidrag till ökningen i näringslivets uppgiftslämnarbörda. Det faktum att många av dessa nya uppgiftskrav var knutna till nya federala regleringar gjorde dem inte mer populära bland presumtiva uppgiftslämnare.

Förutom det utökade uppgiftslämnandet till följd av nya federala program fanns vissa ökningarna i uppgiftslämnandet som berodde på stegrad aktivitet i den privata sektorn såsom t. ex. mer uppgiftslämnande till tullverket (Customs Bureau) sammanhängande med en expansion i importen eller till luftfartsverket (Federal Aviation Administration) på grund av större omsättning av flygplan. Expansionen i förvaltningens insamling av sysselsättningsdata kompletterar en lista över stora ökningarna i uppgiftslämnarbördan som federala myndigheter ålagt det amerikanska näringslivet under de senaste åren. En summering av dessa ökningarna återges i nedanstående tabell. Till en del uppvägdes ökningarna av ett minskat uppgiftslämnande till följd av att vissa federala program avtog i omfattning.

Orsaker till större ökningarna i uppgiftslämnandet för det amerikanska näringslivet

Dec. 1967–juni 1974 (milj. mantimmar)

Occupational Safety and Health	+ 4,6
Social Security programs	+ 2,7
Manpower programs	+ 1,3
Aircraft and airport regulations	+ 1,0
Equal employment opportunity	+ 1,1
Housing production and mortgage guarantee programs	+ 0,9
Foreign trade documentation	+ 0,7
Environmental protection	+ 0,6
Employment statistics	+ 0,6
Summa	+13,5

Till den del som de nya uppgiftskraven hör samman med nya federala regleringar har Federal Reports Act inte varit särskilt framgångsrikt i arbetet att begränsa deras omfattning. I dessa situationer finns det sällan någon väsentlig information som är tillgänglig hos någon annan federal källa. Dessutom finns det inte många tillfällen att använda urvalsmetoder eller "minimum-size cut-offs" (storleksgränser) för att minska uppgiftslämnarbördan eftersom nya regleringar gäller lika för alla inom den

reglerade gruppen. Vissa minskningar kanske kan göras genom att begränsa krav på registerföring eller uppgiftslämnande, men den breda täckningen i den reglerande lagen leder i sig till att uppgiftslämnarbördan blir stor.

I fall av det här slaget kan en lättnad snarast fås genom att lagstiftningen ändras eller genom att den reglerande myndigheten får lämplig befogenhet att modifiera den registerhållning eller de krav på uppgiftslämnande som angetts i lagen. Den vägen valdes för att befria vissa småföretagare från registerhållning och rapportering enligt Occupational Safety and Health Act (OSHA) från 1970. Som svar på bittra klagomål från småföretagare föreslogs i kongressen att man skulle befria alla arbetsgivare med 15 eller färre anställda från kravet på registerhållning och rapportering. Medan förslaget vilade gjorde Department of Labor en noggrann undersökning av i vilken utsträckning det kunde vara möjligt att ändra dessa krav på administrativ väg. Man beslöt i enlighet med undersökningen att arbetsgivare med 7 eller färre anställda skulle undantas. Beslutet befriade omkring 1 milj. småföretagare från uppgiftslämnarbördan enligt OSHA.

Federal Reports Act kan vara ett mera användbart verktyg för att reducera uppgiftslämnarbördan när det finns utrymme för att använda statistiska urval eller liknande tekniker. Ett annat exempel från OSHA är belysande. Paragraf 24(a) i lagen ålägger Secretary of Labor att "... sammanställa korrekt statistik över skador och sjukdomar i samband med arbete... oberoende av om de medfört förlust av arbetstid, med undantag av mindre skador som krävt enbart enklare vård och vilka inte föranlett medicinsk behandling, medvetlöshet, inskränkning i arbete eller rörelseförmåga eller byte av arbetsuppgifter". För att hålla nere uppgiftslämnarbördan i anslutning till detta författningensliga krav samlar Department of Labor in information från ett urval av de arbetsgivare som omfattas av lagen. Fastän urvalet är stort – ca 550 000 arbetsgivare – befriades ca 3 milj. företagare helt från rapporteringsskyldigheten. För 550 000 företagare är insamlingen en börda som de utan entusiasm tar på sig. De 3 milj. företagare som inte aviseras har ingen jämförbar känsla av lättnad, ty de har aldrig konfronterats med rapporteringen.

Under budgetåret 1974 samverkade de dynamiska förändringarna i de federala programmen och granskningen av uppgiftskraven till en liten minskning i uppgiftslämnarbördan – från 133,4 till 130,0 milj. mantimmar. För företagen var minskningen i uppgiftslämnarbördan mer betydande, en nedgång på nästan 13 % från 40,9 till 35,6 milj. mantimmar. Huvudorsaken till minskningen var en förändring i ett federalt program – borttagande av Cost of Living Council. Detta organ har nyligen åter etablerats och detta kommer säkerligen att återspeglas i en ny ökning i företagens uppgiftslämnande.

Den andra sidan

Det huvudsakliga syftet med Federal Reports Act är visserligen att minska allmänhetens uppgiftslämnande till den federala förvaltningen,

men samtidigt är det klart att kongressen avsåg att federala myndigheter borde få den information de behöver för att utöva sina funktioner. Förvaltningsadministratörer och "program managers" är särskilt uppmärksamma på sina behov av information för att planera program, underbygga anslagsäskanden, genomföra program och utvärdera dem. De ställs ständigt inför krav på redovisning inför allmänheten, kongressen, sina egna överordnade och inför OMB själv. När de för att möta dessa informationskrav begär information från allmänheten har de inte alltid en tillräcklig känsla för syftet med den granskningsprocess som beskrivs i Federal Reports Act.¹

Myndigheterna ser ofta kraven i Federal Reports Act som endast ytterligare en tidskrävande stötesten lagd i vägen för ett effektivt genomförande av deras åligganden, och ibland ser de dem som en oberättigad inblandning i frågor som ligger utanför OMB:s egentliga område. Det senare argumentet har blivit mer och mer övertygande i kongressen. År 1973 befriade kongressen "independent regulatory commissions" från den tillsyn som "executive departments and agencies" är underkastade. Dessa commissions är nu underkastade en mer begränsad form av tillsyn vad avser datainsamling – en kontroll som utövas av General Accounting Office.

Finns någon utväg?

Finns det någon väg ut ur uppgiftsinhämtandets dilemma? Troligen inte, men det finns möjligheter att kanske förbättra dess mest otrevliga inslag. Här är några:

Försöka förbättra OMB:s granskningsprocess. Gör OMB ett så bra arbete som möjligt då det gäller att hålla nere uppgiftsflödet? Chefen för OMB vill ta reda på det. Därför har han bemyndigat en undersökning av OMB:s nuvarande sätt att granska myndigheternas krav på information från allmänheten. Undersökningen får kosta högst 100 000 dollar och genomförs av en utomstående konsult. Studien väntas utmynna dels i rekommendationer om förbättringar som kan genomföras inom ramen för nuvarande resurser, dels i en skiss till ett modellförfarande utan denna inskränkning.

Förbättra samordningen av datainsamling på federal-, delstats- och kommunal nivå. På senare år har småföretagare mer och mer framhållit den totala uppgiftslämnarbördan som de åläggs från alla förvaltningsnivåer. Dessa kritiker hävdar att även om varje rapport är fullt motiverad med hänsyn till behovet och nedbantad till enbart väsentligheter så är det samlade uppgiftslämnandet till olika förvaltningar överväldigande. En andra del av den ovan nämnda studien skall söka nå en bättre förståelse för den aspekten på rapporteringsproblemet.

Det finns naturligtvis områden för federal-delstatligt samarbete rörande insamling av statistik och andra arrangemang för datautbyte. Det är värt att undersöka i vilken utsträckning överenskommelser om samarbete är lämpliga – dock med beaktande av att hänsyn till samband mellan delar av förvaltningen och individuella uppgiftslämnarens integritet kan minska möjligheterna att använda sådana överenskommelser.

¹ För att försäkra sig om att federala myndigheter har tillräcklig befogenhet att insamla information, ger kongressen ibland samma befogenhet till två olika myndigheter, varigenom man tillskapar en potentiell dubbelinsamling av information från allmänheten. Som exempel på detta kan nämnas den informationsinsamlade befogenhet som givits Federal Energy Administration och Energy Research and Development Administration, två myndigheter som upprättats under det senaste halvåret.

Bättre kontinuerlig kunskap om verkningarna av uppgiftskraven. Chefen för OMB har ingen kontinuerlig källa till kunskap om allvaret i uppgiftslämnarproblemen utom genom granskningsprocessen. Därigenom fås god information om rapporteringsproblemen förknippade med ett uppgiftskrav under granskning, men inget totalt perspektiv på situationen sett från den enskilde uppgiftslämnarens synpunkt. Den enskilde kan vara mera bekymrad över de totala verkningarna av samtliga de uppgiftskrav han åläggs.

OMB överväger att hålla en serie kvartalsmöten i de 10 federala regionerna, vari uppgiftslämnare av olika slag deltar, för att få en kontinuerlig kunskap om allmänhetens totala uppgiftslämnarbörda. Dessa kunskaper kan leda till bättre möjligheter att uppfylla målen i Federal Reports Act.

Försöka finna nya vägar att sprida uppgiftslämnarbördan jämnare mellan småföretag. Statistiska urvalsmetoder reducerar visserligen uppgiftslämnarbördan för ett visst uppgiftskrav, men det är ändå möjligt att ett småföretag kommer med i mer än en urvalsundersökning. Försök att undvika detta görs av några myndigheter, men även om detta går bra inom en myndighet så kan ju den enskilda uppgiftslämnaren komma med i urvalsundersökningar som görs av andra myndigheter. Detta är inte ovanligt att döma av klagomålen från småföretagare. Att utbyta förteckningar över uppgiftslämnare är en möjlig väg att komma åt det problemet, men lagregler och hänsyn till integritet och sekretess kan begränsa tillämpningen av sådana förfaranden.

Avslutning

Huruvida något av det förut sagda kommer att leda till nya sätt att förbättra situationen kan ingen säga. Man kan emellertid vara förvissad om att vi fortlöpande måste söka nya ansatser att hantera problemet. Frustrationsnivån är mycket hög hos alla inblandade: allmänheten, kongressen och förvaltningen, bland dem som vill ha mindre pappersarbete och dem som anser att förvaltningen arbetar med farligt otillräcklig information. Om inte denna spänning kan mildras står förvaltningens uppgiftsinhämtande inför en stormig och oviss framtid.

1. Arbetsmiljölög. A.
  2. Bakgrund till förslag om arbetsmiljölög. A.
  3. Rapport i psykosociala frågor. A.
  4. Internationella konventioner inom arbetarskyddet. A.
  5. Säkerhetspolitik och totalförsvar. Fö.
  6. Deltidsanställdas villkor. Ju.
  7. Deltidsarbete 1974. Ju.
  8. Regionala trafikplaner — länsvisa sammanfattningar. K.
  9. Sexuella övergrepp. Ju.
  10. Skolans ekonomi. U.
  11. Bostadsbeskattning II. Fi.
  12. Företagens uppgiftslämnande. Fi.
-

Justitiedepartementet

Delegationen för jämställdhet mellan män och kvinnor. 1. Deltidsanställdas villkor. [6] 2. Deltidsarbete 1974. [7]

Sexuella övergrepp. [9]

Försvarsdepartementet

Säkerhetspolitik och totalförsvär. [5]

Kommunikationsdepartementet

Regionala trafikplaner — länsvisa sammanfattningar. [8]

Finansdepartementet

Bostadsbeskattning II. [11]

Företagens uppgiftslämnande. [12]

Utbildningsdepartementet

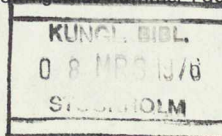
Skolans ekonomi. [10]

Arbetsmarknadsdepartementet

Arbetsmiljöutredningen. 1. Arbetsmiljölag. [1] 2.

Bakgrund till förslag om arbetsmiljölag. [2] 3.

Rapport i psykosociala frågor. [3] 4. Internationella konventioner inom arbetarskyddet. [4]

LiberFörlag
Allmänna Förlaget

ISBN 91-38-02664